

4256 1

92468

11

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XIV

AD

TERENTIAM UXOREM.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, TULLIOLAE
SUAE, CICERONI SUO S. D.

*Ab exfule fcripta, querula; deinde de fpe reftitutionis, utcun-
que exigua: de familia, de peftilentia, Plancii officiis, Pifonis
humanitate, & aliis agit. Anno U. C. 695.*

ET literis multorum, et fermone omnium per-
fertur ad me, incredibilem tuam virtutem et forti-
tudinem effe; teque nec animi, nec corporis labo-
ribus defatigari. Me miferum! te, ifta virtute, fide,
probitate, humanitate, in tantas aerumnas propter
me incidiffe! Tulliolarumque noftram, ex quo patre
tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luc-
tus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui, cum
primum fapere coepit, acerbiffimos dolores miferi-
asque percepit. Quae fi, ut tu fcribis, fato facta pu-
tarem, ferrem paulo facilius: fed omnia funt mea
culpa commiffa, qui ab his me amari putabam, qui
invidebant; eos non fequebar, qui petebant. Quodfi

Cicer. Oper. Vol. VIII.

A

nostris consiliis usi essemus, neque apud nos tantum
 valuisset sermo aut stultorum amicorum, aut impro-
 borum; beatissimi viveremus. nunc, quum sperare
 nos amici iubent, dabo operam, ne mea valetudo
 tuo labori desit. Res quanta sit, intelligo; quantoque
 fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen,
 si omnes tribunos plebis habemus, si Lentulum tam
 studiosum, quam videtur, si vero etiam Pompeium
 et Casarem; non est desperandum. De familia, quo-
 modo placuisse amicis scribis, faciemus. De loco
 nunc quidem iam abiit pestilentia; sed quamdiu fuit,
 me non attigit. Plancius, homo officiosissimus, me
 cupit esse secum; et adhuc retinet. Ego volebam loco
 magis deserto esse in Epiro, quo neque Hispo ve-
 niret, nec milites: sed adhuc Plancius me retinet. Spe-
 rat posse fieri, ut mecum in Italiam decedat. Quem
 ego diem si videro, et si in vestrum complexum ve-
 nero, ac si et vos, et me ipsum recuperaro; satis mag-
 num mihi fructum videbor percepisse et vestrae pie-
 tatis, et meae. Pisonis humanitas, virtus, amor in
 omnes nos tantus est, ut nihil supra possit. Utinam
 ea res ei voluptati sit! gloriae quidem video fore. De
 Q. fratre nihil ego te accusavi; sed vos, cum prae-
 fertim tam pauci sitis, volui esse quam coniunctissi-
 mos. Quibus me voluisti agere gratias, egi, et me a
 te certiorem factum esse scripsi. Quod ad me, mea
 Terentia, scribis, te vicum vendituram; quid, ob-
 secro te, (me miserum!) quid futurum est? et, si
 nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet?
 Non queo reliqua scribere, (tanta vis lacrymarum
 est;) neque te in eundem fletum adducam. Tantum

AD TARENTIAM UXOREM. 3

scribo : si erunt in officio amici , pecunia non deerit. si non erunt , tu efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miseras nostras , vide , ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit ; ne egeat , mediocri virtute opus est , et mediocri fortuna , ut cetera consequatur. Fac valeas , et ad me tabellarios mittas , ut sciam , quid agatur , et vos quid agatis. Mihi omnino iam brevis expectatio est. Tulliolae et Ciceroni salutem dic. Valete. D. a d. VI Kalendas Decembres , Dyrrachii. Dyrrachium veni , quod et libera civitas est , et in me officiosa , et proxima Italiae. Sed si me offendet loci celebritas , alio me conferam , et ad te scribam.

TULLIUS TARENTIAE SUAE , TULLIOLAE ET CICERONI SUIS S. D.

Brevitatem literarum excusat : Pisonis generi officia laudat : dolet Terentiae vicem : rogat ne suam dotem proiciat , & ut valetudini suae consulat. Anno U. C. 695.

2. **N**OLI putare , me ad quemquam longiores epistolas scribere , nisi , si quis ad me plura scripsit , cui puto rescribi oportere. Nec enim habeo , quod scribam ; nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero , et ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lacrymis scribere. Vos enim video esse miserimas , quas ego beatissimas semper esse volui ; idque praestare debui ; et , nisi tam timidi fuissetis , praestitisset. Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. Eum , ut potui , per literas cohortatus sum , gratiasque egi , ut debui. In novis tribunis plebis in-

*Beati not qd
miseri p...*

telligo spem te habere. id erit firmum, si Pompeii voluntas erit. sed Crássum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortissime et amantissime video; nec miror: sed moereo casum eiusmodi, ut tantis tuis miseriis meae miseriae sublevantur. Nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum a Vestae ad tabulam Valeriam ducta esses. Hem, mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant! te nunc, mea Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrymis et fordibus! idque fieri mea culpa, qui ceteros servavi, ut nos periremus! Quod de domo scribis, hoc est, de area; ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. Verum haec non sunt in nostra manu. Illud doleo, quae impensa facienda est, in eius partem te miseram et despoliatam venire. Quod si conficitur negotium, omnia consequemur. sin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas misera proiicies? Obsecro te, mea vita, quod ad sumtum attinet, sine alios, qui possunt, si modo volunt, sustinere: et valetudinem istam infirmam, si me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque versaris. Omnes labores te excipere video. timeo, ut sustineas. sed video in te esse omnia. Quare, ut id, quod speras, et quod agis, consequamur, servi valetudini. Ego, ad quos scribam, nescio, nisi ad eos, qui ad me scribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid scribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non discedam: sed velim, quam saepissime literas mittatis, praesertim, si quid est firminus, quod speremus. Valet, mea desideria,

AD TARENTIAM UXOREM. §

valet. A. d. III Nonas Octobr. Theſſalonica.

TULLIUS TARENT. ET TULL. ET CICERONI
SUIS S. D.

Sua culpa factum dolet, ut in tantas miseras inciderint. Dein ad capita epistolae uxoris respondet ita, ut nimium prae se dolorem ferat, eique paene succumbat. Anno U. C. 695.

3. **A**CCEPI ab Aristocrito tres epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim moerore, mea Terentia; nec meae me miseriae magis excruciant, quam tuae vestraeque. Ego autem hoc inferior sum, quam tu, quae es miserissima, quod ipsa calamitas communis est utriusque nostrum, sed culpa mea propria est. Meum fuit officium, vel legatione vitare periculum; vel diligentia et copiis resistere, vel cadere fortiter. hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. pudet enim me uxori meae optimaе, suavissimis liberis, virtutem et diligentiam non praestitisse. Nam mihi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester, et moeror, et infirmitas valetudinis tuae: spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi; invidi paene omnes. eicere nos magnum fuit, excludere facile est. Sed tamen, quamdiu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur. Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facillimum est; quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miseriis. Ego tamen faciam, quae praecipis. Amicis, quibus voluisti, egi gratias, et eas literas Dexippo dedi, meque de eorum officio scrip-

si a te certiolem esse factum. Pisonem nostrum mirifico esse studio in nos et officio, et ego perspicio, et omnes praedicant. Dii faxint, ut tali genero mihi praesenti tecum simul et cum liberis nostris frui liceat! Nunc spes reliqua est in novis tribunis plebis et in primis quidem diebus. nam si inveterarit, actum est. Ea re ad te statim Aristocritum misi, ut ad me continuo initia rerum et rationem totius negotii posses scribere; etsi Dexippo quoque ita imperavi, statim ut recurreret; et ad fratrem misi, ut crebro tabellarios mitteret. nam ego eo nomine sum Dyrachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam; et sum tuto. civitas enim haec semper a me defensa est. Cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod scribis, te, si velim, ad me venturam; ego vero, cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustineri, te istuc esse volo. Si perficitis, quod agitis; me ad vos venire oportet. sin autem . . . sed nihil opus est reliqua scribere. Ex primis, aut summum secundis literis tuis, constituere poterimus, quid nobis faciendum sit. Tu modo ad me velim omnia diligentissime perscribas; etsi magis iam rem, quam literas, debeo expectare. Cura, ut valeas, et ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec unquam fuisse. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debitor lacrymis. Vale. Pridie Kalendas Decembr.

TULLIUS TERENTIAE ET TULLIOLAE ET
CICERONI SUI S. P. D.

Respondet ad varia Terentiae non solum dolenter, sed etiam molliore, quam virum decebat, animo. Anno U. C. 695.

4. **E**GO minus saepe ad vos do literas, quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero cum aut scribo ad vos, aut vestras lego, conficior lacrymis, sic, ut ferre non possim. Quod utinam minus vitae cupidi fuissetus! certe nihil, aut non multum in vita mali vidissetus. Quodsi nos ad aliquam alicuius commodi aliquando recuperandi spem fortuna reservavit; minus est erratum a nobis: sin haec mala fixa sunt; ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre, et in tuo complexu emori: quando neque dii, quos tu castissime coluisti, neque homines, quibus ego servivi, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundisii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit; neque legis improbissimae poena deductus est, quo minus hospitii et amicitiae ius officiumque praestaret. Huic utinam aliquando gratiam referre possimus! Habebimus quidem semper. Brundisio profecti sumus a. d. v Kalendas Maii. per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! o afflictum! quid nunc rogem te, ut venias, mulierem aegram, et corpore, et animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam. si est spes nostri reditus, eam confirmes, et rem adiuves. sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc scito; si te habebo, non mihi videbor plane perisse. Sed quid de Tulliola meafiet? iam id vos videte; mihi deest consilium. Sed certe, quoquo modo se res habebit, illius misellae.

et matrimonio et famae serviendum est. Quid? Cicero meus quid aget? Iste vero sit in sinu semper et complexu meo. Non queo plura iam scribere; impedit moeror. Tu quid egeris, nescio; utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, spero fore semper nostrum. De familia liberata, nihil est, quod te moveat. Primum, tuis ita promissum est, te facturam esse, ut quisque esset meritus. Est autem in officio adhuc Orpheus; praeterea magnopere nemo. Ceterorum fervorum ea causa est, ut, si res a nobis abisset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent; sin ad nos pertinerent, servirent, praeterquam oppido pauci. Sed haec minora sunt. Tu quod me hortaris, ut animo sim magno, et spem habeam recuperandae salutis; id velim sit eiusmodi, ut recte sperare possimus. Nunc miser quando tuas iam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectassem Brundisii, si esset licitum per nautas, qui tempestatem praetermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te, mea Terentia, ut potes. honestissime viximus, floruimus. non vitium nostrum, sed virtus nostra nos afflixit. peccatum est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. Sed si hoc fuit liberis nostris gratius, nos vivere; cetera, quamquam ferenda non sunt, feramus. Atque ego, qui te confirmo, ipse me non possum. Clodium Philetaerum, quod valetudine oculorum impediabatur, hominem fidelem, remisit. Sallustius officio vincit omnes. Pescennius est perbenevolus nobis; quem semper spero tui fore observantem. Sicca dixerat, se mecum fore; sed Brun-

disio discessit. Cura, quoad potes, ut valeas; et sic existimes, me vehementius tua miseria, quam mea commoveri. Me: Terentia, fidissima atque optima uxor, et mea carissima filiola, et spes reliqua nostra, Cicero, valete. Pridie Kalendas Maii. Brundisio.

M. T. C. TARENTIAE ET TULL. SUIS
S. P. D.

Reditum ex provincia Cilicia significat: Terentiae diligentiam in scribendo laudat: quae fieri velit de Preciana auctione, mandat. Anno U. C. 703.

5. **S**I tu et Tullia, lux nostra, valetis, ego et suavissimus Cicero valemus. Pridie Idus Octobres Athenas venimus, cum sane adversis ventis usi essemus, tardeque et incommode navigassemus. De nave exeuntibus nobis Acastus cum literis praesto fuit uno et vicesimo die, sane strenue. Accepi tuas literas, quibus intellexi, te vereri, ne superiores mihi redditae non essent. Omnes sunt redditae; diligentissimeque a te perscripta sunt omnia; idque mihi gratissimum fuit. Neque sum admiratus, hanc epistolam, quam Acastus attulit, brevem fuisse. iam enim me ipsum exspectas, sive nos ipsos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus; etsi in quam rempublicam veniamus, intelligo. Cognovi enim ex multorum amicorum literis, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare; ut mihi, cum venero, dissimulare non liceat, quid sentiam. Sed, quando subeunda fortuna est, eo citius dabimus operam, ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod com-

modo valetudinis tuae fiat, quam longissime poteris; obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quae quidem mihi magno dolori est, (valde enim illum amavi,) hoc velim cures: si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet. Nos cum falvi venerimus, reliqua per nos agemus. sin tu iam Roma profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. Nos, si dii adiuvabunt, circiter Idus Novembres in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima et optatissima Terentia, et Tulliola, si nos amatis, curate ut valeatis. Athenis, a. d. xv Kalendas Novembr.

M. T. C. TERENTIAE ET TULLIAE
S. P. D.

Excusat infrequentiam literarum: ut fatis fiat, cui debebat, monet: gratias agi ab sua, non miratur: Pollicem exspectat.
Anno U. C. 705.

6. **N**EC saepe est, cui literas demus; nec rem habemus ullam, quam scribere velimus. Ex tuis literis, quas proxime accepi, cognovi, praedium nullum vaenire potuisse. Quare videatis velim, quomodo fatis fiat ei, cui scitis me fatis fieri velle. Quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas. Cura, ut valeas. Idibus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SUAE ET TULLIAE
S. P. D.

Sollicitudinem deposuisse significat cum causa illius. Ut forti ani-

mo fit, & valetudinem curet, hortatur. Anno U. C. 704.

7. **O**MNES molestias et sollicitudines, quibus et te miserrimam habui, id quod mihi molestissimum est, Tulliolamque, quae nobis nostra vita dulcior est, deposui et eieci. Quid causae autem fuerit, postfridie intellexi, quam a vobis discessi. *Χολην ακρατον* noctu eieci. statim ita sum levatus, ut mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur. Cui quidem tu deo, quemadmodum soles, pie et caste satisfacias, id est, Apollini et Aesculapio. Navem spero nos valde bonam habere; in eam simulatque conscendi, haec scripsi. Deinde conscribam ad nostros familiares multas epistolas, quibus te et Tulliolam nostram diligentissime commendabo. *Cohortarer vos, quo animo fortiore essetis, nisi vos fortiores cognossem, quam quemquam virum.* Et tamen eiusmodi spero negotia esse, ut et vos istic commodissime sperem esse, et me aliquando cum similibus nostri rempublicam defensurum. Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, tibi si videbitur, villis iis utere, quae longissime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, si annonae carior fuerit. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. III Idus Iun.

M. T. C. TERENCEM S. P. D.

Hortatur, ut valetudinem curet, & si quid novi, pergat scribere. Ante Pharfalicam pugnam. Anno U. C. 705.

8. **S**I vales, bene est: ego valeo. Valetudinem tuam

velim cures diligentissime. Nam mihi et scriptum et nuntiatum est, te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Caesaris literis certiolem, fecisti mihi gratum. Item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit novi, facies ut sciam. Cura, ut valeas. Vale. D. IV Nonas Iun.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

Significat dolorem suum ex Dolabellae generi & Tulliae valetudine. Post pugnam Pharsalicam. Anno U. C. 705.

9. **A**D ceteras meas miseras accessit dolor e Dolabellae valetudine, et Tulliae. Omnino de omnibus rebus nec quid consilii capiam, nec quid faciam, scio. Tu velim tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Ut cum Attico, ad quem scripserat consilium suum, agat, admonet. Tertio belli anno, Caesare dictatore II. Anno U. C. 706.

10. **Q**UID fieri placeret, scripsi ad Pomponium serius, quam oportuit. Cum eo si locuta eris, intelliges, quid fieri velim. Apertius scribi, quando ad illum scripseram, necesse non fuit. De ea re, et de ceteris rebus, quam primum velim nobis literas mitas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Septimo Idus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Tulliam ad se venisse dicit: sibi autem in animo esse filium ad Caesarem mittere. *Eodem anno.*

11. **S**I vales, bene est: valeo. Tullia nostra venit ad me pridie Idus Iunii; cuius summa virtute et singulari humanitate, graviore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longe alia in fortuna esset, atque eius pietas ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Caesarem mittere, et cum eo Cn. Sallustium. Si profectus erit, faciam te certiore. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XVII Kalendas Quintil.

M. T. C. TERENCEM S. P. D.

Scripta epistola ante superiorem post Pharsalicam pugnam, qua gratulationi Terentiae, quod liberatus periculis in Italiam redierit, respondet. Anno U. C. 705.

12. **Q**UOD nos in Italiam salvos venisse gaudeo, perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magnisque iniuriis, metuo ne id consilii ceperimus, quod non facile explicare possimus. Quare, quantum potes, adiuva. Quid autem possis, mihi in mentem non venit. in viam quod te des hoc tempore, nihil est: et longum est iter, et non tutum: et non video, quid prodesse possis, si veneris. Vale. D. prid. Nonas Novemb. Brundisio.

M. T. C. TERENCEM S. P. D.

Permittit uxori, ut de nuntio remittendo consilium capiat ex tempore. Caesare dictatore iterum. Anno U. C. 706.

13. **Q**UOD scripsi ad te proximis literis de nun-

tio remittendo; quae sit istius vis hoc tempore, et quae concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur. Totum iudicabis, quale sit: et quod in miserrimis rebus minime miserum putabis, id facies. Vale. VI Idus Quintil.

TULLIUS TERENCEAE, ET PATER TULLIO-
LAE, DUABUS ANIMIS SUIS, ET CICERO
MATRI OPTIMAE, SUAVISS. SORORI
S. P. D.

Cum Caesar Rubiconem transisset, & Pompeius fugisset cum senatu ex urbe, monet suas, ut cum amicis consultant, maneantne Caesare adventante, an discedant ex urbe. Anno U. C. 704.

14. **S**I vos valetis: nos valemus. Vestrum iam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum. Si ille Romam modeste venturus est; recte in praesentia domi esse potestis: sin homo amens diripiendam urbem daturus est, vereor, ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. Etiam illud metuo, ne iam intercludamur, ut, cum velitis exire, non liceat. Reliquum est, quod ipsae optime considerabitis, vestri similes feminae sintne Romae. Si enim non sunt, videndum est, ut honeste vos esse possitis. Quomodo quidem nunc se res habet, modo ut haec vobis loca tenere liceat, bellissime vel mecum, vel in nostris praediis esse poteritis. Etiam illud verendum est, ne brevi tempore fames in urbe sit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, consideretis. ad summam, animo forti

fitis. Labienus rem meliorem fecit. Adiuuat etiam Piffo, quod ab urbe difcedit, et fccleris condemnat generum fuum. Vos meae cariffimae animae, quam faepiffime ad me fcribite, et vos quid agatis, et quid iftic agatur. Quintus pater, et filius, et Rufus vobis falutem dicunt. Valete. VIII Kalend. Quintil. Minturnis.

M. T. C. TARENTIAE SVAE S. P. D.

Confilium de filio ad Caefarem mittendo mutatum fignificat:
Anno U. C. 706.

15. **S**I vales, bene eft. Conffitueramus, ut ad te ante fcripferam, obviam Ciceronem Caefari mittere; fed mutavimus confilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De ceteris rebus, etfi nihil erat novi, tamen quid velimus, et quid hoc tempore putemus opus efle, ex Sicca poteris cognofcere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII Kalendas Quintil.

M. T. C. TARENTIAE SVAE S. P. D.

De literis: de Volumnia: de fuo dolore. Anno U. C. 705:

16. **S**I vales, bene eft: valeo. Etfi eiusmodi tempora noftra funt, ut nihil habeam, quod aut a te literarum exspectem, aut ipfe ad te fcribam; tamen nescio quomodo et ipfe veftas literas exspecto, et fcribo ad vos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officiofior efle, quam fuit, et id ipfum, quod fecit, potuit diligentius facere et cautius. quamquam alia funt, quae magis curemus, magisque doleamus. Quae

me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea sententia detruserunt. Cura ut valeas. Pridie Kalend. Ianuar.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. D.

Nihil esse ait quod scribat. quomodo ipse sit, ex Lepta & Trebatio posse cognosci. Anno U. C. 705.

17. **S**I vales, bene est: valeo. Si quid haberem; quod ad te scriberem, facerem id et pluribus verbis, et saepius. Nunc quae sint negotia, vides. Ego autem quomodo sim affectus, ex Lepta et Trebatio poteris cognoscere. Tu fac, ut tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, ET PATER SUAVISS. FILIAE TULLIOLAE, CICERO MATRI ET SORORI S. P. D.

Eiusdem argumenti est, cuius erat epist. XIV, quippe permittit suis, quid faciendum videatur, adventante ad urbem Caesare. Anno U. C. 704.

18. **C**ONSIDERANDUM vobis etiam atque etiam, animae meae, diligenter puto, quid faciatis; Romaene sitis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non solum meum consilium est, sed etiam vestrum. Mihi veniunt in mentem haec: Romae vos esse tuto posse per Dolabellam, eamque rem posse nobis adiumento esse, si qua vis, aut si quae rapinae fieri coeperint. Sed rursus illud me movet, quod video, omnes bonos abesse Roma, et eos mulieres suas secum habere. Haec autem regio, in qua ego sum, nostrorum est

cum oppidorum, tum etiam praediorum; ut et multum esse mecum, et, cum abieritis, commode et in nostris esse possitis. Mihi plane non satis constat adhuc, utrum sit melius. Vos videte, quid aliae faciant isto loco feminae; et ne, cum velitis, exire non liceat. id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum, et cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula et praesidium habeat, Philotimo dicetis. Et velim tabellarios instituatis certos, ut quotidie aliquas a vobis literas accipiam. Maxime autem date operam, ut valeatis, si nos vultis valere. VIII Kal. Formiis.

M. T. C. TARENTIAE S. D.

Dolorem ex valetudine filiae, quae cura patre Brundisii post Pharsalicam cladem erat, significat: addit de propioris accessus impedimentis. Anno U. C. 705.

19. **I**N maximis meis doloribus exercitiat me valetudo Tulliae nostrae. De qua nihil est, quod ad te plura scribam. tibi enim aequae magnae curae esse certo scio. Quod me propius vultis accedere, video ita esse faciendum. etiam ante fecissem; sed me multa impediunt, quae ne nunc quidem expedita sunt. Sed a Pomponio exspecto literas, quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

M. T. C. TARENTIAE SUAE S. P. D.

Recreatus literis Caesaris, non dubitat propius accedere. Parari ergo omnia in Tusculano iubet. Anno U. C. 706.

20. **I**N Tusculanum nos venturos putamus aut No-
Cicer. Oper. Vol. VIII. B

nis, aut postridie. ibi ut sint omnia parata. Plures enim fortasse nobiscum erunt, et, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum si in balneo non est; ut sit. item cetera, quae sunt ad victum et ad valetudinem necessaria. Vale. Kal. Octobr. de Venusino.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Eiusdem temporis, aut paulo superioris, epistolium.

21. **S**I vales, bene est: valeo. Da operam, ut convalescas. quod opus erit, ut res tempusque postulat, provideas atque administres; et ad me de omnibus rebus quam saepissime literas mittas. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Eiusdem argumenti, cuius fuerat, quae praecessit, epistola. Anno U. C. 706.

22. **S**I vales, bene est: valeo. Nos quotidie tabellarios nostros expectamus: qui si venerint, fortasse erimus certiores, quid nobis faciendum sit; faciemusque te statim certiozem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kalendis Septemb.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Biduo ante eam, quae sequitur, scripta; se a Caesare literas satis liberales accepisse nuntiat. Anno U. C. 706.

23. **S**I vales, bene est: valeo. Redditae mihi tandem sunt a Caesare literae fati liberales; et ipse opinione celerius venturus esse dicitur. Cui utrum ob-

viam procedam, an hic eum expectem, cum consti-
tuerō, faciam te certiore. Tabellarios mihi velim
quam primum remittas. Valetudinem tuam cura dili-
genter. Vale. D. pridie Idus Sext.

M. T. C. TERENCEM SUAE S. P. D.

De Caesaris ex Aegypto & Asia adventu se nihil certi habere
significat. Anno U. C. 706.

24. **S**I vales, bene est : valeo. Nos neque de Cae-
sar's adventu, neque de literis, quas Philotimus ha-
bere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid
erit certi, faciam te statim certiore. Valetudinem
tuam fac ut cures. Vale. III Idus Sextiles.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XV
AD
CONSULES ET CETEROS.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D.
COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATUI.

De bello Parthico quae cognoverat, ad senatum perscribit ex provincia. Anno U. C. 702.

1. **S**I vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis; tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo proconsule certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea, quae de alterius provincia nuntiarentur. Postea vero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, literis sum certior factus; vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus, Bibulum in Syriam venisse, vel quia administratio huius belli mihi cum Bibulo paene est communis; quae ad me delata essent, scribenda ad vos putavi. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt, Parthorum magnas copias Euphratem transire coepisse. Quo nuntio allato, cum essent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui ex-

spectandum esse, si quid certius afferretur. A. d. XIII
 Kalendas Octobr. cum exercitum in Ciliciam duce-
 rem, in finibus Lycaoniae et Cappadociae mihi lite-
 rae redditae sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus
 socius trans Taurum, amicissimusque populi Ro-
 mani existimatur: Pacorum Orodis, regis Parthorum,
 filium, cum permagno equitatu Parthico transisse Eu-
 phratem, et castra posuisse Tybae; magnumque tu-
 multum esse in provincia Syria excitatum. Eodem
 die ab Iamblichō, Phylarcho Arabum, quem homi-
 nes opinantur bene sentire, amicūque esse reipub-
 licae nostrae, literae de eisdem rebus mihi redditae
 sunt. His rebus allatis, etsi intelligebam, socios in-
 firme animatos esse, et novarum rerum expectatio-
 ne suspensos; sperabam tamen, eos, ad quos iam ac-
 cesseram, quique nostram mansuetudinem integrita-
 temque perspexerant, amiciores populo Romano es-
 se factos; Ciliciam autem firmiorem fore, si aequi-
 tatis nostrae particeps facta esset. Et ob eam causam,
 et ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in ar-
 mis essent, et ut hostis is, qui esset in Syria, sciret,
 exercitum populi Romani non modo non cedere
 his nuntiis allatis, sed etiam propius accedere, exer-
 citum ad Taurum institui ducere. Sed, si quid apud
 vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praesertim
 rebus, quas vos audistis, ego paene cerno; magno
 opere vos et hortor et moneo, ut his provinciis se-
 rius vos quidem, quam decuit, sed aliquando ta-
 men consulatis. Nos quemadmodum instructos, et
 quibus praefidiis munitos ad tanti belli opinionem
 miseritis, non estis ignari. quod ego negotium non

stultitia obcaecatus, sed verecundia deterritus, non recusavi. Neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod subterfugere mallet, quam vestrae auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res sese sic habet, ut, nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, mature in has provincias miseritis, summum periculum sit, ne amittendae sint omnes hae provinciae, quibus vectigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu spem habeatis aliquam, causa nulla est. neque multi sunt; & diffugiunt qui sunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum sit, iudicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia; qui, cum vos ei permisissetis delectum habere, noluit. Nam sociorum auxilia, propter acerbiter atque iniurias imperii nostri, aut ita imbecilla sunt, ut non multum nos iuvare possint, aut ita alienata a nobis, ut neque expectandum ab iis, neque committendum iis quidquam esse videatur. Regis Deiotari et voluntatem, et copias, quantaecunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. Reliqui reges tyrannique, neque opibus satis firmi, nec voluntate sunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit; spero ne consilium quidem. Quid casurum sit, incertum est. Utinam salutis nostrae consulere possimus! dignitati certe consulemus.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D.
COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENAT.

Exponit, audito Parthorum adventu, quid egerit pro tuenda provincia, fociisque in fide continendis: adiungit de rege Ariobarzane ab insidiis liberato. Anno U. C. 702.

2. **S**I vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Cum pridie Kalend. Sext. in provinciam venissem, neque maturius propter itinerum et navigationum difficultatem venire potuissem; maxime convenire officio meo, rei publicae conducere putavi, parare ea, quae ad exercitum, quaeque ad rem militarem pertinerent. Quae cum essent a me, cura magis et diligentia, quam facultate et copia, constituta, nuntiique et literae de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, et per Isauros, et per Cappadociam arbitratus sum. erat enim magna suspicio, Parthos, si ex Syria egredi, atque irrumperere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociae partem eam, quae cum Cilicia continens est, iter feci; castraque ad Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi; ut Artuasdes, rex Armenius, quocumque animo esset, sciret, non procul a suis finibus exercitum populi Romani esse; et Deiotarum, fidelissimum regem atque amicissimum reipublicae nostrae, maxime coniunctum haberem, cuius et consilio et opibus adiuvari posset respublica. Quo cum in loco castra haberem, equitatumque in Ciliciam misissem, ut et meus adventus iis civitatibus, quae in ea parte essent, nuntiatum, firmiores animos omnium faceret, et ego mature, quid ageretur in Syria, scire possem; tempus eius tridui, quod in his castris morabar, in magno officio et necessario mihi ponendum putavi.

Cum enim vestra auctoritas intercessisset, ut ego regem Ariobarzanem, Euseben et Philoromaeum tuerer, eiusque regis salutem, incolumitatem, regnumque defenderem, regi regnoque praesidio essem; adiunxissetisque, salutem eius regis, populo, senatuique magnae curae esse, quod nullo unquam de rege decretum esset a nostro ordine; existimavi, me iudicium vestrum ad regem deferre debere, eique praesidium meum, et fidem, et diligentiam polliceri; ut, quum salus ipsius, et incolumitas regni mihi commendata esset a vobis, diceret, si quid vellet. Quae cum essem in consilio meo cum rege locutus; initio ille orationis suae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit; quod ei permagnum et perhonorificum videbatur, S. P. Q. R. tantae curae esse salutem suam; meque tantam diligentiam adhibere, ut et mea fides, et commendationis vestrae auctoritas perspicui posset. Atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus est, ut nullas insidias neque vitae suae, neque regno diceret se aut intelligere fieri, aut etiam suspicari. Cum ego ei gratulatus essem, idque me gaudere dixissem, cohortatus, ut recordaretur casum illum interitus paterni, et vigilanter se tueretur, atque admonitu senatus consuleret salutem suam; tum a me discessit in oppidum Cybistra. Postero autem die cum Ariarathe, fratre suo, et cum paternis amicis, maioribus natu, ad me in castra venit; perturbatusque et flens, cum idem et frater faceret, et amici, meam fidem, vestram commendationem implorare coepit. Cum admirarer, quid accidisset novi; dixit, ad se indicia manifestarum in-

fidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea patefacere possent, propter metum reticuisissent: eo autem tempore, spe mei praesidii, complures ea, quae scirent, audacter ad se detulisse: in his amantissimum sui, summa pietate praeditum, fratrem, dicere ea, quae is me quoque audiente dicebat, se sollicitatum esse, ut regnare vellet: id vivo fratre suo accidere non potuisse: se tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium, propter periculi metum, protulisse. Quae cum esset locutus; monui regem, ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet; amicosque patris eius atque avi iudicio probatos, hortatus sum, regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris eius, omni cura custodiaque defenderent. Cum rex a me equitatum cohortesque de exercitu meo postularret; etsi intelligebam, vestro senatusconsulto non modo posse me id facere, sed etiam debere; tamen, cum respublica postularret, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam primum exercitum ad Ciliciae fines adducerem; cumque mihi rex, patefactis iam insidiis, non egere exercitu populi Romani, sed posse se suis opibus defendere videretur; illum cohortatus sum, ut in sua vita conservanda primum regnare disceret: a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur iure regio: poena afficeret eos, quos necesse esset; reliquos metu liberaret: praesidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa essent, timorem potius, quam ad contentionem uteretur. fore autem, ut omnes, quum senatusconsultum nossent, intelligerent, me regi, si opus esset, ex auctoritate vestra

praesidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco castra movi, iter in Ciliciam facere institui; cum hac opinione e Cappadocia discederem, ut consilio vestro, casu incredibili ac paene divino, regem, quem vos honorificentissime appellassetis, nullo postulante, quemque meae fidei commendassetis, et cuius salutem magnae vobis curae esse decrevissetis, meus adventus praesentibus insidiis liberaret. Quod ad vos a me scribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quae paene acciderunt, vos multo ante, ne ea acciderent, providisse; eoque vos studiosius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi signa videor virtutis, ingenii, fidei, benevolentiaeque erga vos perspexisse, ut non sine causa tantam curam diligentiamque in eius vos salutem videamini contulisse.

M. T. C. M. CATONI S. D.

De rumore belli Parthici scribit, & quare publice non scripserit, excusat. Anno U. C. 702.

3. **C**UM ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad Iconium a. d. III Non. Septembr. iique mihi nuntiassent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu venisse, Euphratenque iam transire coepisse; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum; putavi, pro nostra necessitudine, me hoc ad te scribere oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi; quod et ipsum Commagenum legati dicebant ad se-

natum statim nuntios literasque misisse; et existimabam, M. Bibulum proconsulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheso in Syriam navibus profectus erat, quod secundos ventos habuisset, iam in provinciam suam pervenisse; cuius literis omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in huiusmodi re, tantoque bello, maximae curae est, ut, quae copiis et opibus tenere vix possimus, ea mansuetudine et continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut consuesti, nos absentes diligas et defendas. Vale.

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

Res, a se in provincia gestas, narrat ordine, & ut in senatu supplicationes sibi decernat, petit. Anno U. C. 703.

4. **S**UMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute iudicium, ut magna mea interesse putarem, et res eas, quas gessissem, tibi notas esse, et non ignorari a te, qua aequitate et continentia tuerer socios, provinciamque administrarem. His enim a te cognitis, arbitrabar, facilius me tibi, quae vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. venissem, et propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundem viderem, biduum Laodiceae fui; deinde Apameae quadriduum; triduum Synnadis; totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, et gravissimis usuris, et falso aere alieno liberavi. Cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno

militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum confedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia; M. Anneio legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum; ego in castra a. d. VII Kal. Septemb. veni; cum interea superioribus diebus ex senatusconsulto, et evocatorum firmam manum, et equitatum sane idoneum, et populorum liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lustrato, iter in Ciliciam facere coepissem; Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus, cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociae regionem eam, quae Ciliciam attingeret, putavi. Nam si me in Ciliciam demissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem; (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria; quorum uterque parvis praesidiis propter angustias intercludi potest, nec est quidquam Cilicia contra Syriam munitius;) sed me Cappadocia movebat, quae patet a Syria, regesque habet finitimos, qui etiam si sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut et Ciliciam tuerer, et Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaque ex-

spectatione maximi belli, rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper et meo, et tuo, et senatus iudicio tributum est, vir cum benevolentia et fide erga populum Romanum singulari, tum praesentis magnitudine et animi et consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cuius ego studio officioque commotus, egi ei per literas gratias; idque ut maturaret hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem moratus; regem Ariobarzanem, cuius salutem a senatu, te auctore, commendatam habebam, praesentibus insidiis nec opinantem liberavi; neque solum ei saluti fui, sed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, et eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenaeum, importunitate Athenaidis exsilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque constitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, si sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adolescens et equitatu, et peditatu, et pecunia paratus, et toto iis, qui novari aliquid volebant; perfeci, ut e regno ille discederet; rexque sine tumultu, ac sine armis, omni auctoritate aulae communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum literis atque nuntiis, magnas Parthorum copias et Arabum, ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, et a cohorte praetoria, quae erat Epiphaneae praesidii causa, occisione occisum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averfas, non longe a finibus esse Ciliciae; quam

potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiae esse cognovi; Deiotarumque confestim, iam ad me venientem cum magno et firmo equitatu et peditatu, et cum omnibus suis copiis, certior feci, non videri esse causam, cur abesset a regno; meque ad eum, si quid novi forte accidisset, statim literas nuntiosque missurum esse. Cumque eo animo venissem, ut utrique provinciae, si ita tempus ferret, subvenirem; tum id, quod iam ante statueram, vehementer interesse utriusque provinciae, pacare Amanum, et perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me discedere ab eo monte simulassem, et alias partes Ciliciae petere, abessemque ab Amano iter unius diei, et castra apud Epiphaneam fecissem; a. d. quartum Idus Octobres, cum advesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut a. d. tertium Idus Octobres, cum lucifceret, in Amanum ascenderem; distributisque cohortibus et auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum simul; aliis C. Pomtinus, legatus; reliquis M. Anneius, et L. Tulleius, legati praeesent; plerosque nec opinantes oppressimus, qui occisi, captique sunt, interclusi fuga. Eranam autem, quae fuit non vici instar, sed urbis, quod erat Amanum caput, itemque Sepyram, et Commorin, acriter et diu repugnantibus, Pontino illam partem Amanum tenente, ex antelucano tempore, usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisa, cepimus; castellaque sex capta: complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amanum habuimus apud Aras Alexandri

quatrimum ; et in reliquiis Amani delendis , agrisque vastandis , quae pars eius montis meae provinciae est , id tempus omne consumimus . Confectis his rebus , ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi : quod cum esset altissimo et munitissimo loco , ab iisque incoletur , qui ne regibus quidem unquam paruisent ; cum et fugitivos reciperent , et Parthorum adventum accerrime exspectarent ; ad existimationem imperii pertinere arbitratus sum , comprimere eorum audaciam ; quo facilius etiam ceterorum animi , qui alieni essent ab imperio nostro , frangerentur . Vallo et fossa circumdedi , sex castellis , castrisque maximis sepsi ; aggere , vineis , turribus oppugnavi ; ususque tormentis multis , multis fagittariis , magno labore meo , sine ulla molestia sumtue sociorum , septimo quinquagesimo die rem confeci : ut , omnibus partibus urbis disturbatis , aut incensis , compulsi in potestatem meam pervenirent . His erant finitimi pari scelere et audacia Tibarani : ab his , Pindenisso capto , obsides accepi : exercitum in hiberna dimisi . Q. fratrem negotio praeposui , ut in vicis , aut captis , aut male pacatis , exercitus collocaretur . Nunc velim tibi sic persuadeas , si de his rebus ad senatum relatam sit , me existimaturum , summam mihi laudem tributam , si tu honorem meum sententia tua comprobaris . Idque , etsi talibus de rebus gravissimos homines et rogare solere , et rogari scio , tamen admonendum potius te a me , quam rogandum puto . Tu es enim is , qui me tuis sententiis saepissime ornasti : qui oratione , qui praedicatione , qui summis laudibus in senatu , in concionibus ad coelum extulisti :

cuius ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo, cum mea laude coniuncto, omnia assequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res, quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevisti togato, non ut multis, republica bene gesta, sed, ut nemini, republica conservata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempestates et subieris, et multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cuius etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu defendenda approbaris. A me autem haec sunt profecta, quae ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii, atque iudicii; ut praestantissimas tuas virtutes, non tacitus admirarer, (quis enim idem non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Graecis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis, quos vidissemus, sed iis, de quibus audissemus, omnibus anteferrem. Quaeres fortasse, quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis et honoris a senatu, tanti aestimem. Agam iam tecum familiariter, ut est et studiis et officiis nostris mutuis, et summa amicitia dignum, et necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus et natura, et magis etiam, ut mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude, et sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis

est consulatus meus; in quo, sicut in reliqua vita, fateor, ea me studiose secutum, ex quibus vera gloria nasci posset; ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaque et provinciam ornatam, et spem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te existimare arbitror) non difficillime consequi possem, non appetivi. Idem post iniuriam acceptam, (quam tu reipublicae calamitatem semper appellas, ego meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam,) studui quam ornatissima senatus populique Romani de me iudicia intercedere. Itaque et augur postea fieri volui, quod antea neglexeram; et eum honorem, qui a senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum a me olim, nunc mihi expetendum puto. Huic meae voluntati, in qua inest aliqua vis desiderii ad sanandum vulnus iniuriae, ut faveas, adiutorque sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo; sed ita, si non ieiunum hoc nescio quid, quod ego gessi, et contemnendum videbitur, sed tale atque tantum, ut multi, nequaquam paribus rebus, honores summos a senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animum advertisse videor (scis enim, quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta, atque vitam imperatorum spectare solere in habendis, aut non habendis honoribus. Quod si in mea causa considerabis, reperies, me exercitu imbecillo, contra metum maximi belli, firmissimum praesidium habuisse aequitatem et continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quae nullis legionibus consequi potuissem; ut ex alienissimis sociis ami-

ciffimos, ex infideliffimis firmissimos redderem, animosque novarum rerum expectatione suspensos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis haec multa de me, praesertim ad te, a quo uno omnium fociorum querelae audiuntur: cognosces ex iis, qui meis institutis se recreatos putant. Cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea, quae mihi optatissima sunt, praedicabunt; tum duae maximae clientelae tuae, Cyprus insula et Cappadociae regnum, tecum de me loquentur. puto etiam regem Deiotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quae si etiam maiora sunt; et in omnibus seculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent; est profecto tuum, cum ad res bellicas haec, quae rariora et difficiliora sunt, genera virtutis adiunxeris, ipsas etiam illas res gestas, iustiores et maiores putare. Extremum illud est, ut, quasi diffidens rogationi meae, philosophiam ad te allegem; qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi maius a diis munus ullum est datum. Haec igitur, quae mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac divincti, soli prope modum nos philosophiam illam veram et antiquam, quae quibusdam otii esse ac desidia videtur, in forum atque in rempublicam, atque in ipsam aciem paene deduximus, tecum agit de mea laude; cui negari a Catone fas esse non puto. Quamobrem tibi sic persuadeas, velim: si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me sic existimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi,

quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

Excusat se, quod supplicationem non decreverit : & tamen decretam gaudet : seque honorificentius dicit sensitse, quam eos, qui supplicationem decreverant. Anno U. C. 703.

5. **Q**UOD & respublica me & nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrari gaudeam. Itaque, quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione & continentia, reipublicae provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quod si triumphi praerogativam putas supplicationem, & idcirco casum potius, quam te laudari mavis; neque supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est, senatum iudicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atque conservatam esse; quod ego mea sententia censebam. Atque haec ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes, me laborare, ut tibi persuadeam, me & voluisse de tua maiestate, quod amplissimum sim arbitratus; & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale,

& nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis & reipublicae praesla.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

Quantam ex Catonis laudatione voluptatem ceperit, cum ipse laude eximia exponit, petitque, si favere noluerit in adipiscendo triumpho, saltem, si adipiscatur, gaudeat. Anno U. C. 703.

6. **L**AETUS sum laudari me, inquit Hector, opinor apud Naevium, *abs te, pater, a laudato viro.* Ea est enim profecto iucunda laus, quae ab iis proficitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione literarum tuarum, vel testimoniis sententiae dictae, nihil est, quod me non affectum putem. Idque mihi cum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiae dedisse, quod liquido veritati dares. Et, si non modo omnes, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum existisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? Nam ad meum sensum, et ad illud sincerum ac subtile iudicium, nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quae est ad me perscripta a meis necessariis. Sed causam meae voluntatis, non enim dicam cupiditatis, exposui tibi superioribus literis; quae etiamsi parum iusta tibi visa est, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur a senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato praesertim,

existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id, quod maluero, acciderit, gaudeas. Sic enim fecisse te, et sensitse, et verius scripsisse video; resque ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis iucundum fuisse, quod scribendo affuisti. Haec enim senatusconsulta, non ignoro, ab amicissimis eius, cuius de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam republica meliore, quam timeo!

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO COS.
DESIGN. S. P. D.

C. Marcello, Marci patrueli, de consûlatu gratulatur, postquam audivit designatum esse. Anno U. C. 702.

7. **M**AXIMA sum laetitia affectus, cum audivi, te consulem factum esse; eumque honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. Nam cum te semper amavi dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum; tum patris tui pluribus beneficiis, vel defensus tristibus temporibus, vel ornatus secundis, et sum totus vester, et esse debeo; cum praesertim matris tuae, gravissimae atque optimae feminae, maiora erga salutem dignitatemque meam studia, quam erant a muliere postulanda, perspexerim. Quapropter a te peto in maiorem modum, ut me absentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO COLLEGAE
S. P. D.

C. Marcello auguri de filii Caii consulatu gratulatur, petitque ut se absentem defendat. Anno U. C. 702.

8. **M**ARCELLUM tuum consulem factum, teque ea laetitia affectum esse, quam maxime optasti, mirandum in modum gaudeo; idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum iudico, cuius erga me singularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perspexi: totam denique domum vestram vel salutis, vel dignitatis meae studiosissimam cupidissimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, si uxori tuae Iuniae, gravissimae atque optimae feminae, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod suesti, peto, me absentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COS.
S. P. D.

M. Marcello gratulatur de fratre patruale consule facto: petitque, ut in provincia succedatur. Anno U. C. 702.

9. **T**E et pietatis in tuos, et animi in rempublicam, et clarissimi atque optimi consulatus, C. Marcello consule facto, fructum cepisse, vehementer gaudeo. Non dubito, quid praesentes sentiant: nos quidem longinqui, et a te ipso missi in ultimas gentes, ad coelum mehercule te tollimus verissimis ac iustissimis laudibus. Nam cum te a pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere semper amplissimum esse

et volueris, et iudicaris; tum hoc vel tuo facto, vel populi Romani de te iudicio, multo acrius vehementiusque diligo: maximaque laetitia afficior, cum ab hominibus prudentissimis, virisque optimis, omnibus dictis, factis, studiis, institutis, vel me tui similem esse audio, vel te mei. Unum vero si addis ad praeclarissimas res consulatus tui, ut aut mihi succedat quam primum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi et senatusconsulto et lege finisti; omnia me per te consecutum putabo. Cura ut valeas, et me absentem diligas atque defendas. Quae mihi de Parthis nuntiata sunt, quia non putabam a me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra volui ad te scribere; ne, cum ad consulem scripsissem, publice viderer scripsisse.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO C. F. COS.
DESIGN. S. P. D.

Commendat studiose suam existimationem consuli C. Marcello in supplicatione decernenda. Anno U. C. 703.

10. QUANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis vestri fuit erga me semper animus,) quando ergo ita accidit, ut omnium vestrum studio tuus consulatus satisfacere posset, in quem meae res gestae, lausque et honos earum potissimum incideret; peto a te id, quod facillimum factu est, non aspernante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissimum senatus-

consultum, literis meis recitatis, faciendum cures. Si mihi tecum minus esset, quam est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, a quibus intelligis me praecipue diligi. Patris tui beneficia in me sunt amplissima. neque enim saluti meae, neque honori amicior quisquam dici potest. Frater tuus quanti me faciat, semperque fecerit, esse hominem, qui ignoret, arbitror neminem. Domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis profecuta est. Neque vero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. Quare a te peto in maiorem modum, ut me per te quam ornatissimum velis esse; meamque et in supplicatione decernenda, et in ceteris rebus existimationem fatis tibi esse commendatam putes.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO COS. DESIGN.
S. P. D.

Supplicatione sibi decreta, gratias agit consuli, & propediem ad urbem se fore significat. Anno U. C. 703.

11. **Q**UANTAE curae tibi meus honos fuerit, et quam idem existiteris consul in me ornando et amplificando, qui fueras semper cum parentibus tuis, et cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium literis. Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeam, facturusque sum cum studiose, tum libenter. Nam magni interest, cui debeas: debere autem nemini malui, quam tibi; cui me cum studia communia, beneficia paterna, tuaque iam ante coniunxerant; tum accedit, mea quidem sententia, maximum vinculum, quod ita

republicam geris atque gessisti, qua mihi carius nihil est, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non recusem. Quamobrem tibi velim hi sint exitus, quos mereris, et quos fore confido. Ego, si me navigatio non morabitur, quae incurrebat in ipsos Etesias, propediem te, ut spero, videbo.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. DESIGN.
S. P. D.

Gratulatur Paulo de consulatu, & ne sibi provincia prorogetur, rogat. Anno U. C. 702.

12. **E**TSI mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus, pro tuis summis in rempublicam meritis, et pro amplissima familiae dignitate, summo studio, cunctis suffragiis consulem facturus esset: tamen incredibili laetitia sum affectus, cum id mihi nuntiatum est; eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, maiorumque tuorum dignitate administrari. Atque utinam praesens illum diem mihi optatissimum videre potuissem, proque tuis amplissimis erga me studiis atque beneficiis tibi operam meam studiumque navare! Quam mihi facultatem quum hic nec opinatus et improvisus provinciae casus eripuit; tamen, ut te consulem, rempublicam pro tua dignitate gerentem, videre possim, magnopere a te peto, ut operam des, efficiasque, ne quid mihi fiat iniuriae, neve quid temporis ad meum annum minus accedat. Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. S. P. D.

A consule petit, ut supplicationes sibi decernat, & suam estimationem in ceteris commendat. Anno U. C. 703.

13. **M**AXIME mihi fuit optatum, Romae esse tecum, multas ob causas, sed praecipue, ut et in petendo, et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. Ac petitionis quidem tuae ratio mihi semper fuit explorata; sed tamen navare operam volebam. In consulatu vero cupio equidem te minus habere negotii; sed moleste fero, me consulem studium tuum adolescentis perspexisse, te meum, cum id aetatis sim, perspicere non posse. Sed ita, fato nescio quo, contigisse arbitror, ut tibi ad me ornandum semper detur facultas; mihi ad remunerandum nihil suppetat, praeter voluntatem. Ornasti consulatum, ornasti reditum meum. incidit meum tempus rerum gerendarum in ipsum consulatum tuum. Itaque cum et tua summa amplitudo, et dignitas, et meus magnus honos, magnaque existimatio postulare videatur, ut a te plurimis verbis contendam ac petam, ut quam honorificentissimum senatusconsultum de meis rebus gestis faciendum cures; non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipse tuae perpetuae consuetudinis erga me oblitus esse videar, aut te oblitum putem. Quare, ut te velle arbitror, ita faciam; atque ab eo, quem omnes gentes sciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii consules essent, ad te potissimum, Paule, mitterem, ut eos mihi quam amicissimos redderes. nunc, cum tua summa potestas, summaque auctoritas, notaque omnibus nostra necessitu-

do sit, vehementer te rogo, ut et quam honorificentissime cures decernendum de meis rebus gestis, et quam celerrime. Dignas res esse honore et gratulatione, cognosces ex iis literis, quas ad te et collegam, et senatum publice misi: omniumque mearum reliquarum rerum, maximeque existimationis meae procurationem susceptam velim habeas. In primisque tibi curae sit, quod abs te superioribus quoque literis petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te consulem videre, omniaque spero, cum absens, tum etiam praesens te consule assequi. Vale.

M. T. C. IMP. C. CASSIO PROQUAEST.
S. P. D.

Facturum se Fabii causa, quae rogaverat Cassius, pollicetur: quem dolet non vidisse ad urbem e provincia redeuntem, rogat, operam det, ne sibi temporis aliquid accedat ad annum provinciae. Anno U. C. 703.

14. **M.** FABIIUM quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quaestum. multi enim anni sunt, cum ille in aere meo est, et a me diligitur propter summam humanitatem et observantiam. Sed tamen, quod ab eo te egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. Itaque quamquam profecerunt literae tuae; tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipsius erga te, mihi perspectus et cognitus. Sed de Fabio faciemus studiose, quae rogas: tu multis de causis vellem me convenire potuisses; primum, ut te, quem iamdiu plurimum facio, tanto intervallo viderem; deinde, ut tibi, quod feci per literas, possem praesens gratulari; tum,

ut, quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus; postremo, ut amicitia nostra, quae summis officiis ab utroque culta est, sed longis intervallis temporum interruptam consuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quum non accidit, utemur bono literarum, et eadem fere absentes, quae, si coram essemus, consequemur. Unus scilicet fructus, qui in te videndo est, percipi literis non potest: alter gratulationis, est is quidem exilior, quam si tibi teipsum intuens gratularer; sed tamen et feci ante, et facio nunc, tibi que cum pro rerum magnitudine, quas gessisti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem summa laus et summa gratia provinciae profecuta est. Tertium est, ut id, quod de nostris rebus coram communicassemus inter nos, conficiamus idem literis. Ego ceterarum rerum causa tibi Romam properandum magnopere censeo. Nam et ea, quae reliqui, tranquilla de te erant: et hac tua recenti victoria tanta, clarum adventum tuum fore intelligo. Sed si qua sunt onera tuorum, si tanta sunt, ut ea sustinere possis, propera: nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius. siu maiora; considera, ne in alienissimum tempus cadat adventus tuus. Huius rei totum consilium tuum est. tu enim scis, quid sustinere possis. Si potes; laudabile atque populare est: sin plane non potes; absens hominum sermones facilius sustinebis. De me autem idem tecum his ago literis, quod superioribus egi, ut omnes tuos nervos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc provinciam, quam et senatus et populus annuam esse voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita conten-

do, ut in eo fortunas meas positas putem. Habes Paulum nostrum nostri cupidissimum: est Curio: est Furnius. Sic velim enitare, quasi in eo sint mihi omnia. Extremum illud est de iis, quae proposueram, confirmatio nostrae amicitiae; de qua pluribus verbis nihil opus est. Tu puer me appetisti; ego autem semper ornamento te mihi fore duxi. Fuiſti etiam praesidio tristissimis meis temporibus. accessit post tuum discessum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaque in vestro ingenio et industria mihi plurimum et suavitatis et dignitatis constitutum puto. Id tu ut tuo studio confirmes, te vehementer rogo; literasque ad me et continuo mittas, et cum Romam veneris, quam saepissime.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Consilium suum de non renovando civili bello demonstrat: Caesaris clementiam laudat: Italiae gemitus ostendit: Cassii sententiam de futuris exquirat. Caesare iterum & Servilio cons. Anno U. C. 707.

15. **E**TSI uterque nostrum spe pacis, et odio civilis sanguinis, abesse a belli pertinacia voluit; tamen, quando eius consilii princeps ego fuisse videor, plus fortasse tibi praestare ipse debeo, quam a te expectare. Etsi, ut saepe soleo mecum recordari, sermo familiaris meus tecum, et item mecum tuus, adduxit utrumque nostrum ad id consilium, ut uno proelio putarem, si non totam causam, at certe nostrum iudicium definiri convenire. Neque quisquam hanc nostram sententiam vere unquam reprehendit, praeter eos, qui arbitrantur melius esse, deleri omnino rempublicam, quam imminutam et debilitatam ma-

nere. Ego autem ex interitu eius nullam spem scilicet mihi proponebam; ex reliquis magnam. Sed ea sunt consecuta, ut magis mirum sit, accidere illa potuisse, quam nos non vidisse ea futura; nec, homines cum essemus, divinare potuisse. Equidem fateor, meam coniecturam hanc fuisse, ut, illo quasi quodam fatali proelio facto, et victores communi saluti consuli vellent, et victi suae: utrumque autem positum esse arbitrabar in celeritate victoris. Quae si fuisset, eandem clementiam experta esset Africa, quam cognovit Asia; quam etiam Achaia; et, ut opinor, ipso legato ac deprecatore. Amisissis autem temporibus, quae plurimum valent, praesertim in bellis civilibus, interpositus annus alios induxit, ut victoriam sperarent, alios, ut ipsum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna sustinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri, aut nescio quem istum Pharnacem Asiae terrorem illaturum putaret? Nos tamen, in consilio pari, casu dissimili usi sumus. tu enim eam partem petisti, ut et consiliis interesses, et quod maxime curam levat, futura animo prospicere posses. ego, qui festinavi, ut Caesarem in Italia viderem, (sic enim arbitrabamur,) eumque, multis honestissimis viris conservatis redeuntem, ad pacem currentem, ut aiunt, incitarem; ab illo longissime et absum, et absui. Verfor autem in gemitu Italiae, et in urbis miserrimis querelis: quibus aliquid opis fortasse ego pro mea, tu pro tua, pro sua quisque parte ferre potuisset, si auctor affuisset. Quare velim pro tua perpetua erga me benevolentia, scribas ad me, quid videas, quid sentias,

quid exspectandum, quid agendum nobis existimes. Magni erunt mihi tuae literae: atque utinam primis illis, quas Luceria miseris, paruissem! sine ulla enim molestia dignitatem meam retinuissem. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Iocatur in opiniones Epicureas, & in ipsum Cassium, Epicureae philosophiae studiosum. Anno U. C. 708.

16. **P**UTO te suppuere, cum haec tertia iam epistola ante opprefferit, quam tu scidulam, aut literam. sed non urgeo. longiores enim exspectabo, vel potius exigam. Ego, si semper haberem, cui darem, vel ternas in hora darem. fit enim nescio qui, ut quasi coram adeste videre, cum scribo aliquid ad te: neque id κατ' εἰδῶλων φαντασίας, ut dicunt tui amici novi; qui putant etiam διανοητικὰς φαντασίας spectris Catianis excitari. Nam, ne te fugiat, Catus Insuber, Epicureus, qui nuper est mortuus, quae ille Gargettius, etiam ante Democritus, εἰδῶλα, hic spectra nominat. His autem spectris etiam si oculi possint feriri, quod vel ipsa accurrunt; animus qui possit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum saluus veneris, in meane potestate fit spectrum tuum, ut, simulac mihi collibitum fit de te cogitare, illud accurrat: neque solum de te, qui mihi haeres in medullis; sed, si insulam Britanniam coepero cogitare, eius εἰδῶλον mihi advolet ad pectus. Sed haec posterius. tento enim te, quo animo accipias. si enim stomachabere, et moleste ferres, plura dicemus; postulabimusque, ex qua haeresi, vi, hominibus armatis, deiectus sis, in eam restituere. In hoc interdicto non solet addi, in hoc anno.

Quare si iam biennium aut triennium est, cum vir-
tuti nuntium remisisti, delinitus illecebris volupta-
tis; in integro res nobis erit. quamquam quicum lo-
quor? cum uno fortissimo viro; qui, posteaquam
forum attingisti, nihil fecisti, nisi plenissimum amplif-
simae dignitatis. In ista ipsa *αιρεσει* metuo ne plus
nervorum sit, quam ego putarim, si modo eam tu
probas. Quid tibi in mentem venit? inquires. quia ni-
hil habebam aliud, quod scriberem. De republica
enim nihil scribere possum: neque enim, quod sen-
tio, libet scribere.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Queritur de importunis tabellariis: narrat de D. Sullae morte;
bello Hispaniensi, Panfae profectioe in provinciam: Cassii
consilium probat Brundisinae mansionis: literas mutuas pos-
cit. Anno U. C. 708.

17. **P**RAEPOSTEROS habes tabellarios; etsi me
quidem non offendunt: sed tamen, cum a me disce-
dunt, flagitant literas; cum ad me veniunt, nullas
afferunt. Atque id ipsum facerent commodius, si mi-
hi aliquid spatii ad scribendum darent: sed petasati
veniunt: comites ad portam exspectare dicunt. Ergo
ignosces: alteras habebis has breves: sed exspecta *παν-
τα περι παντων*. Etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad
me inanes veniant; ad te cum epistolis revertantur?
Nos hic (tamen ad te scribam aliquid) D. Sullam pa-
trem mortuum habebamus. alii a latronibus, alii cru-
ditate dicebant. populus non curabat, combustum
enim esse constabat. Hoc tu pro sapientia tua feres
aequo animo. quamquam *προσωπον πολεως* amissimus.

Caesarem putabant moleste laturum, verentem, ne hasta refrixisset. Mindius Marcellus et Attius pigmentarius valde gaudebant, se adversarium perdidisse. De Hispania novi nihil; sed exspectatio valde magna; rumores tristiores, sed *αδεσποτοι*. Panfa noster paludatus a. d. III Kalend. Ian. profectus est, ut quivis intelligere posset id, quod tu nuper dubitare coepisti, *το καλον δι αυτο αιρετον* esse. Nam quod multos miseris levavit, et quod se in his malis hominem praebehuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia profecuta est. Tu quod adhuc Brundisii moratus es, valde probo, et gaudeo; et mehercule puta te sapienter facturum, si *ακενοσπεδος* fueris. Nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. et, amabo te, cum dabis posthac aliquid domum literarum, mei memineris. Ego nunquam quemquam ad te, cum sciam, sine meis literis ire patiar.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Epistolae brevitate excusat: tristitiam temporum accusat; nihil ex Hispania afferri significat. Anno U. C. 708.

18. **L**ONGIOR epistola fuisset, nisi eo ipso tempore petita esset a me, cum iam iretur ad te: longior etiam, si *φλυαρων* aliquem habuisset. nam *σπουδαζειν* sine periculo vix possumus. Ridere igitur, inquires; possumus. Non mehercule facillime. verumtamen aliam aberrationem a molestiis nullam habemus. Ubi igitur, inquires, philosophia? tua quidem in culina, mea molesta est. pudet enim servire. Itaque facio me alias res agere, ne convicium Platonis audiam.

De Hispania nihil adhuc certi, nihil omnino novi. Te abesse, mea causa moleste fero, tuâ gaudeo. Sed flagitat tabellarius. Valebis igitur, meque, ut a puero fecisti, amabis.

C. CASSIUS M. T. C. S. P. D.

Respondet duabus Ciceronis epistolis, quae ante proximam superiorem leguntur. Epicureos laudat a virtutis studio. Cupere videtur ut Caesar in Hispania vincat, iam cognita eius clementia. Anno U. C. 708.

19. **S.** *V. B. Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam scribo ad te. videor enim cum praesente loqui & iocari. Nec tamen hoc usu venit propter spectra Catiana; pro quo tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas. Pansam nostrum secunda voluntate hominum paludatum ex urbe exisse, cum ipsius causa gaudeo, tum mehercule etiam omnium nostrum. Spero enim, homines intellectuuros, quanto sit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas & clementia; atque ea, quae maxime mali petant & concupiscant, ad bonos pervenire. Difficile est enim persuadere hominibus, το καλον δι αυτο αιρετον esse: ηδονην vero, & αταρξιαν virtute, iustitia, τω καλω παρari, & verum, & probabile est. Ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii & Amasini, mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit: οκ εστιν ηδεως, ανευ τω καλω και δικαιως, ζην. Itaque & Pansa, qui ηδονην sequitur, virtutem retinet; & ii, qui a nobis φιληδονοι vocantur, sunt φιλοκαλοι και φιλοδικαιοι, omnesque virtutes & colunt & retinent. Ita-*

que Sulla, cuius iudicium probare debemus, cum dissentire philosophos videret, non quaesivit, quid bonum esset; omnia bona coemit: cuius ego mortem forti mehercules animo tuli. Nec tamen Caesar diutius nos eum desiderare patietur. nam habet damnatos, quos pro illo nobis restituat: nec ipse sectorem desiderabit, cum filium viderit. Nunc, ut ad rempublicam redeam, quid in Hispaniis geratur, rescribe. Peream, nisi sollicitus sum, ac malo veterem & clementem dominum habere, quam novum & crudelem experiri. Scis, Cnaeus quam sit fatuus: scis, quomodo crudelitatem virtutem putet: scis, quam se semper a nobis derisum putet. Vereor, ne nos rustice gladio velit ἀντιμυκτηρισται. Quid fiat, si me diligis, rescribe. Hui, quam velim scire, utrum ista sollicito animo, an soluto legas! sciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior sim, vale, & me, ut facis, ama. Si Caesar vicit, celeriter me expecta.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

Librum, quem Oratorem inscripsit, mittit: Sabinorum probitatem laudat: crebriores literas postulat. Missa in Asiam post Caesaris necem. Anno U. C. 709.

20. **O**RATOREM meum (sic enim inscripsi) Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit, ut ei recte putarem, nisi forte candidatorum licentia hic quoque usus, hoc subito cognomen arripuit: etsi modestus eius vultus, sermoque constans, habere quiddam a Curibus videbatur. Sed de Sabino satis. Tu, mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantum olim discedens addidisti; quo tolerabilius fera-

mus igniculum desiderii tui, crebris nos literis appellato, atque ita, si idem fiet a nobis. quamquam duae causae sunt, cur tu frequentior in isto officio esse debeas, quam nos; primum, quod olim solebant, qui Romae erant, ad provinciales amicos de republica scribere; nunc tu nobis scribas oportet. res enim publica istic est. deinde, quod nos aliis officiis tibi absenti satisfacere possumus; tu nobis, nisi literis, non video, qua re alia satisfacere possis. Sed cetera scribes ad nos postea. Nunc haec primo cupio cognoscere, iter tuum cuiusmodi sit, ubi Brutum nostrum videris, quamdiu simul fueris: deinde, cum processeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut existimare possumus, quo statu simus. Ego tantum me scire putabo, quantum ex tuis literis habeo cognitum. Cura ut valeas, meque ames amore illo tuo singulari.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

Rogat, ut sui absentis desiderium epistolis crebris & longis leniat: de Calvo oratore iam mortuo quid sentiat, exponit.
Anno U. C. 709.

21. **E**T epistolam tuam legi libenter, et librum libentissime: sed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod, cum incendisses cupiditatem meam consuetudinis nostrae augendae, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere,) tum discedis a nobis, meque tanto desiderio afficis, ut unam mihi consolationem relinquant, fore, ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris et longis epistolis leniatur.

Quod ego non modo de me tibi spondere possum, sed de te etiam mihi. Nullam enim apud me reliquisti dubitationem, quantum me amares. Nam, ut illa omittam, quae civitate teste fecisti, cum mecum inimicitias communicasti, cum me concionibus tuis defendisti, cum quaestor in mea atque in publica causa consulum partes suscepisti, cum tribuno plebis quaestor non paruisti, cui tuus praesertim collega pareret: ut haec recentia, quae meminero semper, obliviscar, quae tua sollicitudo de me in armis, quae laetitia in reditu, quae cura, qui dolor, cum ad te curae et dolores mei perferrentur? Brundisium denique te ad me venturum fuisse, nisi subito in Hispaniam missus esses? Ut haec igitur omittam, quae mihi tanti aestimanda sunt, quanti vitam aestimo et salutem meam; liber iste, quem mihi misisti, quantum habet declarationem amoris tui? primum, quod tibi facetum videtur, quidquid ego dixi; quod aliis fortasse non item: deinde, quod illa, sive faceta sunt, sive secus, fiunt, narrante te, venustissima. quin etiam antequam ad me veniatur, risus omnis paene consumitur. Quodsi in his scribendis nihil aliud, nisi, quod necesse fuit, de uno me tamdiu cogitavisses; ferreus essem, si te non amarem. Cum vero ea, quae scriptura persecutus es, sine summo amore cogitare non potueris; non possum existimare, plus quemquam a se ipso, quam me a te amari. Cui quidem ego amari, utinam ceteris rebus possem! amore certe respondebo: quo tamen ipso tibi confido futurum satis. Nunc ad epistolam venio, cui copiose et suaviter scriptae nihil est quod multa respondeam. Primuna.

enim ego illas Calvo literas misi, non plus, quam has, quas nunc legis, existimans exituras. aliter enim scribimus, quod eos solos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuisse fieri putas. Primum, quod ita iudicabam, acute movebatur. genus quoddam sequebatur, in quo, iudicio lapsus, quo valebat, tamen assequebatur, quod probaret. multae erant et reconditae literae; vis non erat. ad eam igitur adhortabar. In excitando autem et in acuendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo iudicium et consilium meum: consilium, quod hortandi causa laudavi: iudicium, quod de ingenio eius valde existimavi bene. Reliquum est, tuam profectioem amore prosequar, reditum spe exspectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me studia et officia multum tecum recordere; quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me existimabis, verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XVI
AD
TIRONEM.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FR. ET
FRATRIS FIL. TIRONI S. P. D.

Suum desiderium Tironi, quem Patris aegrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, significat. Anno U. C. 703.

1. **P**AULO facilius putavi posse me ferre desiderium tui; sed plane non fero: et quamquam magni ad honorem nostrum interest, quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor, qui a te discefferim: sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum consilium; neque nunc mutuo, si tu in eadem es sententia. Sin autem postea, quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi, tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum: si autem intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum.

commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis; et comites, et tempestates, et navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te Marionis adventus et hae literae moveant. Quod valetudini tuae maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris voluntati meae. Haec pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum, illud igitur potius. Cura ergo potissimum, ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III Nonas Novembres.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

Sollicitudinem suam significat, suumque ad Alyziam accessum; valetudinem ut curet, rogat. Anno U. C. 703.

2. **N**ON queo ad te, nec lubet scribere, quo animo sim affectus: tantum scribo, et tibi, et mihi maximae voluptati fore, si te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad Alyziam accesseram. Is locus est citra Leucadem stadia CXX. Leucade aut te ipsum, aut tuas literas a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me scis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

TULLIUS ET CICERO TIRONI SUO, ET
Q. PATER, ET Q. FILIUS S. D.

Rogat, ut omni cura valetudini serviat. Anno U. C. 703.

3. **N**O S apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati fumus, quod Quintus nos confecutus non erat. Is dies fuit Nonae Novembr. Inde ante lucem proficiscentes, ante diem VIII Idus Novembr. has literas dedimus. Tu, si nos omnes amas, et praecipue me, magistrum tuum, confirma te. Ego valde suspenso animo expecto, primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, sed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris: fatis quotidie videro, si valebis. Utilitatibus tuis possum carere: te valere, tua causa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S.

Tota cohortatio est ad curandam valetudinem. Anno U. C.

703.

4. **V**ARIE sum affectus tuis literis; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viae committas. fatis te mature videro, si plane confirmatum videro. De medico et tu bene existimari scribis, et ego sic audio. sed plane curationes eius non probo. Ius enim dandum tibi non fuit, cum *κακοστομαχος* esses: sed tamen et ad illum scripsi accurate, et ad Lysonem. Ad Curium vero, suavissimum hominem, et summi officii, summaeque humanitatis, multa scripsi; in his etiam, ut, si tibi videretur, te ad se transferret. Lyso enim noster, vereor, ne negli-

gentior sit : primum , quia omnes Graeci ; deinde ; quod , cum a me literas accepisset , mihi nullas remisit. sed eum tu laudas. Tu igitur , quid faciendum sit , iudicabis. Illud , mi Tiro , te rogo , sumtu ne parcas ulla in re , quod ad valetudinem opus sit. Scripsi ad Curium , quod dixisses , daret. Medico [ipsi] puto aliquid dandum esse , quo sit studiosior. Innumerabilia tua sunt in me officia , domestica , forensia , urbana , provincialia , in re privata , in publica , in studiis , in literis nostris. Omnia viceris , si , ut spero , te validum videro. Ego puto te bellissime , si recte erit , cum quaestore Mescinio decursurum. non inhumanus est , teque , ut mihi visus est , diligit. Et cum valetudini tuae diligentissime consulueris , tum , mi Tiro , consulto navigationi. Nulla in re iam te festinare volo. nihil laboro , nisi ut salvus sis. Sic habeto , mi Tiro , neminem esse , qui me amet , quin idem te amet ; et cum tua et mea maxime interest te valere , tum multis est curae. Adhuc , dum mihi nullo loco deesse vis , nunquam te confirmare potuisti. nunc te nihil impedit. omnia depone , corpori servi. quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris , tanti me fieri iudicabo. Vale , mi Tiro , vale , vale , et salve. Lepta tibi salutem dicit , et omnes. Vale. VII Idus Novembr. Leucade.

TULLIUS , ET CICERO , ET Q. Q. TIRONI
HUMANISS. ET OPT. S. P. D.

Rogant Tironem , ut valetudinem curet. Anno U. C. 703.

5. **V**IDE , quanta sit in te suavitas. Duas horas

Thyrei fuimus. Xenomenes hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum. Is omnia pollicitus est, quae tibi essent opus. facturum puto. Mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportaret, ut ibi te plane confirmares. Videbis, quid Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere, quem, cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres; sed cogitavi, umas literas Marionem afferre posse, me autem crebras exspectare. Poteris igitur, et facies, si me diligis, ut quotidie sit Acastus in portu. Multi erunt, quibus recte literas dare possis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem praetermittam. Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. *Ei te totum trade. malo te paulo post valentem, quam statim imbecillum videre.* Cura igitur nihil aliud, nisi ut tu valeas: cetera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiscens, VII Idus Novembr.

M. TULLIUS CIC. PATER ET FIL. ET Q.
Q. TIRONI S. D.

Rogat, ne quid omittat, quod ad recuperandam valetudinem spectet. Anno U. C. 703.

6. **T**ERTIAM ad te hanc epistolam scripsi eodem die, magis instituti mei tenendi causa, quia nactus eram cui darem, quam, quo haberem, quod scriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiae. Ad tua innumerabilia in me officia, adde hoc, quod mihi erit gratissimum omnium. cum

valetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego euntem Patras neminem praetermitto. Cura, cura te, mi Tiro. quando non contigit, ut simul navigares, nihil est, quod festines; nec quidquam cures, nisi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII Idus Novembr. Actio, vesperi.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Adversis ventis se teneri scribit: ut valetudinem curet, nec nisi confirmatus naviget, hortatur. Anno U. C. 703.

7. **S**EPTIMUM iam diem Corcyrae tenebamur; Quintus autem pater et filius Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine *mirum in modum*; nec mirabamur, nihil a te literarum. iis enim ventis istinc navigatur, qui si essent, nos Corcyrae non federemus. Cura igitur te, et confirma; et, cum commode, et per valetudinem, et per anni tempus navigare poteris, ad nos, amantissimos tui, veni. Nemo nos amat, qui te non diligit. *carus omnibus expectatusque venies*. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noster. Vale. xv Kalend. Novembr. Corcyra.

Q. C. TIRONI S.

Q. Cicero, quanta sibi Tironis valetudo sit, amantissimis verbis ostendit. Anno U. C. 704.

8. **M**AGNAE nobis est sollicitudini valetudo tua. nam, tametsi qui veniunt, ακινδυνα μεν, χρονιωτερα δε nuntiant, tamen in magna consolatione ingens inest

sollicitudo, si diutius a nobis abfuturus est is, cuius usum et suavitatem desiderando sentimus. Attamen quamquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longae navigationi et viae per hie- mem, nisi bene firmum, committas, neve naviges, nisi explore. Vix in ipsis tectis et oppidis frigus infirma valetudine vitatur; nedum in mari et via sit facile abesse ab iniuria temporis.

Ψυχος δε λεπτω χρωτι πολεμιωτατον,

inquit Euripides. Cui tu quantum credas, nescio. ego certe singulos eius versus, singula eius testimonia puto. Effice, si me diligis, ut valeas, et ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, et vale. Q. F. tibi salutem dicit.

M. T. ET C. ET Q. TIRONI S. P. D.

Navigationis descriptio, & ad curandam valetudinem plenior cohortatio. Anno U. C. 703.

9. **N**OS a te, ut scis, discessimus a. d. iv Non. Novembr. Leucadem venimus a. d. viii Idus Novembr. a. d. vii Actium. ibi propter tempestatem ad vi Idus morati sumus. Inde a. d. quintum Idus Corcyram bellissime navigavimus. Corcyrae fuimus usque ad xvi Kalend. Decembr. tempestatibus retenti. A. d. xv Kalend. Decembr. a portu Corcyraeorum ad Cassiopen stadia cxx processimus. Ibi retenti ventis fumus usque ad ix Kalendas. Interea, qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die coenati solvimus. Inde austro lenissimo, coelo fere- no, nocte illa, et die postero in Italiam ad Hydrun-

tem ludibundi pervenimus; eodemque vento postridie (id erat a. d. vii Kalend. Decembr.) hora quarta Brundisium venimus; eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introiit Terentia, quae te facit plurimi. A. d. v Kal. Decembr. servus Cn. Plancii Brundisii tandem aliquando mihi a te expectatissimas literas reddidit, datas Idibus Novembr. quae me molestia valde levarunt : utinam omnino liberassent ! Sed tamen Asclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te hortor, ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum ? Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi. scio te omnia facturum, ut nobiscum quam primum sis. sed tamen ita velim, ut ne quid properes. Symphoniam Lysonis velim vitasses, ne in quartam hebdomada incideres. sed, quum pudori tuo maluisti obsequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio mihi, ut medico honos haberetur, et tibi daret, quod opus esset : me, cui iussisset, curaturum. Equum et mulum Brundisii tibi reliqui. Romae, vereor, ne ex Kal. Ian. magni tumultus sint. Nos agemus omnia modice. Reliquum est, ut te hoc rogem et a petam, ne temere naviges. Solent nautae festinare quaestus sui causa. Cautus sis, mi Tiro. Mare magnum et difficile tibi restat. Si poteris, cum Mescinio. caute is solet navigare. si minus, cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam si adhibueris, teque nobis incolumem praestiteris, omnia a te habebo. Etiam atque etiam, noster Tiro, vale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. Vale, salve.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Tironem ad se venire cupit, sed viam timet, ne valetudini noceat. Eius operam in studiis laudat & exigit. Anno U. C. 708.

10. **E**GO vero cupio te ad me venire: sed viam timeo. gravissime aegrotasti; inedia, et purgationibus, et vi ipsius morbi confumtus es. Graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, si qua culpa commissa est. Iam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. III Kalend. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Literulae meae, siue nostrae, tui desiderio oblanguerunt. *Hac tamen epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompeius erat apud me, cum haec scribebam, hilare et libenter. ei cupienti audire nostra, dixi, sine te omnia mea muta esse. Tu Musis nostris para ut operas reddas. nostra ad diem dictam fient. Docui enim te, fides *ετυμων* quod haberet. Fac plane ut valeas. nos ad summum. Vale. XIV Kal.*

M. T. ET C. TERENTIA ET TULLIA, Q.
FRATER ET Q. F. TIRONI S. P. D.

Rogat ut valetudinis unice rationem habeat. De suo ad urbem adventu: de turbato statu reip. & de triumpho ac Campana praefectura significat. Anno U. C. 704.

11. **E**TSI opportunitatem operae tuae omnibus locis desidero; tamen non tam mea, quam tua causa doleo, te non valere. Sed quum in quartanam conversa vis est morbi, (sic enim scribit Curius,) spe-

ro, te, diligentia adhibita, etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuae est, ne quid aliud cures hoc tempore, nisi ut quam commodissime convalescas. Non ignoro, quantum ex desiderio labores; sed erunt omnia facilia, si valebis. festinare te nolo, ne nausae molestiam suscipias aeger, et periculose hieme naviges. Ego ad urbem accessi pridie Nonas Ianuar. obviam mihi sic est proditum, ut nihil potuerit fieri ornatius. Sed incidi in ipsam flammam civilis discordiae, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, et, ut arbitror, possem; cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt, qui pugnare cupiant,) impedimento mihi fuerunt omnino. et ipse Caesar, amicus noster, minaces ad senatum et acerbis literas miserat. et erat adhuc impudens, qui exercitum et provinciam invito senatu teneret: et Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noster, et Q. Cassius, nulla vi expulsi, ad Caesarem cum Curione profecti erant. Posteaquam senatus consulibus, praetoribus, tribunis plebis, et nobis, qui proconsules sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid respublica detrimenti caperet; nunquam maiore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. id fit auctoritate et studio Pompeii nostri, qui Caesarem sero coepit timere. Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitavit triumphum; sed Lentulus consul, quo maius suum beneficium faceret, simul atque expedisset, quae essent necessaria de republica, dixit se relatuum. Nos agimus nihil cupide, eoque est nostra plu-

ris auctoritas. Italiae regiones descriptae sunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam sumus. Haec te scire volui. Tu etiam atque etiam cura, ut valeas, literasque ad me mittas, quotiescunque habebis, cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Idus Ian.

M. T. C. TIRONI SUO S. P. D.

Deplorat statum reipublicae: initia belli civilis exponit; Tironem, ut valetudinis rationem rediturus habeat, admonet. Anno U. C. 704.

12. **Q**UO in discrimine versetur salus mea, et bonorum omnium, atque universae reipublicae, ex eo scire potes, quod domos nostras, et patriam ipsam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus. In eum locum res deducta est, ut, nisi qui deus, vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non destiti omnia et sentire, et dicere, et facere, quae ad concordiam pertinerent: sed miras invaserat furor non solum improbis, sed etiam his, qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante, nihil esse bello civili miserius. Itaque cum Caesar amentia quadam raperetur, et oblitus nominis atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, Urbem reliquimus: quam sapienter, aut quam fortiter, nihil attinet disputare. Quo quidem in casu sumus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam: delectus, qui sunt habiti, et praesidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Confidio Noniano (his enim obtigerunt)

Cicer. Oper. Vol. VIII.

E

traditurum: ad consulatus petitionem se venturum; neque se iam velle, absente se, rationem haberi sui: se praesentem trinum nundinum petiturum. Accepimus conditiones; sed ita, ut removeat praesidia ex his locis, quae occupavit, ut sine metu de iis ipsis conditionibus Romae senatus haberi possit. Id ille si fecerit, spes est pacis non honestae. leges enim imponuntur. sed quidvis est melius, quam sic esse, ut sumus. Sin autem ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est; eiusmodi tamen, quod sustinere ille non possit, praesertim cum a suis conditionibus ipse fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem possit accedere; quod sperabamus fieri posse. Delectus enim magnos habebamus; putabamusque illum metuere, si ad urbem ire coepisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas, praeter Transpadanos: ex Hispaniaque sex legiones, et magna auxilia, Afranio et Petreio ducibus, habet a tergo. Videtur, si infaniet, posse opprimi, modo ut urbe salva. Maximam autem plagam accepit, quod is, qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit: reliquit illum, et nobiscum est: multique idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc orae maritimae praesum a Formiis. Nullum maius negotium suscipere volui, quo plus apud illum meae literae cohortationesque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me castris et certis legionibus praefuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Caesarem est. Haec tibi nota esse volui: quae cave ne te perturbent, et impediunt valetudinem tuam. Ego A. Varroni,

quem cum amantissimum mei cognovi, tum etiam valde tui studiosum, diligentissime te cominendavi, ut et valetudinis tuae rationem haberet et navigationis, et totum te susciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. recepit enim, et mecum locutus est suavissime. Tu, quum eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam et fidelitatem desideravi tuam, cave festines, aut committas, ut aut aeger, aut hieme naviges. Nunquam fero te venisse putabo, si salvus veneris. Adhuc neminem videram, qui te postea vidisset, quam M. Volusius, a quo tuas literas accepi: quod non mirabar. neque enim meas puto ad te literas tanta hieme perferri. Sed da operam, ut valeas; et, si valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat: Terentia et Tullia Romae. Cura, ut valeas. IV Kalendas Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Cohortatio ad valetudinem curandam. Anno U. C. 708.

13. **O**MNIA a te data mihi putabo, si te valentem videro. Summa cura expectabam adventum Menandri, quem ad te miseram. Cura, si me diligis; ut valeas: et, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. IV Idus April.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Sollicitudinem suam, aegrotante Tirone, significat, & valetudinem ut curet, hortatur. Anno U. C. 708.

14. **A**NDRICUS postridie ad me venit, quam exspectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miseriae. Tuis literis nihilo sum factus certior, quomodo te haberes: sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione, literisque omnibus careo; quas ante, quam te videro, attingere non possum. Medico mercedis, quantum poscet, promitti iubeto. id scripsi ad Ummium. Audio, te animo angi, et medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id cum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. *Conserua te mihi. dies promissorum adest: quem etiam repraesentabo, si adveneris. Etiam atque etiam vale. IV Idus, hora VI.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Suam de Tironis valetudine sollicitudinem significat. Anno U. C. 708.

15. **A**EGYPTA ad me venit pridie Idus Apriles. Is etsi mihi nuntiavit, te plane feбри carere, et belle habere; tamen, quod negavit te potuisse ad me scribere, curam mihi attulit, et eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili sum sollicitudine de tua valetudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si iam putarem, libenter te legere posse. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te

mihitibique conservandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta iam epistola, Hermia venit. Accepi tuam epistolam vacillantibus literulis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Aegyptam misi, quod nec inhumanus est, et te visus est mihi diligere, ut is tecum esset; et cum eo coquam, quo utere. Vale.

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

Quintus fratri de Tirone manumisso & gratias agit, & gratulatur. Anno U. C. 708.

16. **D**E Tirone, mi Marce, ita te, meumque Cicero-
nem, & meam Tulliolam, tuumque filium videam, ut
mihigratissimum fecisti, cum eum, indignum illa for-
tuna, nobis amicum, quam servum esse maluisti. Mihi
crede, tuis & illius literis perlectis, exsilii gaudio, &
tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi Statii fi-
delitas est tantae voluptati; quantae esse in isto haec ea-
dem bona debent, additis literis, sermonibus, humani-
tate, quae sunt his ipsis commodis potiora? Amo te om-
nibus equidem maximis de causis, verum etiam propter
hanc, vel quod mihi sic, ut debuisti, nuntiaasti. Te totum
in literis vidi. Sabini pueris & promisi omnia, & faciam.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Tironem modeste reprehendit, quod adverbio *fideliter* non rec-
te usus fuerat: & ut valetudini serviat, admonet. Anno U. C.
708.

17. **V**IDEO, quid agas. tuas quoque epistolas vis

referri in volumina. Sed heus tu, qui *καταν* esse meorum scriptorum soles, unde illud tam *ακυρον*, valetudini fideliter inserviando? Unde in istum locum fideliter venit? cui verbo domicilium est proprium in officio; migrationes in alienum multae. Nam et doctrina, et domus, et ars, et ager etiam, fidelis dici potest; ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio. Sed haec coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu *αφομιλησα*: fatis fcis. Tu eum videlicet non potuisti videre. cras aderit. videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde sollicitat: sed inservi, et fac omnia. tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime fatisfacere putato. Cuspio quod operam dedisti, mihi gratum est. Valde enim eius causa volo. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Liberto Tironi respondet, patroni nomina, ne invidiam ferant, deprecanti. De valetudine gratulatur, cui ut indulgeat monet. Admiscet alia. Anno U. C. 708.

18. **Q**UID igitur? non sic oportet? Equidem censeo sic, addendum etiam, *σuo*. sed, si placet, invidia vitetur: quam quidem ego saepe contemsi. Tibi *διαφορησιν* gaudeo profuisse. si vero etiam Tusculanum, dii boni! quanto mihi illud erit amabilius? Sed, si me amas: quod quidem aut facis, aut perbelle simulas; quod tamen in modum procedit: sed ut est, indulge valetudini tuae; cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servisti non satis. ea quid postulet, non ignoras: *περην, αληπιων, περιπτωτον συμ-*

μετρον, τερψιν, ευλυσιαν κοιλιαις. Fac bellus revertare. non modo te, sed etiam Tusculanum nostrum plus amem. Parhedrum excita, ut hortum ipse conducat. sic olitorem ipsam commovebis. Helico nequissimus H-S CIO dabat, nullo aprico horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa. Iste nos tanta impensa derideat? calface hominem, ut ego Mothonem. Itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etsi nunc quidem etiam nimium est aquae, tamen velim scire. Horologium mittam, et libros, si erit sudum. Sed tu nullosne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Caesaris familiaris, mortuus est, bonus homo, et nobis amicus. Te quando exspectemus, fac ut sciam. Cura te diligenter. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

De literis, de Demetrio, de Aufidiano nomine. Anno U. C. 708.

19. **E**XPECTO tuas literas de multis rebus: te ipsum multo magis. Demetrium redde nostrum, et aliud, si quid potest boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor. scio tibi curae esse. sed confice. Et, si ob eam rem moraris, accipio causam. si id te non tenet, advola. Literas tuas valde exspecto. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

De cura valetudinis, & componendis libris, de olitore, de spectaculo Kalendarum. Anno U. C. 708.

20. **S**OLLICITAT, ita vivam, me tua, mi Tiro,

valetudo : sed confido , si diligentiam , quam institutiſti , adhibueris , cito te firmum fore. Libros compone ; indicem , cum Metrodoro lubebit , quando eius arbitratu vivendum eſt. Cum olitore , ut videtur. Tu potes Kalendis ſpectare gladiatores , poſtridie redire : et ita cenſeo. Verum , ut videbitur. Cura te , ſi me amas , diligenter. Vale.

C. FIL. TIRONI SUO DULCISS. S. P. D.

Suum virtutis amorem ſtudiumque Cicero filius ſignificat : de praedio emto gratulatur. Antonio & Dolabella *coſſ.* aut paulo ante videtur ſcripta.

21. **C**UM vehementer tabellarios exſpectarem quotidie , aliquando venerunt poſt diem VI & XL , quam a vobis diſceſſerant : quorum mihi fuit adventus optatiſſimus. Nam cum maximam cepiſſem laetitiam ex humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtola ; tum vero iucundiffimae tuae literae cumulum mihi gaudii attulerunt. Itaque me iam non poenitebat , intercapedinem ſcribendi feciſſe ; ſed potius laetabar. fructum enim magnum humanitatis tuae capiebam ex ſilentio mearum literarum. Vehementer igitur gaudeo , te meam ſine dubitatione accepiſſe excuſationem. Gratos tibi optatosque eſſe , qui de me rumores afferuntur , non dubito , mi dulciſſime Tiro ; praestaboque , & enitar , ut in dies magis magisque haec naſcens de me duplicetur opinio. Quare quod polliceris te buccinatorem fore exiſtimationis meae , firmo id conſtanſique animo facias licet. Tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata aetatis meae , ut non ſolum animus a faciis , ſed aures quoque

a commemoratione abhorreant. Cuius te sollicitudinis & doloris participem fuisse, notum exploratumque est mihi: nec id mirum. Nam cum omnia mea causa velles mihi successa; tum etiam tua. socium enim te meorum commodorum semper esse volui. Quod igitur tum ex me doluisti, nunc, ut duplicetur tuum ex me gaudium, praeſtabo. Cratippo me, scito, non ut discipulum, sed ut filium, esse coniunctissimum. nam cum audio illum libenter, tum etiam propriam eius suavitatem vehementer amplector. Sum totos dies cum eo, noctisque saepenumero partem. exoro enim, ut mecum quam saepissime coenet. Hac introducta consuetudine, saepe inscientibus nobis & coenantibus obrepit, sublataque severitate philosophiae, humanissime nobiscum iocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior discedere: cuius cum frugi severaque est vita, tum etiam iucundissima convictio. non est enim seiunctus iocus a philologia & quotidiana συζήτησι. Huic ego locum in proximo conduxì, & ut possim, ex meis angustiis illius sustento tenuitatem. Praeterea declamitare Graece apud Cassium institui; Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus & quotidianis convictoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatissimis. Multum etiam mecum est Epicerates, princeps Atheniensium, & Leonides, & horum ceteri similes. τα μὲν οὖν καὶ ἦμας ταδε. De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: sed omnia postposui, dummodo praeceptis patris parerem. διαγινώσκων enim scripserat,

ut eum dimitterem statim: tergiversari nolui, ne mea nimia *σπουδή* suspicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi succurrebat, grave esse, me de iudicio patris iudicare. Tuum tamen studium & consilium, gratum acceptumque est mihi. Excusationem angustiarum tui temporis accipio. scio enim, quam soleas esse occupatus. Emisse te praedium vehementer gaudeo; feliciterque tibi rem istam evenire cupio. Hoc loco me tibi gratulari, noli mirari. eodem enim fere loco, tu quoque, emisse te, fecisti me certiolem. Habes. deponendae tibi sunt urbanitates. rusticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum iucundissimum conspectum propono? videor enim videre eminentem te rusticas res, cum villico loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda semina. Sed quod ad rem pertinet, me eum tibi defuisse, aequae ac tu, doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me: praesertim cum sciam, communem nobis enim esse istum fundum. De mandatis quod tibi curae fuit, est mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Graecus: multum mihi enim eripitur operae in exscribendis hypomnematis. Tu velim imprimis cures, ut valeas, ut una *συμφιλολογεῖν* possimus. Anterum tibi commendo. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Valetudinis curandae admonet aegrotantem: librarios tamen regere iubet: addit de variis. Anno U. C. 708.

21. **S**PERO ex tuis literis, tibi melius esse: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut infer-

vias; et cave suspiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non sis mecum. mecum es, si te curas. Quare malo te valetudini tuae servire, quam meis oculis et auribus. Etsi enim et audio te, et video libenter; tamen hoc multo erit, si valebis, iucundius. Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo: lego autem libentissime. Tu istic, si quid librarii mea manu non intelligent, monstrabis. Una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura, ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus sit. Demetrius iste nunquam omnino Phalereus fuit; sed nunc plane Bilienus est. Itaque te do vicarium, tu eum observabis. Etsi: verumtamen de illis: nosti cetera. Sed tamen, si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistolae argumentum, et ut tuas quam longissimas literas legam. Cura, mi Tiro, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

Hortatur, ut professionem conficiat, scribitque sibi in animo esse amicitiam Antonii conservare. Anno U. C. 709.

23. **T**U vero confice professionem, si potes. etsi haec pecunia ex eo genere est, ut professione non egeat. Verumtamen Balbus ad me scripsit, tanta se epiphora oppressum, ut loqui non possit, Antonius de lege quid egerit. Liceat modo rusticari. Ad Bithynicum scripsi. De Servilio tu videris, qui senectutem non contemnis. Etsi Atticus noster, quia quon-

dam me commoveri *πανικοις* intellexit, idem semper putat, nec videt, quibus praesidiis philosophiae sepe-
 rus sim : et hercle, quod timidus ipse est, *σοφλοποιει*.
 Ego tamen Antonii inveteratam sine ulla offensione
 amicitiam retinere sane volo, scribamque ad eum,
 sed non ante, quam te videro. nec tamen te avoco
 a syngrapha, *γου κνημης*. Cras exspecto Leptam, ete-
 nim ad cuius rutam pulegio mihi tui sermonis uten-
 dum est. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Domesticas res, deinde publicas narrat. Anno U. C. 709.

24. **E**TSI mane Harpalum miseram; tamen, cum
 haberem, cui recte darem literas, etsi novi nihil erat,
 iisdem de rebus volui ad te saepius scribere : non
 quin considerem diligentiae tuae ; sed rei me mag-
 nitude movebat. Mihi prora et puppis, ut Graeco-
 rum proverbium est, fuit a me tui dimittendi, ut ra-
 tiones nostras explicares. O filio et Aurelio utique
 fatis fiat. A Flamma, si non potes omne, partem ali-
 quam velim extorqueas ; in primisque, ut expedita
 sit pensio Kalendis Ian. De attributione conficies. De
 repraesentatione videbis. De domesticis haecenus. De
 publicis omnia mihi certa, quid Octavius, quid An-
 tonius : quae hominum opinio : quid futurum putes.
 Ego vix teneor, quin accurram. Sed sit ! literas tuas
 exspecto : et scito Balbum tum fuisse Aquini, cum
 tibi est dictum, et postridie Hirtium. Puto utrumque
 ad aquas. Sed quod egerint. Dolabellae procurato-
 res fac admoneantur. appellabis etiam Papiam. Vale.

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

Literas a Tirone quam creberrimas requirit. Anno U. C. 709.

25. **E**TSI iusta & idonea usus es excusatione de intermissione literarum tuarum, tamen id ne saepius facias; rogo. nam etsi de republica rumoribus & nuntiis certior fio, & de sua in me voluntate semper ad me perscribit pater; tamen de quavis minima re scripta a te ad me epistola semper fuit gratissima. Quare cum in primis tuas desiderem literas, noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate epistolarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

Negligentiae in mittendis epistolis accusat, quas etiam sine argumento scribi postulat. Familiariter & iocose. Anno incerto.

26. **V**ERBERAVI te cogitationis tacito duntaxat convicio, quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere huius culpae poenam. De patrono Marcus est adhibendus; isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione, vide ut probare possit, te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quae lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquae fuisse, quae furtim essent exsiccatae: sic tu, etiamsi, quod scribas, non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quaesivisse videaris. Valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nuntiantur. Ama nos, & vale.

Q. C. TIRONI SUO S. P. D.

Invehitur in consules designatos Hirtium & Panfam. Benevolentiam suam significat. Anno U. C. 709.

27. **M**IRIFICAM mihi verberationem cessationis epistola dedisti. Nam, quae parcius frater perscripserat, verecundia videlicet & properatione, ea tu sine assentatione, ut erant, ad me scripsisti, & maxime de consulibus designatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris effeminatissimi animi plenos: qui nisi a gubernaculis recesserint, maximum ab universo naufragio periculum est. Incredibile est, quae ego illos scio, oppositis Gallorum castris, in aestivis fecisse; quos ille latro, nisi aliquid firmitus fuerit, societate vitiorum deliniet. Res est aut tribunitiis, aut privatis consiliis munienda. Nam isti duo vix sunt digni, quibus alteri Caesenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego vos a. d. III Kalend. videbo, tuosque oculos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor. Me ama. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER I.

ARGUMENTUM.

Libri huius epistolae partim ante consulatum Ciceronis, partim post consulatum scriptae sunt. Nam toto consulatus illius tempore Atticus Romae fuit, omnium consiliorum & actionum eius monitor, adiutor & administer. Porro illae, quae consulatum antecedunt, quae sunt numero novem, nimirum usque ad eam quae incipit, *Teucris illa*: nihil sane continent, quod ad historiam magnopere pertineat. Consequentes vero, usque ad epistolam, *Nihil mihi*, M. Messalla & Pisone *COSS.* datae, primum, rem Clodii narrant, ut domi C. Caesaris cum vestitu muliebri deprehensus fuerit, cum pro populo fieret; totumque de re illa iudicium, quo non modo praeter fas & aequum, sed etiam praeter omnium hominum opinionem, absolutus fuit: deinde, quam mortuo plausu populus Romanus Pompeium exceperit et nobili illa Asiatica expeditione redeuntem. Nam cum nobiles homines, in iis L. Lucillum cum primis, haberet infensos: illos, quia hominis potentiam aegre ferrent adeo crevisse, ut iam formidabilis posset esse; hunc, quia erepti sibi triumpho de Mithridate, iam fere debellato, haereret memoria: non modo obtinere nunquam potuit, ut acta sua a populo confirmarentur, deque militum praemiis decerneretur: sed ne illud quidem, ut rebus ab se gestis recitandis plausus ex animo daretur. ep. XII. Quae

quidem res omnium, quae deinceps secuta sunt, malorum fons et origo fuit. Nam quod nec per Messallam et Pisonem primo anno, nec per Metellum et Afranium, ex quibus hunc omnibus invitis per largitionem et ambitum, quo acta sua confirmarentur, creandum curaverat sequenti anno: quod per Flavium Tribunum pleb. ut lex agraria perferretur, impetrare non potuit; coitione facta cum Caesare et M. Crasso, anno tertio obtinuit, Caesare inprimis Consule declarato. Tres ultimae epistolae, Q. Metello Celere, L. Afranio *COSS.* missae sunt: quorum consulatu de Clodio ad plebem traducendo agi coeptum est. Quare si ratio temporum subducatur, intelligemus tam paucas libri huius epistolas, annis amplius octo scriptas fuisse: nempe a consulatu minimum L. Caecilii Metelli Cretici, et Q. Marcii Vatiae, qui aedilitatem Ciceronis statim secutus est, usque ad eos quos proxime diximus *COSS.* Scite autem Manutius primas epistolas distribuisse videtur, et quasi in suum locum *singulas revocasse*; ut nullo negotio, quando primum inter eos initium scribendi factum est, cognosci possit.

CICERO ATTICO SAL.

I. **P**ETITIONIS nostrae, quam tibi summae curae esse scio, huiusmodi ratio est, quod adhuc coniectura provideri possit. Prensat unus P. Galba. sine fucō ac fallaciis, more maiorum, negatur. Ut opinio est hominum, non aliena rationi nostrae fuit illius haec praepropera prensatio. nam illi ita negant vulgo, ut mihi se debere dicant. Ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebrescit, plurimos nostros amicos inveniri. Nos autem initium prensandi facere cogitamus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his literis proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribunitiis, a. d. XVI Kalend. Sext. Competito-

res, qui certi esse videantur, Galba, et Antonius, et Q. Cornificius. Puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias, sunt, qui etiam Caesonium putent. Aquillium non arbitramur, qui dene-gavit, et iuravit morbum, et illud suum regnum iudiciale opposuit. Catilina, si iudicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor. De Aufidio, et de Palicano, non puto te exspectare dum scribam. De iis, qui nunc petunt, Caesar certus putatur. Thermus cum Silano contendere existimatur; qui sic inopes et ab amicis et existimatione sunt, ut mihi videatur non esse *αδυνάτων*, Curium obducere, sed hoc praeter me nemini videtur. Nostris rationibus maxime conduce-re videtur, Thermum fieri cum Caesare. nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in nostrum an-num reciderit, firmior candidatus fore videatur; prop-terea quod curator est viae Flaminiae, quae tum erit absoluta. sane facile eum [liberi] *δεσποῦν* ciceri [con-suli] accuderint. Petitorum haec est adhuc informa-ta cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fun-gendo summam adhibebimus diligentiam: et fortasse, quoniam videretur in suffragiis multum posse Gallia, cum Romae a iudiciis forum refrixerit, excurreremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Ianuario re-vertamur. Cum perspexero voluntates nobilium, scri-bam ad te. cetera spero prolixa esse, his duntaxat ur-banis competitoribus. Illam manum tu mihi cura ut praestes, quoniam propius abes, Pompeii, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non venerit. Atque haec huiusmodi sunt. Sed est, quod abs te mihi ignosci pervelim. Caecilius, avun-

culus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere coepit cum eius fratre Caninio Satrio de iis rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, et P. Scipio, et is, quem putabant magistrum fore, si bona venirent, L. Pontius. verum hoc ridiculum est, de magistro nunc cognoscere. rogavit me Caecilius, ut adessem contra Satrium. Dies fere nullus est, quin hic Satrius domum meam ventitet. observat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit et mihi et Q. fratri magno usui in nostris petitionibus. Sane sum perturbatus, cum ipsius Satrii familiaritate, tum Domitii, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. Demonstravi haec Caecilio: simul et illud ostendi, si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse: nunc in causa universorum creditorum, hominum praesertim amplissimorum, qui sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet, facile causam communem sustinerent, aequum esse, eum et officio meo consulere, et tempori. durius accipere hoc mihi visus est, quam vellem, et quam homines belli solent; et postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, et me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo eius tempore venirem; cum is omnia sua studia et officia in me contulisset. quod si voles in me esse durior, ambitionem putabis mihi obstitisse. ego autem arbitror, etiamsi id sit, mihi ignoscendum esse; *επει ουχ ιερνησιν, ουδε βοειμν.* vides enim, in quo cursu simus, et quam

omnes gratias non modo retinendas, verum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me causam probasse: cupio quidem certe. Hermathena tua valde me delectat, et posita ita belle est, ut totum gymnasium

πλιου αναδημα esse videatur. Multum te amamus.

CICERO ATTICO S.

2. **L**. Iulio Caesare, C. Marcio Figulo consulibus, filiolo me auctum scito, salva Terentia. Abs te tam diu nihil literarum? Ego de meis ad te rationibus scripsi antea diligenter. Hoc tempore Catilinam, competitorum nostrum, defendere cogitamus. Iudices habemus, quos volumus, summa accusatoris voluntate. Spero, si absolutus erit, coniunctiorem illum nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo adventu nobis opus est maturo: nam prorsus summa hominum est opinio, tuos familiares, nobiles homines, adversarios honori nostro fore. ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore video. quare Ianuario mense, ut constituisti, cura ut Romae sis.

CICERO ATTICO S.

3. **A**VIAM tuam scito desiderio tui mortuam esse, et simul, quod verita sit, ne Latinae in officio non manerent, et in montem Albanum hostias non adducerent. eius rei consolationem ad te L. Saufeium missurum esse arbitror. Nos hic te ad mensem Ianuarium expectamus, ex quodam rumore, an ex literis tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil scripsisti. Signa, quae nobis curasti, ea sunt ad Caietam exposita.

nos ea non vidimus. neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit. misimus qui pro vectura solveret. Te multum amamus, quod ea abs te diligenter, parvoque curata sunt. Quod ad me saepe scripsisti de nostro amico placando, feci, et expertus sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato: quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitror, tamen ex me, cum veneris, cognosces. Sallustium praesentem restituere in eius veterem gratiam non potui. Hoc ad te scripsi, quod is me accusare de te solebat. at in se expertus est illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse. Tulliolam C. Pisoni L. F. Frugi despondimus.

C I C E R O A T T I C O S.

a. u. 627.

4. **C**REBRAS expectationes nobis tui commoves. nuper quidem, cum iam te adventare arbitraremur, repente abs te in mensem Quintilem reiecti sumus. nunc vero censeo, quod commodo tuo facere poteris, venias ad id tempus, quod scribis: obieris Quinti fratris comitia; nos longo intervallo viseris; Acutilianam controversiam transegeris. hoc me etiam Peducaeus, ut ad te scriberem, admonuit. putamus enim utile esse, te aliquando iam rem transigere. mea intercessio parata et est, et fuit. Nos hic incredibili ac singulari populi voluntate de C. Macro transegi-
mus. cui cum aequi fuisset, tamen multo maiorem fructum ex populi existimatione, illo damnato, cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est, et ornamentum Academiae pro-

prium meae, quod et Hermes commune omnium, et Minerva singulare est insigne eius gymnasii. quare velim, ut scribis, ceteris quoque rebus quam plurimis eum locum ornes. Quae mihi antea signa misisti, ea nondum vidi. in Formiano sunt; quo ego nunc proficisci cogitabam. illa omnia in Tusculanum deportabo. Caietam, si quando abundare coepero, ornabo. Libros tuos conserva; et noli desperare, eos me meos facere posse. quod si assequor, supero Crassum divitiis, atque omnium vicos, et prata contemno.

CICERO ATTICO S.

ad Atticum

5. **Q**UANTUM dolorem acceperim, et quanto fructu sim privatus et forensi et domestico, Lucii fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. nam mihi omnia, quae iucunda ex humanitate alterius et moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit, cum et meo dolore moveare, et ipse omni virtute, officioque ornatissimum, tuique et sua sponte, et meo sermone amantem, affinem, amicumque amiseris. Quod ad me scribis de sorore tua; testis erit tibi ipsa, quantae mihi curae fuerit, ut Quinti fratris animus in eam esset is, qui esse deberet. quem cum esse offensiosem arbitrarer, eas literas ad eum misi, quibus et placarem ut fratrem, et monerem ut minorem, et obiurgarem ut errantem. itaque ex iis, quae postea saepe ab eo ad me scripta sunt, confido ita esse omnia, ut et oporteat, et velimus. De literarum missione sine causa abs te accuser. nunquam enim a Pomponia nostra certior sum factus,

esse, cui literas dare possem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur; neque dum te Athenis esse audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras, ut primum a tuo digressu Romam veni, confeceram: sed accidit, ut et contentione nihil opus esset, et ut ego, qui in te fatis consilii statuerim esse, malletm Peducaeam tibi consilium per literas, quam me dare. Etenim cum multos dies aures meas Acutilio dedissem, (cuius sermonis genus tibi notum esse arbitror,) non mihi grave duxissem scribere ad te de illius querimoniis, cum eas audire, quod erat subdiosum, leve putassem. sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito literas redditas esse, cum et otii ad scribendum plus, et facultatem dandi maiorem habueris. Quod scribis, etiamsi cuius animus in te esset offensior, a me recolligi oportere; quid dicas; neque id neglexi: sed est miro quodam modo affectus. ego autem, quae dicenda fuerunt de te, non praeterii. quid autem contendendum esset, ex tua putabam voluntate statuere oportere; quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorum esse voluisse, quam tu esses, neque negligentiorum fore, quam tu velis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse iam, quod laboraretur, quoniam hereditas usucapta esset. id mirabamur te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur esse puella, nihil usucapi posse. Epiroticam emtionem gaudeo tibi placere. Quae tibi mandavi, et quae tu intelliges convenire nostro Tusculano, velim, ut scribis, cures, quod sine molestia tua facere poteris. nam nos ex omnibus

molestiis et laboribus uno illo in loco conquiescimus, quo fratrem quotidie exspectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, et te, et forem tuam, et matrem maxime diligit, salutemque tibi plurimam adscribit, et Tulliola, deliciae nostrae. Cura, ut valeas, et nos ames, et tibi persuadeas, te a me fraterne amari.

CICERO ATTICO S.

6. **N**ON commitram posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis. tu modo videto, in tanto otio ut par mihi sis. Domum Rabirianam Neapoli, quam tu iam dimensam et exaedificatam animo habebas, M. Fonteius emit H-S CCCICCC XXX. id te scire volui, si quid forte ea res ad cogitationes tuas pertineret. Q. frater, ut mihi videtur, quo volumus animo est in Pomponiam, et cum ea nunc in Arpinatibus praediis erat, et secum habebat hominem *χριστομαδη*, D. Turranium. Pater nobis decessit a. d. VIII Kal. Decembr. Haec habebam fere, quae te scire vellem. Tu velim, si qua ornamenta *γυμνασιωδη* reperire poteris, quae loci sint eius, quem tu non ignoras, ne praetermittas. Nos Tusculano ita delectamur, ut nobismetipsis tum denique, cum illo venimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, et quid acturus sis, fac nos quam diligentissime certiores.

CICERO ATTICO S.

7. **A**PUD matrem recte est, eaque nobis curae est. L. Cincio H-S XXCD constitui me curaturum Idi-

bus Febr. Tu velim ea, quae nobis emisse et parasse scribis, des operam, ut quamprimum habeamus: et velim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis. omnem spem delectationis nostrae, quam, cum in otium venerimus, habere volumus, in tua humanitate positam habemus.

CICERO ATTICO S.

8. **A**PUD te est, ut volumus. mater tua et foror a me Quintoque fratre diligitur. Cum Acutilio sum locutus. is sibi negat a suo procuratore quidquam scriptum esse, et miratur istam controversiam fuisse, quod ille recusarit satisfacere, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidisse scribis, id ego Tadio et gratum esse intellexi, et magnopere iucundum. Ille noster amicus, vir mehercule optimus, et mihi amicissimus, sane tibi iratus est. hoc, si, quanti tu aestimes, sciam, tum, quid mihi elaborandum sit, scire possim. L. Cincio H-S CCIOO CCIOO CCCC pro signis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curavi. Hermae tui Pentelici cum capitibus aeneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc me admodum delectant. quare velim, et eos, et signa, et cetera, quae tibi eius loci, et nostri studii, et tuae elegantiae esse videbuntur, quam plurima, quam primumque mittas, et maxime quae tibi gymnasii xystique videbuntur esse. nam in eo genere sic studio efferimur, ut abs te adiuvandi, ab aliis prope reprehendendi simus. si Lentuli navis non erit, quo tibi placebit, imposito. Tulliola, deliciolae nostrae, tuum munusculum flagi-

tat, et me, ut sponforem, appellat. mihi autem abiurare certius est, quam dependere.

CICERO ATTICO S.

9. **N**IMIUM raro nobis abs te literae afferuntur; cum et multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego; qui Athenas; et certius tibi sit, me esse Romae, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationem meam brevior haec ipsa epistola est; quod, cum incertus essem, ubi esses, nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus devenire. Signa Megarica, et Hermas, de quibus ad me scripsisti, vehementer exspecto. quidquid eiusdem generis habebis, dignum Academia tibi quod videbitur, ne dubitaris mittere, et arcae nostrae confidito. genus hoc est voluptatis meae: quae *γυμνασιῶδη* maxime sunt, ea quaero. Lentulus naves suas pollicetur. peto abs te, ut haec cures diligenter. Chilius te rogat, et ego eius rogatu, *Ευμολπίδου πατρία.*

CICERO ATTICO S.

10. **C**UM essem in Tusculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, *Cum essem in Ceramico,*) verumtamen cum ibi essem, Roma puer, a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nuntiavitque, eo ipso die post meridiem iturum, qui ad te proficisceretur. eo factum est, ut epistolae tuae rescriberem aliquid; brevitate temporis tam pauca cogere scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiam plane restituendo polliceor. quod ego, etsi mea sponte

ante faciebam, eo nunc tamen et agam studiosius, et contendam ab illo vehementius, quod tantam ex epistola voluntatem eius rei tuam perspicere videor. hoc te intelligere volo, pergraviter illum esse offensum; sed quia nullam video gravem subesse causam, magnopere confido illum fore in officio, et in nostra potestate. Signa nostra, et Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, velim imponas, et si quod aliud *οικειον* eius loci, quem non ignoras, reperies, et maxime, quae tibi palaestrae, gymnasiique videbuntur esse. etenim ibi sedens haec ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Praeterea typos tibi mando, quos in tectorio atrio possim includere, et putealia sigillata duo. Bibliothecam tuam cave cuiquam despondeas, quamvis acrem amatorem inveneris. nam ego omnes meas vindemiolas eo reservo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper volui et elaboravi. multa signa sunt eius rei; non minimum, quod soror praegnans est. De comitiis meis et tibi me permisisse memini, et ego iampridem hoc communibus amicis, qui te expectant, praedico: te non modo non arcessi a me, sed prohiberi; quod intelligam, multo magis interesse tua, te agere, quod agendum est hoc tempore, quam mea, te adesse comitiis. proinde eo animo te velim esse, quasi mei negotii causa in ista loca missus esses. me autem eum et offendes erga te, et audies, quasi mihi, si qua parta erunt, non modo te praesente, sed per te parta sint. Tulliola tibi diem dat, sponsorem appellat.

CICERO ATTICO S.

II. **E**T mea sponte faciebam antea, et post, duabus epistolis tuis per diligentem in eandem rationem scriptis, magnopere sum commotus. eo accedebat hortator assiduus Sallustius, ut agerem quam diligentissime cum Luceio de vestra vetere gratia reconcilianda. sed, cum omnia fecissem, non modo eam voluntatem eius, quae fuerat erga te, recuperare non potui, verum ne causam quidem elicere immutatae voluntatis. tamen si iactat ille quidem illud tuum arbitrium, et ea, quae iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam; tamen habet quiddam profecto, quod magis in animo eius infederit, quod neque epistolae tuae, neque nostra allegatio tam potest facile delere, quam tu praesens non modo oratione, sed tuo vultu illo familiari tolles, si modo tanti putabis id, quod, si me audies, et, si humanitati tuae constare voles, certe putabis. Ac, ne illud mirere, cur, cum ego antea significarem tibi per literas, me sperare illum in nostra potestate fore, nunc idem videar diffidere; incredibile est, quanto mihi videatur illius voluntas obstinatior, et in hac iracundia obfirmatior: sed haec aut sanabuntur, cum veneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me iam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romae, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. verum haec audies de Philadelpho. Tu velim, quae Academiae nostrae parasti, quamprimum mittas. mire quam illius loci non modo usus, sed etiam cogita-

tio delectat. Libros vero tuos cave cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum scribis, conserva. summum me eorum studium tenet, sicut odium iam ceterarum rerum; quas tu, incredibile est, quam brevi tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO ATTICOS.

12. **T** EUCRIS illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terentiam postea rediit. opinor, ad Confidium, Axium, Selicium confugiendum est. nam a Caecilio propinqui minore centesimis nummum movere non possunt. Sed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius vidi. *Libertum mitto: Tito mandavi: σκηψεις* atque *αναβολαι*, sed nescio, an *ταυτομαθον ημων*, nam mihi Pompeiani prodromi nuntiant, aperte Pompeium acturum, Antonio succedi oportere; eodemque tempore aget praetor ad populum. res eiusmodi est, ut ego, nec per honorum, nec per popularem existimationem, honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod vel maximum est. etenim accidit hoc; quod totum, cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem; Hilarum dico, ratiocinatorem, et clientem tuum. De eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chiliusque se audisse scribit haec: esse hominem cum Antonio: Antonium porro in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quaeri, et a me custodem communis quaestus libertum esse missum. Non sum mediocriter commotus; neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totum inve-

stiga, cognosce, perspice, et nebulonem illum, si quo pacto potes, ex istis locis amove. Huius sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum ut videas cuiusmodi sit. Pompeium nobis amicissimum constat esse. Divortium Muciae vehementer probatur. P. Clodium, Appii F. credo te audisse cum veste muliebri deprehensum domi C. Caesaris, cum pro populo fieret, eumque per manus servulae servatum et eductum; rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quid praeterea ad te scribam, non habeo. et mehercule eram conturbatior. nam puer festivus, anagnostes noster, Sositheus decesserat, meque plus, quam servi mors debere videbatur, commoverat. Tu velim saepe ad nos scribas. si rem nullam habebis, quod in buccam venerit scribito. Kal. Ianuar. M. Messalla, M. Pisone
COSS.

CICERO ATTICO S.

13. **A**CCEPI tuas tres iam epistolas: unam a M. Cornelio, quam Tribus Tabernis, ut opinor, ei dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam ut scribis, ancora soluta, de phaselo dedisti: quae fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis sparsae sale, tum insignes amoris notis. Quibus epistolis sum equidem abs te laceffitus ad scribendum; sed idcirco sum tardior, quod non inveniō fidelem tabellariuum. quotus enim quisque est, qui epistolam paulo graviolem ferre possit, nisi eam pellectione relevarit? Accedit eo, quod mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficis-

catur. ego enim te arbitror, caesis apud Amaltheam tuam victimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandam profectum. neque tamen id ipsum certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaëicis hominibus, neque Epiroticis paulo liberiores literas committere audeo. Sunt autem post discessum a me tuum res dignae literis nostris, sed non committendae eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi possint. Primum igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, praepositumque esse nobis pacificatorem Allobrogum, idque admurmurante senatu, neque me invito, esse factum. sum enim et ab observando homine perverso liber, et ad dignitatem in republica retinendam contra illius voluntatem solutus: et ille secundus in dicendo locus habet auctoritatem paene principis, et voluntatem non nimis devinctam beneficio consulis. Tertius est Catulus: quartus (si etiam hoc quaeris) Hortensius. Consul autem ipse parvo animo et pravo, tantum cavillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate riderur, facie magis, quam facetiis ridiculus, nihil agens cum republica, se iunctus ab optimatibus: a quo nihil speres boni reipublicae, quia non vult, nihil metuas mali, quia non audet. Eius autem collega et in me perhonorificus, et partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leviter inter se dissident. Sed vereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse, cum apud Caesarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum; idque sacrificium cum virgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in senatu factam:

(is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes;) postea rem ex senatusconsulto ad pontifices relatum, idque ab iis nefas esse decretum: deinde ex senatusconsulto consules rogationem promulgasse; uxori Caesarem nuntium remisisse. In hac causa Piso, amicitia P. Clodii ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, et fert ex senatusconsulto, et de religione, antiquetur. Messalla vehementer adhuc agit severe. boni viri precibus Clodii removentur a causa; operae comparantur; nosmetipsi, qui Lycurgei a principio fuissetus, quotidie demitigamur. instat et urget Cato. Quid multa? vereor, ne haec, neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorum reipublicae malorum causa sint. Tuus autem ille amicus, (scin' quem dicam? de quo tu ad me scripsisti, posteaquam non auderet reprehendere, laudare coepisse,) nos, ut ostendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspicuum sit, invidet. nihil come, nihil simplex, nihil *ἐν τοῖς πολιτικοῖς* honestum, nihil illustre, nihil forte, nihil liberum. Sed haec ad te scribam alias subtilius. nam neque adhuc mihi satis nota sunt; et huic terrae filio, nescio cui, committere epistolam tantis de rebus non audeo. Provincias praetores nondum fortiti sunt. res eodem est loci, quo reliquisti. *τοποθεσίαν*, quam postulas, Miseni et Puteolorum, includam orationi meae.

A. d. III Non. Decembr. mendose fuisse animadverteram. Quae laudas ex orationibus, mihi crede, valde mihi placebant; sed non audebam antea dicere. nunc vero, quod a te probata sunt, multo mihi *αττικωτέρα* videntur. In illam orationem Metellinam addidi quae-

dam. liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri φιλότητος reddidit. Novi tibi quidnam scribam? quid? etiam. Messalla consul Autronianam domum emit H S CCCCXXXVII. Quid id ad me, inquires? tantum, quod ea emtione et nos bene emisse iudicati sumus; et homines intelligere coeperunt, licere amicorum facultatibus in ornando ad dignitatem aliquam pervenire. Teucris illa lentum negotium est, sed tamen est in spe. tu ista confice. a nobis liberio rem epistolam expecta. VI Kalend. Febr. M. Messalla et M. Pisone
C O S S.

CICERO ATTICO S.

14. **V**EREOR, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus; sed tamen distinebar, ut huic vix tantulae epistolae tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeii qualis fuisset, scripsi ad te antea, non iucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non gravis. itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu levissimus tribunus plebis Fufius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio; et erat in eo ipso loco illo die nundinarum πανηγυρις. quaesivit ex eo, placeretne ei, iudices a praetore legi, quo consilio idem praetor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompeius μάλ' ἀριστοκρατικώς locutus est, senatusque auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam videri, semperque visam esse, respondit, et id multis verbis. Postea Messalla consul in senatu de Pompeio quaesivit, quid de religione, et de promulgata rogatione sentiret. lo-

cutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικως laudaret; mihiq; , ut affedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus posteaquam vidit, illum excepisse laudem ex eo, quod suspicarentur homines, ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeque de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod civis, quod liber, quod viveret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium meum videre. Quid multa? totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas ληκυθες,) valde graviter pertexuit. Proxime Pompeium sedebam. intellexi hominem moveri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse praetermisisset, an esse tantas res nostras, quae tam libenti senatu laudarentur, ab eo praesertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus literis in Pompeiana laude perstrictus esset. Hic dies me valde Crasso adiunxit: et tamen, ab illo aperte, teste quidquid est datum, libenter accepi. Ego autem ipse, dii boni! quo modo ενεπερπερευσαμην novo auditori Pompeio? si unquam mihi περιοδοι, η καμπαι, η ενδυμηματα, η κατασκευαι suppeditaverunt illo tempore. Quid multa? clamores. etenim haec erat υποδεσις, de gravitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiae, de immortalis reliquiis coniurationis, de vilitate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanae autem se res sic

habent. Senatus *αρείος παγος*. nihil constantius, nihil severius, nihil fortius. nam cum dies venisset rogationi ex senatusconsulto ferendae, concurrabant barbati iuvenes, totus ille grex Catilinae, duce filiola Curionis, et populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operae Clodianae pontes occupant. tabellae ministrabantur ita, ut nulla daretur UTI ROGAS. Hic tibi Rostra Cato advolat: convicium Pisoni consuli mirificum facit; si id est convicium, vox plena gravitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi praeterea boni. insignis vero opera Favonii fuit. Hoc concursu optimatum comitia dimittuntur: senatus vocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pifone, ad pedes omnium singillatim accedente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam; homines ad xv Curioni, nullum senatusconsultum facienti, assenserunt: ex altera parte facile cccc fuerunt. acta res est. Fufius tribunus tum concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose laedebat; me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus et de provinciis praetorum, et de legationibus, et de ceteris rebus decernebat, ut ante, quam rogatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod non speraram, audi. Messalla consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno vitio minus vitiosus; quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod *απρακτοτατος*, sed voluntate

ita *καχεκτης*, ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse coeperit. itaque mirum in modum omnes a se bonos alienavit. neque id magis amicitia Clodii adductus facit, quam studio perditarum rerum atque partium. sed habet sui similem in magistratibus, praeter Fufium, neminem. Bonis utimur tribunis plebis, Cornuto vero pseudocatore. Quid quaeris? nunc ad privata redeam, *τευκρης* promissa patravit. tu mandata effice, quae recepisti. Quintus frater, qui Argiletani aedificii reliquum dodrantem emit H-S DCCXXV, Tusculanum vendirat, ut, si possit, emat Pacilianam domum. Cum Luceio in gratiam redi. video hominem valde petiturire. navabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cuiusmodi istae res sint, fac me quam diligentissime certiozem. Idibus Febr.

CICERO ATTICO S.

15. **A**SIAM Quinto, suavissimo fratri, obtigisse audisti: non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quam ullius nostrum literae nuntiarint. Nunc quoniam et laudis avidissimi semper fuimus, et praeter ceteros *φιλελληνες* et sumus, et habemur, et multorum odia atque inimicitias, reipublicae causa suscepimus; *παντοις αρετης μιμησκειο*, curaque, effice, ut ab omnibus et laudemur, et amemur. His de rebus plura ad te in ea epistola scribam, quam ipsi Quinto dabo. Tu me, velim, certiozem facias, quid de meis mandatis egeris; atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundisio profectus es, nullae mihi abs te sunt

redditae literae. valde aueo scire quid agas. Idib.
Mart.

CICERO ATTICO S.

a. u. 692.

16. **Q**UAERIS ex me, quid acciderit de iudicio, quod tam praeter opinionem omnium factum sit; et simul vis scire, quo modo ego minus, quam soleam, proeliatum sim: respondebo tibi *ὑστερον προτερον*, *Ὀμπρικως*. Ego enim, quam diu senatus auctoritas mihi defendenda fuit, sic acriter et vehementer proeliatum sum, ut clamor concursusque maxima cum mea laude fierent. quod si tibi unquam sum visus in republica fortis, certe me in illa causa admiratus esses. cum enim ille ad conciones confugisset, in iisque meo nomine ad invidiam uteretur, dii immortales! quas ego pugnas et quantas strages edidi? quos impetus in Pisonem, in Curionem, in totam illam manum feci? quo modo sum infectatus levitatem senum, libidinem iuventutis? saepe, ita me dii iuvent! te non solum auctorem consiliorum meorum, verum etiam spectatorem pugnarum mirificarum desideravi. Postea vero quam Hortensius excogitavit, ut legem de religione Fufius tribunus plebis ferret; in qua nihil aliud a consulari rogatione differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem erant omnia;) pugnavitque, ut ita fieret; quod et sibi et aliis persuaserat, nullis illum iudicibus effugere posse: contraxi vela, perspicuens inopiam iudicum; neque dixi quidquam pro testimonio, nisi quod erat ita notum atque testatum, ut non possem praeterire. Itaque, si causam quaeris absolutionis, (ut iam *προς το προτερον* revertar,) ege-

stas iudicium fuit, et turpitudinis. id autem ut accideret, commissum est Hortensii consilio; qui dum veritus est, ne Fufius ei legi intercederet, quae ex senatusconsulto ferebatur, non vidit illud, fatius esse, illum in infamia relinqui ac fordibus, quam infirmo iudicio committi. sed ductus odio properavit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed iudicium, si quaeris, quale fuerit; incredibili exitu; sic, uti nunc ex eventu ab aliis, a me tamen ex ipso initio consilium Hortensii reprehendatur. nam ut reiectio facta est clamoribus maximis; cum accusator, tanquam censor bonus, homines nequissimos reieceret: reus, tanquam clemens lanista, frugalissimum quemque secerneret; ut primum iudices confederunt, valde diffidere boni coeperunt. non enim unquam turpior in ludo talario confessus fuit. maculosi senatores, nudi equites, tribuni non tam aerati, quam, ut appellantur, aerarii. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui moesti inter sui dissimiles, et moerentes sedebant, et contagione turpitudinis vehementer permovebantur. Hic, ut quaeque res ad consilium primis postulationibus referebatur, incredibilis erat severitas, nulla varietate sententiarum: nihil impetrabat reus: plus accusatori dabatur, quam postulabat: triumphabat (quid quaeris?) Hortensius se vidisse tantum: nemo erat, qui illum reum ac non millies condemnatum arbitraretur. me vero teste producto, credo te ex acclamatione Clodii advocatorum audisse, quae consurrectio iudicium facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte iugula sua pro meo capite P. Clo-

dio ostentarint. quae mihi res multo honorificentior visa est, quam aut illa, cum iurare tui cives Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hae, ut mos est, circumferrentur, nostri iudices adspicere noluerunt. multo haec, inquam, nostra res maior. Itaque iudicum vocibus, cum ego sic ab iis, ut salus patriae, defenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia postridie convenit, quacum abiens consulatu sum domum reductus. clamare praeclari Areopagitae, se non esse venturos, nisi praesidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia praesidium non desideravit. deferretur res ad senatum: gravissime ornatissimeque decernitur: laudantur iudices: datur negotium magistratibus: responsurum hominem nemo arbitratur.

ΕΣΤΕΤΕ ΝΥΝ ΜΟΙ ΜΕΣΑΙ, ΟΠΠΩΣ ΔΗ ΠΡΩΤΟΝ ΤΥΡ ΕΜΠΕΣΕ.

Nosti Calvum, ex Nanneianis illum, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per unum servum, et eum ex gladiatorio ludo, confecit totum negotium: arcessivit ad se, promisit, intercessit, dedit. iam vero (o dii boni! rem perditam!) etiam noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. Ita, summo discessu bonorum, pleno foro servorum, xxv iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, summo proposito periculo, vel perire maluerint, quam perdere omnia. xxxi fuerunt, quos fames magis, quam fama commoverit. quorum Catulus cum vidisset quendam, Quid vos, inquit, praesidium a

nobis postulabatis? an, ne nummi vobis eriperentur, timebatis? Habes, ut brevissime potui, genus iudicii, et causam absolutionis. Quaeris deinceps, qui nunc sit status rerum, et qui meus. Reipublicae statum illum, quem tu meo consilio, ego divino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, et auctoritate consulatus mei, fixus et fundatus videbatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito esse de manibus uno hoc iudicio; si iudicium est, triginta homines populi Romani levissimos ac nequissimos, nummulis acceptis, ius ac fas omne delere, et, quod omnes non modo homines, verum etiam pecudes factum esse sciant, id Talam, et Plautum, et Spongiam, et ceteras huiusmodi quisquilias flatuere, nunquam esse factum. Sed tamen, ut te de republica consolet, non ita, ut sperarunt mali, tanto imposito reipublicae vulnere, alacris exsultat improbitas in victoria. nam plane ita putaverunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte victrix nequitia ac libido poenas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat severitas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi videor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea praesertim epistola, quam nolo aliis legi,) idem, inquam, ego recreavi afflictos animos bonorum, unumquemque confirmans, excitans. insectandis vero exagitandisque nummariis iudicibus, omnem omnibus studiosis ac fautoribus illius victoriae *παρρησιαν* eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere unquam sum passus: desponsam homini

iam Syriam ademi : senatum ad pristinam suam severitatem revocavi , atque abiectum excitavi : Clodium praesentem fregi in senatu , cum oratione perpetua , plenissima gravitatis , tum altercatione eiusmodi , ex qua licet pauca degustes . nam cetera non possunt habere neque vim , neque venustatem , remoto illo studio contentionis , quem *αγορα* vos appellatis . Nam , ut Idib. Maii in senatum convenimus , rogatus ego sententiam , multa dixi de summa republica , atque ille locus inductus a me est divinitus , Ne , una plaga accepta , patres conscripti conciderent , ne deficerent : vulnus esse eiusmodi , quod mihi nec dissimulandum , nec pertimescendum videretur ; ne aut metuendo ignavissimi , aut ignorando stultissimi iudicaremur : bis absolutum esse *Lentulum* , bis *Catilinam* : hunc tertium iam esse a iudicibus in rempublicam immissum . Erras , Clodi , non te iudices urbi , sed carceri reservarunt ; neque te retinere in civitate , sed exilio privare voluerunt . Quamobrem , patres conscripti , erigite animos , retinete vestram dignitatem . manet illa in republica bonorum consensus : dolor accessit bonis viris , virtus non est imminuta : nihil est damni factum novi ; sed , quod erat , inventum est . in unius hominis perditum iudicio plures similes reperti sunt . Sed quid ago ? paene orationem in epistolam inclusi . Redeo ad altercationem . Surgit *Pitichellus* puer : obiicit mihi , *me ad Baias fuisse* . falsum : sed tamen quid hoc ? simile est , inquam , quasi dicas in operto fuisse . *Quid* , inquit , *homini Arpinati cum aquis caldis ?* Narra , inquam , patrono tuo , qui Arpinatis aquas concupivit : nosti enim *marinas* . *Quous-*

que, inquit, *hunc regem feremus?* Regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fecerit? (ille autem Regis hereditatem spe devorarat.) *Dòmmum*, inquit, *emisti*. Putes, inquam, dicere, iudices emisti. *Juranti*, inquit, *tibi non crediderunt*. Mihi vero, inquam, xxv iudices crediderunt: xxxi, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nihil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, et concidit. Noster autem status est hic. apud bonos iidem sumus, quos reliquisti: apud sordem urbis, et faecem multo melius nunc, quam reliquisti. nam et illud nobis non obest, videri nostrum testimonium non valuisse. missus est sanguis invidiae sine dolore; atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitii, rem manifestam illam *redemptam esse a iudicibus* confitentur. Accedit, quod illa concionalis hirudo aerarii, misera ac ieiuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat: et hercule multa et iucunda consuetudine coniuncti inter nos sumus, usque eo, ut nostri isti comissatores coniurationis, barbatuli iuvenes, illum in sermonibus Cnaeum Ciceronem appellent. itaque et ludis, et gladiatoribus, mirandas *επισημιασias*, sine ulla pastoritia fistula, auferebamus. Nunc est exspectatio comitorum: in qua omnibus invitis trudit noster Magnus Auli filium; atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere. Consul autem ille, Doterionis histronis similis, suscepisse negotium dicitur, et domi divisores habere; quod ego non credo. sed senatusconsulta duo iam facta sunt, odio-

fa, quod in consulem facta putantur, Catone et Domitio postulante: unum, ut apud magistratus inquiri liceret; alterum, cuius domi divisores haberent, adversus rempublicam. Lurco autem tribunus plebis, qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est et Aelia, et Fufia, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auspicio claudus homo promulgavit. ita comitia in ante diem VI. Kal. Sext. dilata sunt. novi est in lege hoc, ut, qui nummos in tribus pronuntiarit, si non dederit, impune sit; sin dederit, ut, quoad vivat, singulis tribubus H-S CIO CIO CIO debeat. Dixi, hanc legem P. Clodium iam ante servasse: pronuntiare enim solitum esse, et non dare. Sed heus tu! videsne, consulatum illum nostrum, quem Curio antea ἀποβεωσιν vocabat, si hic factus erit, fabam mimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητεον, id quod tu facis, et istos consulatus non flocci εατεον. Quod ad me scribis, te in Asiam statuisse non ire; equidem mallet, ut ires: ac vereor, ne quid in ista re minus commode fiat. sed tamen non possum reprehendere consilium tuum, praesertim cum egomet in provinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quae in Amaltheo posuisti, contenti erimus, praesertim cum et Chilius nos reliquerit, et Archias nihil de me scripserit: ac vereor, ne, Lucullis quoniam Graecum poema condidit, nunc ad Caecilianam fabulam spectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamque epistolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius scripsi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec satis sciebam, quid darem. Vale. te vindicavi. Cincius si quid ad me tui negotii detulerit, suscipiam. sed nunc magis in

fuo est occupatus; in quo ego ei non desum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis literas expecta; aut plures etiam ipse mittito. Velim, ad me scribas, cuiusmodi sit *Ἀμαλθειον* tuum, quo ornatu, qua *τοποθεσία*; et quae poemata, quasque historias de *Ἀμαλθεια* habes, ad me mittas. Iubet mihi facere in Arpinati. Ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. nihil erat absoluti.

CICERO / ATTICO S

17. **M**AGNA mihi varietas voluntatis, et dissimilitudo opinionis ac iudicii Quinti fratris mei, demonstrata est ex literis tuis, in quibus ad me epistolarum illius exempla misisti. qua ex re et molestia sum tanta affectus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque vestrum afferre debuit; et admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quinto fratri meo aut offensionem tam gravem, aut commutationem tantam voluntatis. Atque illud a me iam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum discedentem a nobis suspicari videbam, subesse nescio quid opinionis incommodae, fauciumque eius animum infedis quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem antea saepe, et vehementius etiam post fortitionem provinciae; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quantum literae tuae declarant; nec tantum proficiebam, quantum volebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabam, quin te ille aut Dyrrachii, aut in istis locis uspiam visurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter vos non modo sermo-

ne ac disputatione, sed conspectu ipso congressuque vestro. nam, quanta sit in Quinto fratre meo comitas, quanta iucunditas, quam mollis animus et ad accipiendam et ad deponendam offensionem, nihil attinget me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam vidisti. valuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificiiis inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor vester ille pristinus, qui plurimum valere debuit. Atque huius incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. vereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam sic intelligo, ut nihil a domesticis vulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certe sanare potuisse. Sed huiusce rei totius vitium, quod aliquanto etiam latius patet, quam videtur, praesenti tibi commodius exponam. De iis literis, quas ad te Thessalonica misit, et de sermonibus, quos ab illo et Romae apud amicos tuos, et in itinere habitos putas, ecquid tantum causae sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes huius levandae molestiae. nam, si ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, et eosdem placabiles; et esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiamque naturae plerumque bonitati; et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive iniurias esse tolerandas; facile haec, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod ego, ut facias, te oro. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, neminem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolae tuae minime fuit necessaria, in

qua exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum, et aliis temporibus, et me ipso consule, praetermiseris. mihi enim perspecta est ingenuitas et magnitudo animi tui; neque ego inter me atque te quidquam interesse unquam duxi, praeter voluntatem institutae vitae; quod me ambitio quaedam ad honorum studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Vera quidem laude probitatis, diligentiae, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono: amoris vero erga me, cum a fraterno [amore] domesticoque discessi, tibi primas defero. vidi enim, vidi, penitusque perspexi, in meis variis temporibus, et sollicitudines et laetitia tuas. fuit mihi saepe et laudis nostrae gratulatio tua iucunda, et timoris consolatio grata. quin mihi nunc, te *absente*, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quae mihi suavissima tecum solet esse, maxime deest. quid dicam in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet; an in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc, ut dignitatem tueri gratia possim; an in ipsis domesticis negotiis? in quibus ego cum antea, tum vero post discessum fratris, te sermonesque nostros desidero. postremo non labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticae, non publicae, non privatae carere diutius tuo suavissimo atque amantissimo consilio ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem verecundia saepe impedivit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolae

tuae, per quam te ac mores tuos mihi purgatos ac probatos esse voluisti. Atque in ista incommoditate alienati illius animi et offensi, illud inest tamen commodi, quod et mihi et ceteris amicis tuis nota fuit, et abs te aliquando testificata tua voluntas omittendae provinciae; ut, quod una non estis, non diffensione ac diffidio vestro, sed voluntate ac iudicio tuo factum esse videatur. quare et illa, quae violata, expiabuntur; et haec nostra, quae sunt sanctissime conservata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in republica infirma, misera, commutabilique versamur. credo enim te audisse, nostros equites pae-ne a senatu esse disinctos; qui primum illud valde graviter tulerunt, promulgatum ex senatusconsulto fuisse, ut de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quaereret. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem, sensissemque id equestrem ordinem ferre moleste, neque aperte dicere; obiurgavi senatum, ut mihi visus sum, summa cum auctoritate; et in causa non verecunda, admodum gravis et copiosus fui. Ecce aliae deliciae equitum vix ferendae, quas ego non solum tuli, sed etiam ornavi. Asiani, qui de censoribus conduxerant, questi sunt in senatu, se, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut induceretur locatio, postulaverunt. Ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. invidiosa res, turpis postulatio, et confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. Huic quoque rei subventum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequen-

tissimo senatu et libentissimo uterentur, multaque a me de ordinum dignitate et concordia dicta sunt Kal. Decembr. et postridie. neque adhuc res confecta est; sed voluntas senatus perspecta. unus enim contra dixerat Metellus, consul designatus. quin erat dicturus (ad quem propter diei brevitatem perventum non est) heros ille noster Cato. Sic ego conservans rationem institutionemque nostram, tueor, ut possim, illam a me conglutinatam concordiam: sed tamen, quoniam ista sunt infirma, munitur quaedam nobis ad retinendas opes nostras tuta, ut spero, via, quam tibi literis satis explicare non possum; significatione parva ostendam tamen. Utor Pompeio familiarissime. Video, quid dicas. cavebo, quae sunt cavenda; ac scribam alias ad te de meis consiliis capeffendae rei-publicae plura. Luceium scito consulatum habere in animo statim petere. duo enim soli dicuntur petituri. Caesar cum eo coire per Arrium cogitat; et Bibulus cum hoc se putat per Pisonem posse coniungi. Rides? non sunt haec ridicula, mihi crede. Quid aliud scribam ad te? quid? multa sunt: sed in aliud tempus. Te si exspectari velis, cures ut sciam. iam illud modeste rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum venias. Nonis Decembr.

CICERO ATTICO S.

18. **N**IHIL mihi nunc scito tam deesse, quam hominem eum, quocum omnia, quae me cura aliqua afficiunt, una communicem: qui me amet, qui sapiat, quicum ego colloquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obregam. abest enim frater uqst

λεστατος et amantissimus: Metellus non homo, sed litus, atque aer, et solitudo mera: tu autem, qui faepissime curam et angorem animi mei sermone et consilio levasti tuo; qui mihi et in publica re socius, et in privatis omnibus conscius, et omnium meorum sermonum et consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum ab omnibus desitutus, ut tantum quietis habeam, quantum cum uxore, et filiola, et mellito Cicerone consumitur. Nam illae ambitiosae nostrae fucosaeque amicitiae sunt in quodam splendore forensi; fructum domesticum non habent. itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut iocari libere, aut suspirare familiariter possimus. Quare te exspectamus, te desideramus, te iam etiam arcessimus. multa enim me sollicitant anguntque, quae mihi videor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. Ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos omnes et scrupulos occultabo; neque ego huic epistolae, atque ignoto tabellario committam. atque hi (nolo enim te permoveri) non sunt permolesti; sed tamen insident et urgent, et nullius amantis consilio aut sermone requiescunt. In republica vero, quamquam animus est praefens, tamen voluntas etiam atque etiam ipsa medicinam effugit. nam, ut ea breviter, quae post tuum discessum acta sunt, colligam, iam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. Etenim, post profectioem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in causam fabulae Clodiae

nae; et in qua ego nactus, ut mihi videbar, locum refecandae libidinis, et coercendae iuventutis, vehemens fui, et omnes profundi vires animi atque ingenii mei, non odio adductus alicuius, sed spe reipublicae corrigendae, et sanandae civitatis. Afflicta respublica est emto, constupratoque iudicio. Vide, quae sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo, praeter nos philosophos, adspicere sine suspiratu posset. Quantum hoc vulnus? factio senatusconsulto de ambitu, de iudiciis, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. Sic ille annus duo firmamenta reipublicae, per me unum constituta, evertit. nam et senatus auctoritatem abiecit, et ordinum concordiam disiunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. eius initium eiusmodi fuit, ut anniversaria sacra Iuventutis non committerentur. nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiavit. Menelaus, aegre id passus, divortium fecit. quamquam ille pastor Idaeus Menelaum solum contemserat; hic noster Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem, liberum non putavit. Est autem C. Herennius quidam tribunus plebis, quem tu fortasse ne nosti quidem: (tametsi potes nosse; tribulis enim tuus est; et Sextus, pater eius, nummos vobis dividere solebat:) is ad plebem P. Clodium traducit; idemque fert, ut universus populus in campo Martio suffragium de re Clodii ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, et nos amat: sed imminuit auctoritatem suam, quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dii immor-

tales! quam ignavus, ac sine animo miles? quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie praebeat? Agraria autem promulgata est a Flavio, fane levis, eadem fere, quae fuit Plotia. Sed interea πολιτικός ανηρ ουδ' ουας quisquam inveniri potest. qui poterat, familiaris noster (si est enim; volo te hoc scire) Pompeius, togulam illam pictam silentio tuctur suam. Crassus verbum nullum contra gratiam, ceteros iam nosti: qui ita sunt stulti, ut amissa republica piscinas suas fore salvas sperare videantur. Unus est, qui curet, constantia magis et integritate, quam, ut mihi videtur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros publicanos, quos habuit amantissimos sui, tertium iam mensum vexat, neque iis a senatu responsum dari patitur. ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis responsum sit. quare etiam legationes reiectum iri puto. Nunc vides, quibus fluctibus iactemur: et, si ex iis, quae scripsimus, (tanta es perspicacitate,) etiam a me non scripta perspicis; revise nos aliquando: et quamquam sunt haec fugienda, quo te voco; tamen fac, ut amorem nostrum tanti aestimes, ut eo vel cum his molestiis perfrui velis. nam, ne absens censeare, curabo edicendum et proponendum locis omnibus. sub lustrum autem censeari, germani negotiatoris est. quare cura, ut te quamprimum videamus. Kal. Febr. Q. Metello et L. Afranio coss.

CICERO ATTICO S.

19. **N**ON modo, si mihi tantum esset otii, quantum est tibi, verum etiam, si tam breves epistolas

vellem mittere, quam tu soles facere, te superarem, et in scripto multo essem crebrior, quam tu: sed ad summas atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam ad te sino absque argumento ac sententia pervenire. Et primum tibi, ut aequum est, civi amanti patriam, quae sunt in republica, exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemus etiam de nobis ea, quae scire te non nolle arbitramur. Atque in republica nunc quidem maxime Gallici belli versatur metus. nam Aedui, fratres nostri, pugnant: Sequani permale pugnant: et Helvetii sine dubio sunt in armis, excursionesque in provinciam faciunt. Senatus decrevit, ut consules duas Gallias fortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliae civitates, darentque operam, ne eae cum Helvetiis se iungerent. Legati sunt Q. Metellus Creticus, et L. Flaccus, et, το επι τη θαλη μύρον, Lentulus Clodiani filius. Atque hoc loco illud non queo praeterire, quod, cum de consularibus mea prima fors exisset, una voce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompeio accidit; ut nos duo, quasi pignora reipublicae, retineri videremur. quid enim ego aliorum in me επιφονηματα expectem, cum haec domi nascantur? Urbanae autem res sic se habent. Agraria lex a Flavio tribuno plebis vehementer agitabatur auctore Pompeio; quae nihil populare habebat, praeter auctorem. Ex hac ego lege, secunda concionis voluntate, omnia tollebam, quae ad privatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui, P. Mucio, L. Calpurnio

consulibus, publicus fuisset: Sullanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos et Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque diviserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non reiiciebam, ut ager hac adventitia pecunia emeretur, quae ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariae senatus adversabatur, suspicans, Pompeio novam quandam potentiam quaeri. Pompeius vero ad voluntatem perferendae legis incubuerat. ego autem, magna cum agrariorum gratia, confirmabam omnium privatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium:) populo autem; et Pompeio (nam id quoque volebam) satis faciebam emtione: qua constituta diligenter, et sentinam urbis exhauriri, et Italiae solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed haec tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, et nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Haec sunt in republica; nisi etiam illud ad rempublicam pertas pertinere, Herennium quendam tribunum plebis, tribulem tuum, sane hominem nequam atque egentem, saepe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere coepisse. huic frequenter interceditur. [Haec sunt, ut opinor, in republica.] Ego autem, ut semel Nonarum illarum Decembrium, iunctam invidia ac multorum inimicitiis, eximiam quandam atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in republica versari, et illam institutam ac susceptam dignitatem tueri: sed posteaquam primum Clodii absolute levitatem infirmitatem-

que iudiciorum perspexi; deinde vidi, nostros publicanos facile a fenatu disiungi, quamquam a me ipso non divellerentur; tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis invidere: putavi, mihi maiores quasdam opes, et firmiora praefidia esse quaerenda. Itaque primum eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompeium adduxi in eam voluntatem, ut in fenatu non semel, sed saepe, multisque verbis, huius mihi salutem imperii atque orbis terrarum adiudicaret. quod non tam interfuit mea, (neque enim illae res aut ita sunt obscurae, ut testimonium, aut ita dubiae, ut laudationem desiderent,) quam reipublicae, quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, ex rerum illarum dissensione arbitrarentur. Cum hoc ego me tanta familiaritate coniunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, et in republica firmior hac coniunctione esse possit. Odia autem illa libidinosae et delicatae iuventutis, quae erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil iam denique a me asperum in quemquam fit, nec tamen quidquam populare ac dissolutum; sed ita temperata tota ratio est, ut reipublicae constantiam praestem, privatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malevolorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem et diligentiam: atque ita tamen, novis amicitiiis implicati sumus, ut crebro mihi vaser ille Siculus infusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

ΝΗΦΕ, ΚΑΙ ΜΕΜΝΑΣ ΑΠΙΣΤΕΙΝ. ἀρβρα ταυτα των φρενων.

Ac nostrae quidem rationis ac vitae quasi quandam formam, ut opinor, vides. De tuo autem negotio saepe ad me scribis; cui mederi nunc non possumus. est enim illud senatusconsultum summa pedariorum voluntate, nullius nostrum auctoritate factum. nam, quod me esse ad scribendum vides, ex ipso senatusconsulto intelligere potes, aliam rem tum relatam, hoc autem *de populis liberis*, sine causa additum; et ita factum est a P. Servilio filio, qui in postremis sententiam dixit; sed immutari hoc tempore non potest. itaque conventus, qui initio celebrabantur, iam diu fieri desierunt. tu si tuis blanditijs tamen a Sicyoniis nummulorum aliquid expresseris, velim, me facias certiore. Commentarium consulatus mei Graece compositum misi ad te; in quo si quid erit, quod homini Attico minus Graecum eruditumque videatur: non dicam quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de suis historiis dixerat, se, quo facilius illas probaret Romani hominis esse, idcirco barbara quaedam et *σολεϊκα* dispersisse: apud me si quid erit eiusmodi, me imprudente erit et invito. Latinum si perlecero, ad te mittam. tertium poema exspectato, ne quod genus a me ipso laudis meae praetermittatur. Hic tu, cave, dicas, *τις πατερ αινησει*; si est enim apud homines quidquam, quod potius fit, laudetur; nos vituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non *εγκομιαιστικα* sunt haec, sed *ιστορικα*, quae scribimus. Quintus frater purgat se multum per literas, et affirmat, nihil a se cuiquam de te fecus esse dictum. Verum haec nobis coram summa cura et diligentia sunt agenda; tu modo nos revise aliquando. Cossinius

hic, cui dedi literas, valde mihi bonus homo, et non levis, et amans tui visus est, et talis, qualem esse eum tuae mihi literae nuntiarant. Idibus Mart.

CICERO ATTICO S.

20. **C**UM e Pompeiano me Romam recepissem a. d. IV Idus Maii, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu Idib. Feb. dederas. ei nunc epistolae literis his respondebo. Ac primum, tibi perspectum esse iudicium de te meum, laetor; deinde, te in iis rebus, quae mihi asperius a nobis, atque a nostris, et iniucundius actae videbantur, moderatissimum fuisse, vehementissime gaudeo; idque neque amoris mediocris, et ingenii summi, ac sapientiae iudico. qua de re cum ad me ita suaviter, diligenter, officiose, et humaniter scripseris, ut non modo te hortari amplius non debeam, sed ne expectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantum facilitatis ac mansuetudinis potuerim; nihil duco esse commodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. cum erimus congressi; tum, si quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de republica scribis, disputas tu quidem et amanter et prudenter; et a meis consiliis ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostrae dignitatis est recedendum, neque sine nostris copiis intra alterius praesidia veniendum; et is, de quo scribis, nihil habet amplum, nihil excelsum, nihil non summissum atque populare:) verumtamen fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inu-

tilis; sed mehercule reipublicae multo etiam utilior, quam mihi, civium improborum impetus in me reprimi, cum hominis amplissima fortuna, auctoritate, gratia, fluctuantem sententiam confirmassem, et a spe malorum ad mearum rerum laudem convertissem. quod si cum aliqua levitate mihi faciendam fuisset, nullam rem tanti aestimassem; sed tamen a me ita acta sunt omnia, non ut ego illi assentiens levior, sed ut ille me probans gravior videretur. Reliqua sic a me aguntur, et agentur, ut non committamus, ut ea, quae gessimus, fortuito gessisse videamur. meos bonos viros, illos quos significas, et eam, quam mihi dicis obtigisse, *σπαρταν*, non modo nunquam deferam; sed etiam, si ego ab illa deferar, tamen in mea pristina sententia permanebo. Illud tamen velim existimes, me hanc viam optimatium, post Catiuli mortem nec praesidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut ait Rhinton, ut opinor,

Οι μὲν παρ' ἕδεν εἰσιν, οἷς δ' ἕδεν μελεῖ.

Mihi vero ut invideant piscinarii nostri, aut scribam ad te alias, aut in congressum nostrum reservabo. A curia autem nulla me res divellet: vel quod ita rectum est; vel quod rebus meis maxime consentaneum; vel quod, a senatu quanti fiam, minime me poenitet. De Sicyoniis, ut ad te scripsi antea, non multum spei est in senatu. nemo est enim iam, qui queratur. quare, si id exspectas, longum est. alia via, si qua potes, pugna. cum est actum, neque animadversum est, ad quos perlineret, et raptim in eam sententiam pedarii cucurrerunt. Inducendi senatusconsulti maturitas nondum est; quod neque

sunt, qui querantur; et multi partim malevolentia, partim opinione aequitatis delectantur. Metellus tuus est egregius consul. unum reprehendo, quod otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet. cupit, credo, triumphare. hoc vellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius vero ita se gerit, ut eius consulatus non consulatus sit, sed Magni nostri *υπωτιον*. De meis scriptis, misi ad te Graece perfectum consulatum meum. eum librum L. Cossinio dedi. puto te Latinis meis delectari; huic autem Graeco Graecum invidere. alii si scripserint, mittemus ad te; sed, mihi crede, simul atque hoc nostrum legerunt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papirius Paetus, vir bonus, amatorque noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donavit. cum mihi, per legem Cinciam licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libenter, dixi, me accepturum, si attulisset. nunc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac servos tuos, ut scida ne qua depereat. nam et Graecis his libris, quos suspicor, et Latinis, quos scio illum reliquisse, mihi vehementer opus est. ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore temporis datur, in iis studiis conquiesco. per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus, quas me valde velle arbitraris; ipsiusque Paeti tibi negotia commendo, de quibus tibi ille agit maximas gratias; et ut iam invisas nos, non solum rogo, sed etiam suadeo.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER II.

ARGUMENTUM.

¹ *D*uae primae libri huius epistolae, scriptae sunt, item ut ultimae superioris, Q. Metello Celere, L. Afranio: reliquae omnes, C. Iulio Caesare, M. Bibulo *cons.* mensibus fere XVII. Continent vero contentionem Clodii, ut Tribunus pl. fieret: quod demum obtinuit, Caesare adnitente; cuius item opera, quo magistratum illum capere posset, plebeius factus est. Nam Ciceroni iratus, quod quodam in iudicio statum temporum deplorasset, eius inimicum Clodium, frustra iam pridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaque, nova lege de adoptione eius lata, traduxit. Auctor est Suetonius. Idem hoc ipso anno, agrariam legem pertulit, contradicente Catone: quem ea de causa e senatu abreptum in carcerem duci iussit, invitis optimatibus & collega: quem obnuntiantem, armis foro depulit; seque domesticis parietibus, reliquo anni tempore, continere coegit, ut, nisi per edicta, profus nihil ageret: quae tamen ille acerbissima in collegam proponebat; hisque comitia in mensem Octobrem distulit, perlata igitur lege, XX millia hominum, qui tres pluresve liberos haberent, in campum Stelatem maioribus consecratum, ut Tranquillus ait, in agrumque Campanum, ad subsidia Reip. vectigalem relictum, in-

duxit. Publicanos a Catone vexatos, remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit. Et ut in quosdam diversae factionis cives saevire posset, Vettium quendam praemiis adduxit, qui se ab illis, de inferenda Cn. Pompeio nece sollicitatum diceret: quamvis irrito conatu, propterea, quod unum atque alterum frustra, nec sine suspitione fraudis, nominaverit. Quare tam praecipitis consilii eventum desperans, interceptis veneno indicem creditus est. Haec fere in hoc secundo libro continentur ad Remp. spectantia. Alia privata sunt.

CICERO ATTICO S.

I. **K**AL. Iun. eunti mihi Antium, et gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, venit obviam tuus puer. is mihi literas abs te, et commentarium consularis mei Graece scriptum reddidit. In quo laetatus sum, me aliquanto ante de iisdem rebus Graece item scriptum librum L. Coffinio ad te perferendum dedisse. nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incomta visa sunt; sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; et, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur. meus autem liber totum Iſocrati *Ἰσοκράτη*, atque omnes eius discipulorum arcu- las, ac nonnihil etiam Aristotelia pigmenta consumpsit: quem tu Corcyrae, ut mihi aliis literis significas, stric- tim attrigisti; post autem, ut arbitror, a Coffinio ac- cepisti; quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente ac fastidiose probavissem. quamquam ad me rescriptis iam Rhodo Posidonius, se nostrum illud *ὑπομνημα* cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatus de iisdem rebus scriberet, miseram, non modo ex-

citatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum. Quid quaeris? conturbavi Graecam nationem. ita, vulgo qui instabant, ut darem sibi quod ornarent, iam exhibere mihi molestiam desisterunt. tu, si tibi placuerit liber, curabis, ut et Athenis sit, et in ceteris oppidis Graeciae. videtur enim posse aliquid nostris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, et quas postulas, et plures etiam mittam; quoniam quidem ea, quae nos scribimus, adolescentulorum studiis excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quae *Philippicae* nominantur, enituerat civis ille tuus Demosthenes, et quod se ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerat, ut *σεμνότερος τις, και πολιτικώτερος* videretur, curare, ut meae quoque essent orationes, quae *Consulares* nominarentur. quarum una est in senatu Kal. Ian. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quinta de proscriptorum filiis; sexta, cum provinciam in concione deposui; septima, qua Catilinam emisi; octava, quam habui ad populum postridie, quam Catilina profugit; nona in concione, quo die Allobroges involgarunt; decima in senatu, nonis Decemb. Sunt praeterea duae breves, quasi *αποσπασματα* legis agrariae. hoc totum *σωμα* curabo ut habeas. Et quoniam te cum scripta, tum res meae delectant; iisdem ex libris perspicias, et quae gefferim, et quae dixerim: aut ne poposcisses. ego enim tibi me non offerebam. Quod quaeris, quid sit, quod te arcesam, ac simul, impeditum te negotiis esse, significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam

si velim, accurras; nihil sane est necesse: verumtamen videbare mihi tempora peregrinationis commodius posse describere. nimis abes diu, praesertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur; et tu nobis cares. Ac nunc quidem otium est: sed, si paulo plus furor Pulchelli progredi posset, valde ego te istinc excitarem. verum praeclare Metellus impedit, et impediēt. quid quaeris? est consul *φιλοπατρις*, et, ut semper iudicavi, natura bonus. ille autem non simulat, sed plane tribunus plebis fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem; et inconstantiam eius reprehendi, qui Romae tribunatum plebis peteret, cum in Sicilia aedilitatem saepe dicitasset. sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum; quod nihilo magis ei liciturum esset plebeio renipublicam perdere, quam similibus eius, me consule, patriciis esset licitum. Iam, cum se ille septimo die venisse a freto, neque sibi obviam quemquam prodire potuisse, et noctu se introisse dixisset, in eoque se in concione iactasset; nihil ei novi dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam; tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse item ante: non esse itum obviam, ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quaeris? hominem petulantem modestum reddo, non solum perpetua gravitate orationis, sed etiam hoc genere ditorum. itaque iam familiariter cum ipso etiam cavillor ac iocor. quin etiam cum candidatum deducere-mus, quaerit ex me, num consueffem Siculis locum gladiatoribus dare? negavi. at ego, inquit, novus patronus instituat. sed soror, quae tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, in-

quam, de uno pede sororis queri : licet etiam alterum tollas. non consulare, inquires, dictum; fateor : sed ego illam odi male consularem. ea est enim feditiosa : ea cum viro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio, quod eos in hoc esse molle fert. Quod de agraria lege quaeris, sane iam videtur refrixisse. Quod me quodam modo molli brachio de Pompeii familiaritate obiurgas; nolim ita existimes, me mei praesidii causa cum illo coniunctum esse : sed ita res erat instituta, ut si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in republica discordias versari esset necesse. quod a me ita praecautum, atque ita provisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, et aliquid de populari levitate deponeret : quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis praedicare. sibi enim bene gestae, mihi conservatae reipublicae dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam profit, nescio; reipublicae certe prodest. Quid, si etiam Caesarem, cuius nunc venti valde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reipublicae? quin etiam, si mihi nemo invideret; si omnes, ut erat aequum, faverent; tamen non minus esset probanda medicina, quae sanaret vitiosas partes reipublicae, quam quae excicaret. nunc vero, cum equitatus ille, quem ego in clivo Capitolino, te signifero ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se coelum putent attingere, si nulli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant; alia autem negligant : nonne tibi fatis prodesse videor, si perfi-

cio, ut nolint obesse, qui possunt? Nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego: sed tamen ille, optimo animo utens, et summa fide, nocet interdum reipublicae. dicit enim tanquam in Platonis *πολιτεία*, non tanquam in Romuli faece, sententiam? Quid verius, quam in iudicium venire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato. assensit senatus. Equites curiae bellum, non mihi. nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renuntiantibus? fuit tamen, retinendi ordinis causa, facienda iactura. Restitit et pervicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, saepe item seditione commota, aspiravit nemo eorum, quorum ego concursu, itemque consules, qui post me fuerunt, rempublicam defendere solebant. Quid ergo? istos, inquires, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis atque etiam servis serviemus? sed, ut tu ais, *αλλῆς σπουδῆς*. Favonius meam tribum tulit honestius, quam suam; Luceii perdidit. accusavit Nasicam inhoneste, ac (modeste tamen dicit) ita ut Rhodi videretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leviter succensuit. nunc tamen petit iterum reipublicae causa. Luceius quid agat, scribam ad te, cum Caesarem videro, qui aderit biduo. Quod Sicyonii te laedunt, Catoni et eius aemulatori attribuas Servilio. Quid? ea plaga nonne ad multos bonos viros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te expectat, et indiget tui. Tusculanum et Pompeianum valde me delectant; nisi quod me, illum ipsum vindi-

cem aeris alieni, aere non Corinthio, sed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem expecta. et tamen, quid cogites de adventu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nuntiari iussit, te mense Quintili Romae fore. id a tuis literis, quas ad me de decessu tuo miseris, discrepabat. Paetus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conserventur, et ad me perferantur. hoc mihi nihil potest esse gratius; et, cum Graecos, tum vero diligenter Latinos ut conserves velim, tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octavium dedi literas; cum ipso nihil eram locutus. neque enim ista tua negotia provincialia esse putabam; neque te in *tocullionibus* habebam, sed scripsi, ut debui, diligenter.

CICERO ATTICO S.

2. **C**URA, amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos *θεοι* videmur. *Πελληναιων* in manibus tenebam; et hercule magnum acervum *Dicaearchi* mihi ante pedes exstruxeram. O magnum hominem! et a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. *Κορινθιων* et *Αθηναίων* puto me Romae habere. mihi credes, leges; haec doceo; mirabilis vir est. *Ηρωδης*, si homo esset, eum potius legeret, quam unam literam scriberet: qui me epistola petivit; ad te, ut video, cominus accessit. coniurasse mallet, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es: de Vinio, laudo. Sed heus tu, ecquid vi-

des, Kal. venire, Antonium non venire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt, Nigidium minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. velim tamen, si quid est de Antonii adventu, quod audieris, scribas ad me: et, quoniam huc non venis, coenes apud nos utique pridie Kal. Cave aliter facias. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

3. **P** RIMUM, ut opinor, ευαγγελια. Valerius absolutus est, Hortensio defendente. id iudicium K. Atilio condonatum putabatur; et Epicratem suspicor, ut scribis, lascivum fuisse. etenim mihi caligae eius, ut fasciae cretatae, non placebant. quid sit, sciemus, cum veneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te κυρου παιδειαν reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, viridariorum διαφασεις latis luminibus, non tam esse suaves. etenim εστω οψις μεν η α το δε ορωμενον, β. γ. ακτινες δε, δ, και θ. vides enim cetera. nam, si κατ' ειδωλων θμπτωσεις videremus, valde laborarent ειδωλα in angustias: nunc fit lepide illa εκχυσις radiatorum. cetera si reprehenderis, non ferēs tacitum, nisi quid erit eiusmodi, quod sine sumtu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, et ad υποστασιν nostram ac πολιτειαν: in qua Σωκρατικως εις εκατερον: sed tamen ad extremum, ut illi solebant, την αρσικυσαν. est res sane magni consilii. nam aut fortiter resistendum est legi agrariae; in quo est quaedam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuvandum, quod

a me aiunt Caesarem sic expectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius; hunc dico Balbum, Caesaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo et Pompeii consilio usurum, daturumque operam, ut cum Pompeio Crassum coniungeret. Hic sunt haec: coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Caesare; reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me *κατατασις* mea illa commovet, quae est in libro tertio,

*Interea cursus, quos prima a parte iuventae,
Quosque adeo consul virtute, animoque petisti,*

Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

Haec mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta *αριστοκρατικως*, Calliope ipsa praescripserit, non opinor esse dubitandum, quin semper nobis videatur

Ἐἰς οἶκον ἀριστος ἀμνησθῆναι περὶ πατρὸς.

Sed haec ambulationibus Compitaliciis reservemus. Tu pridie Compitalia memento. Balneum calferi iubebo: et Pomponiam Terentia rogat; matrem adiungemus. *Θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας* affer mihi de libris Quinti fratris.

CICERO ATTICO S.

4. **F**ECISTI mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti; ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem vix intelligo. pro eo tibi praesentem pecuniam solvi imperavi, ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, transigas. si in eo, quod

ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quae male emta sunt, reddi, si voluntate Pomponiae fieri poterit: si ne id quidem, numini potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. Valde hoc velim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterque conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? velini surpi ea conditione: sed facile patior. accommodatius enim nobis erit ad liberam legationem temptus illud, cum et Quintus noster iam, ut speramus, in otio confederit, et, iste sacerdos Bonae deae, cuius modi futurus sit, sciemus. Interea quidem cum Musis nos delectabimus animo aequo, immo vero etiam gaudenti ac libenti. neque mihi unquam veniet in mentem Crasso invidere, neque poetipere, quod a me ipse non desciverim. De Geographia dabo operam ut tibi satisfaciam; sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis aliquod tibi opus exstet. Tu quidquid indagaris de republica, et maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam: tametsi minus sum curiosus. statui enim nihil iam de republica cogitare. Terentiae saltum perspeximus. quid quaeris? praeter quercum Dodonaeam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere videamur. Nos circiter Kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. Tu, si in Formiano non erimus, si nos amas, in Pompeianum venito. id et nobis erit periucundum, et tibi non sane devium. De muro imperavi Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi videretur. censeo tamen, adhibeas Vettium his temporibus, tam dubia vita optimi cuiusque } magni as-

stimo unius aetatis fructum palaestrae Palatinae, sed ita tamen, ut nihil minus velim, quam Pomponiam et puerum versari in timore ruinae.

CICERO ATTICO S.

5. **C**UPIO equidem, et iam pridem cupio Alexandriam, reliquamque Aegyptum visere, et simul ab hac hominum satietate nostri discedere, et cum aliquo desiderio reverti: sed hoc tempore, et his mitentibus,

Αἰδέομαι Τρώας, καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους.

quid enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an, me aliquo praemio de sententia esse deductum?

Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχεῖν ἀναθήσει.

Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum milibus. Quid vero historiae de nobis ad annos DC praedicarint? quas quidem ego multo magis vereor, quam eorum hominum, qui hodie vivunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, et exspectemus. si enim deferetur, erit quaedam nostra potestas, et tum deliberabimus. etiam est in non accipiendo nonnulla gloria. Quare si quid Θεοφάνης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. De istis rebus exspecto tuas literas: quid Arrius narret; quo animo se destitutum ferat; ecqui consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompeius et Crassus; an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Servius Sulpicius: et, num quae novae leges: et, num quid novi omnino: et, quoniam Nepos proficiscitur, cuinam auguratus deferatur; quo quidem uno ego ab istis capi possum. Vide levitatem

meam. Sed quid ego haec, quae cupio deponere, et toto animo atque omni cura φιλοσοφείν ? sic, inquam, in animo est. vellem ab initio. nunc vero, quoniam, quae putavi esse praeclara, expertus sum, quam essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; et, num quis in eius locum paretur; et, quid de P. Clodio fiat: et, omnia, quemadmodum polliceris, επισχολης scribe; et, quo die Roma te exiturum putes, velim ad me scribas, ut certio rem te faciam, quibus in locis futurus sim; epistolamque statim de de iis rebus, de quibus ad te scripsi. valde enim exspecto tuas literas.

CICERO ATTICO S.

6. **Q**UOD tibi superioribus literis promiseram, fore, ut opus exstaret huius peregrinationis; nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo divelli non queam. Itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii festivam copiam; aut fluctus numero. nam ad lacertos captandos tempestates non sunt idoneae. A scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικά, quae constitueram, magnum opus est: ita valde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione et ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? Et hercule sunt res difficiles ad explicandum, et ομοειδεις, nec tam possunt ανηρογραφείσθαι, quam videbantur: et, quod caput est, mihi quaevis satis iusta causa cessandi est. Quin etiam dubitem, an hic, an Antii confidam, et hoc tempus omne consumam; ubi quidem

ego malletm Duumvirum, quam Romae me fuisse. tu vero sapientior Buthroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio haec Antiatium civitas. Esse locum tam prope Romam, ubi multi sint, qui Vatinium nunquam viderint? ubi nemo sit, praeter me, qui quemquam ex vigintiviris vivum et salvum velit? ubi me interpellat nemo, diligant omnes? Hic, hic nimirum *πολιτευτεον*. nam istuc non solum non licet, sed etiam taedet. Itaque *ανεκδοτα*, quae tibi uni legamus, Theopompino genere, aur etiam asperiore multo, pangentur. neque aliud iam quidquam *πολιτευμαι*, nisi odisse improbos, et id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi voluptate. Sed ut ad rem, scripsi ad quaestores urbanos de Quinti fratris negotio. vide, quid narrent; ecqua spes sit denarii, an cistophoro Pompeiano iaceamus. Praeterea de muro statue quid faciendum sit. Aliud quid? etiam, quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam,

CICERO ATTICO S.

7. **D**E geographia etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque videbimus. denique aliquid exstabit; ne tibi plane cessasse videamur. De Publio quae ad me scribis, sane mihi iucunda sunt; eaque etiam velim, omnibus vestigijs indagata, ad me afferas, cum venies; et interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere: et maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas, hominem ire cupiebam; non

mehercule, ut differrem cum eo vadimonium (nam mira sum alacritate ad litigandum); sed videbatur mihi, si quid esset in eo popolare, quod plebeius factus esset, id amissurus. Quid enim ad plebem transisti? ut Tigranem ires salutatum? narra mihi, reges Armenii patricos salutare non solent? Quid quaeris? acueram me ad exagitandam hanc eius legationem, quam si ille contemnit, et, si, ut scribis, bilem id commovet et latoribus, et auspiciibus legis curiatae, spectaculum egregium. Hercule, verum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius: primum, qui cum in domo Caesaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est. illa optima, ad exigendas pecunias, Druso, ut opinor, Pisfaurensi, an epuloni Vatinio reservatur: haec ieiuna ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reservatur. Incende hominem, amabo te, quod potest. una spes est salutis, istorum inter ipsos dissensio; cuius ego quaedam initia sensi ex Curione. iam vero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, et haec sanguinaria iuventus inimicissima est. Accedat vero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me praeclaras de istis rebus epistolas ad te saepe missurum. Sed, illud quid sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ex ipsis quinqueviris loqui quosdam. quidnam id est? si est enim aliquid, plus est boni, quam putaram. Atque haec, sic velim existimes, non me abs te *κατα το πρακτικον* quaerere, quod gestiat animus aliquid agere in republica. Iam pridem gubernare me taedebat, etiam

cum licebat. nunc vero cum cogar exire de navi, non abieclis, sed ereptis gubernaculis; cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, και υπο στεγη

Πικρας ακρειν φεκαδος ευδυσση φρενι.

De muro, quid opus sit, videbis. Castricianum mendum nos corrigemus: tamen ad me Quintus [CIO] CCIOO IOOO scripserat, nunc ad sororem tuam H-S xxx. Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuae filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

8. **E**PISTOLAM cum a te avide expectarem ad vesperum, ut soleo; ecce tibi nuntius, pueros venisse Roma. voco, quaero, ecquid literarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti voce et vultu, confessi sunt se accepisse, sed excidisse in via. Quid quaeris? permolesti tui. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili et suavi venerat. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem xvi Kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus: sin nihil praeter iocationem, redde id ipsum. et scito Curionem adolescentem venisse ad me salutatam. valde eius sermo de Publio cum tuis literis congruebat. ipse vero mirandum in modum *reges odisse superbos*. peraeque narrabat incensam esse iuventutem, neque ferre haec posse. Bene habemus: nos, si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiae.

quamquam, licet me Saufeium putes esse, nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos visurus sis. In Formianum volumus venire Parrilibus: inde (quoniam putas praetermittendum nobis esse hoc tempore Cratera illum delicatum) Kal. Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antii simus a. d. v Non. Mai. ludi enim Antii futuri sunt a IV ad prid. Non. Mai. eos Tullia spectare vult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad Kal. Iun. Te aut in Formiano, aut Antii, aut in Tusculano, cura ut videamus. Epistolam superiorem restitue nobis, et appinge aliquid novi.

CICERO ATTICO S.

9. **SI** vales, bene est. Cum mihi dixisset Caecilius quaestor, puerum se Romam mittere, haec scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem abdis, et ais, longum esse, quae ad ea responderis, perscribere; illum vero, qui nondum habitus est, quem illa *ἰσοωπῖς*, cum e Solonio redierit, ad te est relatura: sic velim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius. si vero, quae de me pacta sunt, ea non servantur; in coelo sum: ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis putissimis orationibus gratiam retulerit; quarum expecta divinam *παλιωδῖαν*. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in invidia, spo-

litati opibus et illa senatoria potentia. sin autem ab his dissentiet; erit absurdum in nos invehī. verumtamen invehatur; festīve, mihi crede, et minore sonitu, quam putaram, orbis hic in republica est conversus; citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorum, qui auspicia, qui Aeliam legem, qui Iuniam et Liciniam, qui Caeciliam et Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reipublicae effuderunt; qui regna, qui praedia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. Video iam, quo invidia transeat, et ubi sit habitatura. nihil me existimaris, neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi brevi tempore desiderari nostra illa tempora videris. etenim si fuit invidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fore? Proinde isti licet faciant, quos volent, consules, tribunos plebis; denique etiam Vatiniū strumam sacerdotii *διδασκαλο* vestiant; videbis brevi tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui peccavit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, *σοφιστευειν* cogitamus: si ille cogit *αυτα*, tum duntaxat nos defendere; et, quod est proprium artis huius, *επαγγελλομαι*

Ανδρ' απαμνησθαι, οτε τις προτερος χαλεπηνη.

Patria propitia sit: habet a nobis, etiamsi non plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male vehi malo, alio gubernante, quam, tam ingratīs vectoribus, bene gubernare. Sed haec coram commodius. nunc audi, quod quaeris. Antiūm me ex For-

miano recipere cogito a. d. v Non. Mai. Antio volo Non. Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse usque ad prid. Kalend. Mai. volo,) faciam statim te certiozem. Terentia tibi salutem. *Κικερον ο μικρος ασπαζεται Τιτον Αθηναιω.*

CICERO ATTICO S.

10. **V**OLO ames meam constantiam. ludos Antii spectare non placet. Est enim *υποσολοικον*, cum velim vitare omnium deliciarum suspicionem, repente *αναφανεσθαι* non solum delicate, sed etiam inepte peregrinantem. quare usque ad Non. Mai. te in Formiano exspectabo. Nunc fac, ut sciam, quo die te visuri simus. Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paulo ante Tribus Tabernis.

CICERO ATTICO S.

11. **N**EGENT illi Publium plebeium factum esse. hoc vero regnum est, et ferri nullo pacto potest. Emittat ad me Publius, qui obsignent: iurabo Cnaeum nostrum, collegam Balbi, Antii mihi narraffe, se in auspicio fuisse. O suaves epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas! quibus *ευαγγελια* quae redam, nescio: deberi quidem plane fateor. sed vide *συγχρημα*. Emerferam commode ex Antiati in Appiam ad Tres Tabernas ipsis Cerialibus, cum in me incurrit Roma veniens Curio meus. ibidem ilico puer abs te cum epistolis. Ille ex me, nihilne audissem novi: ego negare. Publius, inquit, tribunatum plebis petit. Quid ais? et inimicissimus quidem Caesaris, et ut omnia, inquit, ista rescindat. Quid Caes-

far ? inquam. Negat, se quidquam de illius adoptione tulisse. deinde suum, Memmii, Metelli Nepotis expromsit odium. Complexus iuvenem dimisi, properans ad epistolas. Ubi sunt, qui aiunt ζωσης φώνης ? quanto magis vidi ex tuis literis, quam ex illius sermone, quid ageretur ? de ruminacione quotidiana, de cogitatione Publii, de lituis βοωπιδος, de signifero Athenione, de literis missis ad Cnaeum, de Theophranis, Memmiique sermone ? Quantam porro expectationem dedisti convivii istius ασελγους ? sum in curiositate οξυπεινος : sed tamen facile patior te id ad me συμποσιον non scribere ; praesentem audire malo. Quod me, ut scribam aliquid, hortaris : crescit mihi quidem materies, ut dicis : sed tota res etiam nunc fluctuat ; κατ' οπωρην τρυξ. quae si defecerit ; magis erunt iudicata, quae scribam : quae si statim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, et aliquandiu solus. Dicaearchum recte amas. luculentus homo est, et civis haud paulo melior, quam isti nostri αδικαιμαρχοι. Literas scripsi hora decima Cerialibus, statim, ut tuas legeram : sed eas eram daturus, ut putaram, postridie ei, qui mihi primus obviam venisset. Terentia delectata est tuis literis. impertit tibi multam salutem : και Κικερων ο φιλοσοφος του πολιτικου Τιτου ασπαζεται.

CICERO ATTICO S.

12. **N**ARRO tibi : plane relegatus mihi videor, posteaquam in Formiano sum. dies enim nullus erat, Antii cum essem, quo die non melius scirem, Romae quid ageretur, quam ii, qui erant Romae. etenim

literae tuae, non solum quid Romae, sed etiam quid in republica, neque solum quid fieret, verum etiam quid futurum esset, indicabant. nunc, nisi si quid ex praetereunte viatore exceptum est, scire nihil possumus. Quare quamquam iam te ipsum exspecto, tamen isti puero, quem ad me statim iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum; ac diem, quo Roma sis exiturus, cura ut sciam. Nos in Formiano esse volumus usque ad prid. Nonas Mai. eo si ante eam diem non veneris, Romae te fortasse videbo. nam Arpinum quid ego te invitem?

Τρηχει, ἀλλ' ἀγαθὴ κερσοτροφός. ὅτι ἐγὼ γὰρ
 Ἦς γαίης δυνάμει γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Haec igitur. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S

13. **F**ACINUS indignum! epistolam *αὐθωρεῖ* tibi a Tribus Tabernis rescriptam ad tuas suavissimas epistolas, neminem reddidisse? at scito, eum fasciculum, quo illam conieceram, domum eo ipso die latum esse, quo ego dederam, et ad me in Formianum relatum esse. itaque tibi tuam epistolam iussi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illae gratae fuissent. Romae quod scribis fileri, ita putabam. at hercule in agris non filetur: nec iam ipsi agri regnum vestrum ferre possunt. si vero in hanc *τηλεπυλοῦ* veneris *Δαιστρυγονίην*, (Formias dico,) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cuius cognomen una cum Crassi Divitis cognomine consensescit. Credas mihi velim;

neminem adhuc offendi, qui haec tam lente, quam ego fero, ferret. Quare, mihi crede, φιλοσοφούμεν. iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si literas ad Sicyonios habes, advola in Formianum; unde nos prid. Non. Mai. cogitamus.

CICERO ATTICO S.

14. **Q**UANTAM tu mihi moves expectationem de sermone Bibuli? quantam de colloquio βραχυιδος? quantam etiam de illo delicato convivio? proinde ita fac venias ad sitientes aures. quamquam nihil est iam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampficeramus, cum se omnium sermonibus sentiet vapulare, et cum has actiones ευανατρεπτης videbit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum enervatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim εντυραννείσθαι, quam cum optima spe dimicare. De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. at quam parem basilicae tribum Aemiliam? sed omitto vulgus: post horam IV molesti ceteri non sunt. C. Arrius proximus est vicinus: immo ille quidem iam contubernalis; qui etiam se idcirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. Ecce ex altera parte Sebosus, ille Catuli familiaris. Quo me vertam? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime expectari viderem, duntaxat ad prid. Non. Mai. vide enim, quibus hominibus aures sint deditae meae. occasionem mirificam, si qui nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum For-

manum velit. et tamen illud probem? *Magnum quid aggrediamur, & multae cogitationis, atque otii.* sed tamen satisfiet a nobis, neque parceretur labori.

CICERO ATTICO S.

15. **U**T scribis, ita video, non minus incerta in republica, quam in epistola tua: sed tamen ista ipsa me varietas sermonum opinionumque delectat. Romae enim videor esse, cum tuas literas lego, et, ut fit in tantis rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non possum, quidnam invenire possit, nullo recusante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reipublicae? *nimirum in Publio spes est? fiat, fiat tribunus plebis: si nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro revertare.* nam, ut illo tu careas, non video posse fieri; praesertim si mecum aliquid volet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit eiusmodi, sis advolaturus. verum ut hoc non sit; tamen seu ruet, seu eriget rempublicam, praeclarum spectaculum mihi propono, modo te confessoris spectare liceat. Cum haec maxime scriberem, ecce tibi Sebosus. nondum plane ingemueram; Salve, inquit Arrius. Hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego vero *in montes patrios, & ad incunabula nostra* pergam. denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis: ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi praestoler usque ad III Non. Mai. Terentiae pergrata est assiduitas tua et

diligentia in controversia Mulviana. nescit omnino; te communem causam defendere eorum, qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis; haec etiam id recusat. ea tibi igitur, et Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, salutem dicunt.

CICERO ATTICO S.

16. **C**OENATO mihi, et iam dormitanti, prid. Kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. Quid quaeris? primum ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. Cogitanti autem haec fere succurrebant. primum ex eo, quod superioribus literis scripseras, ex familiari te illius audisse, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; maius aliquid timeram: hoc mihi eiusmodi non videbatur. deinde, ut me ego consolet, omnis expectatio largitionis agrariae in agrum Campanum videtur esse derivata; qui ager, ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, necesse est. praeterea, si ulla res est, quae bonorum animos, quos iam video esse commotqs, vehementius possit incendere, haec certe est, et eo magis, quod portorii Italiae sublatis, agro Campano diviso, quod vestigial superest domesticum, praeter vicesimam? quae mihi videtur una conciuncula, clamore pedissequorum nostrorum, esse peritura. Cnaeus quidem noster iam plane quid cogitet, nescio.

Φυσα γὰρ ἔσμιχρῶσιςιν ἀλλισκοῖς ἐστὶ,
 Ἀλλ' ἀγρίως φύσαισι, φορβείας ἀτερ:

qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc εσοφιστο, se leges Caesaris probare; actiones ipsum praestare debere: agrariam legem sibi placuisse: potuerit intercedi, necne, nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse sibi aliquando confici; Bibulus de coelo tum servasset, necne, sibi quaerendum non fuisse: de publicanis, voluisse illi ordini commodare; quid futurum fuerit, si Bibulus tum in forum descendisset, se divinare non potuisse. Nunc vero, Samplicerame, quid dices? vestigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani abstulisse? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppressos vos, inquit, tenebo exercitu Caesaris. Non mehercule me tu quidem tam isto exercitu, quam ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo praemiorum, sed ne sermonum quidem unquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. Quodsi in eam me partem incitarem, profecto iam aliquam reperirem resistendi viam. Nunc prorsus hoc statui, ut, quoniam tanta controversia est Dicaearcho, familiari tuo, cum Theophrasto, amico meo, ut ille tuus του πρακτικου βιον longe omnibus anteponat, hic autem του θεωρητικου, utrique a me mos gestus esse videatur. puto enim me Dicaearcho affatim satisfacisse: respicio nunc ad hanc familiam, quae mihi non modo, ut requiescam, permittit; sed reprehendit, quia non semper quierim. Quare incumbamus, o noster Tite, ad illa praeclara studia; et eo, unde discedere non oportuit, aliquando revertamur. Quod de Quinti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit προσηλας.

Cicer. Oper. Vol. VIII. K

•*πιδεν δε.* quid dicam nescio. nam ita deplorat primis versibus mansionem suam, ut quemvis movere possit: ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, et edam. Illud tamen, quod scribit, animadvertas velim, de portorio circumvectionis: ait, se de consilii sententia rem ad senatum reiecisse. Nondum videlicet meas literas legerat; quibus ad eum, re consulta et explorata, perscripseram, non deberi. Velim, si qui Graeci iam Romam ex Asia de ea causa venerunt, videas, et, si tibi videbitur, his demonstras, quid ego de ea re sentiam. Si possum discedere, ne causa optima in senatu pereat, ego satisfaciam publicanis; *ει δε μη*, (vere tecum loquar,) in hac re malo universae Asiae, et negotiatoribus. nam eorum quoque vehementer interest. Hoc ego sentio valde nobis opus esse. sed tu id videbis. Quaestores autem, quaeso, num etiam de cistophoro dubitant? nam si aliud nihil erit, cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati videbimus, et hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contempsisti.

CICERO ATTICO S.

17. **P**RORSUS, ut scribis, ita sentio. turbatur Sampliceramus. nihil est, quod non timendum sit. *ομολογουμενος τυραννιδα συσκευαζεται.* Quid enim ista repentina affinitatis coniunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniae significant? quae si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut haec extrema esse non possint. Quid enim

eos haec ipsa per se delectare possunt? nunquam huc venissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi compararent. Verum, ut scribis, haec in Arpinati a. d. VI circiter Id. Mai. non deflebitur, ne et opera et oleum philologiae nostrae perierit: sed conferemus tranquillo animo, Dii immortales! neque tam me *ευελπιστια* consolatur, ut antea, quam *αδιαφορια*: qua nulla in re tam utor, quam in hac civili et publica. Quin etiam, quod est subinane in nobis, et non *αφιλοδοξον*, (bellum est enim sua vitia nosse,) id afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere, ne Sampficerami merita in patriam ad annos DC maiora viderentur, quam nostra: hac quidem cura certe iam vacuum est. iacet enim ille sic, ut Phocis Curiana stare videatur. Sed haec coram. Tu tamen videris mihi Romae fore ad nostrum adventum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita venies; velim e Theophane expiscere, quoniam in me animo sit Alabarches. quaeres scilicet, ut soles, *κατα το κηδεμονικον*, et ad me ab eo quasi *υποθικας* afferes, quemadmodum me geram. aliquid ex eius sermone poterimus *περι των ολων* suspicari.

CICERO ATTICO S.

18. **A**CCEPI aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo et sollicito scire aures, quid esset novi. Tenemur undique: neque iam, quo minus serviamus, recusamus; sed mortem, et eiectionem, quasi maiora, timemus: quae multo sunt minora. Atque hic status, qui una voce omnium gemitur, neque verbo cuiusquam sublevatur. *σκοπος*

est, ut suspicor, illis, qui tenent, nullam cuiquam largitionem relinquere. Unus loquitur, et palam adversatur adolescens Curio. huic plausus maximi, confutatio forensis perhonorifica, signa praeterea benevolentiae permulta a bonis impertiuntur: Fufium clamoribus, et conviciis, et sibilis confectantur. His ex rebus non spes, sed dolor est maior; cum videas civitatis voluntatem solutam, virtutem alligatam. Ac ne forte quaeras *κατα λεπτον* de singulis rebus, universa res eo est deducta, spes ut nulla sit, aliquando non modo privatos, verum etiam magistratus, liberos fore. Hac tamen in oppressione sermo in circulis duntaxat, et conviviiis est liberior, quam fuit. vincere incipit timorem dolor, sed ita, ut omnia sint plenissima desperationis. Habet etiam Campana lex execrationem in coitione candidatorum; si mentionem fecerint, quo aliter ager possideatur, atque ut ex legibus Iulii. Non dubitant iurare ceteri. Laterensis existimatur laute fecisse, quod tribunatum plebis petere desistit, ne iuraret. Sed de republica non libet plura scribere. displiceo mihi, nec sine summo scribo dolore. me tueor, ut oppressis omnibus, non demisse; ut tantis rebus gestis, parum fortiter. A Caesare valde liberaliter invitator in legationem illam, sibi ut sim legatus; atque etiam libera legatio voti causa datur. sed haec et praesidii apud pudorem Pulchelli non habet fatis, et a fratris adventu me ablegat: illa et munitior est, et non impedit, quo minus adsim, cum velim. hanc ego teneo; sed usurum me non puto: neque tamen scit quisquam. non lubet fugere: aveo pugnare, magna sunt hominum studia. sed nihil affir-

mo: tu hoc filebis. De Statio manumisso, et nonnullis aliis rebus, angor quidem, sed iam prorsus occallui. Tu, vellem, egove cuperem, adesses: nec mihi consilium, nec consolatio deesset. Sed ita te para, ut, si inelamaro, advoles.

CICERO ATTICO S.

19. **M**ULTA me sollicitant, et ex reipublicae tanto motu, et ex iis periculis, quae mihi ipsi intenduntur, et sexcenta sunt. sed mihi nihil est molestius, quam Statum manumissum. *nec meum imperium? ac mitto imperium: non simultatem meam revereri saltem? nec, quid faciam, scio: neque tantum est in re, quantus est sermo. Ego autem ne irasci possum quidem iis, quos valde amo; tantum doleo, ac mirifice quidem. Cetera in magnis rebus; minae Clodii, contentionesque, quae mihi proponuntur, modice me tangunt. etenim vel subire eas videor mihi summa cum dignitate, vel declinare nulla cum molestia posse. Dices fortasse, dignitatis *ελις*, tanquam *δενος*: saluti, si me amas, consule. Me miserum! cur non ades? nihil te profecto praeteriret: ego fortasse *τυφλωττω*, et nimium *τω καλω προσπεπονθα*. Scito nihil unquam fuisse tam infame, tam turpe, tam peraeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus offensum, quam hunc statum, qui nunc est: magis mehercule, quam vellem, non modo quam putaram. Populares isti iam etiam modestos homines sibilare docuerunt. Bibulus in coelo est; nec, quare, scio; sed ita laudatur, quasi *Unus homo nobis cunctando restituit rem*. Pompeius, nostri amores,*

quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit; neminem tenet: voluntate, an metu necesse sit iis uti, vereor. Ego autem neque pugno cum illa causa propter illam amicitiam; neque approbo, ne omnia improbem, quae antea gessi: utor via. Populi sensus maxime teatro et spectaculis perspectus est. nam gladiatoribus, qua dominus, qua advocati sibilis conficisci: ludis Apollinaribus Diphilus tragoedus in nostrum Pompeium petulanter invecus est. *Nostri miseria tu es Magnus*, millies coactus est dicere. *Eandem virtutem istam*, veniet tempus, cum graviter gemes, totius theatri clamore dixit, itemque cetera. nam et eiusmodi sunt ii versus, ut in tempus ab inimico Pompeii scripti esse videantur. *Si neque leges, neque mores cogunt*, et cetera, magno cum fremitu et clamore sunt dicta. Caesar cum venisset mortuo plausu, Curio filius est infecutus. huic ita plausum est, ut, salva republica, Pompeio plaudi solebat. Tulit Caesar graviter. literae Capuam ad Pompeium volare dicebantur. inimici erant equitibus, qui Curioni stantes plausebant; hostes omnibus. Rosciae legi, etiam frumentariae minitabantur. Sane res erat perturbata. Equidem malueram, quod erat susceptum ab illis, silentio transire: sed vereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod videtur esse tamen ferendum. sed est iam una vox omnium, magis odio firmata, quam praesidio. Noster autem Publius mihi inimicatur: impendet negotium: ad quod tu scilicet advolabis. Videor mihi nostrum illum consularem exercitum bonorum omnium, etiam satis bonorum, habere firmissimum. Pompeius significat studium erga me non mediocre.

idem affirmat, verbum de me ullum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Conconio mortuo, sum in eius locum invitatus. id erat vocari in locum mortui. nihil me turpius apud homines fuisset; neque vero ad istam ipsam ἀσφαλειαν quidquam alienius. sunt enim illi apud bonos invidiosi; ego apud improbos meam retinuissem invidiam, alienam assumsissem. Caesar me sibi vult esse legatum. honestior haec declinatio periculi. sed ego hoc repudio. Quid ergo est? pugnare malo. nihil tamen certi. Iterum dico, utinam adefses! sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc opinor. certi sumus perisse omnia. quid enim ἀκκισομεθα tamdiu? sed haec scripsi properans, et mehercule timide. posthac ad te, aut, si perfidelem habebo, cui dem, scribam plane omnia; aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in iis epistolis me Laelium, te Furium faciam: cetera erunt ἐν ἀνιγμῶις. Hic Caecilium colimus et observamus diligenter. Edicta Bibuli audio ad te missa. iis ardet dolore et ira noster Pompeius.

CICERO ATTICO S.

20. **A**NICATO, ut te velle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex literis tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Caecilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis. Pompeius amat nos, carosque habet. Credis? inquires. Credo. prorsus mihi persuadet. sed quia, ut video, pragmatici homines omnibus historicis praeceptis, versibus denique cavere iubent, et vetant credere;

alterum facio, ut caveam; alterum, ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denuntiat periculum: Pompeius affirmat, non esse periculum; adiurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me violatum iri. tractatur res. simul ac quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris; si quies dabitur, ab Amalthea te non commovebo. De republica breviter ad te scribam. iam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, *αλληγορητικῶς* obscurabo. Nunc quidem novo quodam morbo civitas moritur; ut, cum omnes ea, quae sunt acta, improbent, querantur, doleant, varietas in re nulla sit, aperteque loquantur, et iam clare gemant, tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine interneccione posse arbitramur; nec videmus, qui finis cedendi, praeter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione et benevolentia in coelo est. edicta eius et conciones describunt et legunt. novo quodam genere in summam gloriam venit. Populare nunc nihil tam est, quam odium popularium. Haec quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid coepero, scribam ad te apertius. Tu, si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, et dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum, nihil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Laelium, et te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt eiusmodi literae, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis H-S fortasse centies. Comitibus Bibulus

cum Archilochio edicto in ante diem xv Kal. Novemb. distulit. A Vibio libros accepi. Poeta ineptus: nec tamen scit nihil; et est non inutilis. describo et remitto.

CICERO ATTICÓ S.

21. **D**E republica quid ego tibi subtiliter? tota periit: atque hoc est miserius, quam reliquisti, quod tum videbatur eiusmodi dominatio civitatem oppressisse, quae iucunda esset multitudini; bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie: nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. nam iracundiam atque intemperantiam illorum fumus experti, qui Catoni irati omnia perdidierunt. sed ita lenibus uti videbantur venenis, ut posse videremur sine dolore interire. nunc vero sibilis vulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiae, vereor ne exarserint. Equidem sperabam, ut saepe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reipublicae esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possemus; et fuisset ita, si homines transitum tempestatibus expectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea iam gemere, ad extremum vero loqui omnes et clamare coeperunt. Itaque ille amicus noster, insolens infamiae, semper in laude versatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat nescit: progressum praecipitem, inconstantem reditum videt: bonos, inimicos habet; improbos ipsos, non amicos. Ac vide mollietiam animi. non tenui lacrymas, cum illum ante viii Kal. Sext. vidi de edictis Bibuli concionantem: qui

antea solitus esset iactare se magnificentissime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis faventibus. Ut ille tum humilis, ut demissus erat! ut ipse etiam sibi, non iis solum, qui aderant, displicebat! O spectaculum uni Crasso iucundum, ceteris non item! nam, qui deciderat ex astris, lapsus, quam progressus, potius videbatur: et, ut Apelles, si Venerem, aut si Protogenes Ialysum illum suum coeno oblitum videret, magnum, credo, acciperet dolorem; sic ego hunc, omnibus a me pictum et politum artis coloribus, subito deformatum, non sine magno dolore vidi. Quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere; tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset iniuria. Itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt iucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, prae multitudine eorum, qui legunt, transire nequeant; ipsi ita acerba, ut tabescat dolore; mihi mehercule molesta, quod et eum, quem semper dilexi, nimis excruciant, et timeo, tam vehemens vir tamque acer in ferro, et tam infuetus contumeliae, ne omni animi impetu dolori et iracundiae pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. quin cum comitia in mensem Octobr. distulisset, quod solet ea res populi voluntatem offendere, putarat Caesar, oratione sua posse impelli concionem, ut iret ad Bibulum: multa cum seditiosissime diceret, vocem exprimere non potuit. Quid quaeris? sentiunt, se nullam ullius partis voluntatem tenere. eo magis vis nobis est timenda. Clodius inimicus est nobis. Pompeius confirmat, eum nihil esse facturum

contra me. mihi periculosum est credere; ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omnium ordinum. Te cum ego desidero, tum vero res ac tempus illud vocat. plurimum consilii, animi, praesidii denique mihi, si te ad tempus videro, accesserit. Varro mihi satisfacit. Pompeius loquitur divinitus. spero nos aut certe cum summa gloria, aut sine molestia etiam discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes, quid cum Sicyoniis egeris, ut sciam, cura.

CICERO ATTICO S.

22. QUAM vellem Romae! mansisses profecto, si haec fore putassemus. Nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturus, scire possemus. Nunc se res sic habet: volitat, furit, nihil habet certi; multis denuntiat; quod fors obtulerit, id acturus videtur. Cum videt, quo sit in odio status hic rerum, in eos, qui haec egerunt, impetum facturus videtur. cum autem rursus opes et vim exercitus recordatur, convertit se in nos. nobis autem ipsis cum vim, tum iudicium minatur. Cum hoc Pompeius egit, et, ut ad me ipse referebat, (alium enim habeo neminem testem,) vehementer egit, cum diceret, in summa se perfidiae et sceleris infamia fore, si mihi periculum crearetur ab eo, quem ipse armasset, cum plebeium fieri passus esset: sed fidem recepisse sibi et ipsum, et Appium de me. hanc si ille non servaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil sibi antiquius amicitia nostra fuisse. Haec, et in eam sententiam cum multa dixisset, aie-

bat illum primo sane diu multa contra; ad extremum autem manus dedisse, et affirmasse, nihil se contra eius voluntatem esse facturum. sed postea tamen ille non destitit de nobis asperrime loqui. quod si non faceret, tamen ei nihil crederemus; atque omnia, sicut facimus, pararemus. Nunc ita nos gerimus, ut in dies singulos et studia in nos hominum, et opes nostrae augeantur. rempublicam nulla ex parte attingimus. in causis atque in illa opera nostra forense summa industria versamur. quod egregie, non modo iis, qui utuntur opera, sed etiam in vulgus gratum esse sentimus. domus celebratur: occurritur: renovatur memoria consulatus: studia significantur: in eam spem adducimur, ut nobis ea contentio, quae impendet, interdum non fugienda videatur. Nunc mihi et consiliis opus est tuis, et amore, et fide. quare advola. expedita mihi erunt omnia, si te habebo. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quae te urgente erunt firmiora; multa ab ipso Publico elici, multa cognosci, quae tibi occulta esse non poterunt: multa etiam... sed absurdum est singula explicare: tum ego requiram te ad omnia. Unum illud tibi persuadeas velim, omnia mihi fore explicata, si te videro: sed totum est in eo, si ante, quam ille ineat magistratum. Puto Pompeium Crasso urgente, si tu aderis, qui per *σοφίαν* ex ipso intelligere possis, qua fide ab illis agatur, nos aut sine molestia, aut certe sine errore futuros. Precibus nostris et cohortatione non indiges. quid mea voluntas, quid tempus, quid rei magnitudo postulet, intelligis. De republica nihil habeo ad te scribere, nisi summum odium omnium hominum in eos, qui te-

nent omnia, mutationis tamen spes nulla. Sed, quod facile sentias, taedet ipsum Pompeium, vehementerque poenitet. Non provideo fatis, quem exitum futurum putem. sed certe videntur haec aliquo eruptura. Libros Alexandri, negligentis hominis, et non boni poetae, sed tamen non inutilis, tibi remisi. Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam; et hominem gravem, et prudentem, et dignum tua commendatione cognovi.

CICERO ATTICO S.

23. **N**UNQUAM ante arbitror te epistolam meam legisse, nisi mea manu scriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione distinear. nam, cum vacui temporis nihil haberem, et cum, recreandae voculae causa, necesse esset mihi ambulare, haec dictavi ambulans. Primum igitur illud te scire volo, Sampficeramum, nostrum amicum, vehementer sui status poenitere, restituique in eum locum cupere, ex quo decidit, doloremque suum impertire nobis, et medicinam interdum aperte quaerere; quam ego possum invenire nullam: deinde omnes illius partis auctores ac socios, nullo adversario, consenescere; consensionem universonum nec voluntatis, nec sermonis maiorem unquam fuisse. Nos autem (nam id te scire cupere, certo scio) publicis consiliis nullis intersumus, totosque nos ad forensē operam laboremque contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderioque versamur. Sed βουπιδος nostrae consanguineus non mediocres terrores iacit at-

que denuntiat, et Sampficeramo negat; ceteris prae se fert, et ostentat. Quamobrem, si me amas tantum, quantum profecto amas; si dormis, expergiscere; si stas, ingredi; si ingrederis, curre; si curris, advola. Credibile non est, quantum ego in consiliis et prudentia tua, quodque maximum est, quantum in amore et fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat; coniunctio vero nostrorum animorum brevitate contenta est. Permagni nostra interest, te, si comitiis non potueris, at, declarato illo, esse Romae. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

24. **Q**UAS Numestio literas dedi, sic te iis evocabam, ut nihil acrius, neque incitatus fieri posset. ad illam *κελευσι* adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus; novi enim te, et non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus atque anxius: sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam auditu. Vettius ille, ille noster index, Caesari, ut perspicimus, sollicitus est, sese curaturum, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, et cum eo, ut res indicat, saepe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret, sibi certum esse, cum suis servis in Pompeium impetum facere, eumque occidere. Hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium. res delata ad senatum est. Introductus Vettius, primo negabat, se unquam cum Curione restitisse; neque id sane diu. nam statim fidem publicam postulavit. haud reclamatum est. tum exposuit, manum fuisse iuven-

tutis, duce Curione, in qua Paulus initio fuisset, et Q. Caepio hic Brutus, et Lentulus, flaminis filius, conscio patre. postea C. Septimium, scribam Bibuli, pugionem sibi a Bibulo attulisse: quod totum irrisum est: Vettio pugionem defuisse, nisi ei consul dedisset: eoque magis id eiectum est, quod a. d. III Id. Mai. Bibulus Pompeium fecerat certiore, ut caveret infidias. in quo ei Pompeius gratias egerat. Introduc-tus Curio filius dixit ad ea, quae Vettius dixerat: maximeque in eo tum quidem Vettius est reprehensus, quod dixerat adolescentium consilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinii Pompeium adorirentur; in eo principem Paulum fuisse; quem constabat eo tempore in Macedonia fuisse. fit senatusconsultum, ut Vettius, quod confessus esset, se cum telo fuisse, in vincula coniiceretur: qui eum emisisset, contra rempublicam esse facturum. Res erat in ea opinione, ut putarent id esse actum, ut Vettius in foro cum pugione, et item servi eius comprehenderentur cum telis: deinde ille se diceret indicaturum; idque ita actum esset, nisi Curiones rem ante ad Pompeium detulissent. Tum senatusconsultum in concione recitatum est. Postero autem die Caesar, is, qui olim, praetor cum esset, Q. Catulum ex inferiore loco iusserat dicere, Vettium in Rostra produxit; eumque in eo loco constituit, quo Bibulo consuli aspirare non liceret. Hic ille omnia, quae voluit, de republica dixit; et qui illuc factus institutusque venisset. primum Caepionem de oratione sua sustulit, quem in senatu acerrime nominarat; ut appareret, noctem, et nocturnam deprecationem intercessisse; deinde, quos in se-

natu ne tenuissima quidem suspicione attigerat, eos
 nominavit: Lucullum, a quo solitum esse ad se mitti
 C. Fannium, illum, qui in P. Clodium subscripserat;
 L. Domitium, cuius domum constitutam fuisse, unde
 eruptio fieret: me non nominavit; sed dixit, con-
 sularem disertum, vicinum consulis, sibi dixisse, A-
 balam Servilium aliquem, aut Brutum opus esse repe-
 riri. addidit ad extremum, cum, iam dimissa concio-
 ne, revocatus a Vatinio fuisset, se audisse a Curio-
 ne, his de rebus conscium esse Pisonem, generum
 meum, et M. Laterensem. Nunc reus erat apud Cra-
 sum Divitem Vettius de vi: et, cum esset damnatus,
 erat indicium postulaturus: quod si impetrasset, iudi-
 cia fore videbantur. Ea nos, utpote qui nihil contemne-
 re solemus, non pertimescebamus. Hominum quidem
 summa erga nos studia significabantur: sed prorsus
 vitae taedet: ita sunt omnia omnium miseriarum ple-
 nissima. modo caedem timueramus, quam oratio for-
 tissimi senis Q. Confidii discusserat: ea, quam quo-
 tidie timere potueramus, subito exorta est. Quid quae-
 ris? nihil me infortunatius, nil fortunatius est. Cato-
 lo, cum splendore vitae, tum hoc tempore. Nos ta-
 men in his miseriis erecto animo et minime pertur-
 bato sumus; honestissimeque dignitatem nostram, et
 magna cura tuemur. Pompeius de Clodio iubet nos
 esse sine cura, et summam in nos benevolentiam om-
 ni oratione significat. Te habere consiliorum aucto-
 rem, sollicitudinum socium, omni in cogitatione con-
 iunctum, cupio. Quare, ut Numestio mandavi, te-
 cum ut ageret, item, atque eo, si potest, acrius, te
 rogo, ut plane ad nos advoles. Respiraro, si te vi-
 dero.

CICERO ATTICO S.

25. **C**UM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum scire ex te, me id fecisse; ut nuper me scis scripsisse ad te de Varronis erga me officio, te ad me rescripsisse, eam rem summae tibi voluptati esse. sed ego malle, ad ipsum scripsisses, mihi illum satisfacere; non quo faceret, sed ut faceret. mirabiliter enim moratus est, sicut nosti, *ελικτα και εδεν*. Sed nos tenemus praeceptum illud, *τας των κρατυντων*. At hercule, alter tuus familiaris Hortalus, quam plena manu, quam ingenue, quam ornate nostras laudes in astra sustulit, cum de Flacci praetura, et de illo tempore Allobrogum diceret! sic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copiosius potuisse dici: ei te hoc scribere a me tibi esse missum, sane volo. Sed quid tu scribas? quem iam ego venire atque adesse arbitror. ita enim egi tecum superioribus literis. Valde te exspecto, valde desidero; neque ego magis, quam ipsa res et tempus poscit. His de negotiis quid scribam ad te, nisi idem, quod saepe? republica nihil desperatius; iis, quorum opera, nihil maiore odio. Nos, ut opinio, et spes, et coniectura nostra fert, firmissima benevolentia hominum muniti sumus. Quare advola. aut expedies nos omni molestia, aut eris particeps. Ideo sum brevior, quod, ut spero, coram brevi tempore conferre, quae volumus, licebit. Cura, ut valeas.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER III.

ARGUMENTUM.

P. Clodius ope C. Caesaris Consulis, Tribunus pl. declaratus; ut magistratum iniiit, illud unum spectavit, ut M. Tullium inimicissimum suum ulcisceretur. Itaque duabus legibus, quarum altera frumentum, quod antea semis aeris ac trientibus esset in singulos modios, gratis dabatur: altera non solum collegia, quae Senatus sustulerat, restituta sunt, sed nova etiam ex omni vulgi faece atque servitio constituta. Plebis voluntate sibi adiuncta rogationem promulgavit contra eos, qui sine iudicio populi, civem Romanum necavissent: quae tametsi cum nullo nominatim agebat, nemo tamen dubitabat, quin Ciceronem peteret, qui in suo Consulatu, quamquam ex senatusconsulto, tamen iniussu populi, contra leges in cives animadvertisset. Id cum agi videret Cicero, mutavit vestem, et cum eo, velut in communi calamitate, ad hominum XX millia. Verum cum se a Cn. Pompeio, M. Crasso, Caioque Caesare destitutum videret, ne sua causa caedes civium fieret, invidorum, ut ipse palam queritur, consilio, circiter Kalendas Aprilis, urbe cessit, Gabinio & Pisone Consulibus: domus ipsius a Clodio statim incensa: area Libertati consecrata: bona publicata: praedia direpta sunt: lex de eius exsilio perlata: eique aqua & igni interdic-

tum: & ne quis tectum intra quadringenta millia passuum ab Italia praeberet: ne quis de eo ad Senatum referret: ne decerneret: ne disputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne scribendo adesset, ut in oratione post reditum in Senatu & pro domo legitur. Ille ergo in Macedoniam transmittens, Thessalonicae apud Cn. Plancium, toto fere illo exsilii tempore mansit; unde, praeter paucas ex itinere missas, omnes fere libri huius epistolae datae sunt.

CICERO ATTICO S.

1. **C**UM antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum; tum vero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter id, quod constitui, nihil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, sive per Epirum iter esset faciendum, tuo tuorumque praesidio uteremur; sive aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. Quamobrem te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de provincia Macedonia perlatam lex est. Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

CICERO ATTICO S.

2. **I**TINERIS nostri causa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo iure diutius esse possem, quam in suadum Sicae; praesertim nondum rogatione correctam: et simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. Nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos veneris, con-

filium totius rei capiemus. iter esse molestum scio: sed tota calamitas omnes molestias habet. Plura scribere non possum, ita sum animo perculso et abiecto. Cura ut valeas. Dat. vi Id. Apr. in oris Luc.

CICERO ATTICO S.

3. **U**TINAM illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coegisti! adhuc quidem valde me poenitet. sed te oro, ut ad me Vibonem statim venias, quo ego multis de causis converti iter meum. Sed eo si veneris, de toto itinere ac fuga mea consilium capere potero. si id non feceris, mirabor: sed confido te esse facturum.

CICERO ATTICO S.

4. **M**ISERIAE nostrae potius velim, quam inconstantiae tribuas, quod a Vibone, quo te arcessebamus, subito discessimus. allata est enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod correctum esse audieramus, erat eiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. Illo cum pervenire non liceret, statim iter Brundisium versus contuli ante diem rogationis; ne et Sica, apud quem eram, periret; et quod Melitae esse non licebat. Nunc tu propera, ut nos consequare, si modo recipiemur. adhuc invitamur benigne. sed quod superest, timemus. Me, mi Pompei, valde poenitet vivere: qua in re apud me tu plurimum valuisti. Sed haec coram. fac modo, ut venias.

CICERO ATTICO S.

5. **T**ERENTIA tibi et saepe et maximas agit gratias. id est mihi gratissimum. Ego vivo miserrimus, et maximo dolore conficior. ad te quid scribam, nescio. si enim es Romae, iam me assequi non potes: sin es in via, cum eris me assequutus, coram agemus, quae erunt agenda. Tantum te oro, ut, quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum. inimici mea mihi, non me ipsum, ademerunt. Cura, ut valeas. Dat. VIII Id. Apr. Thurii.

CICERO ATTICO S.

6. **N**ON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem: idque ad multa pertinuit; in eis, et ut in Epiro consisteremus, et de reliquis rebus tuo consilio uteremur. Quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. Nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. Meos tibi commendo. me vix misereque sustento. Dat. XIV Kal. Mai. de Tarentino.

CICERO ATTICO S.

7. **B**RUNDISIUM veni a. d. XIV Kal. Mai. eo die pueri tui mihi a te literas reddiderunt: et alii pueri post diem tertium eius diei alias literas attulerunt. Quod me rogas et hortaris, ut apud te in Epiro sim; voluntas tua mihi valde grata est, et minime nova: sed et consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere: odi enim celebritatem;

fugio homines; lucem adspicere vix possum: esset mihi ista solitudo, praesertim tam familiari in loco, non amara: sed itineris causa ut deverterem, primum est devium; deinde ab Autronio et ceteris quadridui; deinde sine te. nam castellum munitum habitanti mihi prodesset; transeunti non est necessarium.. Quod si auderem, Athenas peterem. sane ita cadebat, ut vellem. nunc et nostri hostes ibi sunt; et te non habemus; et veremur, ne interpretentur, illud quoque oppidum ab Italia non satis abesse: nec scribis, quam ad diem te expectemus. Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut a me manus abstineam; alterum non potes, ut me non nostri consilii vitaeque poeniteat. Quid enim est, quod me retineat, praesertim si spes ea non est, quae nos proficiscentes profequeretur? Non faciam, ut enumerem miseras omnes, in quas incidi per summam iniuriam, et scelus non tam inimicorum meorum, quam invidorum, ne et meum moerorem exagitem, et te in eundem luctum vocem. hoc affirmo, neminem unquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse; cuius oppetendae tempus honestissimum praetermissum est. reliqua tempora non sunt iam ad medicinam, sed ad finem doloris. De republica video te colligere omnia, quae putes aliquam spem mihi posse afferre mutandarum rerum: quae quamquam exigua sunt; tamen, quoniam placet, expectemus. Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candaviam ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum visuri es-

femus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo visurus, nec ubi dimissurus sim, scio. id est maximum et miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego et saepius ad te, et plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura ut valeas. Dat. prid. Kal. Mai. Brundisii.

CICERO ATTICO S.

8. **B**RUNDISII proficiscens scripseram ad te, quas ob causas in Epirum non essemus profecti; quod et Achaia prope esset, plena audacissimorum iniuniorum, et exitus difficiles haberet, cum inde proficisceremur. accessit, cum Dyrrachii essemus, ut duo nuntii afferrentur; unus classe fratrem Epheso Athenas; alter, pedibus per Macedoniam venire. Itaque illi obviam misimus Athenas, ut inde Thessalonicam veniret. ipsi processimus, et Thessalonicam a. d. x Kal. Ian. venimus; neque de illius itinere quidquam certi habebamus, nisi eum ab Epheso ante aliquanto profectum. Nunc, istuc quid agatur, magno opere timeo. quamquam tu altera epistola scribis Id. Mai. audiri, fore, ut acrius postularetur; altera, iam esse mitiora. sed haec est pridie data, quam illa: quo conturbor magis. Itaque, cum meus me moeror quotidianus lacerat et conficit, tum vero haec addita cura vix mihi vitam reliquam facit. Sed et navigatio perdifficilis fuit; et ille incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petivit. nam Phaeto libertus eum non

vidit; vento reiectus ab illo in Macedoniam, Pellae mihi praesto fuit. Reliqua quam mihi timenda sint video, nec, quid scribam, habeo, et omnia timeo: nec tam miserum est quidquam, quod non in nostram fortunam cadere videatur. equidem adhuc miser, in maximis meis aerumis et luctibus, hoc metu adiecto, maneo Thessalonicae suspensus; nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quae scripsisti. Tryphonem Caecilium non vidi. Sermonem tuum et Pompeii cognovi ex tuis literis. Motum in republica non tantum ego impendere video, quantum tu aut vides, aut ad me consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me iubes agere gratias: faciam: item Hypsaeo. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maii ad nos perferantur, puto me ita esse facturum; sed ubi, nondum statui. atque ita perturbato sum animo de Quinto, ut nihil queam statuere. sed tamen statim te faciam certiozem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meae motum videre; qui, etsi incredibili et singulari calamitate afflictus sum, tamen non tam est ex miseria, quam ex culpae nostrae recordatione commotus. cuius enim scelere impulsi ac proditi simus, iam profecto vides: atque utinam iam ante vidisses, neque totum animum tuum moerori mecum simul dedisses. Quare, cum me afflictum et confectum luctu audies, existimato, me stultitiae meae poenam ferre gravius, quam eventi; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putarim. Me et meorum malorum memoria, et metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia vide et gubernas. Terentia tibi maximas gratias agit. Literarum

exemplum, quas ad Pompeium scripsi, misi tibi. Dat.
 iv Kal. Iun. Theſſalonicae.

CICERO ATTICO S.

9. **Q**UINTUS frater cum ex Asia diſceſſiſſet ante Kal. Mai. et Athenas veniſſet Idib. valde fuit ei properandum, ne quid abſens acciperet calamitatis, ſi quis forte fuiſſet, qui contentus noſtris malis non eſſet. itaque eum malui properare Romam, quam ad me venire: et ſimul (dicam enim, quod verum eſt; ex quo magnitudinem miſeriarum mearum perſpicere poſſis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantiſſimum mei, molliſſimo animo, tanto in moerore aſpicerem; aut meas miſerias, luſtu afflictas, et perditam fortunam illi offerrem, aut ab illo adſpici paterer. Atque etiam illud timebam, quod profecto accidiſſet, ne a me digredi non poſſet. verſabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut liſtores dimitteret, aut vi avelleretur ex complexu meo. huius acerbitatis eventum altera acerbitate non videndi fratris vitavi. In hunc me caſum vos vivendi auctores impuliſtis. itaque mei peccati luo poenas. quamquam me tuae literae ſuſtentant: ex quibus, quantum tu ipſe ſperes, facile perſpicio. quae quidem tamen aliquid habebant ſolatii ante, quam eo veniſti, *a Pompeio nunc Hortenſium allice, et eiſmodi viros.* Obſecro, mi Pomponi, nondum perſpicias, quorum opera, quorum inſidiis, quorum ſcelere perierimus? ſed tecum haec coram agemus. tantum dico, quod ſcire te puto, nos non inimici, ſed invidi perdiderunt. Nunc, ſi ita ſunt, quae ſperas, ſuſtinebimus nos, et ſpe, qua iubes, nitemur. ſim, ut

mihî videntur, infirma sunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi saepe agit gratias. Mihî etiam unum de malis in metu est, fratris miseri negotium: quod, si sciam cuiusmodi sit, sciam, quid agendum mihi sit. Me etiam nunc illorum beneficiorum et literarum expectatio, ut tibi placet, Thessalonicae tenet. si quid erit novi allatum, sciam, de reliquo quid agendum sit. Tu si, ut scribis, Kal. Iun. Roma profectus es, propediem nos videbis. Literas, quas ad Pompeium scripsi, tibi misi. Dat. Id. Iun. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

10. **A**CTA quae essent usque ad VIII Kalend. Iun. cognovi ex tuis literis. reliqua expectabam, ut tibi placebat, Thessalonicae: quibus allatis, facilius statuere potero, ubi sim. nam, si erit causa, si quid agatur, si spem videro, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: sin, ut tu scribis, ista evanuerint, aliquid aliud videbimus. omnino adhuc nihil mihi significatis, nisi discordiam istorum; quae tamen inter eos de omnibus potius rebus est, quam de me. itaque, quid ea mihi profit, nescio. sed tamen, quoad me vos sperare vultis, obtemperabo. Nam quod me tam saepe, et tam vehementer obiurgas, et animo infirmo esse dicis; quaeso, ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate non sit? ecquis unquam tam ex amplo statu, tam in bona causa, tantis facultatibus ingenii, consilii, gratiae, tantis praesidiis bonorum omnium, concidit? possum oblivisci, qui fuerim? non sentire, qui sim? quo caream honore? qua glo-

ria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut novum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipsum, semperque fecissem; vitavi, ne viderem; ne aut illius luctum squaloremque adspicerem, aut me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi afflictumque offerrem. Mitto cetera intolerabilia. etenim fletu impediior. Hic utrum tandem sum accusandus, quod doleo; an quod commisi, ut haec aut non retinerem, (quod facile fuisset, nisi intra parietes meos de mea pernicie consilia inirentur,) aut certe vivus non amitterem? Haec eo scripsi, ut potius relevares me, quod facis, quam aut castigatione, aut obiurgatione dignum putares; eoque ad te minus multa scribo, quod et moerore impediior, et quod expectem istinc, magis habeo, quam quod ipse scribam. quae si erunt allata, faciam te consilii nostri certiolem. Tu, ut adhuc fecisti, quam plurimis de rebus ad me velim scribas; ut prorsus ne quid ignorem. Dat. XIV. Kal. Quint. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

11. **M**E et tuae literae, et quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, et expectatio vestrarum literarum, et quod tibi ita placuerat, adhuc Thessalonicae tenebant. si accepero literas, quas expecto; si spes erit ea, quae rumoribus afferebatur; ad te me conferam: si non erit, faciam te certiolem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuva: consolari iam desine: obiurgare vero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem et dolorem desi-

dero ! quem ita affectum mea aerumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. Quintum fratrem optimum humanissimumque sustenta. Ad me, obsecro te, ut omnia certa perscribas. Dat. IV Kal. Quint.

CICERO ATTICO S.

12. **T**U quidem sedulo argumentaris, quid sit sperandum, et maxime per senatum; idemque caput rogationis proponi scribis, quare in senatu dici nihil liceat. itaque filetur. Hic tu me accusas, quod me afflictem; cum ita sim afflictus, ut nemo unquam: quod tu te intelligis. Spem ostendis secundum comitia. quae ista est, eodem tribuno plebis, et inimico consule designato? Percussisti autem me etiam de oratione prolata. cui vulnere, ut scribis, medere, si quid potes. scripsi equidem olim iratus, quod ille prior scripserat; sed ita compresseram, ut nunquam manaturam putarem. quo modo exciderit, nescio. sed quia nunquam accidit, ut cum eo verbo uno concertarem; et quia scripta mihi videtur negligentius, quam ceterae; puto posse probari, non esse meam. id, si putas me posse sanari, cures velim: sin plane perii, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco iaceo, sine sermone ullo, sine cogitatione ulla. Licet tibi, ut scribis, significarim, ut ad me venires Dodona; tamen intelligo, te re istic prodesse, hic ne verbo quidem levare me posse. Non queo plura scribere; nec est, quod scribam: vestra magis exspecto. Dat. XVI Kal. Sex. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

13. **Q**UOD ad te scripseram, me in Epiro futurum : posteaquam extenuari spem nostram et evanescere vidi, mutavi consilium; nec me Theffalonica commovi, ubi esse statueram, quoad aliquid ad me de eo scriberes, quod proximis literis scripseras, fore, uti secundum comitia aliquid de nobis in senatu ageretur; id tibi Pompeium dixisse. Qua de re, quoniam comitia habita sunt, tuque nihil ad me scribis; proinde habebō, ac si scripisses, nihil esse; neque temporis non longinqui spe ductum esse, moleste feram. Quem autem motum te videre scripseras, qui nobis utilis fore videretur, eum nuntiant, qui veniunt, nihil fore. In tribunis plebis designatis reliqua spes est: quam si exspectaro, non erit, quod putes me causae meae, ac voluntati meorum defuisse. Quod me saepe accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram; debes ignoscere, cum ita me afflictum vides, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. Nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici; mihi vero mens integra est. atque utinam tam in periculo fuisset! cum ego iis, quibus meam salutem carissimam esse arbitrabar, inimicissimis crudelissimisque usus sum: qui, ut me paululum inclinari timore viderunt, sic impulerunt, ut omni suo scelere et perfidia abuterentur ad exitium meum. Nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum, quo rarius ad me literae perferentur, hoc velim diligentius omnia, quae putaris me scire opus esse, pericribas. Quintum fratrem meum fac diligas: quem ego miser si incolumem

relinquo, non me totum periisse arbitrabor. Dat. Non, Sex.

CICERO ATTICO S.

14. **E**X tuis literis plenus sum expectatione de Pompeio, quidnam de nobis velit, aut ostendat. comitia enim credo esse habita: quibus absolutis, scribis illi placuisse agi de nobis. Si tibi stultus esse videor, qui sperem; facio tuo iussu; etsi scio te me iis^s epistolis potius, et meas spes solitum esse remorari. Nunc velim mihi plane perscribas, quid videas. Scio nos nostris multis peccatis in hanc aerumnam incidisse. ea si qui casus aliqua ex parte correxerint; minus moleste feremus nos vixisse, et adhuc vivere. Ego propter viae celebritatem, et quotidianam expectationem rerum novarum, non commovi me adhuc Thessalonica. sed iam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet,) verum ab ipso loco, minime apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non veni, quod subito mihi universi nuntii venerant et literae, quare nihil esset necesse quam proxime Italiam esse. Hinc, si aliquid a comitiis audierimus, nos in Asiam convertemus: neque adhuc stabat, quo potissimum: sed scies. Dat. XII Kal. Sext. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

15. **A**CCEPI Id. Sex. quatuor epistolas a te missas; unam, qua me obiurgas, ut sim firmior; alteram, qua Crassi libertum ais tibi de mea sollicitudine macieque narrasse; tertiam, qua demonstras acta in senatu; quar-

tam de eo, quod a Varrone scribis tibi esse confirmatum de voluntate Pompeii. Ad primam tibi hoc scribo, me ita dolere, ut non modo a mente non deserar, sed id ipsum doleam, me, tam firma mente ubi utar, et quibuscum, non habere. nam si tu me uno non sine moerore cares, quid me censes, qui et te, et omnibus? et si tu incolumis me requiris; ecquo modo a me ipsam incolumitatem desiderari putas? Nolo commemorare, quibus rebus sim spoliatus, non solum quia non ignoras, sed etiam ne scindam ipse dolorem meum. hoc confirmo, neque tantis bonis esse privatum quemquam, neque in tantas misérias incidisse. dies autem non modo non levat luctum hunc, sed etiam auget. nam ceteri dolores mitigantur vetustate; hic non potest non et sensu praesentis miseriae, et recordatione praeteritae vitae quotidie augeti. desidero enim non mea solum, neque meos, sed me ipsum. quid enim sum? sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus saepius manus afferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi scripsi invidisse, et in eis Catonem; ego vero tantum illum puto ab isto scelere abfuisse, ut maxime doleam; plus apud me simulationem aliorum, quam istius fidem valuisse. ceteri, quos purgas, debent mihi purgati esse, tibi si sunt. sed haec sero agimus. Crassi libertum nihil puto sincere locutum. In senatu rem probe scribis actam. sed quid Curio? an illam orationem non legit? quae unde fit prolata, nescio. sed Axius, eiusdem diei scribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at potest ille aliquid praetermittere: tu, nisi quod erat, profecto non scripsisti. Varronis sermo

facit expectationem Caesaris: atque utinam ipse Varro incumbat in causam! quod profecto cum sua sponte, tum te instante faciet. Ego, si me aliquando vestri et patriae compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime laetere unus ex omnibus amicis; meaque officia et studia, quae parum antea luxerunt, (fatendum est enim,) sic exsequar, ut me aequae tibi, ac fratri, et liberis nostris, restitutum putes. Si quid in te peccavi, ac potius quoniam peccavi, ignosce. in me enim ipsum peccavi vehementius. neque haec eo scribo, quo te non meo casu maximo dolore esse affectum sciam: sed profecto, si, quantum me amas, et amasti, tantum amare deberes, ac debuisses, nunquam esses passus, me, quo tu abundabas, egere consilio; nec esses passus mihi persuaderi, utile nobis esse, legem de collegiis perferri. sed tu tantum lacrymas praebuisti dolori meo, quod erat amoris, tanquam ipse ego: quod meritis meis perfectum esse potuit, ut dies et noctes, quid mihi faciendum esset, cogitares, id abs te, meo, non tuo scelere praetermissum est. Quod si non modo tu, sed quisquam fuisset, qui me Pompeii minus liberali responsō perterritum a turpissimo consilio revocaret, quod unus tu facere maxime potuisti; aut occubuissem honeste, aut victores hodie viveremus. Hic mihi ignosces. me enim ipsum multo magis accuso; deinde te, quasi me alterum: et simul meae culpae socium quaero: ac si restituor, etiam minus videbimur deliquisse; abs teque certe, quoniam nullo nostro, tuo ipsius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone scribis de privilegio locutum, est aliquid; sed multo est

melius abrogari. si enim nemo impedit, quid est firmitus? sin erit, qui ferri non sinat; idem senatusconsulto intercedet. nec quidquam aliud opus est, quam abrogari. nam prior lex nos nihil laedebat: quam si, ut est promulgata, laudare voluiffemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis non potuiffet. Hic mihi primum meum consilium defuit, sed etiam obfuit. caeci, caeci, inquam, fuimus, in vestitu mutando, in populo rogando. quod, nisi nominatim mecum agi coeptum effet, fieri perniciosum fuit. sed pergo praeterita. verumtamen ob hanc causam, ut, si quid agatur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. Verum est stultum, me praecipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid! in quo ipso multa occultant tuae literae, credo, ne vehementius desperatione perturbet. quid enim vides agi posse, aut quo modo? per senatumne? aut tute scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiae poste fixisse, ne referri, neve dici liceret. Quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem, iis, quos ut scribis, et de re dicentibus, et, ut referretur, postulanti- bus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poteritne, nisi de omnium tribunorum plebis sententia? quid de bonis? quid de domo? poteritne restitui? aut, si non poterit, egomet quomodo potero? Haec nisi vides expediri, quam in spem me vocas? sin autem spei nihil est, quae est mihi vita? Itaque exspecto Thessalonicae acta Kal. Sext. ex quibus statuat, in tuosne agros confugiam, ut neque videam homines, quos nolim, et te, ut scribis, videam, et

propius sim, si quid agatur; idque intellexi cum tibi, tum Quinto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc, Pomponi, quoniam nihil impertisti tuae prudentiae ad salutem meam, quod aut in me ipso satis esse consilii decreras, aut te nihil plus mihi debere, quam ut praesto esses; quoniamque ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea praesidia neglexi; totam Italiam, [in me] erectam ad me defendendum, destitui et reliqui; me, meos, meis tradidi inimicis, inspectante et tacente te; qui si non plus ingenio valebas, quam ego, certe timebas minus: si potes, erige afflictos, in eo nos iuva. si omnia sunt obstructa, id ipsum fac ut sciamus, et nos aliquando aut obiurgare, aut comiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem, non me potissimum tuis testis crederem: meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego vellem, putavi. quod si fuisset, fidem eandem, curam maiorem adhibuisses; me certe ad exitium praecipitantem retinuisses; istos labores, quos nunc in naufragiis nostris suscipis, non subisses. Quare fac, ut omnia ad me perspecta et explorata perscribas; meque, ut facis, velis esse aliquem, quoniam, qui fui, et qui esse potui, iam esse non possum; et ut his literis non te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine literas dari, velim conscribas, curesque dandas. Dat. XIV Kal. Sept.

C I C E R O A T T I C O S.

16. **T**OTUM iter mihi incertum facit expecta-

tio literarum vestrarum, Kal. Sext. datarum, non aliud aliquid. si spes erit, Epirum; sin minus, Cyzicum, aut aliud quid sequemur. tuae quidem literae, quo saepius a me leguntur, hoc spem faciunt mihi minorem; quod cum lectae sunt, tum id, quod attulerunt ad spem, infirmant; ut facile appareat, te et consolationi servire, et veritati: idque te rogo plane, ut ad me, quae scis, ut erunt; quae putabis, ita scribas, ut putabis. Dat. XII Kal. Sept.

CICERO ATTICO S.

17. **D**E Quinto fratre nuntii nobis tristes, nec varii venerant ex ante diem Non. Iun. usque ad prid. Kal. Sept. Eo autem die Livineius, M. Reguli liberus, ad me a Regulo missus venit. is, omnino mentionem nullam factam esse, nuntiavit; sed fuisse tamen sermonem de C. Clodii filio; isque mihi tum a fratre literas attulit. sed postridie Sextii pueri venerunt, qui a te literas attulerunt, non tam exploratas a timore, quam sermo Livineii fuerat. Sane sum in meo infinito moerore sollicitus, et eo magis, quod Appii quaestio est. Cetera, quae ad me eisdem literis scribis de nostra spe, intelligo esse languidiora, quam alii ostendunt. ego autem, quoniam non longe ab eo tempore absumus, in quo res diiudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nunc circum haec loca commorabor. Scribit ad me frater, omnia sua per te unum sustineri. Quid te aut hortet, quod facis? aut agam gratias, quod non exspectas? tantum velim fortuna det nobis potestatem, ut incolumes amo-

re nostro perfruamur. Tuas literas semper maxime exspecto : in quibus cave vereri, ne aut diligentia tua mihi molesta, aut veritas acerba sit. Dat. prid. Non. Septemb.

CICERO ATTICO S.

18. **E**XSPECTATIONEM nobis non parvam attuleras, cum scripseras, Varronem tibi pro amicitia confirmasse, causam nostram Pompeium certe suscepturum; et, simul a Caesare ei literae, quas exspectaret, remissae essent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an adversatae sunt Caesaris literae? an est aliquid in spe? Etiam illud scripseras, eundem, secundum comitia, dixisse. Fac (si vides, quantis in malis iaceam, et, si putas esse humanitatis tuae) me fac de tota causa nostra certiozem. nam Quintus frater, homo mirus, qui me tam valde amat, omnia mittit spei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuae autem literae sunt variae. neque enim me desperare vis, nec temere sperare. Fac, obsecro te, ut omnia, quae perspicere a te possunt, sciamus.

CICERO ATTICO S.

19. **Q**UOAD eiusmodi mihi literae a vobis afferebantur, ut aliquid ex iis esset exspectandum, spe et cupiditate Thessalonicae retentus sum: posteaquam omnis actio huius anni confecta nobis videbatur, in Asiam ire nolui: quod et celebritas mihi odio est; et, si fieret aliquid a novis magistratibus, abesse longe nolebam. Itaque in Epirum ad te statui me con-

ferre; non quo mea interesset loci natura, qui lucem omnino fugerem: sed et ad salutem libentissime ex tuo portu proficiscar; et, si ea praecisa erit, nusquam facilius hanc miserrimam vitam vel sustentabo, vel, quod multo est melius, abiecero. ero cum paucis; multitudinem dimittam. Me tuae literae nunquam in tantam spem adduxerunt, quantam aliorum. attamen mea spes etiam tenuior semper fuit, quam tuae literae. sed tamen, quoniam coeptum est, ego, quoquo modo coeptum est, et quacunque de causa, non deferam neque optimi, atque unici fratris miseras ac luctuosas preces, nec Sextii ceterorumque promissa, nec spem aerumnosissimae mulieris Terentiae, nec miserrimae mulieris Tulliolae obsecrationem, et fideles literas tuas. mihi Epirus aut iter ad salutem dabit, aut, quod scripsi supra. Te oro et obsecro, T. Pomponi, si me omnibus amplissimis, carissimis, iucundissimisque rebus perfidia hominum spoliatum; si me a meis consiliariis proditum et proiectum vides; si intelligis me coactum, ut ipse me et meos perderem; ut me tua misericordia iuves, et Quintum fratrem, qui potest esse salvus, sustentas; Terentiam liberosque meos tueare; me, si putas te istuc visurum, expectes; si minus, invisas, si potes; mihi que ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest; et pueros ad me cum literis quamprimum, et quam saepissime mittas. Dat. XVI Kal. Octob.

CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPO-
NIANO ATTICO.

20. **Q**UOD quidem ita esse, et avunculum tuum

functum esse officio, vehementissime probo: gaudere me tum dicam, si mihi hoc verbo licebit uti. Me miserum! quam omnia essent ex sententia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset: quae colligere nolo, ne augeam moerorem. sed tibi venire in mentem certo scio, quae vita esset nostra, quae suavitas, quae dignitas. ad quae recuperanda, per fortunas! incumbere, ut facis, diemque natalem redditus mei cura ut in tuis aedibus amoenissimis agam tecum, et cum meis. Ego huic spei et expectationi, quae nobis proponitur, maxime tamen volui praestolari apud te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo et Curionis oratione, ut scribis, ita est. in universa salute, si ea modo nobis restitueretur, inerunt omnia; ex quibus nihil malo, quam domum. sed tibi nihil mando nominatim: totum me tuo amoris fideique commendo. Quod te, in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, valde mihi gratum est. Quod facultates tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te praeter ceteros iuver; id quantum sit praesidium, video; intelligoque, te multas partes meae salutis et suscipere, et posse sustinere; neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me vetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut praetermissum videretur, geram tibi morem, et liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debeo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid videas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas; tuosque omnes ad nostram

salutem adhortere. Rogatio Sextii neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam et nominatim ferre oportet, et de bonis diligentius scribi; et id animadvertas velim. Dat. iv Non. Octob. Theſſalonicae.

CICERO ATTICO S.

21. **T**RIGINTA dies erant ipſi, cum has dabam literas, per quos nullas a vobis acceperam. mihi autem erat in animo, iam, ut antea ad te ſcripſi, ire in Epirum, et ibi omnem caſum potiffimum exſpectare. Te oro, ut, ſi quid erit, quod perſpicias quamcunque in partem, quam planiffime ad me ſcribas; et meo nomine, ut ſcribis, literas, quibus putabis opus eſſe, ut dōs. Dat. v Kal. Novemb.

CICERO ATTICO S.

22. **E**TSI diligenter ad me Quintus frater et Piſo, quae eſſent acta, ſcripſerunt; tamen vellem, tua te occupatio non impediffet, quo minus, ut conſueſti, ad me, quid ageretur, et quid intelligeres, perſcriberes. Me adhuc Plancius liberalitate ſua retinet, iam aliquoties conatum ire in Epirum. ſpes homini eſt inieſta, non eadem, quae mihi, poſſe nos una decedere: quam rem ſibi magno honori ſperat fore. ſed iam, cum adventare milites dicuntur, faciendum nobis erit, ut ab eo diſcedamus. quod cum faciemus, ad te ſtatim mittemus, ut ſcias, ubi ſimus. Lentulus ſuo in nos officio, quod et re, et promiſſis, et literis declarat, ſpem nobis nonnullam affert Pompeii voluntatis. ſaepe enim tu ad me ſcripſiſti, eum totum eſſe in illius

potestate. De Metello scripsit ad me frater, quantum sperarit, perfectum esse per te. Mi Pomponi, pugna, ut tecum et cum cum meis mihi liceat vivere; et scribe ad me omnia. premor cum luctu, tum desiderio meorum omnium, tum eorum, qui mihi me cariores semper fuerunt. Cura, ut valeas.

Ego, quod, per Thessaliam si irem in Epirum, per diu nihil eram auditurus, et quod mei studiosos habeo Dyrrachinos, ad eos perrexi, cum illa superiora Thessalonicae scripsissem. inde cum ad te me convertam, faciam ut scias. tuque ad me velim omnia quam diligentissime, cuiusmodi sunt, scribas. Ego iam aut rem, aut ne spem quidem exspecto. Dat. VI Kal. Decemb. Dyrrachii.

CICERO ATTICO S.

23. ANTE d. v Kal. Decemb. tres epistolas a te accepi; unam datam a. d. VIII Kal. Novemb. in qua me hortaris, ut forti animo mensem Ianuarium exspectem; eaque, quae ad spem putas pertinere, de Lentuli studio, de Metelli voluntate, de tota Pompeii ratione, perscribis. In altera epistola, praeter consuetudinem tuam, diem non adscribis; sed satis significas tempus. lege enim ab octo tribunis plebis promulgata, te eas literas eo ipso die dedisse, id est, a. d. IV Kal. Novemb. et, quid putes utilitatis eam promulgationem attulisse, scribis. in quo si iam haec nostra salus cum hac lege desperata erit, velim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam, miserabilem potius, quam ineptam putes: sin est aliquid

spei, des operam, ut maiore diligentia posthac a novis magistratibus defendamur. Nam ea veterum tribunorum plebis rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, scriptum incaute. nihil enim restituitur, praeter civitatem et ordinem: quod mihi pro meo casu satis est. sed, quae cavenda fuerint, et quo modo, te non fugit. alterum caput est tralatitium de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, et a quo sit inculcatum, vide. scis enim Clodium fanxisse, ut vix, aut omnino non posset nec per senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed vides, nunquam esse observatas sanctiones earum legum, quae abrogarentur. nam si id esset, nulla fere abrogari posset: (neque enim ulla est, quae non ipsa se sepiat difficultate abrogationis:) sed, cum lex abrogatur, illud ipsum abrogatur, quo non eam abrogari oporteat. Hoc cum [revera] ita fit; cum semper ita habitum observatumque sit, octo nostri tribuni plebis caput posuerunt hoc: *Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges, plebisve scita* [hoc est, quod per legem Clodiam] *promulgare, abrogare, derogare, obrogare s. f. sua non liceat, non licuerit; quovae ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenae, multaeve sit E. H. L. N. R.* Atque hoc in illis tribunis plebis non laedebat. lege enim collegae sui non tenebantur. quo maior est suspicio malitiae alicuius, cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt; ut novi tribuni plebis, si essent timidiore, multo magis sibi eo capite utendum putarent. Neque id a Clodio praeter-

missum est. dixit enim in concione a. d. III Non. Nov: hoc capite designatis tribunis plebis praescriptum esse, quid liceret. Tamen, in lege nulla esse eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Ut Ninnium, aut ceteros fugerit, investigates, velim; et, quis attulerit; et, quare octo tribuni plebis ad senatum de me referre non dubitarint; [sitne] quod observandum illud caput non putabant, iidem in abrogando tam cauti fuerint, ut id metuerent, soluti cum essent; quod ne iis quidem, qui lege tenentur, est curandum. Id caput sane nolim novos tribunos plebis ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo revocabor, (modo res conficiatur,) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere. vereor enim, ne, re iam desperata, legas; ut haec mea diligentia miserabilis tibi, aliis irridenda videatur. sed si est aliquid in spe, vide legem, quam T. Fadio scripsit Visellius: ea mihi perplacet. nam Sextii nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. Id. Novemb. data; in qua exponis prudenter et diligenter, quae sint, quae rem distingere videantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. Quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studiis bonorum, auctoritate, multitudine comparata rem confici, des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosque excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro obtestorque te, ut Quintum fratrem ames, quem ego miserum misere perdidisti; neve quid eum patiare gravius consulere de se, quam expediat sororis tuae si-

lio. meum Ciceronem, cui nihil misello relinquo praeter invidiam et ignominiam nominis mei, tueri, quoad poteris; Terentiam, unam omnium aerumnosissimam, sustentens tuis officiis. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuntios excepero. Tu ad me velim proximis literis, ut se initia dederint, perscribas. Dat. prid. Kal. Decemb.

CICERO ATTICO S.

24. ANTEA, cum ad me scripsissetis, vestro consensu consulum provincias ornatas esse; etsi verebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam, vos aliquid aliquando vidisse prudentius: posteaquam mihi et dictum est, et scriptum, vehementer consilium vestrum reprehendi, sum graviter commotus; quod illa ipsa spes exigua, quae erat, videtur esse sublata. nam si tribuni plebis nobis succensent, quae potest spes esse? at videntur iure succensere; cum et expertes consilii fuerint, qui causam nostram susceperant; et nostra concessione omnem vim sui iuris amiserint: praesertim cum ita dicant, se nostra causa voluisse suam potestatem esse de consulibus ornandis, non ut eos impedirent, sed ut ad nostram causam adiungerent. nunc, si consules a nobis alieniores esse velint, posse id libere facere; sin velint nostra causa, nihil posse se invitis. Nam quod scribis, ni ita vobis placuisset, illos hoc idem per populum assecuturos fuisse; invitis tribunis plebis fieri nullo modo potuit. ita vereor, ne et studia tribunorum amiserimus; et, si studia maneant, vinculum illud adiun-

gendorum consulum amissum fit. Accedit aliud non parvum incommodum, quod gravis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est; praesertim in ea causa, quae non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata ac nova. neque enim unquam arbitror ornatas esse provincias designatorum; ut, cum in hoc illa constantia, quae erat mea causa suscepta, imminuta fit, nihil iam possit non decerni. his, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum. erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. fuit omnino difficile non obsequi vel amicissimo homini Lentulo, vel Metello, qui similitatem humanissime deponeret. sed vereor, ne, hos cum tamen tenere potuerimus, tribunos plebis amiserimus. Haec res quemadmodum ceciderit, et *tota res quo loco fit*, velim ad me scribas; et ita, ut instituisti. nam ista veritas, etiamsi iucunda non est, mihi tamen grata est. Dat. IV Id. Decembr.

CICERO ATTICO S.

25. **P**OST tuum a me discessum literae mihi Roma allatae sunt, ex quibus perspicio, nobis in hac calamitate tabescendum esse: neque enim, (sed bonam in partem accipies,) si ulla spes salutis nostrae subesset, tu, pro tuo amore in me, hoc tempore discessisses. Sed ne ingrati, aut ne omnia velle nobiscum una interire videamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Ian. ubicunque erimus, sistas.

CICERO ATTICO S.

26. **L**ITERAE mihi a Quinto fratre cum senatus-consulto, quod de me est factum, allatae sunt. Mihi in animo est, legum lationem expectare; et si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, et potius vita, quam patria, carebo. Tu, quaeso, festina ad nos venire.

CICERO ATTICO S.

27. **E**X tuis literis, et ex re ipsa nos funditus perisse video. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, nostris miseriis ne desis. Ego te, ut scribis, cito videbo.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Hoc libro quatuor annorum epistolae continentur. Tres primae, P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote: quinque consequentes, Cn. Lentulo Marcellino, L. Philippo: post has, totidem Cn. Pompeio Magno II, M. Crasso II: reliquae usque ad finem, Ap. Claudio Pulchro, L. Domitio Ahenobarbo Coss. scriptae sunt. Necessesse est autem aut eas una fuisse, aut non plures ab eo, qui epistolas congeffit, inventas. Primae igitur reditum Ciceronis continent: qui fuit prid. Non. Septembris, duodevigesimo mense, post eius fugam: quomodo area domus illius, pontificum sententiis liberata fuerit: domus ac villa publica pecunia restitutae: & cum in reditu eius summa annonae caritas esset, SC. in sententiam illius factum est, quo Cn. Pompeio rei frumentariae per quinquennium cura dabatur, cum eodem imperio, quod is bello piratico habuisset: item, ut T. Annius Milo saepe cum Clodio, aedilitatis candidato, manu armisque dimicaverit, ne eius comitia haberentur. Haec in tribus primis epistolis. In proximis, quae Cn. Lentulo Marcellino & L. Philippo Coss. scriptae sunt, nihil est historia dignum, nisi de Domitii repulsa in petitione consulatus: qui etiam foro per vim pulsus sit, servo illius, qui lucernam praeferebat, interfecto: creati vero

sunt ex interregno & per viam, Cn. Pompeius II, M. Crassus II: quorum anno scriptae literae reditum Ptolemaei in regnum strictim attingunt: turpemque Crassi in provinciam Syriam profectionem, dirarum obnuntiatione neglecta. Porro autem literae quarti anni, Ap. Claudio videlicet & L. Domitio Coss. candidatorum ambitum & contentionem habent: quae tanta fuit, ut M. Messalla & Cn. Domitius ex interregno, septimo huius anni mense Consules declarati vix denique fuerint: idque Q. Pompeio Rufo Tribuno pl. qui intercessionibus comitia tollebat, in carcerem coniecto ex SC. ceterisque, si quis impedire conaretur, deterritis. Continent etiam A. Gabinii reditum, nocturnumque in urbem ingressum; omnium hominum odium adversus illum: accusationem de maiestate, quod contra Senatus populiue iudicium Ptolemaeum in regnum reduxisset: & quaedam alia, sed pleraque privata atque domestica. Inter proxime superioris libri epistolas, atque huius, menses octo fluxerunt: nimirum ex Kalendis Ian. ad Nonas Sept.

CICERO ATTICO S.

1. **C**UM primum Romam veni, fuitque, cui recte ad te literas darem, nihil prius faciendum mihi putavi, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut vere scribam,) te in consiliis mihi dandis nec fortiozem, nec prudentiozem, quam me ipsum, nec etiam, pro praeterita mea in te observantia, nimium in custodia salutis meae diligentem; eundemque te, qui primis temporibus erroris nostri, aut potius furoris particeps, et falsi timoris socius fuisses, acerbissime discidium nostrum tulisse, plurimumque operae, studii, diligentiae, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. Itaque hoc tibi vere affirmo, in maxima laetitia, et exopta-

tissima gratulatione, unum ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse; quem semel nactus nunquam dimifero: ac, nisi etiam praetermissos fructus tuae suavitatis [praeteriti temporis] omnes exegero, profecto hac restitutione fortunae me ipse non satis dignum iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem nostrum illum forensem, et in senatu auctoritatem, et apud viros bonos gratiam, magis, quam optaramus, consecuti sumus. in re autem familiari, quae quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, valde laboramus; tuarumque non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico, quam consiliorum ad colligendas et constituendas reliquias nostras indigemus. Nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitrator, aut etiam nuntiis ac rumore perlata; tamen ea *inscribam brevi*, quae te puto *potissimum ex meis literis velle cognoscere*. Pridie Nonas Sext. Dyrrachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium veni Nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit praesto, natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat et Brundisinae coloniae, et tuae vicinae Salutis. quae res animadverta a multitudine, summa Brundisiorum gratulatione celebrata est. Ante diem VI Id. Sext. cognovi, cum Brundisii essem, literis Quinti fratris, mirifico studio omnium aetatum atque ordinum, incredibili concursu Italiae, legem comitiis centuriatis esse perlatam. inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati convenissent. Ad urbem ita veni, ut nemo ullius ordinis homo

nomenciatori notus fuerit, qui mihi obviam non venerit, praeter eos inimicos, quibus id ipsum non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum venissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio significata; similis et frequentia et plausus me usque ad Capitolium celebravit; in foroque, et in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egimus. Eo biduo cum esset annonae summa caritas, et homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodii; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur, et ad eius procurationem sermone non solum plebis, verum etiam bonorum Pompeius vocaretur, idque ipse cuperet; multitudoque a me nominatim, ut id decernerem, postularet; feci, et accurate sententiam dixi, cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, praeter Messallam et Afranium. Factum est senatusconsultum in meam sententiam, ut cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lexque ferretur: quo senatusconsulto recitato cum continuo, more hoc insulso et novo, plausum, meo nomine recitando, dedisset; habui concionem: omnes magistratus praesentes, praeter unum praetorem, et duos tribunos plebis, dederunt. postridie senatus frequens, et omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. Ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominavit, et ad omnia me alterum se fore dixit. Legem consules conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis pote-

stas rei frumentariae toto orbe terrarum daretur : alteram Messius , qui omnis pecuniae dat potestatem , et adiungit classem et exercitum , et maius imperium in provinciis , quam sit eorum , qui eas obtineant. Illa nostra lex consularis nunc modesta videtur , haec Messii non ferenda. Pompeius illam velle se dicit ; familiares hanc. Consulares , duce Favonio , fremunt : nos tacemus : et eo magis , quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderunt. qui si sustulerint religionem , aream praeclaram habebimus ; superficiem consules ex senatusconsulto aestimabunt : sin aliter , demolientur ; suo nomine locabunt ; rem totam aestimabunt. Ita sunt res nostrae , ut in secundis , fluxae ; ut in adversis , bonae. In re familiari valde sumus , ut scis , perturbati. Praeterea sunt quaedam domestica , quae literis non committo. Quintum fratrem , insigni pietate , virtute , fide praeditum , sic amo , ut debeo. Te exspecto ; et oro , ut matures venire ; eoque animo venias , ut me tuo consilio egere non finas. alterius vitae quoddam initium ordimur. iam quidam , qui nos absentes defenderunt , incipiunt praesentibus occulte irasci , aperte invidere. Vehementer te requirimus.

CICERO ATTICO S.

2. **S**I forte rarius tibi a me , quam a ceteris , literae redduntur ; peto a te , ut id non modo negligentiae meae , sed ne occupationi quidem tribuas : quae etsi summa est , tamen nulla esse potest tanta , ut interrumpat iter amoris nostri et officii mei. nam ut veni

Romam, iterum nunc sum certior factus, esse, cui darem literas. itaque has alteras dedi. Prioribus tibi declaravi, adventus noster qualis fuisset, et quis esset status, atque omnes res nostrae quemadmodum essent, ut in secundis, fluxae, ut in adversis, bonae. Post illas datas literas secuta est summa contentio de domo. diximus apud pontifices pridie Kal. Octobres. acta res est accurate a nobis: et si unquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam, si nunquam alias fuimus, tum profecto dolor et magnitudo vim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio iuventuti nostrae deberi non potest; quam tibi, etiamsi non desideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decreverent ita, SI NEQUE POPULI IUSSU, NEQUE PLEBIS SCITU, IS QUI SE DEDICASSE DICERET, NOMINATIM EI REI PRAEFECTUS ESSET, NEQUE POPULI IUSSU, AUT PLEBIS SCITU ID FACERE IUSSUS ESSET; VIDERI POSSE SINE RELIGIONE EAM PARTEM AREAE MI RESTITUI; mihi facta statim est gratulatio. nemo enim dubitabat, quin domus nobis esset adiudicata. Tum subito ille in concionem ascendit, quam Appius ei dedit. nuntiat iam populo, pontifices secundum se decrevisse; me autem vi conari in possessionem venire. hortatur, ut se et Appium sequantur, et suam libertatem ut defendant. Hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego statueram illuc non accedere, nisi cum consules ex senatusconsulto porticum Catuli restituendam locassent. Kal. Octob. habetur senatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant senatores: a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quae-

fivit, quid essent in decernendo secuti. Tum M. Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis iudices pontifices fuisse, legis senatum: se et collegas suos de religione statuisse; in senatu de lege statuturos. quisque horum, loco sententiam rogatus, multa secundum causam nostram disputavit. Cum ad Clodium ventum est, cupiit diem consumere; neque ei finis est factus: sed tamen, cum horas tres fere dixisset, odio et strepitu senatus coactus est aliquando perorare. Cum fieret senatusconsultum in sententiam Marcellini, omnibus praeter unum assentientibus, Serranus intercessit. de intercessione statim ambo consules referre coeperunt. Cum sententiae gravissimae dicerentur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi; si quae vis esset facta, senatum existimaturum, eius opera factum esse, qui senatusconsulto intercessisset: Serranus pertimuit; et Cornicinus ad suam veterem fabulam rediit: abiecta toga se ad generi pedes abiicit. ille noctem sibi postulavit: non concedebant. reminiscebantur enim Kal. Ianuar. vix tamen de mea voluntate concessum est. Postridie senatusconsultum factum est id, quod ad te misi. Deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt. illam porticum redemptores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. Nobis superficiem aedium consules de consilii sententia aestimiarunt H-S vicies; cetera valde illiberaliter; Tusculanam villam quingentis millibus; Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus. quae aestimatio non modo vehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe re-

prehenditur. Dices, quid igitur causae fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque vehementius postularim. sed non est id. nam hoc quidem etiam profuisset. verum iidem, mi T. Pomponi, iidem, inquam, illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci. sed, ut spero, iam renascuntur. tu modo ad nos veni: quod vereor ne tardius interventu Varronis tui nostrique facias. Quoniam acta quae sint, habes; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me a Pompeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quod ne, si vellem, mihi esset integrum, aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere [posse], aut votivam legationem fuisse prope omnium sanorum, lucorum. sic enim nostrae rationes postulabant. sed volui meam potestatem esse vel petendi, vel ineunte aestate exeundi; et, interea me esse in oculis civium, de me optime meritorum, non alienum putavi. Ac forensium quidem rerum haec nostra consilia sunt, domesticarum autem valde impedita. Domus aedificatur. scis, quo sumtu, qua molestia reficiatur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec videre. Tusculanum proscrispi: suburbano non facile careo. Amicorum benignitas exhausta est in ea re, quae nihil habuit praeter dedecus; (quod sensit tu absens;) quorum studiis ego et copiis, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc vehementer laboratur. Cetera, quae me sollicitant, *μυστικώτερα* sunt. amamur a fratre et a filia. te exspectamus.

CICERO ATTICO S.

3. **A**VERE te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum mea a me scire; non quo certiora sint ea, quae in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab aliis aut scribuntur tibi, aut nuntiantur; verum ut perspicias ex meis literis, quo animo ea feram, quae geruntur; et qui sit hoc tempore aut mentis meae sensus, aut omnino vitae status. Armatis hominibus ante diem tertium Non. Novemb. expulsi sunt fabri de area nostra; disturbata porticus Catuli, quae ex senatusconsulto consulum locatione reficiebatur, et ad tectum paene pervenerat. Quinti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata iussu Clodii, inspectante urbe, coniectis ignibus, magna querela et gemitu, non dicam bonorum, qui, nescio, an nulli sint, sed plane hominum omnium. Ille vehemens ruere: post hunc furorem nihil nisi caedem inimicorum cogitare; vicatim ambire; servis aperte spem libertatis ostendere. Etenim antea, cum iudicium volebat, habebat ille quidem difficilem manifestamque causam, sed tamen causam: poterat infitiari; poterat in alios derivare; poterat etiam aliquid iure factum defendere. post has ruinas, incendia, rapinas, desertus a suis, vix iam Decimum designatorem, vix Gellium retinet: servorum consiliis uritur: videt, si omnes, quos vult, palam occiderit, nihilo suam causam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram. Itaque ante diem tertium Idus Novemb. cum Sacra via descenderem, infecutus est me cum suis. clamor,

lapides, fustes, gladii. haec improvisa omnia. discessimus in vestibulum Tettii Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit. sed ego diæta curari incipio: chirurgiæ tædet. Ille omnium vocibus cum se non ad iudicium, sed ad supplicium præfens trudi videret, omnes Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, eam, quæ in Germalo, pridie Idus Novemb. expugnare et incendere ita conatus est, ut palam hora v cum scutis homines, eductis gladiis, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullæ pro castris sibi ad eam impugnationem sumserat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit viros acres; occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notissimos: ipsum cupivit; sed ille in interiora aedium. Sulla in senatu postridie Idus: domi Clodius. egregius Marcellinus: omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adiuvante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, virtute tuæ verissimæ literæ. Sextius furere. Ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. Proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram causam aræ, incendiorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eaque omnia comitiis anteferret; proscripsit, se per omnes dies comitiales de coelo servaturum. Conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appii, furiosissimæ Publii. Haec tamen summa: nisi Milo in campum obnuntiasset, comitia futura. Ante diem XII Kal. Decemb. Milo media nocte cum magna manu in campum venit. Clodius, cum haberet fugitivorum delectas copias, in-

campum ire non est ausus. Milo permansit ad meridiem mirifica hominum laetitia, summa cum gloria. Contentio fratrum trium turpis, fracta vis, contemptus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obtuntietur: nihil esse, quod in campum nocte veniretur: se hora prima in comitio fore. itaque ante diem XI Kal. in comitium Milo de nocte venit. Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope devius currebat: affequitur inter lucos hominem Milo; obtuntiat. ille se recepit, magno et turpi Q. Flacci convicio. Ante diem X Kal. nundinae. concio biduo nulla. Ante diem VIII Kal. haec ego scribebam, hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Marcellus candidatus ita sternebat, ut ego vicinus audirem. Clodii vestibulum vacuum sane mihi nuntiabatur, paucis pannosis linea laterna. meo consilio omnia illi fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilii. miranda virtus est. nova quaedam divina mitto. sed haec summa est. Comitio fore non arbitror. reum Publium, nisi ante occisus erit, fore a Milone puto. si se inter viam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone video. non dubitat facere; prae se fert; casum illum nostrum non extimescit. nunquam enim cuiusquam invidi et perfidi consilio est usus; nec inerti nobili crediturus. Nos animo duntaxat vigemus, etiam magis, quam cum florebamur: re familiari comminuti sumus. Quinti fratris tamen liberalitati, pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus esset, illo recusante, subsidiis amicorum respondemus. Quid consilii de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. quare appropera.

CICERO ATTICO S.

4. **P**ERIUCUNDUS mihi Cincius fuit ante diem tertium Kalend. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseque ad te pueros mittere; quos sine meis literis ire nolui: non quo haberem, quod tibi, praesertim iam prope praesenti, scriberem; sed ut hoc ipsum significarem, mihi tuum adventum suavissimum expectatissimumque esse. quare advola ad nos, eo animo, ut nos ames, te amari scias. cetera coram agemus. haec properantes scripsimus. Quo die venies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos veneris. offendes designationem Tyrannionis mirificam librorum meorum; quorum reliquiae multo meliores sunt, quam putaram. etiam velim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; iisque imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos vos Graeci, ut opinor, *συλλαβες* appellatis. Sed haec, si tibi erit commodum. ipse vero utique fac venias, si potes in his locis adhaerescere, et Piliam adducere. ita enim et aequum est, et cupit Tullia. Medius fidius ne tu emisti locum praeclarum. gladiatores audio pugnare mirifice, si locare voluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed haec posterius. tu fac venias; et de librariis, si me amas, diligenter.

CICERO ATTICO S.

5. **A**IN' tu? an me existimas ab ullo malle meae legi probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi

prius? urgebar ab eo, ad quem misi, et non habebam exemplar. Quid? etiam (dudum enim circumrodo, quod devorandum est) subturpicula mihi videbatur esse *παλινοδία*. sed valeant recta, vera, honesta consilia. non est credibile, quae sit perfidia in istis principibus, ut volunt esse, et ut essent, si quidquam haberent fidei. fenseram, noram, inductus, relictus, proiectus ab iis; tamen hoc erat in animo, ut cum iis in republica consentirem. iidem erant, qui fuerant. vix aliquando, te auctore, resipui. Dices, ea te monuisse, suavisse, quae facerem; non etiam ut scriberem. ego mehercule mihi necessitatem volui imponere huius novae coniunctionis; et qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinant invidere. sed tamen modici fuimus *υποδερσει*, ut scripsi. erimus uberiores, si et ille libenter accipiet, et hi subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, quae Catuli fuerat, a Vettio emisse non cogitant: qui domum negant oportuisse me aedificare, vendere aiunt oportuisse. Sed quid ad hoc? si, quibus sententiis dixi, quod et ipsi probarent, laetati sunt tamen, me contra Pompeii voluntatem dixisse? finis: sed quoniam, qui nihil possunt, ii me nolunt amare; demus operam, ut ab iis, qui possunt, diligamur. Dices: vellem iam pridem. Scio te voluisse; et me asinum germanum fuisse. sed iam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro invisis, est mihi valde gratum. Viaticum Crassipes praeripit. Tu de via recta in hortos. videtur commodus. ad te postridie scilicet; quid enim tua? sed

viderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione et fiftybis. eos velim laudes.

CICERO ATTICO S.

6. **D**E Lentulo scilicet sic fero, ut debeo. virum bonum, et magnum hominem, et in summa magnitudine animi multa humanitate temperatum perdidimus; nosque malo solatio, sed nonnullo tamen, consolamur, quod ipsius vicem minime dolemus, non ut Sauséius et vestri; immo hercule quia sic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio videatur ex huius incendio esse ereptus. Nam quid foedius nostra vita? praecipue mea? nam tu quidem, etsi es natura πολιτικός, tamen nullam habes propriam servitutem: communi frueris nomine. ego vero, qui, si loquor de republica, quod oportet, insanus; si, quod opus est, servus existimor; si taceo, oppressus et captus; quo dolore esse debeo? quo sum scilicet, hoc etiam acriore, quod ne dolere quidem possum, ut non ingratus videar. Quid, si cessare libeat, et in otii portum confugere? nequidquam. immo etiam in bellum et in castra. Ergo erimus οπαδοί, qui ταγοί esse noluimus? sic faciendum est. tibi enim ipsi, cui utinam semper paruissem! sic video placere. Reliquum est, Σπαρταν ελαχες, ταυταν κοσμει. Non mehercule possum; et Philoxeno ignosco, qui reduci in carcerem maluit. verumtamen id ipsum mecum in his locis commentor, ut ista improbem; idque tu, cum una erimus, confirmabis. A te literas crebro ad me scribi video; sed omnes uno tempore accepi. quae

res etiam auxit dolorem meum. casu enim trinas ante legeram, quibus, meliuscule Lentulo esse, scriptum erat. ecce quartae fulmen. sed ille, ut scripsi, non miser; nos vero ferrei. Quod me admones, ut scribam illa Hortensiana; in alia incidi non immemor istius mandati tui. sed mehercule incipiendo refugi, ne, qui videar stulte illius amici intemperiem non tulisse, rursus stulte iniuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; et simul, ne *καδύτης* mea, quae in agendo apparuit, in scribendo sit oculatior, et aliquid satisfactio levitatis habere videatur. Sed viderimus. Tu modo quam saepissime ad me aliquid. Epistolam, Luceio nunc quam misi, qua, meas res ut scribat, rogo, fac ut ab eo sumas: valde bella est: eumque, ut appropere, adhorteris: et, quod mihi se ita factorum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, invisas. Vestorio aliquid significes. valde enim est in me liberalis.

CICERO ATTICO S.

7. **N**IHIL *ευκαιροτερον* epistola tua, quae me sollicitum de Quinto nostro, puero optimo, valde levavit. venerat horis duabus ante Chaerippus; mera monstra nuntiarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dii irati, homini Graeco, qui conturbare quidem putat sibi licere; quod equitibus Romanis. nam Terentius suo iure. De Metello, *καθ' οσον φθιμενοισιν*. sed tamen multis annis civis nemo erat mortuus, qui quidem... Tibi nummi meo periculo sint. quid enim vereris, quemcunque heredem fecit? nisi Publium fe-

cit. verum fecit non improbe; quamquam fuit ipse. Quare in hoc thecam nummariam non retexeris. in aliis eris cautior. Mea mandata de domo curabis: praesidia locabis: Milonem admonebis. Arpinatium fremitus est incredibilis de Laterio. Quid quaeris? equidem dolui. ὁ δὲ κ' εμπάζετο μύθων. Quod superest, etiam puerum Ciceronem curabis et amabis, ut facis.

CICERO ATTICO S.

8. **M**ULTA me in epistola tua delectarunt, sed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de raudusculo quod scribis, μηπω μεγαλ' ειπης, πριν τελευτησαντ' ιδης. aedificati tibi in agris nihil reperio. in oppido est quiddam, de quo est dubium, sitne venale; ac proximum quidem nostris aedibus. hoc scito, Antium esse Romae; ut Corcyrae Buthrotum illud tuum. nihil quietius, nihil alius, nihil amoenius. Ein μισπος φιλος οικος. postea vero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita videtur meis aedibus: qua quidem in re mirifica opera Dionysii, et Menophili tui fuit. Nihil venustius, quam illa tua pegmata, postquam mi sittybis libros illustrarunt. valde est. Scribas ad me velim de gladiatoribus; sed ita, bene si rem gerunt: non quaero, male si se gessere. Apenas vix discesserat, cum epistola. Quid ais? putasne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudisse videor. verum statim fac ut sciam, si modo tibi est commodum. Ludis quidem, quoniam dies est additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionysio conteremus. De Trebonio prorsus tibi assentior. De Domitio,

Συκο με την Διμητρα συκο εδε εν
 Ουτω ομοιον γηγονα,

quam est ista *περιστοις* nostrae; vel quod ab iisdem; vel quod praeter opinionem, vel quod viri boni nusquam. unum dissimile, quod huic merito. nam de ipso casu nescio, an illud melius. quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos, quot habet, delignatus consul fuerit, fieri consulem non posse? praefertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat. Si vero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas iam in codicillorum fastis futurorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius, nisi respublica? in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum scivi literis: oderam hominem. De poemate quod quaeris; quid si cupiat effugere? quid? finas? De Fabio Lusco quod eram exorsus, homo peramans semper nostri fuit, nec mihi unquam odio. satis enim acutus et permodestus, ac bonae frugi. eum, quia non videbam, abesse putabam. audivi ex Gavio hoc Firmano, Romae esse hominem, et fuisse assiduum. percussit animum. dices, tantulane causa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid sit, quod se a me remorit, si modo removit, ignoro. De eo, quod me mones, ut et *πολιτικος* me geram, et *την εσο γραμμην* teneam; ita faciam. sed opus est maiore prudentia; quam a te, ut soleo, petam. Tu velim e Fabio, si quem habes aditum, odorere; et istum convivam tuum degustes; et ad me de his rebus, et de omnibus quotidie scribas. ubi nihil erit, quod scribas; id ipsum scribito. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S.

9. **S**ANE velim scire, num censum impediunt tribuni diebus vitiandis, (est enim hic rumor,) totaque de censura quid agant, quid cogitent. Nos hic cum Pompeio fuimus. multa mecum de republica, sane tibi displicens, ut loquebatur, (sic est enim in hoc homine dicendum,) Syriam sperans, Hispaniam iactans: hic quoque, ut loquebatur; et opinor, usquequaque de hoc cum dicemus, sit hoc quasi, *και τοδὲ Φωκυλιδε*. tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda suscepisses: in nos vero suavissime hercule effusus. venit etiam ad me in Cumanum a se. nihil minus velle mihi visus est, quam Messallam consulatum petere: de quo ipso si quid scis, velim scire. Quod Luceio scribis te nostram gloriam commendaturum, et aedificium nostrum quod crebro invisit, gratum. Quintus frater ad me scripsit, se, quoniam Cicero nem suavissimum secum haberet, ad te Nonis Mai. venturum. Ego me de Cumano movi ante diem v Kal. Maias. eo die Neapoli apud L. Paetum, ante diem iv Kal. Maias, iens in Pompeianum, bene mane haec scripsi.

CICERO ATTICO S.

10. **P**UTEOLIS magnus est rumor, Ptolemaeum esse in regno. Si quid habes certius, velim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas, his rebus Puteolanis et Lucrinensibus. ne ista quidem defunt. sed mehercule a ceteris oblectationibus ut deferretur et voluptatibus propter rempublicam; sic literis

sustentor et recreor; maloque in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli; tecumque apud te ambulare, quam cum eo, quocum video esse ambulandum. Sed de illa ambulatione fors viderit, aut si qui est, qui curet, deus. Nostram ambulationem, et Laconicum, eaque, quae Cyrea sint, velim, quod poteris, invisas; et urgeas Philotimum, [ut properet]; ut possim tibi aliquid in eo genere respondere. Pompeius in Cumanum Parilibus venit: misit ad me statim, qui salutem nuntiaret. ad eum postridie mane vadebam, cum haec scripsi.

CICERO ATTICO S.

11. **D**ELECTARUNT me epistolae tuae, quas accepi uno tempore duas ante diem II Kal. Perge reliqua. gestio scire ista omnia. etiam illud cuiusmodi sit, velim perspicias: potes a Demetrio. dixit mihi Pompeius, Crassum a se in Albano expectari ante diem IV Kal. is cum venisset, Romam esse statim venturos, ut rationes cum publicanis putarent. quaesivi, gladiatoribusne? respondit, antequam inducerentur. id cuiusmodi sit, aut nunc, si scias, aut cum is Romam venerit, ad me mittas velim. Nos hic voramus literas cum homine mirifico (ita mehercule sentio) Dionysio, qui te omnesque vos salutat. *ὁ δὲν γλυκυτέρον, ἢ πάντ' εἰδέναι.* quare, ut homini curioso, ita perscribe ad me, quid primus dies, quid secundus, quid censores, quid Appius, quid illa populi Apuleia: denique etiam quid a te fiat, ad me velim scribas. non

enim (ut vere loquamur) tam rebus novis, quam tuis literis, delector. Ego mecum, praeter Dionysium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi sermo defit: abs te opere delector. Tu Luceio nostrum librum dabis. Demetrii Magnetis tibi mitto; statim ut sit, qui a te mihi epistolam referat.

CICERO ATTICO S.

12. **E**GNATIUS Romae est. sed ego cum eo de re Halimeti vehementer Antii egi. graviter se acturum cum Aquilio confirmavit. videbis ergo hominem, si voles. Macroni vix videor praesto esse. Idibus enim auctionem Larini video, et biduum praeterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoscas mihi velim. Sed, si me diligis, postridie Kalend. coena apud me cum Pilia. prorsus id facies. Kalend. cogito in hortis Crassipedis, quasi in diversorio, coenare. facio fraudem senatusconsulto. inde domum coenatus, ut sim mane praesto Miloni. ibi te igitur videbo, et promovebo. Domus te nostra tota salutat.

CICERO ATTICO S.

13. **N**OS in Tusculanum venisse a. d. xvii Kal. Decemb. video te scire. ibi Dionysius nobis praesto fuit. Romae a. d. xxii Kalend. volumus esse: quid dico, volumus? immo vero cogimur. Milonis nuptiae; comitorum nonnulla opinio est. ergo, ut si rata. abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero non moleste. nam aut defendissem, quod non placeret; aut desissem, cui non oporteret.

Sed mehercule velim, res istas, et praesentem statum reipublicae, et quo animo consules ferant hunc σκυλλ-
 μον, rescribas ad me, quantum potest. Valde sum οξυ-
 πεινος: et, si quaeris, omnia mihi sunt suspecta. Craf-
 sum quidem nostrum minore dignitate aiunt profec-
 tum paludatum, quam olim aequalem eius L. Paul-
 lum, iterum consulem. O hominem nequam! De li-
 bris oratoriis factum est a me diligenter. diu multum-
 que in manibus fuerunt; describas licet. Illud etiam
 te rogo, τὴν παρῶν καταστάσιν τυπῶδες, ne istuc
 hospes veniam.

CICERO ATTICO S.

14. **V**ESTORIUS noster me per literas fecit cer-
 tiorem, te Roma a. d. vi Id. Mai. putare profectum
 esse, tardius, quam dixerat, quod minus valuisses. si
 iam melius vales, vehementer gaudeo. Velim do-
 mum ad te scribas, ut mihi tui libri pateant, non se-
 cus, ac si ipse aesses, cum ceteri, tum Varronis. est
 enim mihi utendum quibusdam rebus ex iis libris ad
 eos, quos in manibus habeo: quos, ut spero, tibi
 valde probabo. Tu velim, si quid forte novi habes,
 maxime a Quinto fratre, deinde a C. Caesare, et si
 quid forte de comitiis, de republica, (soles enim tu
 haec festive odorari,) scribas ad me: si nihil habebis,
 tamen scribas aliquid. nunquam enim mihi tua epi-
 stola aut intempestiva, aut loquax visa est. maxime
 autem rogo, rebus tuis totoque itinere ex sententia
 confecto, nos quamprimum revisas. Dionysium iube
 salvere. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

15. **D**E Eutychide gratum; qui vetere praenomi-
 ne, novo nomine T. erit Caecilius; ut est ex me, et
 ex te iunctus Dionysius, M. Pomponius. valde meher-
 cule mihi gratum, si Eutychides tuam erga me be-
 nevolentiam cognoscet; et suam illam in meo dolore
συμπάθειαν, neque tum mihi obscuram, neque post
 ingratam fuisse. Iter Asiaticum tuum puto tibi susci-
 piendum fuisse. nunquam enim tu sine iustissima cau-
 sa tam longe a tot tuis et hominibus, et rebus carissi-
 mis abesse voluisses. Sed humanitatem tuam, amo-
 remque in tuos, reditus celeritas declarabit. Sed ve-
 reor, ne lepore te suo detineat diutius rhetor Clodius,
 et homo pereruditus, ut aiunt, et nunc quidem dedi-
 tus Graecis literis Pituanus. Sed, si vis homo esse, re-
 cipe te ad nos, ad quod tempus confirmasti. cum il-
 lis tamen, cum salvi venerint, Romae vivere licebit.
 Avere te scribis accipere aliquid a me literarum;
 dedi, ac multis quidem de rebus, *ημερολογιον* per-
 scripta omnia; sed, ut coniiicio, quoniam mihi non
 videris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror.
 genus autem mearum, ad te quidem, literarum eius-
 modi fere est, ut non libeat cuiquam dare, nisi de
 quo exploratum sit, tibi eum redditurum. Nunc
 Romanas res accipe. A. d. III Non. Quint. Sufenas et
 Cato absoluti: Procilius condemnatus. ex quo intel-
 lectum est, *τρισαρειοπαγίτας* ambitum, comitia, in-
 terregnum, maiestatem, totam denique rempublicam
 flocci non facere. Debemus patrem familias domi suae
 occidere nolle; neque tamen id ipsum abunde. nam

absoluerunt xxii, condemnarunt xxviii. Publius sane disertus epilogus criminans, mentes iudicum moverat. Hortalus in ea causa fuit, cuiusmodi solet. nos verbum nullum. verita est enim pusilla, quae nunc laborat, ne animi in Publico offenderer. His rebus actis Reatini me ad sua *τημελη* duxerunt, ut agerem causam contra Interamnates apud consulem et decem legatos; quod lacus Velinus, a M' Curio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, et humida tamen modice Rosia. Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit. Redii Romam Fontei causa a. d. vii Idus Quint. veni in spectaculum; primum, magno et aequabili plausu: sed hoc ne curaris; ego ineptus, qui scripserim: deinde, Antiphonti operam. is erat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihil tam sine voce, nihil tam verum. haec tu tecum habeto. in *Andromacha* tamen maior fuit, quam *Astyanax*. in ceteris parem habuit neminem. Quaeris nunc de Arbuscula: valde placuit. Ludi magnifici et grati. Venatio in aliud tempus dilata. Sequere nunc me in campum. ardet ambitus; *σημα δε τοι ερεω*. foenus ex triente Idib. Quint. factum erat bestibus. Dices, istuc quidem non moleste fero. O virum! o civem! Memmii Caesaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium consules iunxerunt; qua pactione, epistolae committere non audeo. Pompeius fremit, queritur, Scauro studet: sed utrum fronte, an mente, dubitatur. *εξοχη* in nullo est. pecunia omnium dignitatem exaequat. Messalla languet; non quo aut animus desit, aut amici: sed coitio consulum et Pompeius obsunt.

ea comitia puto fore ut ducantur. Tribunitii candidati iurarunt se arbitrio Catonis petitueros. apud eum H-S quingena deposuerunt; ut, qui a Catone damnatus esset, id perderet, et competitoribus tribueretur. Haec ego pridie scribebam, quam comitia fore putabantur. sed ad te v Kal. Sext. si facta erunt, et tabellarius non erit profectus, tota comitia perscribam: quae si, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Messius defendebatur a nobis, e legatione revocatus. nam eum Caesari legarat Appius. Servilius edixit, ut adesset. tribus habet Pomtinam, Velinam, Maeciam. pugnatur acriter: agitur tamen satis. Deinde me expedio ad Drusum, inde ad Scaurum. parantur orationibus iudices gloriosi. fortasse accedent etiam consules designati: in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc iudicio valde laborabit. Ex Quinti fratris literis suspicor, iam eum esse in Britannia. suspenso animo expecto, quid agat. illud quidem sumus adepti, quod multis et magnis indiciis possumus iudicare, nos Caesari et carissimos, et iucundissimos esse. Dionysium velim salvere iubeas, et eum roges et hortere, ut quamprimum veniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipsum, erudire.

CICERO ATTICO S.

16. **O**CCUPATIONUM mearum vel hoc signum erit, quod epistola librarii manu est. De epistolarum frequentia te nihil accuso: sed pleraeque tantummodo mihi nuntiabant, ubi esses, quod erant

abs te; vel etiam significabant, recte esse. quo in genere maxime delectarunt duae, fere eodem tempore abs te Buthroto datae. scire enim volebam, te commode navigasse. Sed haec epistolarum frequentia non tam ubertate sua, quam celeritate delectavit. illa fuit gravis, et plena rerum, quam mihi M. Paccius, hospes tuus, reddidit. ad eam rescribam igitur, et hoc quidem primum. Paccio re et verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque in intimis est meis, cum antea notus non fuisset. Nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me scribis, includetur in aliquem locum, si modo erit locus. sed nostri genus dialogorum meorum: ut in oratoriis, quos tu in coelum fers, non mentio potuit fieri cuiusquam ab iis, qui disputant, nisi eius, qui illis notus, aut auditus esset. Hanc ego de republica, quam institui, disputationem in *Africani personam*, et *Philii*, et *Laelii*, et *Manilii contuli*. adiunxi adolescentes, *Q. Tuberonem*, *P. Rutilium*; duo *Laelii* generos, *Scaevolam*, et *Fannium*. Itaque cogitabam, quoniam in singulis libris utor prooemiis, ut *Αριστοτελης* in iis, quos *εξωτερικους* vocat, aliquid efficere, ut non sine causa istum appellarem; id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere possim! rem enim, quod te non fugit, magnam complexus sum et gravem, et plurimi otii, quo ego maxime egeo. Quod in iis libris, quos laudas, personam desideras *Scaevolae*; non eam temere dimovi: sed feci idem, quod in *πολιθεια* deus ille noster *Plato*. cum in *Piraeum* *Socrates* venisset ad *Cephalum*, locupletem et festivum senem; quoad primus ille sermo

haberetur, adest in disputando senex : deinde cum ipse quoque commodissime locutus esset, ad rem divinam dicit se velle discedere ; neque postea revertitur. Credo Platonem vix putasse fatis consonum fore, si hominem id aetatis in tam longo sermone diutius retinisset. multo ego fatius hoc mihi cavendum putavi in Scaevola ; qui et aetate et valetudine erat ea, qua esse meministi ; et iis honoribus, ut vix fatis decorum videretur, eum plures dies esse in Crassi Tusculano. et erat primi libri sermo non alienus a Scaevolae studiis. reliqui libri τεχνολογιαν habent, ut scis. huic ioculatoriae senem illum, ut noras, interesse sane nolui. De re filiae quod scribis, erit mihi curae. etenim est luculenta res, Aureliani, ut scribis, indicis ; et in eo me etiam Tulliae meae venditabo. Vestorio non desum. gratum enim tibi id esse intelligo ; et, ut ille intelligat, curo. sed scis, qui ? cum habeat duo faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quae quaeris de C. Catone. Lege Iunia et Licinia scis absolutum : Fufia ego tibi nuntio absolutum iri ; neque patronis suis tam libentibus, quam accusatoribus. is tamen et mecum, et cum Milone in gratiam rediit. Drusus reus est factus a Lucretio, iudicibus reiiciendis a. d. v Non. Quint. De Procilio rumores non boni : sed iudicia nosti. Hirrus cum Domitio in gratia est. Senatusconsultum, quod hic consules de provinciis fecerunt, *Quicumque posthac*, non mihi * ut qui iam intelligebamus enuntiationem illam Memmii valde Caesari displicere. Messalla noster, et eius competitor Domitius liberalis in populo valde fuit. nihil gratius. certi erant consules. at senatus decrevit, ut ta-

citum iudicium ante comitia fieret. ab iis consiliis; quae erant omnibus fortita in singulos candidatos, magnus timor candidatorum. sed quidam iudices, in his Opimius Veien. Tro. Antius, tribunos plebis appellarunt, ne iniussu populi iudicarent. res cedit. comitia dilata ex senatusconsulto, dum lex de tacito iudicio ferretur. Venit legi dies: Terentius intercessit. consules, qui illud levi brachio egissent, rem ad senatum detulerunt. Hic Abdera, non tacente me. Dices, Tamen tu non quiescis? Ignosce, vix possum. verumtamen quid tam ridiculum? senatus decreverat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. coepta ferri leviter: intercessum non invitis: res ad senatum: de eâ re ita censuerunt, comitia primo quoque tempore haberi esse e re. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem eius ornatissime defendissem, obnuntiationibus per Scaevolam interpositis, singulis diebus usque ad pridie Kal. Octob. quo ego haec die scripsi, sublatis, populo tributim domi suae satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas huius, gratior esse videbatur eorum, qui occuparant. Cuperem vultum videre tuum, cum haec legeres. nam profecto rem habes nullam, haec negotia mulrarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, id est, Kal. Octobribus. iam enim luciscit. ibi loquetur, praeter Antium et Favonium, libere nemo. nam Cato aegrotat. De me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid, quaeris, aliud? iudicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse videbantur. Tres candidati fore rei putabantur, Domitius a

Memmio, Messalla a Q. Pompeio Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Caesare. Quid poteris, inquires, pro iis dicere? Ne vivam, si scio. in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc, ut opinionem habeas rerum, ferendum est. Quaeris, ego me ut gesserim? Constanter et libere. Quid ille, inquires, ut ferebat? Humaniter, meaeque dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo absolutus? Omnino *γερυσία γυμνα*. Accusatorum incredibilis infantia, id est, L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes praevaticatum; deinde Pompeii mira contentio, iudicium sordes. Attamen XXXII condemnarunt, XXXVIII absoluerunt. iudicia reliqua impendent: nondum est plane expeditus. Dices, Tu ergo haec quo modo fers? Belle mehercule, et in eo me valde amo. Amisimus, mi Pomponi, omnem non modo succum ac sanguinem, sed etiam colorem, et speciem pristinam civitatis. nulla est respublica, quae delectet, in qua acquiescam. Idne igitur, inquires, facile fers? Id ipsum. recordor enim, quam bella paulisper, nobis gubernantibus, civitas fuerit; quae mihi gratia relata sit. nullus dolor me angit, unum omnia posse: dirumpuntur ii, qui me aliquid posse doluerunt: multa mihi dant solatia: nec tamen ego de meo statu demigro; quaeque vita maxime est ad naturam, ad eam me refero, et literas, et studia nostra: dicendi laborem delectatione oratoria consolor. Domus me et rura nostra delectant. non recordor, unde ceciderim, sed unde surrexerim. fratrem mecum et te si habebo, per me ista pedibus trahantur. vobis *εμφιλο-*

σφηνσαι possum. locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concalluit. privata modo et domestica nos delectant. Miram securitatem videbis; cuius plurimae mehercule partes sunt in tuo reditu. nemo enim in terris est mihi tam consentientibus sensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; et est nonnullus odor dictaturae: sermo quidem multus; qui etiam Gabinium apud timidos iudices adiuvit. Candidati consulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinus; quem P. Sulla, non dubitans quin foris esset, postularat, contradicente et nihil obtinente Torquato. Sed omnes absolventur; nec posthac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. hoc tamen agitur severius. itaque iudicia calent. M. Fulvius Nobilior condemnatus est. multi alij urbani ne respondent quidem. Quid aliud novi? et tamen. absoluto Gabinio, stomachantes alii iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem e Sopolidis pictoribus, libertum et accensum Gabinii, lege Papia condemnarunt. itaque dixit statim reus P. lege maiestatis, *ε σ' οιδ' Αρης αμα Παφιν?* Pomtinus vult a. d. IV Non. Novemb. triumphare. huic obviam Cato et Servilius praetores aperte, et Q. Mucius tribunus. negant enim latum de imperio: et est latum hercule insulte. sed erit cum Pomtino Appius consul. Cato tamen affirmat, se vivo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege, suo sumtu in Ciliciam cogitat. Paccianae epistolae respondi: cognosce cetera. Ex fratris literis incredibilia quaedam de Caesaris in me amore cognovi; eaque sunt ipsius Caesaris uberrimis literis confirmata.

Britannici belli exitus exspectatur. constat enim, aditus insulae esse munitos mirificis molibus. etiam illud iam cognitum est, neque argenti scripulum esse ullum in illa insula, neque ullam spem praedae, nisi ex mancipiis: ex quibus nullos puto te literis aut musicis eruditos exspectare. Paullus in medio foro basilicam iam paene texuit iisdem antiquis columnis: illam autem, quam locavit, facit magnificentissimam. Quid quaeris? nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius. Itaque Caesaris amici (me dico et Oppium: dirumparis licet) in monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus, et usque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus sexcenties H.S. cum privatis non poterat transigi minore pecunia. Efficiemus rem gloriosissimam. nam in campo Martio septa tributis conitiis marmorea sumus et tecta facturi; eaque cingemus excelsa porticu; ut mille passuum conficiatur. simul adiungetur huic operi villa etiam publica. Dices, quid mihi hoc monumentum proderit? Quid? celabo te res Romanas? non enim te puto de lustro, quod iam desperatum est, aut de iudiciis, quae lege Coctia fiant, quaerere. Nunc te obiurgari patere, si iure. scribis enim in epistola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum esse te arbitrari. mihi mehercule nihil videbatur esse, in quo tantulum interesset, utrum per procuratores ageres, an per te ipsum; ut abires toties, et tam longe abesses. Sed haec malletem integra re tecum egisse: profecto enim aliquid egissem. nunc reprimam susceptam obiurgationem. utinam valeat ad celeritatem reditus tui!

Ego ad te propterea minus saepe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. huic tamen nescio cui, quod videbatur is te visurus esse, putavi dandas esse literas. Tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quae tempora te exspectemus, facias me certiozem velim, et de Eutyichide quid egeris.

C I C E R O A T T I C O S.

17. **O** EXSPECTATAS mihi tuas literas! o gratum adventum! o constantiam promissi, et fidem miram! o navigationem amandam! quam mehercule ego valde timebam, recordans superioris tuae transmissionis *δεσπερς*. Sed nisi fallor, citius te, quam scribis, videbo. credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum fecus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi sunt dies, et ille Latinus *αττικισμος* ex intervallo regustandus. Quin tu huc advolas, et invisis illius nostrae reipublicae germina? ne puta, vide, nummis ante comitia tributim uno loco divisus, palam inde absolutum Gabinium. detur esse valiturum. De Messalla quod quaeris, quid scribam nescio: nunquam ego vidi tam pares candidatos. Messallae copias nosti. Scaurum Triarius reum fecit. Si quaeris, nulla est magnopere commota *συμπλευσια*. sed tamen habet aedilitas eius memoriam non ingratam; et est pondus apud rusticos in patris memoria. Reliqui duo plebei sic exaequantur, ut Domitius valeat amicis, adiuvetur tamen non gratissimo munere; Memmius Caesaris commendetur militibus, Pompeii Gallia nitatur. quibus si non valuerit, putant fore ali-

quem, qui comitia in adventum Caesaris detrudat, Catone praesertim absoluto. Ab Quinto fratre, et a Caesare accepi a. d. ix Kalend. Novemb. literas, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla praeda, imperata tamen pecunia, datas a litoribus Britanniae proximo a. d. vi Kalend. Octob. Exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat iam ad Caesarem profectus. Tu, si aut amor in te est nostri ac tuorum, aut ulla veritas, aut si etiam sapias, ac frui tuis commodis cogitas, adventare et prope adesse iam debes. non mehercule aequo animo te careo. te autem quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te, cum dies venerit, et ego, et Cicero meus flagitabit. Abs te proximas literas habebam Eupheso a. d. v Id. Sext. datas.

CICERO ATTICO S.

18. **P**UTO te existimare, me, nunc oblitum consuetudinis et instituti mei, rarius ad te scribere, quam solebam; sed, cum loca et itinera tua nihil habere certi video, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi literas. neque enim sunt eae epistolae nostrae, quae si perlatae non sint, nihil ea res nos offensusura sit; quae tantum habent mysteriorum, ut eas ne librariis quidem fere committamus. Lepidum quo excidat: consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus factionem in senatu recitavit, quam ipse et suus competitor Domitius cum consulibus fecissent, uti ambo H-S quadragena consulibus darent,

si essent ipsi consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quae lata non esset; et duo consulares, qui se dicerent in ornandis provinciis consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne senatus quidem fuisset. Haec pactio non verbis, sed nominibus et percriptionibus, multorum tabulis cum esse facta dicitur, prolata a Memmio est nominibus inductis, auctore Pompeio. Hic Appius erat idem. nihil sane iacturae. corruerat alter, et plane, inquam, iacebat. Memmius autem, direpta coitione invito Calvino, plane refrixerat; et eo magis nunc cogitare dictaturam, tum favere iustitio, et omnium rerum licentiae. Perspice aequitatem animi mei, et ludum, et contemtionem Seleucianae provinciae, et mehercule cum Caesare suavissimam coniunctionem, (*haec enim me una ex hoc naufragio tabula delectat,*) qui quidem *Quintum meum tuumque*, dii boni! quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia? non secus, ac si ego essem imperator. Hiberna legionum eligendi optio delata commodum, ut ad me scribit. Hunc tu non ames? quem igitur istorum? Sed heus tu, scripseramne tibi, me esse legatum Pompeio? et extra urbem quidem fore ex Idib. Ianuariis? visum est hoc mihi ad multa quadrare. Sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exspectes. Dionysio plurimam salutem; cui quidem ego non modo fervavi, sed etiam aedificavi locum. Quid quaeris? ad summam laetitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus illius adventu cumulus accedit. Quo die ad me venies, si me amas, apud me cum tuis maneat.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER V.

ARGUMENTUM.

Ex antepenultima epistola superioris libri, atque huius secunda, intelligimus, cessatum esse scribi inter eos, annos ipsos duos, & menses paulo amplius sex. nimirum ex a. d. IX Kal. Nov. L. Domitio Ahenobarbo & Ap. Claudio Pulchro *cos.*, ad usque mensem Maium, *cos.* M. Marcello & Ser. Sulpicio: quo mense Cicero pro Consule, in provinciam Cili-
ciam, cum imperio, Roma profectus est, sibi & S. C. & lege Curiata traditam extra sortem; Appioque successit. Scriptae sunt autem libri huius epistolae ex itinere magna ex parte: reliquae ex provincia, quo pervenit prid. Kal. Sext. cum Roma egressus est, ut diximus, circiter Kal. Maii, Marcello & Sulp. *cos.* Quae ex itinere scriptae sunt, nihil continent memorabile: quae in provincia, tantum, qua moderatione, qua abstinentia illam gubernarit: quoque modo se comparaverit, si forte Parthi in suam provinciam irruptionem facere conarentur. Nam cum superiore anno, exercitum populi Romani, Crasso duce interfecto, miserabili clade affecissent; reliquiasque illius, haud sane magna manu, in Syriam persecuti, a Q. Cassio Longino fortissime repulsi fuissent: maiori ac fir-
miori vi, hoc anno redierunt: ab eodemque Cassio rursus Syria excedere coacti sunt. Ita enim infra Cicero: *Interim*

rumore adventus nostri, & Cassio, qui Antiochiae tenebatur, animus accessit: & Parthis timor iniectus est. Itaque cedentes ab oppido Cassius insecutus, rem bene gessit: qua in fuga, magna auctoritate Osaces dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interijt paucis post diebus. Continentur item his epistolis, quomodo Cicero in Amiano, Pindenisso, oppido Eleutherolicum capto, nomen Imperatoris assecutus fuerit: & quaedam alia, haud magni ad historiam momenti. Cessatum est autem scribi inter eos toto consulatu Cn. Domitii Calvini, M. Valerii Messallae: item Cn. Pompeii Magni III, & Q. Metelli Scipionis.

C I C E R O A T T I C O S.

1. **E**GO vero et tuum in discessu vidi animum, et meo sum ipse testis. quo magis erit tibi videndum, ne quid novi decernatur; ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisdando vero te rogo, quoad eris Romae, tu ut satisdes. et sunt aliquot satisdationes secundum mancipium, vel Memmianorum praediorum, vel Atilianorum. De Oppio factum est ut volui, et maxime, quod DCCC aperuisti: quae quidem ego utique vel versura [facta] solvi volo; ne extrema exactio nostrorum nominum expectetur. Nunc venio ad transversum illum extremae epistolae tuae versiculum, in quo me admones de sorore. quae res se sic habet. Ut veni in Arpinum, cum ad me frater venisset, in primis nobis sermo, isque multus, de te fuit: ex quo veni ad ea, quae fueramus ego et tu inter nos de sorore in Tusculano locuti. nihil tam vidi mite, nihil tam placatum, quam tum meus frater erat in sororem tuam; ut etiam, si qua fuerat ex ra-

tione sumpta offensio, non appareret. Illo sic die. Postridie ex Arpinati profecti sumus. ut in Arcano Quintus maneret, dies fecit: ego Aquini: sed prandimus in Arcano. nosti hunc fundum. quo ut venimus, humanissime Quintus, Pomponia, inquit, tu invita mulieres, ego vero acciam pueros. Nihil potuit, mihi quidem ut visum est, dulcius, idque cum verbis, tum etiam animo, ac vultu. At illa, audientibus nobis, Ego sum, inquit, hic hospita. id autem ex eo, ut opinor, quod antecesserat Staius, ut prandium nobis videret. Tum Quintus, En, inquit mihi, haec ego patior quotidie. Dices, quid, quaeso, istuc erat? Magnum. itaque me ipsum commoverat: sic absurde et aspere verbis vultuque responderat. Dissimulavi dolens. discubuimus omnes praeter illam; cui tamen Quintus de mensa misit: illa reiecit. Quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi visum est: et multa praetereo, quae tum mihi maiori stomacho, quam ipsi Quinto, fuerunt. Ego inde Aquinum; Quintus in Arcano remansit, et Aquinum ad me postridie mane venit, mihi que narravit, nec secum illam dormire voluisse; et, cum discessura esset, fuisse eiusmodi, qualem ego vidissem. Quid quaeris? vel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo iudicio, illo die defuisse. Haec ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut videres, tuas quoque esse partes instituendi et monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaustas; scribas ad me omnia; Pomtinum extrudas; cum profectus eris, cures ut sciam. Sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius esse,

nec suavius. A. Torquatum amantissime dimisi Minurnis, optimum virum : cui me ad te scripſiſſe aliquid, in ſermone ſignifices velim.

CICERO ATTICO S.

1. ANTE D. vi Id. Mai. cum has dabam literas, ex Pompeiano proficiſcebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam ſine ulla mora iuſta itinera facere. In Cumano cum eſſem, venit ad me, quod mihi pergratum fuit, noſter Hortenſius : cui, depoſcenti mea mandata, cetera univerſe mandavi; illud proprie, ne pateretur, quantum eſſet in ipſo, prorogari nobis provincias. in quo eum tu velim confirmes, gratumque mihi feciſſe dicas, quod et venerit ad me, et hoc mihi, praetereaſque ſi quid opus eſſet, promiſerit. confirmavi ad eam cauſam etiam Furnium noſtrum; quem ad annum tribunum plebis videbam fore. Habuimus in Cumano quaſi puſillam Romam : tanta erat in his locis multitudo; cum interim Ruſio noſter, quod ſe a Veſtorio obſervari videbat, ſtratagemate hominem percuffit. nam ad me non acceſſit. Itane? cum Hortenſius veniret, et infirmus, et tam longe, et Hortenſius, cum maxima praeterea multitudo, ille non venit? Non, inquam. Non vididiſti igitur hominem, inquires? Qui potui non videre, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, ſalutavi; poſtea etiam iuſſi valere, cum me exiens e ſua villa, numquid vellem, rogaffet. Hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipſo lau-

dandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare mihi aliam consolationem esse huius ingentis molestiae, nisi quod spero non longior annua fore. hoc me ita velle multi non credunt, ex consuetudine aliorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debet. Cum ex Epiro redieris, de republica scribas ad me velim, si quid erit, quod opperiare. nondum enim satis huc erat allatum, quomodo Caesar fetret de auctoritate perscripta: eratque rumor de Transpadanis, eos iussos IV viros creare. quod si ita est, magnos motus timeo. Sed aliquid ex Pompeio sciam.

CICERO ATTICO S.

3. ANTE D. VI Id. Mai. veni in Trebulanum ad Pontium. ibi mihi tuae literae binae redditae sunt tertio abs te die: eodem autem ex Panfae Pompeiano Philotimo dederam ad te literas. nec vero nunc erat sane, quod scriberem. Qui de republica rumores, scribe quaeso. in oppidis enim summum video timorem; sed multa inania. quid de iis cogites, et quando, scire velim. Ad quas literas tibi rescribi velis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, praeter quae mihi binae semel in Trebulano redditae sunt: quarum alterae edictum P. Licinii habebant, (erant autem Non. Mai. datae,) alterae rescriptae ad meas Minturnenses. Quam vereor, ne quid fuerit *σπερδαιστερον* in iis, quas non accepi, quibus rescribi vis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionysius nobis cordi est. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Jam deest, quod scribam,

et lucet. Beneventi cogitabam hodie. Nostra continentia et diligentia faciemus satis. A Pontio, ex Trebulano a. d. v Id. Mai.

CICERO ATTICO S.

4. **B**ENEVENTUM veni a. d. v Id. Mai. ibi accepi eas literas, quas tu superioribus literis significaveras te dedisse: ad quas ego ipso eo die dederam ex Trebulano a Pontio. Ac binas quidem tuas Beneventi accepi: quarum alteras Funifulanus multo mane mihi dedit, alteras scriba Tullius. Gratissima est mihi tua cura de illo meo primo et maximo mandato. sed tua profectio spem meam debilitat. ac me ille: illuc quidem labor, non quo; sed inopia cogimur eo contenti esse. De illo altero, quem scribis tibi visum esse non alienum, vereor adduci ut *nostra possit*; et, ut vis *δυσδιαγνώστον*. *esset quidem summe facilis*: sed tu aberis, et me absente res. habebis mei rationem. nam posset aliquid, si utervis nostrum aesset, agente *Şervilia*, *Servio* fieri probabile. nunc, si iam res placeat, agendi tamen viam non video. Nunc venio ad illam epistolam, quam accepi a Tullio. De Marcello fecisti diligenter. igitur senatusconsultum si erit factum, scribes ad me: sin minus, rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. sed non dubito, quin senatusconsultum expeditum sit, in quo praesertim sit compendium populi. De Torquato, probe. De Masone, et Ligure, cum venerint. De illo, quod Chaerippus (quoniam hic quoque *προσνευσιν* sustulisti) o provincia! etiamne hic mihi curandus

est? curandus autem? haecenus, ne quid ad senatum, consule, aut numerata. nam de ceteris.... Sed tamen commode, quod cum Scrofa. De Pontino recte scribis. est enim ita, ut si ante Kalend. Iun. Brundisii futurus sit, minus urgendi fuerint M. Annius et Tullius. Quae de Sicinio audisti, ea mihi probantur: modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. sed considerabimus. rem enim probo. De nostro itinere, quod statuerem; de quinque praefectis, quid Pompeius facturum sit, cum ex ipso cognoro, faciam, ut scias. De Oppio bene curasti, quod ei DCCC exposuisti: idque, quoniam Philotimum habes, perface, et cognosce rationem: et, ut agam amplius, si me amas, prius quam proficiscaris, effice. magna me cura levaris. Habes ad omnia. etsi paene praeterii, chartam tibi deesse: mea cautio est; siquidem eius inopia minus multa ad me scribis. Tu vero aufer ducentos. etsi meam in eo parsimoniam huius paginae contractio significat, dum acta et rumores vellet. Iam, si qua certa habes de Caesare, expecto literas; et alias Pontino de omnibus rebus diligenter dabis.

CICERO ATTICO S.

5. **P**LANE deest, quod scribam. nam nec, quod mandem, habeo: nihil enim praetermissum est: nec quod narrem: novi enim nihil: nec iocandi locus est; ita me multa sollicitant. Tantum tamen scito, Idibus Mai. nos Venusia mane proficiscentes has dedisse. eo autem die credo aliquid actum in senatu. Sequantur igitur nos tuae literae, quibus non modo

res omnes, sed etiam rumores cognoscamus. eas accipiemus Brundisii. ibi enim Pomtinum ad eam diem, quam tu scripsisti, expectare consilium est. Nos Tarenti, quos cum Pompeio *διαλογους* de republica habuerimus, ad te perscribemus; et si id ipsum scire cupio, quod ad tempus recte ad te scribere possim, id est, quamdiu Romae futurus sis, ut, aut quo dem posthac literas sciam, aut ne dem frustra. Sed antequam proficiscare, utique explicatum sit illud H-S xx et DCCC. hoc velim in maximis rebus et maxime necessariis habeas; ut, quod auctore te velle coepi, adiutore assequar.

CICERO ATTICO S.

6. **T**ARENTUM veni a. d. xv Kalend. Jun. Quod Pomtinum statueram expectare, commodissimum duxi, dies eos, quoad ille veniret, cum Pompeio consumere: eoque magis, quod ei gratum esse id videbam; qui etiam a me petierit, ut secum et apud se essem quotidie: quod concessi libenter. multos enim eius praeclaros de republica sermones accipiam: instruar etiam consiliis idoneis ad hoc nostrum negotium. Sed ad te brevior iam in scribendo incipio fieri, dubitans, Romaene sis, an iam profectus. quod tamen quoad ignorabo, scribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum possunt reddi a me literae, non reddantur. Nec tamen iam habeo, quod aut mandem tibi, aut narrem. mandavi omnia, quae quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo novi. illud tamen non desinam, dum adesse te putabo, de Caesaris nomine rogare, ut con-

fēctum relinquant. Avide exspecto tuas literas, et maxime, ut norim tempus profectiois tuae.

CICERO ATTICO S.

7. **Q**UOTIDIE, vel potius in dies singulos, breviores literas ad te mitto. quotidie enim magis magisque suspicor, te in Epirum iam profectum. Sed tamen, ut mandatum scias me curasse; quot ante, ait se Pompeius [quinos] praefectos delaturum novos, vacationes, iudiciariam causam. Ego cum triduum cum Pompeio et apud Pompeium fuisset, proficiscebar Brundisium a. d. XIII Kal. Iunias. civem illum egregium relinquebam, et ad haec, quae timentur, propulsanda paratissimum. Tuas literas exspectabo, cum ut, quid agas, tum, ut ubi sis, sciam.

CICERO ATTICO S.

8. **M**E et incommoda valetudo, qua iam emergeram, utpote cum sine febris laborassem, et Pontini exspectatio, de quo adhuc ne rumor quidem venerat, tenebat duodecimum iam diem Brundisii. sed cursum exspectabamus. Tu si modo es Romae; vix enim puto: sin es, hoc vehementer animadvertas velim. Roma acceperam literas, Milonem meum queri per literas iniuriam meam, quod Philotimus socius esset in bonis suis. id ego ita fieri volui de C. Duroonii sententia; quem et amicissimum Miloni perspexeram, et talem virum, qualem tu iudicas, cognoram. Eius autem consilium, meumque hoc fuerat; primum, ut in potestate nostra esset res, ne illum ma-

lus emtor et alienus mancipiis, quae permulta secum habet, spoliaret: deinde, ut Faustae, cui cautum ille [esse] voluisset, ratum esset. erat etiam illud, ut ipsi nos, si quid servari posset, quam facillime servaremus. Nunc rem totam perspicias velim. nobis enim scribuntur saepe maiora. sed si ille queritur, si scribit ad amicos, si idem Fausta vult, Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihi que ille receperat, ne sit invito Milone in bonis. nihil nobis fuerat tanti. sin haec leviora sunt, tu iudicabis. Loquere cum *Duronio*. Scripsi etiam ad *Camillum*, ad *Lamiam*; eo que magis, quod non confidebam Romae te esse. Summa erit haec: statues, ut ex fide, fama, reque mea videbitur.

CICERO ATTICO S.

9. **A**CTIUM venimus a. d. xvii Kal. Quint. cum quidem et *Corcyrae*, et *Sybotis*, muneribus tuis, quae et *Areus*, et meus amicus *Eutyichides* opipare et φιλοπροσνησστατα nobis congefferant, epulati essemus *Saliarem* in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodissime navigassemus: et *Leucatham* flectere molestum videbatur. actuariis autem minutis *Patras* accedere sine his impedimentis, non satis visum est decorum. Ego, ut saepe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor, praecipio meis, faciam denique, ut summa modestia et summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. *Parthus* velim quiescat, et fortuna nos iuvet: nostra praestabimus. Tu, quaeso, quid agas, ubi quoque tempore futurus sis, quales res nostras Romae

reliqueris, maxime de XX et DCCC, cura ut sciamus. id unis diligenter literis datis, quae ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur : aderis autem ad tempus, ut mihi rescripsisti) memento curare per te, et per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu, ne quid novi decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. Sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus et suavissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, et mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermittere finit.

CICERO ATTICO S.

10. **U**T Athenas a. d. VII Kal. Quint. veneram, exspectabam ibi iam quartum diem Pontinum; neque de eius adventu certi quidquam habebam : eram autem totus, crede mihi, tecum : et quamquam sine his per me ipse, tamen acrius, vestigiis tuis monitus, de te cogitabam. Quid quaeris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. Sed tu aliquid de me scire fortasse mavis. haec sunt. Adhuc sumtus nec in me aut publice, aut privatim, nec in quemquam comitum. nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, serviendum esse famae meae. belle adhuc. hoc animadversum, Graecorum laude et multo sermone celebratur. Quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed haec tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua

sunt eiusmodi, ut meum consilium saepe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerferim. O rem minime aptam meis moribus! o illum verum, ερδαι τις! Dices, Quid adhuc? nondum in negotio versaris. Nescio; et puto molestiora restare: etsi haec ipsa fero equidem fronte, ut puto, et vultu, bellissime: sed angor intimis sensibus: ita multa vel iracunde, vel insolenter, vel in omni genere stultitiae insulse, arroganter et dicuntur et tacentur quotidie. quae, non quo te celem, non perscribo, sed quia δυσεξιμητα sunt. Itaque admirabere meam βαδουτητα, cum salvi redierimus: tanta mihi μελετη huius virtutis datur. ergo haec quoque haecenus. Etsi mihi nihil erat propositum ad scribendum; quia, quid ageres, ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem: nec hercule unquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Caesaris, quid de Milonis nominibus actum sit: ac non modo nemo, sed ne rumor quidem quisquam, ut sciremus, in republica quid ageretur. Quare si quid erit, quod scias de iis rebus, quas putabis scire me velle, per mihi gratum erit, si id curaris ad me perferendum. Quid est praeterea? nihil sane, nisi illud: valde me Athenae delectarunt: urbs duntaxat, et urbis ornamentum, et hominum amores in te, et in nos quaedam benevolentia; sed multum est philosophia. ανω κατω si quid est, est in Aristo, apud quem eram. nam Xenonem tuum, vel nostrum potius, Quinto concesseram; et tamen propter vicinitatem totos dies simul eramus invicem. Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas; ut sciam, quid agas, ubi quoque, et maxime quando Romae futurus sis.

CICERO ATTICO S.

11. **H**UI! totiesne me literas dedisse Romam, cum ad te nullas darem? at vero posthac frustra potius dabo, quam, si recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne provincia nobis prorogetur, per fortunas! dum ades, quidquid provideri potest, provide. non dici potest, quam flagrem desiderio urbis, quam vix harum rerum insulstatem feram. Marcellus foede de Comensi. etsi ille magistratum non gesserat, erat tamen Transpadanus. ita mihi videtur non minus stomachi nostro ac Caesari fecisse. sed hoc ipse viderit. Pompeius mihi quoque videbatur, quod scribis Varronem dicere, in Hispaniam certe iturus. id ego minime probabam; qui quidem Theophani facile persuasi, nihil esse melius, quam nusquam illum discedere. Ergo Graecus incumbet. valet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Ego has pridie Nonas Quint. proficiscens Athenis dedi; cum ibi decem ipsos fuisset dies. Venerat Pomtinus: una Cn. Volusius: aderat quaestor: tuus unus Tullius aberat. ἀφρακτα Rhodiorum, et dicrota Mytilenaeorum habebam: et aliquid ἐπιχρον δεῖ. De Parthis erat silentium. Quod superest, dii iuvent. nos adhuc iter per Graeciam summa cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accusem meorum. videntur mihi nosse nos, nostram causam, et conditionem profectiois suae. plane serviunt existimationi meae. Quod superest, si verum illud est, οἷα γ' ἢ δεσποινά, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita videbunt, ut sibi sit delinquendi locus. sin id parum

profuerit, fiet aliquid a nobis severius. nam adhuc lenitate dulces sumus; et, ut spero, proficimus aliquantum. Sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus sum. proinde pugna, ne, si quid prorogatum sit, turpis inveniar. Nunc redeo ad quae mihi mandas: ni praefectis excusationi sis, quos voles deserto. non ero tam μετεωρος, quam in Apuleio fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem et reliquos barones te in maxima gratia posui: et hercule merito tuo feci. nam mihi is, ter, dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius literis rem illam curae fuisse, quod ei pergratum erat. Sed cum Patron mecum egisset, ut peterem a vestro Ariopago, ὑπομνηματισμον tollerent, quem Polycharmo praetore fecerant; commodius visum est et Xenoni, et post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, qui pridie, quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua voluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis invito Memmio impetrari non posset. Memmius autem aedificandi consilium abiecerat: sed erat Patroni iratus. itaque scripsi ad eum accurate: cuius epistolae misi ad te exemplum. Tu velim Piliam meis verbis consolere; indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. Accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliae: abstuli, aperui, legi: valde scripta est συμπαδως. Brundisio quae tibi epistolae redditae sunt sine mea, tum videlicet datae, cum ego me non belle haberem. nam illam ὑπομνηματισμον excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

12. **N**EGOTIUM magnum est navigare, atque id mense Quintili. sexto die Delum Athenis venimus. pridie Nonas Quintil. a Piraeo ad Zosterā, vento molesto, qui nos ibidem Nonis tenuit. A. d. VIII Idus ad Ceo iucunde. inde Gyarum saevo vento, non adverso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam vellemus, cursum confecimus. Iam nostri αφρακτα Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec movere, nisi omnia ακρωτηριων βρια vidissem. De Messalla ad te statim, ut audivi, de Gyaro dedi literas: et id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem valde συνηγωνιον. Sed tuas de eius iudicii sermonibus, et mehercule omni de republicae statu literas exspecto, πολιτικωτερον quidem scriptas, (quoniam meos cum Thallumeto nostro pervolutas libros,) eiusmodi inquam literas, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id vel Helenius, vir gravissimus, potest efficere, cliens tuus,) sed quid futurum sit. Etiam cum haec leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris, de Caesare, de Pompeio, de ipsis iudiciis. Nostra autem negotia, quoniam Romae commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de strue laterum plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus aestimo plurimi. ergo aliquid conficies. Praeterea, si quid Philippus rogavit, quod in sua re fa-

ceres, id velim facias. Plura scribam ad te, cum confitero: nunc eram plane in medio mari.

CICERO ATTICO S.

■ 3. **E**PHESUM venimus a. d. xi Kal. Sext. sexagesimo et quingentesimo post pugnam Bovillam. navigavimus sine timore et sine nausea; sed tardius, propter aphraetorum Rhodiorum imbecillitatem. De concursu legationum, privatorum, et de incredibili multitudine, quae mihi iam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi praesto fuit, aut audisse te puto, aut quid ad me attinet? Verumtamen. Decumani, ac si venissem cum imperio, Graeci quasi Ephesio praetori se alacres obtulerunt. ex quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas. sed, ut spero, utemur ea palaestra, quam a te didicimus; omnibusque satisfaciemus; et eo facilius, quod in nostra provincia confectae sunt pactiones. Sed haecenus, praesertim cum coenanti mihi nuntiaret Caestius, se de nocte proficisci. Tua negotia Ephesi curae mihi fuerunt: Thermoque, tametsi ante adventum meum liberalissime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem et Seium tradidi; Apollonidensem Xenonem commendavi. omnino omnia se facturum recepit. Ego praeterea rationem Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi. ergo haec quoque haecenus. Redeo ad urbana. Per fortunas! quoniam Romae manes, primum illud praefulci atque praemuni, quaeso, ut simus annui; ne intercaletur quidem. deinde exhauri mea mandata;

maximeque, si quid potest, de illo domestico, scrupulum, quem non ignoras; deinde de Caesare: cuius in cupiditatem te auctore incubui; nec me piger. et, si intelligis, quam meum sit scire et curare, quid in republica fiat: fiat autem? immo vero etiam quid futurum sit, perscribe ad me omnia; sed diligentissime: in primisque, ecquid iudiciorum status aut factorum, aut futurorum etiam laboret. De aqua, si curae est, si quid Philippus aget, animadvertas.

CICERO ATTICO S.

14. **A**NTEQUAM aliquo loco confedero, neque longas a me, neque semper mea manu literas expectabis. cum autem erit spatium, utrumque praestabo. nunc iter conficiebamus aestuosa et pulverulenta via. Dederam Epheso pridie: has dedi Tralibus. In provincia mea fore me putabam Kal. Sextilibus. ex ea die, si me amas, παραπήγμα ενιαυσιον commoveto. tamen interea haec, quae vellem, mihi afferebantur: primum otium Parthicum, dein confectae factiones publicanorum, postremo seditio militum sedata ab Appio, stipendiumque eis usque ad Idus Quint. persolutum. Nos Asia accepit admirabiliter. adventus noster nemini ne minimo quidem fuit sumtui. spero meos omnes fervire laudi meae. tamen magno timore sum: sed bene speramus. omnes iam nostri, praeter Tullium tuum, venerunt. erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, aestivos menses reliquos rei militari dare, hibernos iurisdictioni. Tu velim, si me nihilo minus nosti curiosum in republica, quam

te, scribas ad me omnia, quae sint, quae futura sint, nihil mihi gratius facere potes: nisi tamen id erit mihi gratissimum, si, quae tibi mandavi, confeceris; in primisque illud *εὐδαιμονίῳ*, quo mihi scis nihil esse carius. Habes epistolam plenam festinationis et pulveris. reliquae subtiliores erunt.

CICERO ATTICO S.

15. **L**AODICEAM veni pridie Kal. Sext. ex hoc die clavum anni movebis. Nihil exoptatius adventu meo, nihil carius. sed est incredibile, quam me negotii taedeat. non habet satis magnum campum ille tibi non ignotus cursus animi; et industriae meae praeclara opera cessat. quippe ius Laodiceae me dicere, cum Romae A. Plotius dicat? et cum exercitum noster amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium? denique haec non desidero: lucem, forum, urbem, domum, vos desidero. sed feram, ut potero: sit modo annuum. si prorogatur, actum est. verum perfacile resisti potest. tu modo Romae sis. Quaeris, quid hic agam? ita vivam, ut maximos sumtus facio. mirifice delector hoc instituto. admirabilis abstinentia ex praeceptis tuis; ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, versura mihi solvendum sit. Appii vulnera non refrico: sed apparent, nec oculi possunt. Iter Laodicea faciebam a. d. III Non. Sex. cum has literas dabam, in castra in Lycaoniam: inde ad Taurum cogitabam, ut cum Moe-ragene signis collatis, si possem, de servo tuo deciderem. Clitellae bovi sunt impositae, plane non est

nostrum onus : sed feremus : modo , si me amas , sit annuum , adis tu ad tempus , ut senatum totum excites . Mirifice sollicitus sum , quod iam diu ignota sunt mihi ista omnia . quare , ut ad te ante scripsi , cum cetera , tum respublica cura ut mihi nota sit . Plura scribebam tarde reddituro . sed dabam familiari homini ac domestico , C. Andronico Puteolano . tu autem saepe dare tabellariis publicanorum poteris , per magistrōs scripturae et portus nostrarum dioecesium .

CICERO ATTICO S.

16. **E**TSI in ipso itinere et via discedebant publicanorum tabellarii , et eramus in cursu , tamen surripiendum aliquid putavi spatii , ne me immemorem mandati tui putares . itaque subsedi in ipsa via , dum haec , quae longiorem desiderant orationem , summam tibi perscriberem . Maxima expectatione in perditam et plane everfam in perpetuum provinciam nos venisse scito pridie Kal. Sextiles . Morati triduum Laodiceae , triduum Apameae , totidem dies Synnade , audivimus aliud , nisi imperata *επικεφαλια* solvere non posse : *ωρας* omnium venditas : civitatum gemitus , ploratus : monstra quaedam non hominis , sed ferae nescio cuius immanis . Quid quaeris ? taedet omnium nos vitae . Levantur tamen miserae civitates , quod nullus sit sumtus in nos , neque in legatos , neque in quaestorem , neque in quemquam . scito , non modo nos foenum , aut quod lege Julia dari solet , non accipere , sed ne ligna quidem ; nec , praeter quatuor lectos et tectum , quemquam accipere quidquam : multis locis ne rec-

tum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. Itaque incredibilem in modum concursus fiunt ex agris, ex vicis, ex domibus omnibus. mehercule etiam adventu nostro reviviscunt; iustitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. itaque opiniones omnium superavit. Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam se coniecit Tarsum usque: ibi forum agit. De Partho silentium est; sed tamen concisos equites nostros a barbaris nuntiabant ii, qui veniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in provinciam suam accedere. id autem facere ob eam causam dicebant, quod tardius vellet decedere. Nos in castra properabamus, quae aberant bidui.

CICERO ATTICO S.

17. **A**CCEPI Roma sine epistola tua fasciculum literarum: in quo, si modo valuisti, et Romae fuisti, Philotimi duco esse culpam, non tuam. Hanc epistolarum dictavi sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, a quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem literas. itaque eo me fervavi. Nos, tamen si hoc te ex aliis audire malo, sic in provincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus teruncius infumatur in quemquam. id fit etiam et legatorum, et tribunorum, et praefectorum diligentia. nam omnes mirifice *συμφιλοδοξοειν* gloriae meae. Leptra noster mirificus est. Sed nunc propero. perscribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones nostros Deiotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est, secum in regnum. dum in aestivis nos

effemus, illum pueris locum esse bellissimum duximus. Sextius ad me scripsit, quae tecum esset de mea domestica et maxima cura locutus, et quid tibi esset visum. amabo te, incumbe in eam rem, et ad me scribe, quid et possit, et tu censeas. Idem scripsit, Hortensium de proroganda nostra provincia dixisse nescio quid. mihi in Cumano, diligentissime, se, ut annui effemus, defensurum, receperat. Si quidquam me amas, hunc locum muni. dici non potest, quam invitus a vobis absim. et simul hanc gloriam iustitiae et abstinentiae fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scaevolae contigit, qui solos novem menses Asiae praefuit. Appius noster, cum me adventare videret, profectus est Tarsum usque Laodicea. ibi forum agit, cum ego sim in provincia; quam eius iniuriam non infector. satis enim habeo negotii in sanandis vulneribus, quae sunt imposita provinciae. quod, do operam, ut faciam quam minima illius contumelia. Sed hoc Bruto nostro velim dicas, illum fecisse non belle, qui adventu meo, quam longissime potuerit, discesserit.

CICERO ATTICO S.

18. **Q**UAM vellem Romae esses, si forte non es: nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas literas a. d. XIV Kal. Sext. datas; in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sextiles. Sed, siue Romae es, siue in Epiro, Parthi Euphraten transierunt duce Pacoro, Orodi, regis Parthorum, filio, cunctis fere copiis. Bibulus nondum audiebatur esse

in Syria. Cassius in oppido Antiochiae cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrrestica; quae Syriae pars proxima est provinciae meae. His de rebus scripsi ad senatum: quas literas, si Romae es, videbis, puterne reddendas; et multa, immo omnia: quorum *κεφαλαιον*, ne quid inter caesa et porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia sociorum, praesertim fidelium, certissimum subsidium est hiems. ea si venerit, nec illi ante in meam provinciam transferint, unum vereor, ne senatus, propter urbanarum rerum metum, Pompeium nolit dimittere. quodsi alium ad ver mittit, non laboro: nobis modo temporis ne quid prorogetur. Haec igitur, si Romae es: sin abes, aut etiam si ades; haec negotia sic se habent. Stamus animis; et, quia consiliis, ut videmur, bonis utimur, speramus etiam manu. tuto confedimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente, expedito ad mutandum loco; parvo exercitu; sed, ut spero, ad benevolentiam erga nos consentiente: quem nos, Deiorari adventu cum suis omnibus copiis, duplicaturi eramus. Sociis multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset: quibus incredibilis videtur et nostra mansuetudo, et abstinentia. Delectus habetur civium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. si fuerit occasio, manu; sin minus, locis nos defendemus. Quare bono animo es. video enim te, et, quasi coram adsis, ita cerno *συμπάθειαν* amoris tui. Sed te rogo, (si ullo pacto fieri poterit,) si integra in senatu nostra causa ad Kal. Ian. manserit, ut Ro-

mae sis mense Ianuario. profecto nihil accipiam iniuriae, si tu aderis. Amicos consules habemus; nostrum tribunum plebis Furnium. verum tua est opus assiduitate, prudentia, gratia. tempus est necessarium. sed turpe est, me pluribus verbis agere tecum. Cicero-nes nostri sunt apud Deiotarum; sed, si opus erit, deducuntur Rhodum. Tu, si es Romae; ut soles, diligentissime: si in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut et tu, quid nos agamus, et nos, quid tu agas, quidque acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. Sed iam exhibeo pupillum, neque defendo. sunt enim negotia et lenta, et inania: faciam tamen satis. tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi. sed certe satisfaciam utrique.

CICERO ATTICO S.

19. **O**BSIGNARAM iam epistolam eam, quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appii tabellarius a. d. xi Kal. Octob. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe!) mihi tuas literas reddidit. ex quibus non dubito, quin tu Pompeium expectaris, dum Arimino rediret, et iam in Epirum profectus sis: magisque vereor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atiliano nomine scripsi ad Philotimum, ne appellaret Messallam. Itineris nostri famam ad te pervenisse laetor, magisque laetabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi iam Romae iucundam esse gaudeo; eamque, quam nunquam vidi, tamen et amo, et amabilem esse cer-

to scio. Etiam atque etiam valetis, Patron, et tui condiscipuli. Quae de Tarentinis in-militia laboravi, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libente te repulsum tulisse eum, qui cum sororis tuae filii patruo certaret; magni amoris signum. itaque me etiam ad-monuisti, ut gauderem. nam mihi in mentem non venerat. Non credo, inquis. Ut libet: sed plane gaudeo: quoniam *το περιεσαι* interest *τις φρονειν*.

CICERO ATTICO S.

20. SATURNALIBUS mane se mihi Pindenissae dederunt, septimo et quadagesimo die, postquam oppugnare eos coepimus. Qui (malum) isti Pindenissae? qui sunt? inquires: nomen audiui nunquam. Quid ego faciam? non potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere. Hoc iam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse. quae cognosce *εν επιτομην*. sic enim concedis mihi proximis literis. Ephesum ut venerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius dici celebritatem, qua nihil me unquam delectavit magis. Inde oppidis, iis, qua ieram, mirabiliter accepti, Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus. ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisque verbis omnes iniurias revellimus superiores. quod idem dein Apameae quinque dies morati, et Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconii decem, fecimus, nihil ea iurisdictione aequabilius, nihil lenius, nihil gravius. Inde in castra veni a. d. VII Kal. Septemb. a. d. III exercitum lustravi apud Iconium. Ex his castris, cum graves de Parthis nuntii

venissent, perrexi in Ciliciam per Cappadociae partem eam, quae Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius Artavasdes, et ipsi Parthi Cappadocia se excludi putarent. Cum dies quinque ad Cybistra [Cappadociae] castra habuissem, certior sum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociae longe abesse; Ciliciae magis imminere. itaque confestim iter in Ciliciam feci per Tauri pylas. Tarsum veni a. d. III Non. Octob. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia ima aquarum divortio dividit; qui mons erat hostium plenus sempiternorum. Hic a. d. III Idus Octob. magnum numerum hostium occidimus. castella munitissima, nocturno Pontini adventu, nostro matutino, cepimus, incendimus. *Imperatores* appellati sumus. castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quae contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paulo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto et vastato Amano, inde discessimus. scis enim dici quaedam *πανικα*, dici item *τα κενυ τα πολεμικα*. Rumore adventus nostri, et Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, et Parthis timor iniectus est. itaque eos, cedentes ab oppido, Cassius infecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate Ofaces, dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis post diebus. erat in Syria nostrum nomen in gratia. Venit interim Bibulus. credo voluit appellatione hac inani nobis esse par. in eodem Amano coepit laureolam in mustaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemque primipili, nobilem sui generis, Asinium Dentonem, et reliquos cohortis eiusdem et Sex. Lu-

cilium, T. Gavii Caepionis, locupletis et splendidi hominis, filium, tribunum militum. sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindenisum, quod oppidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines et acres, et omnibus rebus ad defendendum parati,) einximus vallo et fossa: aggere maximo, vineis, turre altissima, magna tormentorum copia, multis fagittariis, magno labore, apparatu, multis faucibus nostris, incolumi exercitu, negotium confecimus. Hilara sane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam praedam concessimus. mancipia veniebant Saturnalibus tertiis. Cum haec scribebam, in tribunali res erat ad H-S CXX. Hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum Quinto fratri dabam. ipse me Laodiceam recipiebam. Haec adhuc, sed ad praeterita revertamur. Quod me maxime hortaris, et, quod pluris est, quam omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino *μωμω* satisfaciam: moriar, si quidquam fieri potest elegantius. Nec iam ego hanc continentiam appello, quae virtus voluptati resistere videtur. ego in vita mea nulla unquam voluptate tanta sum affectus, quanta afficior hac integritate. nec me tam fama, quae summa est, quam res ipsa, delectat. Quid quaeris? fuit tanti: me ipse non noram: nec satis sciebam, quid in hoc genere facere possem: recte *περυσιωμαι*. nihil est praeclarius. Interim haec *λαμπρα*. Ariobarzanes opera mea vivit, regnat. *εν παροδω*, consilio, et auctoritate, et quod infidiatoribus eius *απροσιτων* me, non modo *αδωροδοκων* praebui, regem regnumque servavi. Interea e Cappa-

docia ne pilum quidem. [atque etiam spero toto anno imperii nostri, teruncium sumtus in provincia nullum fore.] Brutum abiectum, quantum potui, excitavi : quem non minus amo, quam tu, paene dixi, quam te. Habes omnia. Nunc publice literas Romam mittere parabam. uberiores erunt, quam si ex Amalno misissem. At te Romae non fore? sed est totum, quod Kal. Mart. futurum est. vereor enim, ne, cum de provincia agetur, si Caesar resistet, nos retineamur. his tu si adesses, nihil timerem. Redeo ad urbana : quae ego diu ignorans, ex tuis iucundissimis literis a. d. v Kal. Ian. denique cognovi. eas diligentissime Philogenes, libertus tuus, curavit, perlonga et non satis tuta via, perferendas. nam quas Lenii pueris scribis datas, non acceperam. Iucunde de Caesare, et quae senatus decrevit, et quae tu speras : quibus ille si cedit, salvi sumus. Incendio Plaetoriano quod Seius ambustus est, minus moleste fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam vehemens fuerit, et quid actum sit, aveo scire. Ego, cum Laodiceam venero, Quinto, sororis tuae filio, togam puram iubeor dare ; cui moderabor diligentius. Deiotarus, cuius auxiliis magnis usus sum, ad me, ut scripsit, cum Ciceronibus Laodiceam venturus erat. Tuas etiam Epiroticas exspecto literas ; ut habeam rationem non modo negotii, verum etiam otii tui. Nicanor in officio est, et a me liberaliter tractatur : quem, ut puto, Romam cum literis publicis mittam ; ut et diligentius perferantur, et idem ad me certa de te et a te referat. Alexis quod mihi toties salutem adscribit, est gratum. sed cur non suis literis idem facit, quod meus

ad te Alexis facit? Phemio quaeritur *κερας*. Sed haec haec. Cura, ut valeas, et ut sciam, quando cogites Romam. Etiam atque etiam vale. Tua, tuosque Thermo et praefens Ephesi diligentissime commendam, et nunc per literas: ipsumque intellexi esse perstudiosum tui. Tu velim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammeni, des operam, ut, quod tuo meoque beneficio puer habet, cures, ne qua ratione convellatur. utriusque nostrum honestum existimo; tum mihi erit pergratum.

CICERO ATTICO S.

21. **T**E in Epirum salvum venisse, et, ut scribis, ex sententia navigasse, vehementer gaudeo: non esse Romae meo tempore perneccessario, submolestè fero: hoc me tamen consolor: non spero te istuc iucunde hiemare, et libenter requiescere. Cassius, frater Q. Cassii, familiaris tui, pudentiores illas literas miserat, (de quibus tu ex me requiris, quid sibi voluerint,) quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit confectum esse Parthicum bellum. Receperant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli adventum, sed nullo nostro *ευνηρηματι*. hodie vero hiemant in Cyrhethica, maximumque bellum impendet. nam et Orodii, regis Parthorum filius, in provincia nostra est; nec dubitat Deiotarus, (cuius filio pacta est Artavasdis filia, ex quo sciri potest,) quin cum omnibus copiis ipse prima aestate Euphraten transiturus sit. quo autem die Cassii literae victrices in senatu recitatae sunt, id est, nonis Octobribus, eodem meae

tumultum nuntiantes. Axius noster ait, nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatae: quas certo scio plenas timoris fore. Ex iis rebus hoc vereor, ne, cum Pompeius propter metum rerum novarum nusquam dimittatur, Caesari nullus honos a senatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet senatus, nos, antequam successum sit, oportere decedere; nec in tanto motu rerum tantis provinciis singulos legatos praeesse. Hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne intercessor quidem sustinere possit, horreo; atque eo magis, quod tu abes, qui consilio, gratia, studio multis rebus occurreres. Dices me ipsum mihi sollicitudinem struere. Cogor: et velim ita sit. sed omnia metuo. etsi bellum *ακροτελευτιον* habet illa tua epistola, quam dedisti nauseans Buthroto: *Tibi, ut video & spero, nulla ad decedendum erit mora. Mallem, ut video: nihil opus fuit, ut spero.* Acceperam autem satis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. in his *γλυκυπικρον* illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, si quid secus, te ad me [fore] venturum. Agunt me dubitationes tuae: simul et vides, quas acceperim literas. nam quas Hermoni, centurionis Camulae, [ipse] scribis te dedisse, non accepi. Lenii pueris te dedisse, saepe ad me scripseras. eas Laodiceae denique, cum eo venissem, III Id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas a. d. x Kal. Octobres. Lenio tuas commendationes et statim verbis, et reliquo tempore re probabo. Hae literae cetera vetera habebant, unum hoc novum, de Cybiratis pantheris. Multum te a-

mo, quod respondisti M. Octavio, te non putare. sed posthac omnia, quae certa non erunt, pro certo negato. nos enim et nostra sponte bene firmi, et mehercule auctoritate tua inflammati, vicimus omnes (hoc tu ita reperiēs) cum abstinentia, tum iustitia, facilitate, clementia. Cave putēs quidquam homines magis unquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente provinciam, sumtus factum esse, nec in rempublicam, nec in quemquam meorum, praeterquam in L. Tullium legatum. is, ceteroqui abstinens, sed Iulia lege, transitans, semel tamen in diem, non, ut alii solebant, omnibus vicis, [praeter eum semel, nemo accepit] facit, ut mihi excipiendus sit, cum teruncium nego sumtus factum. praeter eum accepit nemo. has a nostro Q. Titinio fordes accepimus. Ego, aestivis confectis, Quintum fratrem hibernis et Ciliciae praefeci. Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset; ne cives Romani pauci, qui illic negotiantur, ius sibi dictum negarent: nam evocari ex insula Cyprios non licet. ipse in Asiam profectus sum Tarso Nonis Ianuariis: non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciae civitatum, maximeque Tarsensium. Postea vero quam Taurum transgressus sum, mirifica expectatio Asiae nostrarum dioecesium, quae sex mensibus imperii mei nullas meas acceperat literas, nunquam hospitem viderat. Illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quaestu. civitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprii talenta

Attica cc. qua ex insula (non υπερβολικως , sed verissime loquor) nummus nullus , me obtinente , erogabitur. Ob haec beneficia , quibus illi obstupescunt , nullos honores mihi , nisi verborum , decerni sino : statuas , fana , τετριπτα prohibeo : nec sum in ulla re alia molestus civitatibus ; sed fortasse tibi , qui haec praedicem de me. perfer , si me amas. tu enim me haec facere voluisti. Iter igitur ita per Asiam feci , ut etiam fames , qua nihil miserius est , quae tum erat in hac mea Asia , (messis enim nulla fuerat ,) mihi optanda fuerit. quacunq̄ue iter feci , nulla vi , nullo iudicio , nulla contumelia , auctoritate et cohortatione perfeci , ut et Graeci , et cives Romani , qui frumentum compresserant , magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Februariis , quo die has literas dedi , forum institueram agere Laodiceae Cibyraticum et Apamense ex Idibus Mart. ibidem Synnadenense , Pamphylium , (tum Phemio dispiciam κερως Aonium) Isauricum : ex Idibus Mai. in Ciliciam , ut ibi Iunius consumatur. velim tranquille a Parthis. Quintilis , si erit , ut volumus , in itinere est per provinciam redeuntibus consumendus. venimus enim in provinciam Laodiceam , Sulpicio et Marcello consulibus , pridie Kal. Sextiles. inde nos oportet decedere a. d. IV Kal. Sext. Primum contendam a Quinto fratre , ut se praefici patiatur : quod et illo et me invitissimo fiet. sed aliter honeste fieri non potest , praesertim cum virum optimum , Pontinum , ne nunc quidem retinere possim. rapit enim hominem Postunius Romanam , fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra. nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Bru-

tus tuus quosdam creditores Salaminiorum ex Cypro, M. Scaptium et P. Matinium; quos mihi maiorem in modum commendavit. Matinium non novi. Scaptius ad me in castra venit. pollicitus sum curaturum me, Bruti causa, ut ei Salaminii pecuniam solverent. egit gratias. praefecturam petivit. negavi me cuiquam negotianti dare; quod idem tibi ostenderam. Cn. Pompeio petenti probaram institutum meum: quid dicam? Torquato, de M. Lenio tuo, multis aliis. si praefectus vellet esse syngraphae causa, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit. Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; et eundem habuerat praefectum. vexabat Salaminios. ego equites ex Cypro decedere iussi. moleste tulit Scaptius. Quid multa? ut ei fidem meam praestarem; cum ad me Salaminii Tarsum venissent, et una Scaptius, imperavi, ut pecuniam solverent. multa de syngrapha, de Scaptii iniuriis. Negavi me audire. hortatus sum; petivi etiam, pro meis in civitatem beneficiis, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturum. Homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se a me solvere. quod enim praetori dare consueffent, quoniam ego non acceperam, se a me quodam modo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptii nomine, quam in vectigali praetorio. Collaudavi homines. Recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. Interim cum ego in edicto tralatitio, centesimas me observaturum, haberem, cum anato-cismo anniversario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. Quid ais? inquam. possiunne contra meum

edictum? At ille profert senatusconsultum Lentulo Philippoque consulibus, *ut qui Ciliciam obtineret, ius ex illa syngrapha diceret.* Cohorruì primo: etenim erat interitus civitatis. reperio duo senatusconsulta iisdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminii cum Romae versuram facere vellent, non poterant; quod lex Gabinia vetabat [e syngrapha ius dicere]. Tum ii Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare volebant quater, si sibi senatusconsulto caveretur. Fit gratia Bruti senatusconsultum, *Ut neve Salaminiiis, neve qui eis dedisset, fraudi esset.* Pecuniam numerarunt. at postea venit in mentem foeneratoribus, nihil se iuvare illud senatusconsultum, quod ex syngrapha ius dici lex Gabinia vetaret. Tum fit senatusconsultum, *Ut ea syngrapha esset, qua vi ceterae.* Sed ut eodem; cum haec differuissem, seducit me Scaptius; ait se nihil contra dicere: sed eos putare, talenta cc se debere; ea se velle accipere: debere autem eos paulo minus: rogat, ut eos ad cc perducam. Optime, inquam. voco illos ad me, remoto Scaptio. Quid vos? quantum; inquam, debetis? Respondent, *cvi.* Refero ad Scaptium. Homo clamare. Quid opus est? inquam. rationes conferatis. Assidunt, subducunt: ad nummum convenit. illi se numerare velle, urgere, ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. Dedi veniam homini impudenter petenti. Graecis querentibus, ut in fano deponerent postulantibus, non concessi. Clamare omnes, qui aderant, nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alii, nihil stultius. Mihi autem impudens magis, quam stultus, videbatur.

Nam aut bono nomine centesimis contentus erat, aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam causam: quae si Bruto non probatur; nescio, cur illum amemus: sed avunculo eius certe probabitur, praesertim cum senatusconsultum modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum causa, ut centesimae perpetuo foenore ducerentur. Hoc quid intersit, si tuos digitos novi, certe habes subductum. in quo quidem, *εδὲ παρεργον*, Luceius M. F. queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas novas perveniat. commemorat, quid olim mali C. Iulius fecerit, cum dieculam duxerit: nunquam respublica plus. Sed ad rem redeo. Meditare adversus Brutum causam meam: si haec causa est, contra quam nihil honeste dici potest; praesertim cum integram rem et causam reliquerim. Reliqua sunt domestica. De *εὐδομουχῶ* probo idem, quod tu; Postumiae F. ille quoniam Pontidiae nugatur. sed vellem adesses. A Quinto fratre his mensibus nihil expectaris. nam Taurus propter nives ante mensem Iunium transiri non potest. Thermum, ut rogas, creberrimis literis fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Deiotarus rex, eumque ait a se sustentari. Cum scies, Romae intercalatum sit, necne; velim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Literas tuas minus paulo expecto, quam si Romae esses: sed tamen expecto.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Qui has M. Tullii epistolas in libros distribuit, is mihi videtur, libri alius initium hinc maxime fecisse, quod hæc aliis Consulibus, quam superioris libri scriptae fuerint: nempe L. Aemilio Paulo: C. Claudio Marcello, quem Suetonius Marci Marcelli patruelem facit, Dio, sobrinum, vel, ex aliorum opinione, fratrem. Hic igitur liber certum argumentum nullum habet, quod ad Remp. pertineat. Nam bellum Parthicum, cuius hic mentio fit, in metu potius, quam re ipsa fuit; cum anno superiore, qui ab illo coepto quartus fuit, finem acceperit. De rebus urbanis, quod odiosa quaedam se Cicero audisse scribit, tale fuit. Caesar cum vereretur, ne se iniqui sui provincia atque exercitu spoliarent; sicque cogere-
tur, si consul fieri vellet, privatus ac praefens petere; L. Paullum consulem & C. Curionem tribunum pl. antea suis actionibus adversantes, grandi mercede sibi conciliavit; quorum opera factum est, ut retineret exercitum. Nam cum de illo dimittendo referretur, Curio ita est assensus, si reliqui quoque dimitterent; Pompeium notans sine dubio. Hoc anno Cicero de provincia decessit III Kalend. Sext. atque Idib. Oct. Athenis fuit, unde postrema libri huius epistola data est. Reliqua sunt privata atque domestica; de Tullia Dolabellae collocanda; & aliis rebus:

Cicer. Oper. Vol. VIII.

R

CICERO ATTICO S.

1. **A**CCEPI tuas literas a. d. quintum Terminalia Laodiceae, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiae. his igitur respondebo: sic enim postulas: nec *οικονομιαν* meam institutam, sed ordinem conservabo tuum. Recentissimas a Cybistris te meas literas habere ais, a. d. x Kal. Octob. datas: et scire vis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, praeter eas, quas scribis Lentuli pueris et Equotutico, et Brundisio datas. quare non *αιχεται* tua industria, quod vereris, sed praecclare ponitur; si quidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam *εαδυτητα* in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; vehementer gaudeo: ac putaram fecus. Appius enim ad me ex itinere bis terve *υπομεμψιτοι-εως* literas miserat, quod quaedam a se constituta rescinderem. Ut, si medicus, cum aegrotus alii medico traditus sit, irasci velit ei medico, qui sibi successerit, si, quae ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, cum *εξ αφαιρεσεως* provinciam curarit, sanguinem miserit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, *προσανατρεφομενην* eam a me non libenter videt; sed modo succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo dissimilitudo meae rationis offendit hominem. Quid enim potest esse tam dissimile, quam illo imperante exhaustam esse sumtibus et iacturis provinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum esse erogatum nec privatim, nec publice? Quid di-

cam de illius praefectis ? comitibus ? legatis ? etiam de rapinis ? de libidinibus ? de contumeliis ? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota provincia. Haec nonnulli amici Appii ridicule interpretantur : qui me idcirco putent bene audire velle, ut ille male audiat, et recte facere, non meae laudis, sed illius contumeliae causa. Sin Appius, ut Bruti literae, quas ad te misi, significabant, gratias nobis agit, non moleste fero : sed tamen eo ipse die, quo haec ante lucem scribebam, cogitabam eius multa inique constituta et acta tollere. Nunc venio ad Brutum, quem ego omni studio, te auctore, sum complexus : quem etiam amare coeperam : sed, dico, revocavi me, ne te offenderem. noli enim putare, me quidquam maluisse, quam, ut mandatis, facere ; nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellum dedit ; iisdemque de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecutus. Primum, ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quae mihi pollicebatur, illi daret. quoad mecum rex fuit, per bono loco res erat : post a Pompeii procuratoribus sexcentis premi coeptus est. Pompeius autem cum ob ceteras causas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse venturus. ei tamen sic nunc solvitur, tricesimo quoque die talenta Attica xxxiii, et hoc ex tributis : nec id satis efficit in usuram menstruam. sed Cnaeus noster clementer id fert : forte caret : usura, nec ea solida, contentus est. alii neque solvit cuiquam, nec potest solvere. nullum enim aerarium,

nullum vestigial habet. Appii instituto tributa imperat. ea vix, in foenus Pompeii quod satis fit, efficiunt. Amici regis duo tresve perdivites sunt : sed ii suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. Equidem non desino tamen per literas rogare, suadere, accusare regem. Deiotarus etiam mihi narravit, se ad eum legatos misisse de re Bruti : eos sibi responsum retulisse, illum non habere. et mehercule ego ita iudico, nihil illo regno spoliatus, nihil rege egentius. itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scaevola, foenus et impendium recusare. Ego tamen, quas per te Bruto promiseram praefecturas, M. Scaptio, L. Gaudio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli. nec enim in provincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot vellet, praefecturas sumeret, dum ne negotiatori. itaque duas ei praeterea dederam. sed ii, quibus petierat, de provincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminis : quod video tibi etiam novum accidisse, tanquam mihi. nunquam enim ex illo audivi, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, *Salaminii pecuniam debent M. Scaptio et P. Matinio, familiaribus meis*. Eos mihi commendat : adscribit etiam, et quasi calcar admovent, intercessisse se pro iis magnam pecuniam. Conseceram, ut solverent, centesimis sexennii ductis cum renovatione singulorum annorum. at Scaptius quaternas postulabat. metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. nam ab edicto meo recessissem, et civitatem, in Catonis et in ipsius Bruti fide locatam, meisque beneficiis ornatam, funditus perdidis-

sem. Atque hoc tempore ipso impingit mihi epistolam Scaptius Bruti, rem illam suo periculo esse: quod nec mihi unquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut praefecturam Scaptio deferrem. id vero per te exceperamus, ne negotiatori: quodsi cuiquam, huic tamen non. fuerat enim praefectus Appio; et quidem habuerat turmas equitum, quibus inclusum in curia senatum Salamine obsederat, ut fame senatores quinque morerentur. itaque ego, quo die tetigi provinciam, cum mihi Cyprii legati Ephesum obviam venissent, literas misi, ut equites ex insula statim decederent. His de causis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum scripsisse. sed tamen hoc sum animo: si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, qui in tota provincia singulas observarem, itaque edixissem, idque etiam acerbissimis foeneratoribus probaretur; si praefecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sext. Statio negavi, et iis probavi; si equites deductos moleste feret: accipiam equidem dolorem, mihi illum irasci, sed multo maiorem, non esse eum talem, qualem putassem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi potestatem fuisse. Addo etiam illud, quod vereor, tibi ipsi ut probem: consistere usura debuit, quae erat in edicto meo. deponere volebant: impetravi ab Salaminis, ut silerent. veniam illi quidem mihi dederunt; sed quid iis fiet, si huc Paullus venerit? sed totum hoc Bruto dedi, qui de me ad te humanissimas literas scripsit: ad me autem, etiam

cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, ἀκρί-
 τωνητως solet scribere. Tu autem velim ad eum scri-
 bas de his rebus, ut sciam, quo modo haec acci-
 piat. facies enim me certiozem. Atque hoc superio-
 ribus literis ad te diligenter perscripseram: sed pla-
 ne te intelligere volui, mihi non excidisse illud,
 quod tu ad me quibusdam literis scripsisses; si nihil
 aliud de hac provincia, nisi illius benevolentiam,
 deportassem, mihi id satis esse. Sit sane; quoniam ita
 tu vis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato,
 meo fiat. Igitur meo decreto soluta res Scaptio sta-
 tim. quam id rectum sit, tu iudicabis: ne ad Cato-
 nem quidem provocabo. Sed noli me putare ἐγκε-
 λευσματα illa tua abiecisse, quae mihi in visceribus
 haerent. flens mihi meam famam commendasti. Quae
 epistola tua est, in qua mentionem non facias? Ita-
 que irascatur, qui volet: patiar. το γαρ εν μετ' εμκ. prae-
 fertim cum sex libris, tanquam praedibus, me ip-
 sum obstrinxerim, quos tibi tam valde probari gau-
 deo: e quibus unum ιστορικον requiris de Cn. Flavio
 Cn. F. ille vero ante decemviros non fuit: quippe
 qui aedilis curulis fuerit; qui magistratus multis annis
 post decemviros institutus est. Quid ergo profecit,
 quod protulit fastos? occultatam putant quodam tem-
 pore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a pau-
 cis. nec vero pauci sunt auctores, Cn. Flavium scri-
 bam fastos protulisse, actionesque composuisse: ne
 me hoc, vel potius Africanum (is enim loquitur)
 commentum putes. Ουκ ελαδς σε illud de gestu histrio-
 nis; tu scelestè suspicaris, ego αφελως scripsi. De me
 imperatore scribis te ex Philotimi literis cognosse.

sed credo te, iam in Epiro cum esses, binas meas de omnibus rebus accepisse, unas a Pindenisso capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas. quibus de rebus, propter casum navigandi, per binos tabellarios misi Romam literas publice. De Tullia mea tibi assentior; scripsique ad eam, et ad Terentiam, mihi placere. tu enim ad me iam ante scripseras, *ac vellem te in tuum veterem gregem retulisses*. Correcta vero epistola Memmiana, nihil negotii fuit. multo enim malo hunc a Pontidia, quam illum a Servilia. quare adiunges Aufium nostrum, hominem semper amantem mei; nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appii amorem erga me cum reliqua hereditate crevisse; qui declaravit, quanti me faceret, cum saepe, tum in Bursa. nae tu me sollicitudine magna liberaris. Furnii exceptio mihi non placet. nec enim ego ullum aliud tempus timeo, nisi quod ille solum excipit. sed scriberem ad te de hoc plura, si Romae esses. In Pompeio te spem omnem otii ponere non miror: ita res est; removendumque censeo illud *dis-simulantem*. Sed enim, *οικονομια* si perturbator est, tibi assignato: te enim sequor *σχεδιαζοντα*. Cicerones pueri amant inter se, discunt, exercentur: sed alter, uti dixit Isocrates in Ephoro et Theopompo, frenis eget, alter calaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandavit enim pater. eam sic observabo, quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus est. pueri autem aiunt, eum furenter irasci. sed homo nec doctior, nec sanctior fieri potest, nec tui meique amantior. Thermum, Silium vere audis laudari. valde se honeste gerant. adde M.

Nonium, Bibulum, me, si voles. Iam Scrofa vellem haberet, ubi posset. est enim lautum negotium. ceteri infirmant *πρωλιτευμα* Catonis. Hortensio quod causam meam commendas, valde gratum. De Amiano spei nihil putat esse Dionysius. Terentii nullum vestigium agnovi. Moeragenes certe periit. feci iter per eius possessionem, in qua animal reliquum nullum est. haec non noram tum, cum cum Democrito tuo locutus sum. Rhosiaca vasa mandavi. Sed heus tu, quid cogitas? in felicatis lancibus et splendidissimis canistris, olusculis nos soles pascere; quid te in vasis fictilibus appositurum putem? *κερας* Phemio mandatum est: reperietur; modo aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas literas misit. necdum Bibuli erant allatae: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoveatur fenatus. equidem sum in magna animi perturbatione. si, ut opto, non prorogatur nostrum negotium; habeo Iunium et Quintilem in metu. esto; duo quidem menses sustinebit Bibulus. quid illo fiet, quem reliquero, praesertim si fratrem? quid me autem, si non tam cito decedo? magna turba est. mihi tamen cum Deiotaro convenit, ut ille in meis castris esset cum suis copiis omnibus. habet autem cohortes quadringenarias nostra armatura xxx; equitum *κιο κιο*. erit ad sustentandum, quoad Pompeius veniat; qui literis, quas ad me mittit, significat, suum negotium illud fore. hiemant in nostra provincia Parthi. expectatur ipse Orodes. quid quaeris? aliquantum est negotii. De Bibuli edicto nihil novi, praeter illam exceptionem, de qua tu ad me scripseras, *nimis gra-*

vi praecudio in ordinem nostrum. ego tamen habeo
ισοδυναμειαν, sed tectiorem, ex Q. Mucii P. F. edicto
 Asiatico, *extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari*
non oporteat, ex fide bona: multa que sum secutus Scae-
 volae; in iis illud, in quo sibi libertatem censent Graeci
 datam, ut Graeci inter se disceptent suis legibus.
 Breve autem edictum est propter hanc meam *διαταξιν*,
 quod duobus generibus edicendum putavi: quorum
 unum est provinciale, in quo est de rationibus ci-
 vitatum, de aere alieno, de usura, de syngraphis;
 in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine
 edicto satis commode transigi non potest, de here-
 ditatum possessionibus, de bonis possidendis, ma-
 gistris faciendis, vendendis: quae ex edicto et po-
 stulari, et fieri solent. Tertium, de reliquo iure di-
 cundo, *αγραφον* reliqui. dixi me de eo genere mea
 decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaque
 curo, et satisfacio adhuc omnibus. Graeci vero exsul-
 tant, quod peregrinis iudicibus utuntur. Nugatoribus
 quidem, inquires. Quid refert? tamen se *αυτονομειαν* ad-
 eptos putant. vestri enim, credo, graves habent, Tur-
 pionem futorium, et Vettium mancipem. De pub-
 licanis quid agam, videris quaerere. Habeo in deli-
 ciis, obsequor, verbis laudo, orno; efficio, ne cui
 molesti sint. *το παραδοξοτατον*, usuras eorum, quas
 pactionibus adscripserant, servavit etiam Servilius.
 Ego sic: diem statuo satis laxam; quam ante si sol-
 verint, dico me centesimas ducturum; si non sol-
 verint, ex pactione. Itaque et Graeci solvunt tole-
 rabili foenore; et publicanis res est gratissima. Sic
 illa iam habent, pleno modio verborum honorem,

invitationem crebram. quid plura? sunt omnes ita mihi familiares, ut se quisque maxime putet. sed tamen μηδεν αυτοις. Scis reliqua. De statua Africani, (ωπραγματων ασυγκλωστον! sed me ipsum delectavit in tuis literis) ain' tu? Scipio hic Metellus proavum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi Cos. ea statua, quae ad Opis per te posita in excelso est. in illa item, quae est ad Πολυδευκας, hercule inscriptum est Cos. quam esse eiusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat. At mehercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic in Capitolio posuit, animadvertissem in Serapionis subscriptione Africani cognomen, erratum fabrilis putavi; nunc video Metelli. ο ανιστορησιαν turpem! nam illud de Flavio et fastis, si secus est, commune erratum est; et tu belle ηπορησας; et nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Graecos. Quid enim non dixit, Ευπολιν, τον της αρχαιας, ab Alcibiade, navigante in Siciliam, deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes. affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. num idcirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis erravit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur iacet Teophrastus, si id a Timaeo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire, proavum suum censorem non fuisse, turpe est; praesertim cum post eum consulem, nemo Cornelius, illo vivo, censor fuerit. Quod de Philotimo, et de solutione H-S xx DC scribis, Philotimum circiter Kalend. Ianuar. in Chersonesum audio venisse: ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Camillus

scribit se accepisse : ea quae sint, nescio, et aveo scire. verum haec posterior, et coram fortasse commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte epistolae commovit: scribis enim sic, *τι λοιπον*? deinde me obsecras amantissime, ne obliviscar vigilare, et ut animadvertam, quae fiant. Num quid de quo inaudisti? etsi nihil eiusmodi est. *πολλὸς γέ και δει*. nec enim me fefellisset, nec falleret. sed ista admonitio tua tam accurata, nescio quid mihi significare visa est. De M. Octavio iterum iam tibi rescribo, te illi probe respondisse. paulo vellem fidentius. Nam Coelius libertum ad me misit, et literas accurate scriptas: sed de pantheris foede, ac civitatibus. Rescripsi, alterum me moleste ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romae, nullum in mea provincia nummum, nisi in aes alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuique eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius viveret. illud autem alterum, alienum esse existimatione mea, Cybiratas imperio meo publice venari. Lepta tua epistola gaudio exsultat. etenim scripta belle est, meque apud eum magna in gratia posuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quod tibi diligenter mandavit, ut mihi salutem adscriberes: gratum etiam Pilia: sed illa officiosius, quod mihi, quem nunquam vidit. igitur tu quoque salutem utrique adscribito. Literarum datarum prid. Kal. Ianuar. suavem habuit recordationem clarissimi iurisiurandi: quod ego non eram oblitus. magnus enim praetextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut postulasti, *χρυσέα χαλκείων*; sed paria paribus respondimus. Ecce autem alia pusilla epistola, quam non

relinquam *ἀναντιφώνητον*. Bene mehercule potuit Lucceius Tusculanum; nisi forte: solet enim cum suo tibicine: et velim scire, quis sit status eius. Lentulum quidem nostrum prae aere Tusculanum proscrip-
 sisse audio. cupio hos expeditos videre: cupio etiam Sextium: adde, si vis, Coelium: quibus omnibus est, *αἰδέσθην μὲν ἀντιφασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδεχθαι*. De Memmio restituendo ut Curio cogitet, te audisse puto. De Egnatii Sidicini nomine, nec nulla, nec magna spe sumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentissime Deiotarus curat, graviter aegrum. Respondi etiam minori. Tu velim, dum ero Laodiceae, id est, ad Idus Mai. quam saepissime mecum per literas colloquere: et cum Athenas veneris, (iam enim sciemus de rebus urbanis, de provinciis, quae omnia in mensem Martium sunt collata,) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, iamne vos a Caesare per Herodem talenta Attica *L* extorsistis? in quo, ut audio, magnum odium Pompeii suscepistis. putat enim, suos nummos vos comedisse; Caesarem in Nemoensi aedificando diligentio-
 rem fore. Hoc ego ex P. Vedio, magno nebulone, sed Pompeii tamen familiari, audivi. Hic Vedius venit mihi obviam cum duobus esse-
 dis, et rheda equis iuncta, et lectica, et familia magna: pro qua, si Curio legem pertulerit, H-S centena pendat necesse est. erat praeterea cynocephalus in esse-
 sedo: nec deerant onagri. nunquam vidi hominem nequiores. sed extremum audi. Diversatus est Laodiceae apud Pompeium Vindillum. ibi sua deposuit, cum ad me profectus est. Moritur interim Vindullus: quae res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur.

C. Vennonius domum Vindulli venit. cum omnia obsignaret, in Vedianas res incidit, in his inventae sunt quinque plangunculae matronarum, in quibus una sororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; et illius Lepidi, qui haec tam negligenter ferat. Haec te volui *παριστορησαι*. fumus enim ambo belle curiosi. Unum etiam velim cogites. audio Appium *προπυλαιου* Eleusine facere. num inepti fuerimus, si nos quoque Academiae fecerimus? Puto, inquires. ergo id ipsum scribes ad me. equidem valde ipsas Athenas amo. volo esse aliquod monumentum. odi falsas inscriptiones statuarum alienarum. sed ut tibi placebit: faciesque me, in quem diem Romana incidant mysteria, certiolem, et quo modo hiemaris. Cura ut valeas. Post Leuctricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quinto.

CICERO ATTICO S.

2. **C**UM Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, salutandi causa, venisset, et se statim ad te navigaturum esse diceret; has ei literas dedi: quibus ad eas rescripsi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et respondebo primum postremae tuae paginae, quae mihi magnae molestiae fuit, quod ad te scriptum est a Cincio de Statii sermone: in quo hoc molestissimum est, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. probari autem? de isto haecenus. dixerim me vel plurima vincula tecum summae coniunctionis optare, etsi sunt amoris artissima: tantum abest, ut ego ex eo, quo adstricti sumus, laxari aliquid velim. Il-

lum autem multa de istis rebus asperius folere loqui; saepe sum expertus; saepe etiam lenivi iratum. id scire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militiave nostra, saepe incensam ira vidi, saepe placatum. Quid ad Statium scripserit, nescio. quidquid acturus de tali re fuit, scribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maxime curae, ne quid fiat secus, quam volumus, quamque oportet. Nec fatis est in eiusmodi re, se quemque praestare: maximae partes istius officii sunt pueri Ciceronis, sive iam adolescentis: quod quidem illum soleo hortari. ac mihi videtur matrem valde, ut debet, amare, teque mirifice. sed est magnum illud quidem, verumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotii fatis. Quoniam respondi postremae tuae paginae prima mea; nunc ad primam revertar tuam. Peloponnesias civitates omnes maritimas esse, hominis non nequam, sed etiam tuo iudicio probati, Dicaearchi tabulis credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chaeronis narratione Graecos in eo reprehendit, quod mare tam secuti sunt, nec ullum in Peloponneso locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat *ιστορικωτατος*, et vixerat in Peloponneso,) admirabar tamen; et, vix accedens, communicavi cum Dionysio. atque is primo est commotus: deinde, quod tum de isto Dicaearcho non minus bene existimabat, quam tu de C. Vestorio, ego de M Cluvio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiae censebat esse Lepreon quoddam maritimum: Teneae autem, et Aliphera, et Tritia *νεοκτιστα* ei videbatur; idque *τω των νεων καταλογω* confirmabat, ubi nentio

non fit istorum. Atque istum ego locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli. Phliasios autem dici sciebam, et ita fac ut habeas; nos quidem sic habemus. sed primo me *αναλογία* deceperat, *Φλιες, Οπους, Σιπες*. quod *’Οπεντιοι, Σιπεντιοι*. sed hoc continuo correximus. Laetari te nostra moderatione et continentia video. tum id magis faceres, si adesses, atque hoc foro, quod egi ex Idibus Febr. Laodiceae ad Kalend. Mai. omnium dioecesum, praeter Ciliciae. mirabilia quaedam effecimus: ita multae civitates omni aere alieno liberatae, multae valde levatae sunt: omnes, suis legibus et iudiciis usae, *αυτονομιαν* adeptae, revixerunt. His ego duobus generibus facultatem ad se aere alieno liberandas aut levandas dedi; uno, quod omnino nullus in imperio meo sumtus factus est, (nullum cum dico, non loquor *υπερβολικως*,) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile est, quantum civitates emerferint. Accessit altera. Mira erant in civitatibus ipsorum furta Graecorum, quae magistratus sui fecerant. quaesivi ipse de iis, qui annis decem proximis magistratum gesserant. aperte fatebantur. itaque, sine ulla ignominia, suis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt. itaque publicanis in oculis sumus. Gratis, inquis, viris. Sensimus. Iam cetera iurisdictione nec imperita, et clemens cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime provinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata haec et magna, mihi que nondum laboriosa ex illa vetere militia. Nonis Mai. in

Ciliciam cogitabam : ibi cum Iunium mensem consumssem, atque utinam in pace ! (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quintilem in reditu ponere. annuae enim mihi operae a. d. III Kalend. Sext. emerentur. magna autem in spe sum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Habebam acta urbana usque ad nonas Martias; e quibus intelligebam, Curionis nostri constantia omnia potius actum iri, quam de provinciis. ergo, ut spero, propediem te videbo. Venio ad Brutum tuum, immo nostrum : sic enim mavis. Equidem omnia feci, quae potui aut in mea provincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, et ago quotidie, per literas scilicet. ipsum enim triduum quatrividuumve mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberavi. sed et tum praesens, et postea creberrimis non desisti rogare et petere mea causa; suadere et hortari sua. multum profeci, sed quantum, non plane, quia longe absum, scio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio vellent solvere; sed centesimis ductis a proxima quidem syngrapha, nec perpetuis, sed renovatis quotannis. numerabantur nummi : noluit Scaptius. Tun' qui ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in syngrapha. fieri non poterat : nec, si posset, ego pati possem. Audio omnino Scaptium poenitere. nam quod senatusconsultum esse dicebat, ut ius ex syngrapha diceretur, eo consilio factum est, quod pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam sumserant. vetabat autem Auli lex, ius dici de ita sumpta pecunia. decrevit igitur senatus, ut ius diceretur ista syn-

grapha. nunc ista habet iuris idem, quod ceterae, nihil praecipui. Haec a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi nescio; Catoni certe probabo. sed iam ad te ipsum revertor. Ain' tandem, Attice, laudator integritatis et elegantiae? *ausus es hoc ex ore tuo*, inquit Ennius, ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, si necum esses, qui scribis morderi te interdum, quod non simul sis, paterere me id facere, si vellem? *Non amplius*, inquis, *quingenta*. Cum Spartaco minus multo primo fuerunt. Quid tandem isti mali in tam tenera insula non fecissent? non fecissent autem? immo quid ante adventum meum non fecerunt? inclusum in curia senatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint nonnulli fame. erat enim praefectus Appii Scaptius; et habebat turmas ab Appio. Id me igitur tu, cuius mehercule os mihi ante oculos solet versari, cum de aliquo officio ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, praefectus ut Scaptius sit? alias hoc statueramus, ut negotiatorem neminem; idque Bruto probaveramus. Habeat is turmas? cur potius, quam cohortes? sumtu iam nepos evadit Scaptius. Voluat, inquis, principes. Scio. nam ad me Ephesum usque venerunt, flentesque equitum scelera, et miseras suas detulerunt. itaque statim dedi literas, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent; ob eamque causam, tum ob ceteras, Salaminii nos in coelum decretis suis sustulerunt. Sed iam quid opus equitatu? solvunt enim Salaminii. nisi forte id volumus armis efficere, ut foenus quaternis centesimis ducant. Et ego audebo legere unquam, aut at;

tingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Nimis, nimis, inquam, in isto Brutum amasti, dulcissime Attice: nos, vereor, ne parum. Atque haec, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. Cognosce nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus; honeste tamen, sed plane libenter: nec enim ipsum odimus; et Brutum amamus; et Pompeius mirifice a me contendit; quem mehercule plus plusque in dies diligo. C. Coelium quaestorem huc venire audisti. nescio, quid sit: sed... Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenis fore mense Septembri. tuorum itinerum tempora scire fane velim. *Ευθηειαν* Sempromii Rufi cognovi ex epistola tua Corcyraea. Quid quaeris? invideo potentiae Vestorii. Cupiebam etiam nunc plura garrere; sed lucet: urget turba: festinat Philogenes. Valebis igitur, et valere Piliam et Caeciliam nostram iubebis literis: *salvebis a meo Cicerone.*

C I C E R O A T T I C O S.

3. **E**TSI nil fane habebam novi, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, literas; tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit: ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid iuvare posses, quippe res enim est in manibus; tu autem abes longe gentium :

Πολλα δ' εν μεταιχημω

Νοτος κυλινδει κυματ' ευρεινς αλος) obrepfit dies, ut vides, (mihi enim a. d. III Kal. Sext. de provincia decedendum est,) nec succeditur. Quem relinquam,

qui provinciae praesit? Ratio quidem et opinio hominum postulat fratrem: primum, quod videtur esse honos; nemo igitur potior: deinde, quod solum habeo praetorium. Pomtinus enim ex pacto et conventu (nam ea lege exierat) iam a me discesserat. Quaestorem nemo dignum putat. etenim est levis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror. odit enim provinciam. et hercule nihil odiosius, nihil molestius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officii? cum bellum esse in Syria magnum putetur, id videatur in hanc provinciam erupturum; hic praesidii nihil sit; sumtus annuus decretus sit; videaturne aut pietatis esse meae, fratrem relinquere; aut diligentiae, nugarum aliquid relinquere? magna igitur, ut vides, sollicitudine afficior, magna inopia consilii. Quid quaeris? toto negotio nobis opus non fuit. Quanto tua provincia melior? decedes, cum voles; nisi forte iam decessisti: quem videbitur, praeficies Thesprotiae et Chaoniae. Necdum tamen ego Quintum conveneram, ut iam, si id placeret, scirem, possetne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid vellem, habebam. Hoc est igitur eiusmodi. reliqua plena adhuc et laudis et gratiae, digna iis libris, quos tu laudas. conservatae civitates; cumulate publicanis satisfactum: offensus contumelia nemo; decreto iusto et severo perpauca; nec tamen quisquam, ut queri audeat. res gestae dignae triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus; sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda provincia. sed haec Deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus sci-

licet plura tu scis; saepius et certiora audis. equidem doleo, non me tuis literis certiolem fieri. huc enim odiosa afferebantur de Curione, de Paulo: non quod ullum periculum videam stante Pompeio, vel etiam sedente; valeat modo: sed mehercule Curionis et Pauli, meorum familiarium, vicem doleo. Formam igitur mihi totius reipublicae, si iam es Romae, aut cum eris, velim mittas; quae mihi obviam veniat, ex qua me fingere possim, et praemeditari, quo animo accedam ad urbem. est enim quiddam, advenientem non esse peregrinum atque hospitem. Et, quod paene praeterii, Bruti tui causa, ut saepe ad te scripsi, feci omnia. Cyprii numerabant. sed Scaptius centesimis, renovato in singulos annos foenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipsum, quam per me in Brutum: quem tamen ego praestare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamque ab eo ita longe, ut nihil possem nisi literis; quibus pugnare non destiti. Summa haec est: pro ratione pecuniae liberalius est Brutus tractatus, quam Pompeius: Bruto curata hoc anno talenta circiter C. Pompeio in sex mensibus promissa CC. Iam in Appii negotio quantum tribuerim Bruto, dici vix potest. Quid est igitur, quod laborem? amicos habet meras nugas, Matinium, Scaptium; qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum vexaret, ut ante me fecerat, fortasse succenset; aut quia praefectus non est, quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio, meo familiari; non tuo M. Lenio; et quod tibi Romae ostenderam me servaturum, in eo perseveravi. sed quid poterit queri is, qui, auferre

pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Capadocia fuit, puto esse satisfactum. is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti literis ei detuliffem, postea scripsit ad me, se uti velle eo tribu-
 natu. Gavius est quidam; cui cum praefecturam detuliffem Bruti rogatu, multa et dixit, et fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodii canis. is me nec proficiscentem Apameam profecutus est; nec, cum postea in castra venisset, atque inde discederet, numquid vellem, rogavit; et fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in praefectis habuiffem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam nunquam tulerim, ferrem huius affectae? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficii aliquid et honoris. Igitur Gavius, cum Apameae me nuper vidisset Romanam proficiscens, me ita appellavit: (Culleolum vix auderem:) Unde, inquit, me iubes petere cibaria praefecti? Respondi lenius, quam putabant oportuiffese, qui aderant; me non instituisse iis dare cibaria, quorum opera non effem usus. Abiit iratus. Huius nebulonis oratione si Brutus moveri potest, licebit eum solus ames; me aemulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen causam notam esse volui: et ad ipsum haec perscripti diligentissime. Omnino (soli enim sumus) nullas unquam ad me literas misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινωνητων aliquid. tibi autem valde solet in ore esse,

Gravius autem

Non contemnere se, et reges odisse superbos:

in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, movere solet: sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, et certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idque de meo consilio, si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum vidi puerum. lacrymans mecum est questus. Quid quaeris? miram in eo pietatem, suavitatem, humanitatemque perspexi: quo maiorem spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire volui. Ne illud quidem praeternittam: Hortensius filius fuit Laodiceae gladiatoribus flagitiose et turpiter. hunc ego patris causa vocavi ad coenam, quo die venit; et eiusdem patris causa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me expectaturum, ut mecum decederet. Recte, inquam: quid enim dicerem? omnino puto nihil esse, quod dixit. nolo quidem; ne offendam patrem, quem mehercule multum diligo. sin fuerit meus comes, moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minime volo. Haec sunt: etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi velim mittas contra M. Servilium. literas mitte quamprimum: si nihil; nihil fieri, vel per tuum tabellarium. Piliae et filiae salutem. Cura, ut valeas.

C I C E R O A T T I C O S.

4. **T**ARSUM venimus Nonis Iuniis. ibi me multa moverunt: magnum in Syria bellum; magna in Cilicia latronica; mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris:

illud autem difficillimum; relinquendus erat ex senatusconsulto qui praeesset. Nihil minus probari poterat, quam quaestor Mescinius. nam de Coelio nihil audiebamus. Rectissimum videbatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta praeterea. O rem totam odiosam! sed haec fortuna viderit; quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam salvus, ut spero, venisti, videbis, ut soles, omnia, quae intelliges nostra interesse, in primis de Tullia mea: cuius de conditione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiam, cum tu in Graecia esses; deinde de honore nostro. quod enim tu abfuisi, vereor ut satis diligenter actum in senatu sit de literis meis. Illud praeterea *μυστικωτερον* ad te scribam: tu sagacius odorabere: *της δαμαρτος μου ὁ ἀπελευθερος (οισδα ὄν λεγω) εδοξε μοι πρῶην, ἐξ ὧν ἀλογευσόμενος παρ-εφθεγγετο, πεφυρακεναι τας ψηφους εκ της ὠνης των ὑπαρχοντων του Κρωτωνιατου τυραννοκτονου. δεδοικα δη, μητι νοσησ. εἰς δηπου τουτο δη περισκεψαμενος, τα λοιπα εξασφαλισαι.* non queo tantum, quantum vereor, scribere. tu autem fac, ut mihi tuae literae volent obviae. Haec festinans scripsi in itinere atque agmine. Piliae, et puellae Caeciliae bellissimae salutem dices.

CICERO ATTICO S.

5. **N**UNC quidem profecto Romae es: quo te, si ita est, salvum venisse gaudeo: unde quidem quam diu abfuisi, magis a me abesse videbare, quam si domi esses. minus enim mihi meae notae res erant, minus etiam publicae. quare velim, etiam,

ut spero, te haec legente aliquantum viae processero, tamen obvias mihi literas quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea : της ξυναγορευ της εμης ουξελευθερος, εδοξε μοι δαμα βατταριζων, και αλων τοις ξυλλογοις, και ταις λεσχαις, υπο τι πεφυρακεναι τας ψηφους εν τοις υπαρχουσι τοις του Κροτωνιατου, hoc tu indaga, ut soles; ast hoc magis. εξ αστειος επταλοφου τειχων παρεδωκεν μνων κ δ μ η. οφειληματων Καμιλλω. εαυτον τε οφειλοντα μνας κ δ. εκ των Κροτωνιατικων, και εκ των Χερρρωνησιατικων μ η και μνας κληρονομιας χ μ. χ μ. τουτων δε μηδε οβολον διαλυσασθαι, παντων οφειληθεντων του δευτερου μινος τη νομηνια. τον δε απελευθερον αυτου, οντα ομωνυμον τω Κοινωνος πατρι, μηδεν ολοσχερωσ πεφροντικεναι. ταυτα ουν, πρωτον μεν, ινα παντα σωζηται δευτερον δε, ινα μηδε των τοκων ολιγωρησης των απο της προεκκειμενης ημερας. οσας αυτον πνευκαμεν σφοδρα δεδοικα. και γαρ παρην προς ημασ κατασκευομενος, και τι σχεδον ελπισασ. απογνους δε, αλογως απεστη, επειπων, εικω αισχρον τοι δηρον τε μενειν meque obiurgavit vetere proverbio, τα μεν διδομενα. Reliqua vide, et, quantum fieri potest, perspiciamus. Etsi annum tempus prope iam emeritum habebamus; dies enim xxxiii erant reliqui: sollicitudine provinciae tamen vel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; et Bibulus, in tanto moerore suo maximam curam belli sustineret; ad meque legati eius, et quaestor, et amici literas mitterent, ut subsidio venirem: etsi exercitum infirmum habebam; auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; haec enim sunt nostra robora: tamen esse officium meum putavi, exercitum habere quam proxime hostem, quoad mihi praeesse provinciae per senatusconsultum liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bi-

bulus molestus mihi non erat; de omnibus rebus scribebat ad me potius: et mihi decessionis dies *λεληθοτος* obrepebat: qui cum advenerit, *αλλο προβλημα*, quem praeficiam; nisi Calvus quaestor venerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam mehercule longiorem epistolam facere: sed nec erat res, de qua scriberem; nec iocari prae cura poteram. Valebis igitur, et puellae salutem Atticulae dices, nostraeque Piliae.

CICERO ATTICO S.

6. **E**GO, dum in provincia omnibus rebus Appium orno, subito sum factus accusatoris eius focer. Id quidem, inquis, dii approbent. Ita velim: teque ita cupere certo scio. sed crede mihi, nihil minus putaram ego; qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miseram; qui Romam venerunt, factis sponsalibus. Sed hoc spero melius. mulieres quidem valde intelligo delectari obsequio et comitate adolescentis. cetera noli *εξ ακανθιζειν*. Sed heus tu, *πυρες εις δημων* Athenis? placet hoc tibi? etsi non impediabant mei certe libri (non enim ista largitio fuit in cives, sed in hospites liberalitas) me tamen de Academiae *περυλω* iubes cogitare; cum iam Appius de Eleusine non cogitet. De Hortensio te certo scio dolere. equidem excrucior. decreram enim cum eo valde familiariter vivere. Nos provinciae praefecimus Coelium: puerum, inquis, et fortasse fatuum, et non gravem, et non continentem. Assentior: fieri non potuit aliter. Nam quas multo ante tuas acceperam literas, in quibus *επεχειν* te scrip-

feras, quid esset mihi faciendum de relinquendo; eae me pungebant. videbam enim, quae tibi essent *εποχης* causae; et erant eadem mihi: puero tradere me? fratri autem? illud non utile nobis. nam praeter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quaestori, nobili praesertim, anteferrem. tamen, dum impendere Parthi videbantur, statueram fratrem relinquere, aut etiam reipublicae causa contra senatusconsultum ipse remanere: qui posteaquam incredibili felicitate discesserunt; sublata dubitatio est. videbam sermones: hui! fratrem reliquit? num est hoc non plus annum obtinere provinciam? quid, quod senatus eos voluit praeesse provinciis, qui non praefuissent? at hic triennium. ergo haec ad populum. Quid, quae tecum? nunquam essem sine cura, si quid iracundius, aut contumeliosius, aut negligentius; quae fert vita hominum. Quid, si quid filius puer, et puer bene sibi fidens? qui esset dolor? quem pater non dimittebat; teque id censere moleste ferebat. At nunc Coelius, non dico equidem, quid egerit; sed tamen multo minus laboro. Adde illud, Pompeius, eo robore vir, iis radicibus, Q. Cassium sine sorte delegit, Caesar Antonium: ego forte datum offenderem? ut etiam inquireret in eum, quem reliquissim? Hoc melius; et huius rei plura exempla: senectuti quidem nostrae profecto aptius. At te apud eum, dii boni! quanta in gratia posui? eique legi literas non tuas, sed librarii tui. Amicorum literae me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc *παλιγγενεσιαν* nostram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe id cupere; quo nos minus inepti videamur.

CICERO ATTICO S.

7. **Q**UINTUS filius, pie sane, me quidem certe multum hortante, sed currentem, animum patris sui forori tuae reconciliavit. eum valde etiam tuae literae excitarunt. Quid quaeris? confido rem, ut volumus, esse. Bis ad te antea scripsi de re mea familiari, si modo tibi redditae literae sunt, Graece, *εν αιτιγμοις*. scilicet nihil est movendum. sed tamen, *αφελως* percontando de nominibus Milonis, et, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceae quaestorem Mescinium expectare iussi, ut confectas rationes lege Julia apud duas civitates possim relinquere. Rhodum volo puerorum causa: inde quamprimum Athenas: etsi Etesiae valde reflant: sed plane volo his magistratibus, quorum voluntatem in supplicatione sum expertus. Tu tamen mitte mihi, quaeso, obviam literas, numquid putes reipublicae nomine tardandum esse nobis. Tiro ad te dedisset literas, nisi eum graviter aegrum reliquissem. sed nuntiant, melius esse. ego tamen angor. nihil enim illo adolescente castius, nihil diligentius.

CICERO ATTICO S.

8. **C**UM instituissem ad te scribere, calamumque sumissem, Battonius e navi recta ad me venit domum Ephesi, et epistolam tuam reddidit II Kal. Octobres. Laetatus sum felicitate navigationis tuae, opportunitate Piliae, etiam mehercule sermone eiusdem de coniugio Tulliae meae. Battonius autem miros

terrores ad me attulit Caesarianos : cum Lepta etiam plura locutus est : spero falsa, sed certe horribilia : exercitum nullo modo dimissurum : cum illo praetores designatos, Cassium tribunum plebis, Lentulum consulem facere : Pompeio in animo esse, urbem relinquere. Sed heus tu, numquid moleste fers de illo, qui se solet anteferre patruo sororis tuae filii ? at a quibus victus ? sed ad rem. Nos Etesiae vehementissime tardarunt. detraxit xx ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum. Kal. Octob. Epheso conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquitio, simul e portu egredienti, sed expeditius naviganti. Nos Rhodiorum aphractis, ceterisque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus. ita tamen properabamus, ut non posset magis. De raudusculo Puteolano gratum. Nunc velim dispicias res Romanas : videas quid nobis de triumpho cogitandum putes ; ad quem amici me vocant. ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hostis in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, aequo animo essem. nunc vero *αίσχρον σιωπᾶν*. Sed explora rem totam ; ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa ; qui et properarem, et ei literas darem, qui aut mecum, aut paulo ante venturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum verbis et Piliae tuae, et filiae.

CICERO ATTICO S.

9. **I**N Piraeæa cum exissem prid. Idus Octob. accipi ab Acasto, servo meo, statim tuas literas : quas

quidem cum expectassem iam diu, admiratus sum, ut vidi obsegnatam epistolam, brevitatem eius; ut aperui, rursus συγχυσιν literularum, quae solent tuae compositissimae et clarissimae esse: ac, ne multa, cognovi ex eo, quod ita scripseras, te Romam venisse a. d. XII Kalend. Octob. cum febris. Percussus vehementer, nec magis, quam debui, statim quaero ex Acasto. Ille et tibi et sibi visum, et ita se domi ex tuis audisse, ut nihil esset incommode. id videbatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse. sed amavi tamen, admiratusque sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses. Quare de hoc satis. spero enim, quae tua prudentia et temperantia est, et hercule, ut me iubet Acastus, confido te iam, ut volumus, valere. A Turannio te accepisse meas literas gaudeo. παραφύλαξον, si me amas, την τε φυρατη φιλοτιμιαν αυτοτατα. hanc, quae mehercule mihi magno dolori est (dilexi enim hominem) procura, quantulacunque est, Praecianam hereditatem, prorsus ille ne attingat. Dices, nummos mihi opus esse ad apparatus triumphi: in quo, ut praecipis, nec me κενον in expetendo cognosces, nec ατυφον in abiiciendo. Intellexi ex tuis literis, te ex Turannio audisse, a me provinciam fratri traditam. Adeon' ego non perspexeram prudentiam literarum tuarum? επεχειν te scribebas. quid erat dubitatione dignum, si esset quidquam, cur placeret fratrem, et talem fratrem relinqui? αθησεις ista mihi tua, non εποχη, videbatur. monebas de Q. Cicero-
ne puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem, τουμου οσειρον εμοι. eadem omnia, quasi collocuti esse-

mus, vidimus. non fuit faciendum aliter, meque *επι-
 χροια εποχη* tua dubitatione liberavit. Sed puto te
 accepisse de hac re epistolam scriptam accuratius.
 Ego tabellarios postero die ad vos eram missurus,
 quos puto ante venturos, quam nostrum Saufeium,
 sed eum sine meis literis ad te venire vix rectum
 erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id est,
 de Dolabella, perscribas; de republica, quam prae-
 video in summis periculis; de censoribus, maxime-
 que de signis, tabulis quid fiat; referaturne. Idibus
 Octob. has dedi literas: quo die, ut scribis, Caesar
 Placentiam legiones quatuor. Quaeso, quid nobis fu-
 turum est? In arce Athenis statio mea nunc placet.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER VII.

A R G U M E N T U M.

Continentes sunt libri huius epistolae cum superioribus, ut haec ipsa prima illa esse videatur, quam proxima superiore, postero die se daturum, promiserat. Scriptae porro sunt partim ex itinere, dum ex provincia rediit; partim ex fuga, quam, audito Caesaris adventu, cum consulibus totoque senatu executus est. Nam cum ad urbem prid. Non Ianuarii accessit, ibidemque spe triumphi, quem sibi frequens senatus, ut ipsemet scribit ad Tironem, efflagitabat, moratur; XIII Kal. Febr. nuntio illo, ut diximus, accepto, coactus est exire, atque eam cogitationem omittere. Etenim, cum in sententiam Scipionis S. C. factum esset, ut ante certam diem Caesar exercitum dimitteret: si non faceret, eum adversus Remp. facturum videri; eique S. C. M. Antonius, Q. Cassius Tribuni pleb. intercessissent; de intercessione relatum, acerbissimeque decretum fuisset; illi, urbe cedentes, ad Caesarem se, qui tum erat Ravennae, contulissent: Caesar, iis maxime auctoribus, traiecto Rubicone, Ariminum, quod erat extra provinciam illius, cum venisset, tantus pavor repente urbem invasit, ut passim fuga turpissima facta sit. Continent autem epistolae priores, a prima usque ad decimam, quae incipit, *Subito consilium cepi*, haesitationem, sollicitudinem:

que Ciceronis animi, quonam modo cum Caesare Pompeioque se gereret, cum utriusque esset amicus, & illum utriusque suis annumeraret: posteriores usque ad finem libri, cum multa alia, tum querelam de Pompeio: tum sine ratione gesta esse omnia ab illo atque geri: accusationem impudentiae Caesaris: legationem L. Caesaris ad Pompeium & Consules, C. Caesaris nomine: & quae illi ad haec responderint. Reliqua privata sunt. Scriptae porro sunt illae L. Paulo, C. Marcello Coss. Illud etiam sciendum, abfuisse Ciceronem annum & menses circiter octo. Profectus est enim in provinciam ineunte Maio, Ser. Sulpicio & M. Marcello Coss. in eaque & in itinere L. Paulli & C. Marcelli consulatu consumto, ad urbem fuit prid. Non. Ian. consulatum L. Lentulo & C. Marcello ineuntibus.

CICERO ATTICO S.

I. **D**EDERAM equidem L. Saufeio literas, et dederam ad te unum, quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis literis ad te venire nolebam. Sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. sin iam illas accepisti, scis, me Athenas venisse prid. Idus Octobres; e navi egressum in Piraeum tuas ab Acasto nostro literas accepisse, conturbatum, quod cum febre Romam venisses; bono tamen animo esse coepisse, quod Acastus ea, quae vellem, de allevato corpore tuo nuntiaret; cohorruisse autem me, quod tuae literae de legionibus Caesaris afferrent; et egisse tecum, ut videres, ne quid φιλοτιμια eius, quem nosti, nobis noceret; de quo iam pridem ad te scripseram. Turannius autem secus tibi Brundisii dixerat; quod ex iis literis cognovi, quas

a Xenone, optimo viro, accepi. Cur fratrem provinciae non praefecissem, exposui breviter. Haec fere sunt in illa epistola. Nunc audi reliqua. Per fortunas! omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemque tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere iudico singularem, confer te iam ad eam curam, ut de omni statu meo cogites. videre enim mihi videor tantam dimicationem; nisi idem Deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberavit, respexerit rempublicam; sed tantam, quanta nunquam fuit. Age, hoc malum mihi commune est cum omnibus. nihil tibi mando, ut de eo cogites. illud meum proprium *προβλημα*, quaeisio, suscipe. Videsne, ut te auctore sim utrumque complexus? Ac vellem a principio te audisse amicissime monentem,

Αλλ' εμὸν κποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἐπειθεῖς
Πατριδος.

Sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum valebat. Feci igitur: itaque effeci omni obsequio, ut neutri illorum quisquam esset me carior. haec enim cogitabamus: nec mihi, coniuncto cum Pompeio, fore necesse peccare in republica aliquando; nec cum Caesare sentienti pugnandum esse cum Pompeio: tanta erat illorum coniunctio. Nunc impendet, ut et tu ostendis, et ego video, summa inter eos contentio. me autem uterque numerat suum, nisi forte simulat alter. nam Pompeius non dubitat (vere enim iudicat) ea, quae de republica

nunc sentiat, mihi valde probari. utriusque autem accepi eiusmodi literas eodem tempore, quo tuas; ut neuter quemquam omnium pluris facere, quam me, videretur. Verum quid agam? non quaero illa ultima, (si enim castris res geretur, video cum altero vinci satius esse, quam cum altero vincere,) sed illa, quae tum agentur, cum venero; ne ratio absentis habeatur, ut exercitum dimittat. *Dic M. Tulli.* Quid dicam? *Exspecta, amabo te, dum Atticum conveniam?* Non est locus ad tergiversandum. Contra Caesarem? ubi illae sunt densae dexteræ? nam, ut illi hoc liceret, adiuvi, rogatus ab ipso Ravennae de Coelio tribuno plebis. ab ipso autem? etiam a Cnaeo nostro, in illo divino tertio consulatu. Aliter sensero? *αἰδέομαι* non Pompeium modo, sed *Τρωας, και Τρωιδας. Πυλδαμας μοι πρῶτος ἐλεγχεῖν καταθήσει.* quis? tu ipse scilicet, laudator et factorum et scriptorum meorum. Hanc ergo plagam effugi per duos superiores Marcellorum consulatus, cum est actum de provincia Caesaris. nunc incido in discrimen ipsum. Itaque, ut stultus primus suam sententiam dicat, mihi valde placet, de triumpho nos moliri aliquid: extra urbem esse cum iustissima causa. tamen dabunt operam, ut eliciant sententiam meam. Ridebis hoc loco fortasse. quam vellem etiam nunc in provincia morari! plane opus fuit, si hoc impendebat. etsi nil miserius. nam *ὄδῃ παρεργον* volo te hoc scire: omnia illa prima, quae etiam tuis literis in coelum ferebas, *ἐπιτηκτα* fuerunt. Quam non est facilis virtus! quam vero difficilis eius diuturna simulatio! Cum enim hoc rectum et gloriosum putarem,

ex annuo sumtu, qui mihi decretus esset, me C. Coelio quaestori relinquere annum, referre in aerarium ad H-S CIO; ingemuit nostra cohors, omne illud putans distribui sibi oportere; ut ego amicior invenirem Phrygum et Cilicum aerariis, quam nostro. Sed me non moverunt. nam et mea laus apud me plurimum valuit: nec tamen quidquam honorifice in quemquam fieri potuit, quod praetermiserim. Sed haec fuerit, ut ait Thucydides, *εκβολη λογυ* non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum, quo artificio tueamur benevolentiam Caesaris; deinde de ipso triumpho, quem video, nisi reipublicae tempora impedient, *ευποριστον*. iudico autem cum ex literis amicorum, tum ex supplicatione; quam qui non decrevit, plus decrevit, quam si omnes decreisset triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Favonius: alter iratus, *Hirrus*. Cato autem et scribendo affuit, et ad me de sententia sua iucundissimas literas misit. sed tamen gratulans mihi Caesar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis; nec scribit, quid ille sententiae dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decrevisse. Redeo ad *Hirrum*. Coeperas eum mihi placare: perface. habes *Scrofam*, habes *Silium*. ad eos ego etiam antea scripsi, et ad ipsum *Hirrum*. locutus enim erat cum iis commode, se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas literas misisse, cum ad omnes mitterem. Verum dicebat. Ad eum enim solum, et ad *Crassipidem* non scripseram. Atque haec de rebus forensibus.

Redeamus domum. Diungere me ab illo volo. Mirus est *φυρατης*, germanus Lartidius.

Αλλα τα μεν προτετυχθαι εασομεν, αχθυμενοι περ.
 reliqua expediamus. Hoc primum, quo accessit cura dolori meo: sed hoc tamen, quidquid est, Praecianum, cum iis rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. Scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem nummorum, ad apparatus sperati triumphi ad te redacturum. Ista puto *αμεμπτα* fore: verum ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id et ostendisti quibusdam literis, ex Epiro an Athenis datis? et in eo ego te adiuvabo.

CICERO ATTICO S.

2. **B**RUNDISIUM venimus VII Kalend. Decembr. usi tua felicitate navigandi: ita belle nobis flavit ab Epiro lenissimus Onchesmites. Hunc *σπονδιαζοντα*, si cui voles *των νεωτερων*, pro tuo vendita. Invalitudo tua me valde conturbat. significant enim tuae literae, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, vehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, et propemodum infringat: etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, et alteram leviolem accedere. Terentia vero, quae quidem eodem tempore ad portam Brundisiam venit, quo ego in portum, mihiq; obvia in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano dixisse narrabat, etiam eam decessisse. Quod si ita est, est quod maxime mehercule opto; idque spero tua pruden-

tia et temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia iucundiolem, quae quidem erant tua manu. nam Alexidis animum amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinem tuae literae: manum non amabam, quod indicabat te non valere. cuius quoniam mentio facta est; Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti, et adde, si quid vis, probum: nihil vidi melius. itaque careo aegre. quamquam videbatur se non graviter habere; tamen sum sollicitus, maximamque spem habeo in M^o. Curii diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, et multi nuntiarunt. Curius autem ipse sensit, quam tu velles se a me diligere, et eo sum admodum delectatus: et mehercule est, quem facile diligas. *αυτοχθον* in homine urbanitas est. eius testamentum deporto, Ciceronum signis obfignatum, cohortisque praetoriae: fecit palam te ex libella, me ex teruncio. In Aetio Corcyrae Alexio me opipare muneratus est. Quinto Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamim videret. Filiola tua te delectari laetor, et probari tibi, *φυσικην* esse *την προς τα τεκνα*. etenim, si haec non est, nulla potest homini esse ad hominem naturae adiunctio; qua sublata, vitae societas tollitur. *Bene eveniat*, inquit Carneades, spurce; sed tamen prudentius, quam Lucius noster et Patro: qui, cum omnia ad se referant, nec quidquam alterius causa fieri putent; et cum ea re bonum virum oportere esse dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum sit; non intelligunt, se de callido homine loqui, non de bono viro. Sed haec, opinor, sunt in iis libris, quos tu laudando,

animos mihi addidisti. Redeo ad rem. Commodo expectabam epistolam, quam Philoxeno dedisses: scripseras enim, in ea esse de fermone Pompeii Neapolitano: eam mihi Patro Brundisii reddidit: Coryrae, ut opinor, acceperat. nihil potuit esse iucundius. erat enim de republica, de opinione, quam is vir haberet, integritatis meae, de benevolentia, quam ostendit eo fermone, quem habuit de triumpho. sed tamen hoc iucundissimum, quod intellexi, te ad eum venisse, ut eius animum erga me perspiceres. hoc mihi, inquam, accidit iucundissimum. De triumpho autem nulla me cupiditas unquam tenuit ante Bibuli impudentissimas literas, quas amplissime supplicatio consecuta est. a quo si ea gesta essent, quae scripsit; gauderem, et honori faverem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, in cuius exercitu spem illius exercitus habuit, idem non assequi, dedecus est nostrum; nostrum, inquam, te coniungens. itaque omnia experiar; et, ut spero, assequar. quod si tu valeres, iam mihi quaedam explorata essent. sed, ut spero, valebis. De raudusculo Numeriano multum te amo. Hortensius quid egerit, aveo scire; Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit malevolus. dedit integritatis, iustitiae, clementiae, fidei mihi testimonium, quod non quaerebam; quod postulabam, id negavit. itaque Caesar iis literis, quibus mihi gratulatur, et omnia pollicetur, quo modo exultat Catonis, in me ingratisimi, iniuria? at hic idem Bibulo dierum xx. ignosce mihi. non possum haec ferre, nec feram. Cupio ad omnes tuas epistolas; sed nihil

neceſſe eſt. iam enim te videbo. illud tamen de Chryſippo : nam de altero illo minus ſum admiratus, operario homine. ſed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chryſippum vero, quem ego propter literularum neſcio quid libenter vidi, in honore habui, diſcedere a puero, inſciente me? Mitto alia, quae audio, multa : mitto furta : fugam non fero, qua mihi nihil viſum eſt ſcleratius. itaque uſurpavi vetus illud Durſi, ut ferunt, praetoris in eo, qui eadem liber non iuraret ; me iſtos liberos non addixiſſe ; praefertim cum adeſſet nemo, a quo recte vindicarentur. Id tu, ut videbitur, ita accipies. ego tibi aſſentiar. Uni tuae diſertiffimae epiſtolae non reſcripſi, in qua eſt de periculis reipublicae. Quid reſcriberem? valde eram perturbatus. ſed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repente Bibulum ſemivivum reliquerunt.

CICERO ATTICO S.

3. ANTE d. VIII Id. Decemb. Herculanium veni, et ibi tuas literas legi, quas Philotimus mihi reddidit : e quibus hanc primo aſpectu voluptatem cepi, quod erant a te ipſo ſcriptae : deinde earum accuratiſſima diligentia ſum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicaearcho aſſentiri negas, etſi cupidiffime expetitur a me ſit, et approbante te, ne diutius anno in provincia eſſem, tamen non eſt noſtra contentione perfectum. ſic enim ſcito, verbum in ſenatu factum eſſe nunquam de ullo noſtrum, qui provincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex ſenatusconſulto maneremus ; ut iam ne iſtius qui-

dem rei culpam sustineam, quod minus diu fuerim in provincia, quam fortasse fuerit utile. Sed, *quid si hoc melius?* saepe opportune dici videtur, ut in hoc ipso. Sive enim ad concordiam res adduci potest, sive ad bonorum victoriam; utriusque rei me aut adiutorem velim esse, aut certe non expertem. Sin vincuntur boni; ubicunque essem, una cum iis victus essem. Quare celeritas nostri reditus *μεταμειντος* debet esse. Quodsi ista nobis cogitatio de triumpho iniecta non esset, quam tu quoque approbas, nae tu haud multum requireres illum virum, qui in VI libro informatus est: quid enim tibi faciam, qui illos libros devorasti? quin nunc ipsum non dubitabo rem tantam abiicere, si id erit rectius. utrumque vero simul agi non potest, et de triumpho ambitiose, et de republica libere. sed ne dubitaris, quin, quod honestius, id mihi futurum sit *antiquius*. Nam quod putas utilius esse vel mihi, quod tutius sit, vel etiam ut reipublicae prodesse possim, me esse cum imperio; id coram considerabimus, quale sit. habet enim res deliberationem; etsi ex parte magna tibi assentio. De animo autem meo erga rempublicam bene facis, quod non dubitas; et illud probe iudicas, nequaquam satis pro meis officiis, pro ipsius in alios effusione, illum in me liberalem fuisse: eiusque rei causam vere explicas; et eis, quae de Fabio Caninioque acta scribis, valde consentiunt: quae si secus essent, totumque se ille in me profudisset; tamen illa, quam scribis, custos urbis, me praeclarae inscriptionis memorem esse cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Servium, quibus tu

es contentus; sed aliquid nos vellet nobis dignum et sentire et defendere. quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc agendum est. De sua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo civitatis. nam, si respublica defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cuius causa reipublicae salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? His ille rebus ita convaluit, ut nunc in uno civi spes ad resistendum sit: qui mallet, tantas ei vires non dedisset, quam nunc tam valenti resisteret. Sed quoniam res eo deducta est, non quaeram, ut scribis, *πρὸς χάρος τοῦ τῶν Ἀτρείδων*; mihi *σχάρος* unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. Illud ipsum, quod ais, *Quid fiet, cum erit dictum, Dic M. Tulli, συντομα*: Cn. Pompeio assentior. ipsum tamen Pompeium separatim ad concordiam hortabor. sic enim sentio, maximo in periculo rem esse. Vos scilicet plura, qui in urbe estis. verumtamen hoc video, cum homine audacissimo paratissimoque negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione ignominiaque dignos illuc facere, omnem fere iuventutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, tribunos valentes, addito C. Cassio, omnes, qui aere alieno premantur; quos plures esse intelligo, quam putaram. causam solum illa causa non habet; ceteris rebus abundat. Hic omnia facere omnes, ne armis decernatur; quorum exitus semper incerti, nunc vero in alteram partem magis timendi.

Bibulus de provincia decessit, Veientonem praefecit: in decedendo erit, ut audio, tardior: quem cum ornavit Cato, declaravit iis se solis non invidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem posset accedere. Nunc venio ad privata. fere enim respondi tuis literis de republica, et iis, quas in suburbano, et iis, quas postea scripsisti. ad privata venio. Unum etiam de Coelio. tantum abest, ut meam ille sententiam moveat, ut valde ego ipsi, quod de sua sententia decesserit, poenitendum putem. sed quid est, quod ei vici Luceii sint addicti? hoc te praetermississe miror. De Philotimo faciam equidem, ut mones. sed ego mihi ab illo hoc tempore non rationes exspectabam, quas tibi edidit, verum id reliquum, quod ipse in Tusculano me referre in commentarium mea manu voluit, quodque idem in Asia mihi sua manu scriptum dedit. id si praestaret, quantum mihi aeris alieni esse ibi edidit, tantum, et plus etiam ipse mihi deberet. Sed in hoc genere, si modo per rempublicam licebit, non accusabimur posthac: neque hercule antea negligentes fuimus, sed amicorum multitudine occupati. Ergo utemur, ut polliceris, et opera et consilio tuo: nec tibi erimus, ut spero, in eo molesti. De serperastris cohortis meae nihil est, quod doleas. ipsi enim se collegerunt admiratione integritatis meae. sed me moverat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem et initio fuerat, et nunc est egregius. sed in ipsa decessione significavit, sperasse se aliquid; et id, quod animum induxerat paulisper, non tenuit: sed cito ad se rediit, meisque honorificentissimis erga se officiis victus, pluris ea duxit, quam om-

nem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensii legata cognovi. nunc aveo scire, quid hominis sit, et quarum rerum auctorem instituat. nescio enim, cur, cum portam Flumentanam Coelius occuparit, ego Puteolos non meos faciam. Venio ad Piraeaeam, in quo magis reprehendendus sum, quod homo Romanus *Piraeaeam* scripserim, non *Piraeaeum*, (sic enim nostri locuti sunt,) quam quod *in* addiderim. non enim hoc ut oppido praeposui, sed ut loco: et tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, et Nicias Cous non rebatur, oppidum esse Piraeaeam. Sed de re videro. nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod, non ut de oppido, locutus sum, sed ut de loco; secutusque sum, non dico Caecilium, *Mane ut ex portu in Piraeaeum*, (malus enim auctor Latinitatis est,) sed Terentium, cuius fabellae, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Laelio scribi: *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeaeum*. et idem, *Mercator hoc addebat, captam e Sunio*. Quod si *oppida* volumus esse; tam est oppidum Sunium, quam Piraeaeum. Sed, quoniam Grammaticus es, si hoc mihi *ζήτημα* persolveris, magna me molestia liberaris. Ille mihi literas blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. sed scis illi reliquum quantum sit. Putasne igitur verendum esse, ne aut obiciat id nobis aliquis, si languidius; aut repetat, si fortius? quid ad haec reperis? Solvamus, inquis. Age, a Coelio mutuabimur. Hoc tu tamen confideres velim. puto enim, in senatu si quando praeclare pro republica dixeris, Tartessium istum tuum mihi

exeunti, Iube sodes nummos curare. Quid superest? etiam. Gener est suavis mihi, Tulliae, Terentiae: quantumvis vel ingenii, vel humanitatis factis. reliqua, quae nosti, ferenda. scis enim, quos aperuerimus: qui omnes, praeter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipsis enim expensum nemo ferret. Sed haec coram. nam multi sermonis sunt. Tironis reficiendi spes est in M'. Curio: cui ego scripsi, tibi eum gratissimum facturum. Dat. v Id. Decemb. a Pontio ex Trebulano.

CICERO ATTICO S.

4. **D**IONYSIUM, flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule aequo animo; sed fuit concedendum: quem quidem cognovi cum doctum, quod mihi iam ante erat notum, tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meae laudis, *frugi hominem*, ac, ne libertinum laudare videar, plane virum bonum. Pompeium vidi iv Id. Decembres: fuimus una horas duas fortasse. magna laetitia mihi visus est affici meo adventu: de triumpho hortari, suscipere partes suas, monere, ne ante in senatum accederem, quam rem confecissem; ne dicendis sententiis aliquem tribunum alienarem. Quid quaeris? in hoc officio sermonis nihil potuit esse prolixius. De republica autem ita mecum locutus est, quasi non dubium bellum haberemus. nihil ad spem concordiae: plane illum ab se alienatum, cum ante intelligeret, tum vero proxime iudicasse: venisse Hirtium a Caesare, qui esset illi familiarissimus; ad se non accessisse: et, cum ille a. d. viii Idus Decemb. vesperi venisset, Balbus de tota re constituisset a. d.

VII ad Scipionem ante lucem venire; multa de nocte eum profectum esse ad Caesarem. Hoc illi *τεκμηριώδες* videbatur esse alienationis. Quid multa? nihil me aliud consolatur, nisi quod illum, cui etiam inimici alterum consulatum, fortuna summam potentiam dederat, non arbitror fore tam amentem, ut haec in discrimen adducat. Quodsi ruere coeperit; nae ego multa timeo, quae non audeo scribere. sed, ut nunc est, a. d. III Nonas Ian. ad urbem cogito.

CICERO ATTICO S.

5. **M**MULTAS uno tempore accepi epistolas tuas: quae mihi, quamquam recentiora audiebam ex iis, qui ad me veniebant, tamen erant iucundae. studium enim et benevolentiam declarabant. Invaletudine tua moveor: et, Piliam in idem genus morbi delapsam, curam tibi afferre maiorem sentio. date igitur operam, ut valeatis. De Tirone video tibi curae esse: quem quidem ego, etsi mirabiles utilitates mihi praebet, cum valet, in omni genere vel negotiorum, vel studiorum meorum, tamen propter humanitatem et modestiam malo salvum, quam propter usum meum. Philogenes mecum nihil unquam de Luscieno locutus est: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non venisse in Arcanum, miror. De Chryippo meum consilium probari tibi non moleste fero. Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore. devium est *τοῖς ἀπαντῶσιν*, et habet alia *δυσχερῆστα*. sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Ian. inde Pomtinam summam: inde Albanum Pompeii: ita ad urbem III

Nonas, natali meo. De republica quotidie magis timeo. non enim boni, ut putant, consentiunt. quos ego equites Romanos, quos senatores vidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeii vituperarent? Pace opus est. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannus existet. sed haec propediem coram. Iam plane mihi deest, quod ad te scribam. nec enim de republica, quod uterque nostrum scit eadem; et domestica nota sunt ambobus. Reliquum est iocari, si hic finat. nam ego is sum, qui illi concedi putem utilius esse quod postulat, quam signa conferri. fero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. Quid sentis igitur? inquis. Nihil scilicet, nisi de sententia tua; nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut depofuerimus. Cura igitur, ut valeas. Aliquando ἀποτρῖσαι quartanam istam diligentia, quae in te summa est.

CICERO ATTICO S.

6. **P**LANE deest quod ad te scribam: nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo, a te quod exspectem. Tantum igitur nostrum illud solemne servemus, ut ne quem istuc euntem sine literis dimittamus. De republica valde timeo: nec adhuc fere inveni, qui non concedendum putaret Caesari, quod postularet, potius, quam depugnandum. Est illa quidem postulatio opinione valentior. cur autem nunc primum ei resistamus? ἔ γάρ αὖ τούτῳ μείζον ἐστὶ κακόν, quam cum quinquennium prorogabamus; aut cum, ut absentis ratio haberetur, ferebamus. nisi forte haec illi tum

arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. Dices, quid tu igitur sensurus es? Non idem, quod dicturus. sentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur; dicam idem, quod Pompeius; neque id faciam humili animo. sed rursus hoc permagnum rei-publicae malum est: at quodam modo mihi praeter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompeio dissidere.

CICERO ATTICO S.

7. **D**IONYSIUS, *vir optimus, ut mihi quoque est perspectus, et doctissimus, tuique amantiſſimus, Romam venit XV Kal. Ian. et literas a te mihi reddiit: tot enim verba sunt de Dionysio in epistola tua. Illud, puto, non adscribis, et tibi gratias egit. atqui certe ille agere debuit: et, si effret factum, quae tua est humanitas, adscripſiſſes. Mihi autem nulla de eo παλινοδία datur propter superioris epistolae testimonium. ſit igitur ſane bonus vir. hoc enim ipſum bene fecit, quod mihi ſui cognoscendi penitus etiam iſtam facultatem dedit. Philogenes recte ad te ſcripſit. curavit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia volui, quoad liceret. itaque uſus eſt menſes XIII. Pomtinum cupio valere; et quod ſcribis in urbem introiſſe, vereor quid ſit: nam id niſi gravi de cauſa non feciſſet. Ego, quoniam IV Nonas Ianuar. Compitalitius dies eſt, nolo eo die in Albanum venire, ne moleſtus ſim familiae. veniam III Nonas igitur: inde ad urbem pridie Nonas. Tua ληψις quem in diem incurrat, neſcio; ſed prorfus te commoveri incommodo valetudinis tuae nolo. De honore noſtro, niſi quid occulte*

Caesar per suos tribunos molitus erit, cetera videntur esse tranquilla. tranquillissimus autem animus meus, qui totum istuc aequi boni facit; et eo magis, quod iam a multis audio constitutum esse Pompeio et eius consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. id est *ἀδύνητον*. nec enim senatus decrevit, nec populus iussit, me imperium in Sicilia habere. si hoc respublica ad Pompeium defert; qui me magis, quam privatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primam videro. Nam quod scribis, mirificam expectationem esse mei, neque tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare, quid senturus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos novi: sed ita, si ordines bonorum quaerimus. nam singulares sunt boni viri. verum in dissensionibus ordines bonorum et genera quaerenda sunt. Senatum bonum putas, per quem sine imperio provinciae sunt? nunquam enim Curio sustinisset, si cum eo agi coeptum esset: quam sententiam senatus sequi noluit: ex quo factum est, ut Caesari non succederetur. an publicanos? qui nunquam firmi, sed nunc Caesari sunt amicissimi. an foeneratores? an agricolas? quibus optatissimum est otium. nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id nunquam, dum modo otiosi essent, recusarunt. Quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi vero ne absentis quidem. sed, cum id datum est, illud una datum est. annorum enim decem imperium: et ita latum placet? placet igitur etiam me expulsam, et agrum Campanum periisse, et adoptatum patri-

cium a plebeio, Gaditanum a Mitylenaeo : et Labieni divitiae, et Mamurrae placent, et Balbi horti, et Tusculanum. Sed horum omnium fons unus est. imbecillo resistendum fuit : et id erat facile. nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum volet ; Transpadani, plebes urbana, tot tribuni plebis, tam perdita iventus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. Depugna, inquis, potius, quam servias : ut quid ? si victus eris, proscribere ? si viceris, tamen servias ? Quid ergo, inquis, acturus es ? idem quod pecudes, quae dispulfae sui generis sequuntur greges. Ut bos armenta, sic ego bonos viros, aut eos, quicumque dicentur boni, sequar, etiam si ruent. Quid sit optimum, male contractis rebus, plane video. nemini est enim exploratum, cum ad arma ventum est, quid futurum sit : at illud omnibus, si boni victi sunt, nec in caede principum clementiorem hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sulla, in pecuniis locupletium. *εμπολιτευομαι σοι* iamdudum : et facerem diutius, nisi me lucerna defereret. Ad summam, *Dic, M. Tulli.* Assentior Cn. Pompeio, id est, T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ago absum, adolescens factus est, (id enim agere videbatur,) salvere iubeas velim.

CICERO ATTICO S.

8. **Q**UID opus est de Dionysio tam valde affirmare ? an mihi nutus tuus non faceret fidem ? suspicionem autem eo mihi maiorem tua taciturnitas attu-

lerat, quod et tu soles conglutinare amicitias testimoniis tuis; et illum aliter cum aliis de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades. itaque ego is in illum sum, quem tu me esse vis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaveram; et animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire III Nonas Ianuar. sed, amabo te, nihil incommode valetudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam video Liviae testamento cum duobus coheredibus esse in triente; sed iuberi mutare nomen. Est πολιτικόν σκεμμα, rectumne sit nobili adolescenti, mutare nomen mulieris testamento. sed id φιλοσοφώτερον διευκρινισόμεν, cum sciamus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc venirem, Pompeium viderem; factum est ita, nam VI Kal. ad Lavernium me consecutus est. una Formias venimus, et ab hora octava ad vesperum secreto collocti sumus. Quod quaeris, ecqua spes pacificationis sit: quantum ex Pompeii multo et accurato sermone perspexi, ne voluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, vel dimisso exercitu, consul factus sit, συγχυσιν της πολιτειας fore. atque etiam putat, eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum provinciamque retenturum. sin autem ille fureret; vehementer hominem contemnebat, et suis et reipublicae copiis confidebat. Quid quaeris? etsi mihi crebro ξυκος ενυαλιος occurrebat; tamen levabar cura, virum fortem et peritum, et plurimum auctoritate

valentem audiens, *πολιτικός* de pacis simulatae periculis differentem. Habebamus autem in manibus Antonii concionem, habitam x Kal. Ianuar. in qua erat accusatio Pompeii usque a toga pura, querela de damnatis, terror armorum: in quibus ille, Quid censes, aiebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reipublicae venerit, cum haec quaestor eius, infirmus et inops, audeat dicere? Quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere visus est. Ex illa autem sententia ira relinquendae urbis movet hominem, ut puto. Mihi autem illud molestissimum est, quod solvendi sunt nummi Caesari, et instrumentum triumphi eo conferendum. est enim *αμορφον, αντιπολιτευομενυ χρεωφειλητην* esse. Sed haec, et multa alia coram.

CICERO ATTICO S.

9. **Q**UOTIDIENE, inquis, a te accipiendae literae sunt? Si habebo, cui dem, quotidie. At iam ipse ades. Tum igitur, cum venero, desinam. Unas video mihi a te non esse redditas; quas L. Quintius, familiaris meus, cum ferret, ad bustum Basili vulneratus et despoliatus est. videbis igitur, numquid fuerit in his, quod me scire opus sit: et simul tu hoc *δυσχρησεις προβλημα* sane *πολιτικον*: cum sit necesse, aut haberi Caesaris rationem, illo exercitum vel per senatum, vel per tribunos plebis obtinente; aut persuaderi Caesari, ut tradat provinciam atque exercitum, et ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente provinciam; aut, si per tribunos plebis non

patiatur, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum; aut, si ob eam causam, quod ratio eius non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum, aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitiis, amicis eius postulantibus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit; ire autem ad arma, aut hanc unam ob causam, quod ratio non habeatur; aut addita causa, si forte tribunus plebis senatum impediens, aut populum incitans, notatus, aut senatusconsulto circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit, dicensve se expulsus, ad illum confugerit: suscepto autem bello, aut tenenda sit urbs, aut ea relicta, ille comiteatu et reliquis copiis intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum putes. Dices profecto, persuaderi illi, ut tradat exercitum, et ita consul fiat. Est omnino id eiusmodi, ut, si ille eo descendat, contra dici nihil possit; idque eum, si non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. Nobis autem, ut quidam putat, nihil est timendum magis, quam ille consul. At sic malo, inquires, quam cum exercitu. Certe. sed istud ipsum, dico, magnum malum putat aliquis; neque ei remedium est ullum. cedendum est, si id volet. Vide consulem illum iterum, quem vidisti consulatu priore. At tum imbecillus, plus, inquis, valuit, quam tota respublica. quid nunc putas? et eo consule, Pompeio certum est esse in Hispania. O rem miseram! si quidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest; et quod ille si faciat, iam iam a bonis omnibus summam ineat gratiam. Tollamus igitur

tur hoc, quo illum posse adduci negant: de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. nam quid impudentius? tenuisti provinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a te ipso per vim et per factionem datos. praeteriit tempus, non legis, sed libidinis tuae: fac tamen, legis. ut succedatur, decernitur: impedis; et ais, Habe mei rationem. Habe tu nostrum. Exercitum tu habeas diutius, quam populus iussit, invito senatu? Depugnes oportet, nisi concedis. Cum bona quidem spe, ut ait idem, vel vincendi, vel in libertate moriendi. Iam si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus fitum est. Itaque te in ea quaestione non exerceo. Ad ea, quae dixi, affer, si quid habes. equidem dies noctesque torqueor.

CICERO ATTICO S.

10. **S**UBITO consilium cepi, ut, antequam luce-
ret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo,
lictoribus praesertim laureatis. De reliquo, neque
hercule, quid agam, nec quid acturus sim scio: ita
sum perturbatus temeritate nostri amentissimi con-
silio. Tibi vero quid suadeam, cuius ipse consilium
exspecto? Cnaeus noster quid consilii ceperit, ca-
piatve, nescio, adhuc in oppidis coarctatus et stupens.
Omnes, si in Italia consistat, erimus una: sin cedet,
consilii res est. Adhuc certe, nisi ego insanio, stulte
omnia et incaute. Tu, quaeso, crebro ad me scribe,
vel quod in buccam venerit.

11. **Q**UAESO, quid hoc est? aut quid agitur? mihi enim tenebrae sunt. *Cingulum*, inquis, *nos tenemus: Anconem amisimus. Labienus discessit ab Caesare.* Utrum de imperatore populi Romani, an de Hannibale loquimur? o hominem amentem et miserum, qui ne umbram quidem unquam *τι καλῶ* viderit! atque haec ait omnia facere se dignitatis causa: ubi est autem dignitas, nisi ubi honestas? num honestum igitur, habere exercitum nullo publico consilio? occupare urbes civium, quo facilior sit aditus ad patriam? *χρεῶν ἀποκοπῆς, φυγαδῶν καθόδου*, sexcenta alia scelera moliri, *τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' εἶχειν τυραννίδα*? sibi habeat suam fortunam. unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; vel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. Quid si tu velis? inquis. Age quis est, cui velle non liceat? sed ego hoc ipsum velle, miserius esse duco, quam in crucem tolli. Una res est ea miserius, adipisci, quod ita volueris. Sed haec haec. libenter enim in his molestiis *ἐνσχολάζω σοι*. Redeamus ad nostrum. Per fortunas! quale tibi consilium Pompeii viderur? hoc quaero, quod urbem reliquerit. ego enim *ἀπορω*: tum nihil absurdius. Urbem tu relinquis? ergo idem, si Galli venirent. Non est, inquit, in parietibus respublica, at in agris et focus. Fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariae ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, cum praeter moenia nihil teneret,

Nostri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

ΟΥΤΩ ΠΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΘΕΝ ΕΠΕΥΘΟΜΕΘΑ ΚΛΕΙ ΑΝΔΡΩΝ.

Rursus autem ex dolore municipalium, terminonibusque eorum, quos convenio, videtur hoc consilium exitum habiturum. Mira hominum querela est, (nescio istuc: sed facies, ut sciam:) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. fugiens denique Pompeius mirabiliter homines movet. Quid quaeris? alia causa facta est: nihil iam concedendum putant Caesari. Haec tu mihi explica qualia sint. Ego negotio praesum non turbulento. vult enim me Pompeius esse, quem tota haec Campana et maritima ora habeat *επισκοπον*, ad quem delectus et summa negotii referatur. itaque vagus esse cogitabam. Te puto iam videre, quae sit *ἄρμη* Caesaris, qui populus, qui totius negotii status: ea velim scribas ad me, et quidem, quoniam mutabilia sunt, quam saepissime. acquiesco enim et scribens ad te, et legens tua.

CICERO ATTICO S.

12. **U**NAM adhuc a te epistolam acceperam, datam XII Kal. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. sed quaeso, ut scribas quam saepissime, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere; maximeque, quid nobis faciendum, aut non faciendum putes. Nam quod rogas, curem ut scias, quid Pompeius agat, ne ipsum quidem scire puto; nostrum quidem nemo. Vidi Lentulum consulem Formiis x Kal. vidi

Libonem : plena timoris et erroris omnia. ille iter Larinum : ibi enim cohortes, et Luceriae, et Theani, reliquaque in Apulia. inde utrum consistere uspiam velit, an mare transire, nescitur. si manet; vereor, ne exercitum firmum habere non possit. sin discedit; quo, aut qua, aut quid nobis agendum est, nescio. nam istum quidem, cuius *φαλαρισμον* times, omnia teterrime facturum puto. nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuumque discessus, nec aeriarium clausura tardabit. Sed haec, ut scribis, cito sciemus. Interim velim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, et tuas volo elicere literas, maximeque consilium, quid agam, aut quo me pacto geram; demittanne me penitus in causam? Non deterreor periculo, sed dirumpor dolore. Tam nullo consilio, aut tam contra meum consilium gesta esse omnia! An cuncter et tergiverfer, et iis me dem, qui tenent, qui potiuntur? *αἰδέομαι Τρωας*. nec solum civis, sed etiam amici officio revocor; etsi frangor saepe misericordia puerorum. Ut igitur ita perturbato, etsi te eadem sollicitant, scribe aliquid, et maxime, si Pompeius Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. Me cum multa, tum etiam lictores impediunt: nihil vidi unquam, quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid videatur. denique ipsam *απορία* tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam veniens magistratum et senatum Romae offenderet, magno usui causae nostrae

fuiſſet. damnaffe enim ſceleris hominem amicum, reipublicae cauſa, videretur : quod nunc quoque videtur ; ſed minus prodeſt. non enim habet, cui proſit ; eumque arbitror poenitere : niſi forte id ipſum eſt falſum, diſceſſiſſe illum. nos quidem pro certo habebamus. Et velim, (quamquam, ut ſcribis, domeſticis te finibus tenes,) formam mihi urbis exponas, & quod Pompeii deſiderium, ecqua Caefaris invidia appareat : etiam quid cenſeas de Terentia et Tullia, Romae eas eſſe, an mecum, an aliquo tuto loco. Et haec, et ſi quid aliud, ad me ſcribas velim, vel potius ſcriptites.

CICERO ATTICO S.

13. **D**E Vennonianis rebus tibi aſſentior. Labienum ἥρωα iudico, facinus iamdiu nullum civile praeclearius : qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit ; dedit illi dolorem. ſed etiam ad ſummam profectum aliquid puto. amo etiam Piſonem : cuius iudicium de genere ſuſpicor viſum iri grave. quamquam, genus belli quod ſit, vides. ita civile eſt, ut non ex civium diſſenſione, ſed ex unius perditī civis audacia natum ſit. is autem valet exercitu ; tenet multos ſpe et promiſſis ; omnia omnium concupivit. huic tradita urbs eſt, nuda praefidio, reſerta copiis. quid eſt, quod ab eo non metuas, qui illa templa et teſta, non patriam, ſed praedam putet ? quid autem ſit acturus, aut quo modo, neſcio, ſine ſenatu, ſine magiſtratu. ne ſimulare quidem poterit quidquam πολιτικός. nos autem ubi exſurgere poterimus ? aut quando ? quorum dux quam ἀſτρατηγός, tu quoque animadvertis ;

cui ne Picena quidem nota fuerint : quam autem sine consilio , res testis . ut enim alia omittam decem annorum peccata , quae conditio non haec fugae praeficit ? nec vero nunc quid cogitet scio : ac non desino per literas sciscitari . nihil esse timidius constat , nihil perturbatius . itaque nec praesidium , cuius parandi causa ad urbem retentus est , nec locum ac sedem praesidii ullam video . spes omnis in duabus , invidiose retentis , paene alienis legionibus . nam delectus adhuc quidem invidiosus est , et a pugnando abhorrentium . conditionum autem amissum tempus est . quid futurum sit , non video . commissum quidem a nobis certe est , sive a nostro duce , ut , e portu sine gubernaculis egressi , tempestati nos traderemus . itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam . nam mihi interdum amandandi videntur in Graeciam . de Tullia autem et Terentia , cum mihi barbarorum adventus proponitur , omnia timeo : cum autem Dolabella venit in mentem ; paulum respiro . Sed velim consideres , quid faciendum putes : primum *προς το αο παρ.εσ.* (aliter enim mihi de illis , ac de me ipso , consulendum est :) deinde ad opiniones ; ne reprehendamus , quod eas Romae velimus esse in communi bonorum fuga . quin etiam tibi et Peduceo , (scripsit enim ad me ,) quid faciatis , videndum est . is enim splendor est vestrum , ut eadem postulentur a vobis , quae ab amplissimis civibus . Sed de hoc tu videbis , quippe cum de me ipso , ac de meis te confiderare veira . Reliquum est , ut , et quid agatur , quoad poteris , explores , scribasque ad me , et quid ipse coniectura assequare : quod etiam a te magis ex-

specto. nam, acta omnibus nuntiantibus, a te exspecto futura. *μαντις δ' αριστος*. Loquacitati ignosces, quae et me levat, ad te quidem scribentem, et elicit tuas literas. Aenigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi. est enim numero Platonis obscurius. Iam intellexi tuum. Oppios enim de Velia succones dicis. in eo aestuavi diu: quo aperto reliqua patebant, et cum Terentiae summa congruebant. L. Caesarem vidi Minturnis a. d. VIII Kal. Febr. mane, cum absurdissimis mandatis, non hominem, sed scopas solutas: ut id ipsum mihi ille videatur irridendi causa fecisse, qui tantis de rebus huic mandata dederit; nisi forte non dedit, et hic, sermone aliquo arrepto, pro mandatis abusus est. Labienus, vir mea sententia magnus, Theanum venit a. d. IX Kal. ibi Pompeium consulisque convenit. qui sermo fuerit, et quid actum sit, scribam ad te, cum certum sciam. Pompeius ab Theano Larinum versus profectus est a. d. VIII Kal. eo die mansit Venafri. Aliquantum animi videtur nobis attulisse Labienus. sed ego nondum habeo, quod ad te ex his locis scribam. ista magis exspecto, quid illinc afferatur; quo pacto de Labieno ferat; quid agat Domitius in Marfis, Iguvii Thermus, P. Atrius Cinguli; quae sit populi urbani voluntas; quae tua coniectura de rebus futuris: haec velim crebro, et quid tibi de mulieribus nostris placeat, et quid acturus ipse sis, scribas. Si scriberem ipse, longior epistola fuisset; sed dictavi propter lippitudinem.

CICERO ATTICO S.

14. ANTE d. VI Kal. Febr. Capuam Calibus pro-

ficiscens, cum leviter lippirem, has literas dedi. L. Caesar mandata Caesaris detulit ad Pompeium a. d. VIII Kal. cum is esset cum consulibus Theani. Probata conditio est, sed ita, ut ille de iis oppidis, quae extra suam provinciam occupavisset, praesidia deduceret. id si fecisset, responsum est, ad urbem nos redituros esse, et rem per senatum confecturos. Spero etiam in praesentia pacem nos habere. nam et illum furoris, et hunc nostrum copiarum suppoenitet. Me Pompeius Capuam venire voluit, et adiuvare delectum: in quo parum prolixè respondent Campani coloni. Gladiatores Caesaris, qui Capuae sunt, de quibus ante ad te falsum ex Torquati literis scripseram, sane commode Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum. scutorum in ludo 100 fuerunt: eruptionem facturi fuisse dicebantur. Sane multum in eo reipublicae provisum est. De mulieribus nostris, in quibus est tua soror, quaeso videas, ut satis honestum nobis sit, eas Romae esse, cum ceterae ulla dignitate discesserint. hoc scripsi ad eas, et ad te ipsum antea. velim eas cohortere, ut exeant; praesertim cum ea praedia in ora maritima habeamus, cui ego praesum, ut in his pro re nata non incommode possint esse. Nam si quid offendimus, in genero nostro; quod quidem ego praestare non debeo. sed id fit maius, quod mulieres nostrae praeter ceteras Romae remanserunt. Tu ipse cum Sexto scire velim quid cogites de exeundo, de totaque re quid existimes. Equidem pacem hortari non desino: quae vel iniusta utilior est, quam iustissimum bellum. Sed haec, ut fors tulerit.

CICERO ATTICO S.

15. **U**T ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te literarum darem: non quo haberem magnopere, quod scriberem; sed ut loquerer tecum absens: quo mihi, cum coram id non licet, nihil est iucundius. Capuam cum venissem a. d. vi Kal. pridie, quam has literas dedi, consules conveni, multosque nostri ordinis. omnes cupiebant Caesarem, abductis praesidiis, stare conditionibus iis, quas tulisset. uni Favonio, leges ab illo nobis imponi non placebat: sed is haud auditus in consilio. Cato enim ipse iam servire, quam pugnare, mavult. sed tamen ait, in senatu se adesse velle, cum de conditionibus agatur, si Caesar adductus sit, ut praesidia deducat. ita, quod maxime opus est, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in senatu esse vult. Postumus autem, de quo nominatim senatus decrevit, ut statim in Siciliam iret, Furfanoque succederet, negat se sine Catone iturum; et suam in senatu operam, auctoritatemque quam magni aestimat. Ita res ad Fannium pervenit. is cum imperio in Siciliam praemittitur. In disputationibus nostris summa varietas est. Plerique negant, Caesarem in conditione mansurum; postulataque haec ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. Ego autem eum puto facturum, ut praesidia deducat. vicerit enim, si consul factus erit, et minore scelere vicerit, quam quo ingressus est. Sed accipienda plaga est. sumus enim flagitiose imparari cum a militibus, tum a pecunia; quam quidem omnem, non modo

privatam, quae in urbe est, sed etiam publicam, quae in aerario est, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Attianas est profectus: Labienum secum habet. Ego tuas opiniones de his rebus exspecto. Formias me continuo recipere cogitabam.

CICERO ATTICO S.

16. **O**MNES arbitror mihi tuas literas redditas esse, sed primas praepostere, reliquas ordine, quo sunt missae per Terentiam. De mandatis Caesaris, adventuque Labieni, et responsis consulum ac Pompeii, scripsi ad te literis iis, quas a. d. v Kal. Capua dedi: pluraque praeterea in eandem epistolam conieci. Nunc has exspectationes habemus duas: unam, quid Caesar acturus sit, cum acceperit ea, quae referenda ad illum data sunt L. Caesari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me scribit, paucis diebus se firmum exercitum habiturum; spemque affert, si in Picenum agrum ipse venerit, nos Romam redituros esse. Labienum secum habet, non dubitantem de imbecillitate Caesaris copiarum: cuius adventu Cnaeus noster multo animi plus habet. Nos a consulibus Capuam venire iussi sumus ad Nonas Febr. Capua profectus sum Formias a. d. III Kal. eo die cum Calibus tuas literas hora fere nona accepissem, has statim dedi. De Terentia et Tullia tibi assentior; ad quas scripseram, ad te ut referrent: si nondum profectae sunt, nihil est quod se moveant, quoad perspiciamus, quo loci sit res.

CICERO ATTICO S.

17. **T**UAE literae mihi gratæ iucundæque sunt. De pueris in Graeciam transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quaeri videbatur. nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc aequè commodum non erat. tu ipse cum Sexto etiam nunc mihi videris Romæ rectè esse posse. etenim minime amici Pompeio nostro esse debetis. nemo enim unquam tantum de urbanis praesidiis detraxit. Videsne me etiam iocari? Scire iam te oportet, L. Caesar quæ responsa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Caesarem ferat literas. scriptæ enim et datæ ita sunt, ut proponerentur in publico: in quo accusavi mecum ipse Pompeium, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus venturæ essent, Sextio nostro scribendas dederit. itaque nihil unquam legi scriptum *συστιωδῆστερον*. perspici tamen ex literis Pompeii potest, nihil Caesari negari, omniaque et cumulate, quæ postulet, dari: quæ ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit, praesertim cum impudentissime postulaverit. Quis enim tu es, qui dicas, Si in Hispaniam profectus erit, si praesidia dimiserit? Tamen conceditur; minus honeste nunc quidem, violata iam ab illo republica, illatoque bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: et tamen vereor, ut his ipsis contentus sit. nam cum ista mandata dedisset L. Caesari, debuit esse paulo quietior, dum responsa referrentur. dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebatius quidem scribit, se ab illo 1x Kal. Febr. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut es-

fem ad urbem : nihil ei me gratius facere posse. haec verbis plurimis. Intellexi ex dierum ratione , ut primum de discessu nostro Caesar audisset, laborare eum coepisse, ne omnes abessemus. itaque non dubito, quin ad Pisonem, quin ad Servium scripserit. illud admiror, non ipsum ad me scripsisse, non per Dolabellam, non per Coelium egisse : quamquam non aspurno Trebatii literas, a quo me unice diligere scio. Rescripsi ad Trebatium, (nam ad ipsum Caesarem, qui mihi nihil scripsisset, nolui,) quam illud hoc tempore esset difficile : me tamen in praediis meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. In quo quidem manebo, dum spes pacis erit : sin bellum geretur ; non deero officio, nec dignitati meae, pueros *ὑπεκθημενος* in Graeciam. totam enim Italiam flagranturam bello intelligo. tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex invidis civibus. Sec haec paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligentur, quorsum evasura sint. tum ad te scribam plura, si erit bellum : sin autem etiam induciae, te ipsum, ut spero, videbo. Ego IV Non. Febr. quo die has literas dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres expectabam : quibus quidem scripseram, tuis literis admonitus, ut Romae manerent. sed audio maiorem quendam in urbe timorem esse. Capuae Non. Febr. esse volebam, quia consules iusserant. Quidquid huc erit a Pompeio allatum, statim ad te scribam : tuasque de istis rebus literas expectabo.

CICERO ATTICO S.

18. **Q**UARTO Non. Febr. mulieres nostrae Formias venerunt, tuaque erga se officia, plena tui suavissimi studii, attulerunt. eas ego, quoad sciremus, utrum turpi pace nobis, an misero bello esset utendum, in Formiano esse volui, et una Cicerones. ipse cum fratre Capuam ad consules (Nonis enim adesse iussi sumus) III Non. profectus sum, cum has literas dedi. Responſa Pompeii grata populo, et probata concioni esse dicuntur. Ita putaram. Quae quidem ille si repudiaret, iacebit: si acceperit.... Utrum igitur, inquires, mavis? Responderem, si quemadmodum parati essemus, scirem. Cassium erat hic auditum expulsam Ancone, eamque urbem a nobis teneri. Si bellum futurum est, negotium utile. Caesarem quidem, L. Caesare cum mandatis de pace misso, tamen aiunt acerrime delectum habere, loca occupare, vincere praesidiis. O perditum latronem! o vix ullo otio compensandam hanc reipublicae turpitudinem! Sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hispaniam eamus. haec opto in malis; quoniam illius alterum consulatum a republica, ne data quidem occasione, repulimus. Sed haec haecenus. De Dionysio fugit me ad te antea scribere: sed ita constitui, exspectare responſa Caesaris; ut, si ad urbem rediremus, ibi nos exspectaret; sin tardius id fieret, tum eum arceſſeremus. omnino quid ille facere debuerit in nostra illa fuga, quid docto homine et amico dignum fuerit, cum praesertim rogatus esset, scio. Sed haec non nimis exquiro a Graecis. tu tamen vi-

debis, si erit, quod nolim, arcessendus, ne molesti-
simus invito. Quintus frater laborat, ut tibi, quod
debet, ab Egnatio solvat: nec Egnatio voluntas de-
est; nec parum locuples est: sed cum tale tempus
sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) via-
ticum se neget habere; idemque debitoribus suis de-
nuntiarit, ut eodem foenore uterentur; atque hoc
idem etiam L. Ligus fecisse dicatur; nec hoc tempo-
re aut domi nummos Quintus habeat, aut exigere ab
Egnatio, aut versuram usquam facere possit; mira-
tur, te non habuisse rationem huius publicae difficul-
tatis. Ego autem, etsi illud $\psi\epsilon\upsilon\delta\eta\sigma\iota\omicron\delta\epsilon\iota\omicron\nu$ (ita enim pu-
tatur) observo, $\mu\eta\delta\epsilon\ \delta\iota\kappa\eta\nu$, praesertim in te, a quo
nihil unquam vidi temere fieri; tamen illius quere-
la movebar. Hoc, quidquid est, te scire volui.

CICERO ATTICO S.

19. **N**IHIL habeo, quod ad te scribam. quin etiam
epistolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi.
erat enim plena spei bonae; quod et concionis volun-
tatem audieram, et illum conditionibus usurum pu-
tabam, praesertim suis. Ecce tibi II Non. Feb. mane
accepi literas tuas, Philotimi, Furnii, Curionis ad
Furnium, quibus irridet L. Caesaris legationem. Pla-
ne oppressi videmur; nec, quid consilii capiam, scio:
nec mehercule de me laboro; de pueris quid agam,
non habeo. Capuam tamen proficiscebar haec scri-
bens, quo facilius de Pompeii rebus cognoscerem.

CICERO ATTICO S.

20. **B**REVILOQUENTEM iam me tempus ipsum.

facit. pacem enim desperavi: bellum nostri nullum administrant. cave enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendi, et cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam veni pridie Nonas, ut eram iussus. illi autem nondum venerant, sed erant venturi, inanes, imparati. Cnaeus autem Luceriae dicebatur esse, et adire cohortes legionum Attianarum, non firmissimarum. At illum ruere nuntiant, et iam iamque adesse, non ut manum conferat, (quicum enim?) sed ut fugam intercludat. Ego autem in Italia *καὶ συναπτοθαυειν*. nec te id consulo. sin extra, quid ago? ad manendum hiems, lictores, improvidi et negligentes duces; ad fugam hortatur amicitia Cnaei, causa bonorum, turpitudine coniungendi cum tyranno; qui quidem incertum est, Phalarimne an Pisistratum sit imitaturus. Haec velim explices, et me iuves consilio. etsi te ipsum istuc iam calere puto. sed tamen, quantum poteris. Ego si quid hic hodie novi cognoro, scies. iam enim aderunt consules ad suas Nonas. Tuas quotidie literas expectabo. ad has autem, cum poteris, rescribes. Mulieres et Cicerones in Formiano reliqui.

CICERO ATTICO S.

21. **D**E malis nostris tu prius audis, quam ego. istinc enim emanant. boni autem hinc quod expectes, nihil est. Veni Capuam ad Nonas Febr. ita ut iusserant consules. eo die Lentulus venit fero: alter consul omnino non venerat VII Idus. Eo enim die ego Capua discessi, et mansi Calibus. inde has literas

postridie ante lucem dedi. Haec, Capuae dum fui, cognovi : nihil in consulibus, nullum usquam delectum. nec enim conquisitores *φαινοπροσωπειν* audent, cum ille adfit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat : nec nomina dant. deficit enim non voluntas, sed spes. Cnaeus autem noster (o rem miseram et incredibilem !) ut totus iacet ! non animus est, non consilium, non copiae, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum. hoc cuiusmodi est ? VII Id. Febr. Capuam C. Cassius tribunus plebis venit, attulit mandata ad consules, ut Romam venirent, pecuniam de sanctiore aerario auferrent, statim exirent urbe relicta. Redeant ; quo praesidio ? deinde exeant ; quis sinat ? Consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenum. at illud totum erat *amissum* : sciebat nemo praeter me ex literis Dolabellae. Mihi dubium non erat, quin ille iam iamque foret in Apulia, Cnaeus noster in navi. Ego quid agam, *σκεμμα* magnum : neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime ; neque ego ullius consilii particeps. sed tamen, quod me deceat. Ipse me Caesar ad pacem hortatur. sed antiquiores literae, quam ruere coepit. Dolabella, Coelius, me illi valde satisfacere. mira me *απορια* torquet. Iuva me consilio, si potes : et tamen ista, quantum potes, provide. Nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. Tuas literas exspecto.

CICERO ATTICO S.

22. **P**EDEM in Italia video nullum esse, qui non

in istius potestate sit. De Pompeio scio nihil; eumque, nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! huius autem nostri... sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor et crucior. Tu caedem non sine causa times: non quominus quidquam Caesari expediat ad diuturnitatem victoriae et dominationis: sed video, quorum arbitrio sit acturus. Recte sit. Censeo cedendum de oppidis his. egeo consilii. quod optimum factu videbitur, facies. cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis Idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari quo? Tradam igitur isti me? fac posse tuto. multi enim hortantur. num etiam honeste? nullo modo. Quid? a te petam consilium, ut oleo? explicari res non potest. Sed tamen si quid in mentem venit, velim scribas, et ipse quid sis acturus.

CICERO ATTICO S.

23. **Q**UNTO Id. Feb. vesperi a Philotimo literas accepi, Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceo, Lentulo et Thermo ducentibus, cum Domitii exercitu coniunctas esse; Caesarem intercludi posse, eumque id timere; bonorum animos recreatos Romae, improbos quasi perculsos. Haec, metuo equidem, ne sint sonantia: sed tamen M. Lepidum, L. Torquatum, C. Castum tribunum plebis, (hi enim sunt nobiscum, id est, in Formiano,) Philotimi literae ad vitam revocaverunt. Ego autem illa metuo ne veriora sint, nos omnes paene iam captos

esse, Pompeium Italia cedere : quem quidem (o rem acerbam !) persequi Caesar dicitur. Persequi Caesar Pompeium ? quid ? ut interficiat ? o me miserum ! et non omnes nostra corpora opponimus ? in quo tu quoque ingemiscis. Sed quid faciamus ? victi, oppressi, capti plane sumus. Ego tamen, Philotimi literis lectis, mutavi consilium de mulieribus : quas, ut scripseram ad te, Romam remittebam : sed mihi venit in mentem, multum fore sermonem, me iudicium iam de causa publica fecisse ; qua desperata, quasi hunc gradum mei reditus esse, quod mulieres revertissent. De me autem ipso tibi assentior, ne me dem incertae et periculosaе fugae, cum reipublicae nihil prosum, nihil Pompeio ; pro quo emori cum pie possum, tum lubenter. Manebo igitur : etsi vivere... Quod quaeris, hic quid agatur ; tota Capua, et omnis hic delictus iacet. desperata res est ; in fuga omnes sunt : nisi quid eiusmodi fuerit, ut Pompeius istas Domitii copias cum suis coniungat. sed videbamur omnia bi-duo triduove scituri. Caesaris literarum exemplum tibi misi ; rogaras enim : cui nos vade satisfacere multi ad me scripserunt : quod patitur facile, dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter.

CICERO AD ATTICUM S.

24. **P**HILOTIMI literae me quidem non nimis, sed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. Ecce postridie Cassio literae Capua, a Lucretio, familiari eius, Nigidium a Domitio Capuam venisse ; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno

currere ad Cnaeum, confestim sequi Caesarem, Domitium non habere militum III millia. Idem scripsit, consules Capua discessisse. Non dubito, quin Cnaeus in fuga sit; modo effugiat. A consilio fugiendi, ut taces, absum.

CICERO ATTICO S.

25. **C**UM dedissem ad te literas tristes, et metuo ne veras, de Lucretii ad Cassium literis Capua missis; Cephalio venit a vobis, attulit etiam a te literas hilariores, nec tamen firmas, ut soles. Omnia facilius credere possum, quam quod scribitis, Pompeium exercitum habere. nemo huc ita affert; omniaque, quae nolim. O rem miseram! malas causas semper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? nisi, illud eum scisse; neque enim erat difficile: hoc nescisse. erat enim ars difficilis, recte rempublicam regere. Sed iam iamque omnia sciemus, et scribemus ad te statim.

CICERO ATTICO S.

26. **N**ON venit idem usu mihi, quod tu tibi scribis, *quoties exorior*: ego enim nunc paulum exorior; et maxime quidem iis literis, quae Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. omnia erant facta hoc biduo laetiora. itaque fuga, quae parabatur, repressa est. Caesaris interdicta, *Si te secundo lumine hic offendero*, respuuntur. Bona de Domitio, praeclara de Afranio fama est. Quod me amicissime admones, ut me integrum, quoad possim, servem; gratum est. quod addis, ne propensior ad turpem causam vi-

dear; certe videri possum. Ego me ducem in civili bello, quoad de pace ageretur, negavi esse: non quin rectum esset; sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnaeus noster alterum consulatum deferret et triumphum (at quibus verbis? *pro suis rebus gestis amplissimis*) inimicum habere nolueram. Ego scio, et quem metuum, et quam ob rem. Sin erit bellum, ut video fore; partes meae non desiderabuntur. De H-S millibus xx Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam vagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de eius officio, nihil rescripsi, quod diem ex die expectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. nunc, ut video, pueri certe in Formiano videntur hiematuri: num et ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompeio esse constitui. Quod habebo certi, faciam ut scias. Ego bellum foedissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus extiterit.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Scriptae sunt libri huius epistolae Consulibus item L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello; continentque historiam dierum XVI, Pompeii videlicet Pompeianorumque trepidationem: curam in delectu habendo: gesta a Caesare in Piceno, & in Pelignis ad Corfinium; Domitii, Domitianorumque deditionem: sollicitudinem Ciceronis, aut potius aestum, Atticum consulentis, si Pompeius Italia excedat, quid sibi faciendum sit; navigandumne cum illo, an in suis praediis manendum; & multa in utramque partem disputantis.

CICERO ATTICO S.

I. **C**UM ad te literas dedissem, redditae mihi literae sunt a Pompeio. cetera de rebus in Piceno gestis, quae ad se Vibullius scripisset; de delectu Domitii; quae sunt vobis nota: nec tamen tam laeta erant in his literis, quam ad me Philotimus: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam:) sed in ea Pompeii epistola erat in extremo, ipsius manu: *Tu, censeo,*

Luceriam venias : nusquam eris tutius. Id ego in eam partem accepi; haec oppida atque oram maritimam illum pro derelicto habere : nec sum miratus, eum, qui caput ipsum reliquisset, reliquis membris non parcere. Ei statim rescripti, hominemque certum misi de comitibus meis, non me quaerere, ubi tutissime essem : si me vellet sua, aut reipublicae causa Luceriam venire, statim esse venturum : hortatusque sum, ut oram maritimam retineret, si rem frumentariam sibi ex provinciis suppeditari vellet. Hoc me frustra scribere videbam. sed uti in urbe retinenda tunc, sic nunc in Italia non relinquenda testificabar sententiam meam. sic enim parari video, ut Luceriam omnes copiae contrahantur : et ne is quidem locus stabilis; sed ex eo ipso, si urgeamur, paretur fuga. quo minus mirere, si invitus in eam causam descendo, in qua neque pacis, neque victoriae ratio quaesita sit unquam, sed semper flagitiosae et calamitosae fugae. *Eiundum*; ut, quemcunque fors tulerit casum, subeam potius cum iis, qui dicuntur esse boni, quam videar a bonis dissentire. etsi propediem video boniorum, id est, lautorum et locupletium, urbem refertam fore; municipiis vero his relictis, refertissimam. quo ego in numero essem, si hos lictores molestissimos non haberem. nec me M'. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpicii comitum poeniteret : quorum nemo nec stultior est, quam L. Domitius; nec inconstantior, quam App. Claudius. Unus Pompeius me movet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac causa, qui, cum omnes Caesarem metuebamus, ipse eum diligebat? postquam ipse metuere coepit,

putat omnes hostes illi oportere esse? Ibimus tamen Luceriam: nec eum fortasse delectabit noster adventus. dissimulare enim non potero, mihi, quae adhuc acta sunt, displicere. Ego si somnum capere possem, tam longis te epistolis non obtunderem. tu, si tibi eadem causa est, me remunerere sane velim.

CICERO ATTICO S.

2. **M**IHI vero omnia grata; et quod scripsisti ad me, quae audieras; et quod non credidisti, quae digna diligentia mea non erant; et quod monuisti, quod sentiebas. Ego ad Caesarem unas Capua literas dedi, quibus ad ea rescripsi, quæ mecum ille de gladiatoribus suis egerat, breves, sed benevolentiam significantes, non modo sine contumelia, sed etiam cum maxima laude Pompeii. id enim illa sententia postulabat, qua illum ad concordiam hortabar. eas si quo ille misit, in publico proponat velim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum et ipse ad me scripsisset, et Balbus. earum exemplum ad te misi. Nihil arbitror fore, quod reprehendas. si qua erunt, doce me, quo modo ea effugere possim. Nihil, inquires, omnino scripseris. Qui magis effugias eos, qui volent fingere? verumtamen ita faciam, quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, scriptorum etiam meorum; facis amice tu quidem, mihi que gratissimum: sed mihi videris aliud tu honestum, meque dignum in hac causa iudicare, atque ego existimem. mihi enim nihil ulla in gente unquam, ab ullo auctore reipublicae ac duce, turpius factum esse videtur, quam a no-

stro amico factum est; cuius ego vicem doleo: qui urbem reliquit, id est, patriam; pro qua et in qua mori praeclarum fuit. Ignorare mihi videris, haec quanta sit clades. es enim etiam nunc domi tuae. sed, invitis perditissimis hominibus, esse diutius non potes. Hoc miserius, hoc turpius quidquam? vagamur egentes cum coniugibus et liberis. in unius hominis, quotannis periculose aegrotantis, anima positas omnes nostras spes habemus, non expulsi, sed evocati e patria; quam non servandam ad reditum nostrum, sed diripiendam et inflammandam reliquimus. ita multi nobiscum sunt, non in suburbanis, non in hortis, non in ipsa urbe: et si nunc sunt, non erunt. nos interea, ne Capuae quidem, sed Luceriae: et oram quidem maritimam iam relinquemus; Afranium expectabimus, et Petreium. nam in Labieno parum est dignitatis. Hic tu in me illud: *Des, id feras*. Nihil de me dico: alii viderint. Hic quidem quae est? domi vestrae estis, et eritis omnes boni. quis tum se mihi non ostendit? quis nunc adest hoc bello? sic enim iam appellandum est. Vibullii res gestae sunt adhuc maximae. id ex Pompeii literis cognosces: in quibus animadvertito illum locum, ubi erit *διπλη*. videbis, de Cnaeo nostro ipse Vibullius quid existimet. Quo igitur haec spectat oratio? Ego pro Pompeio lubenter emori possum. facio pluris omnium hominum neminem. sed non ita, uno in eo iudico spem de salute reipublicae. significas enim aliquanto secus, quam solebas, ut etiam Italia si ille cedat, putes cedendum. quod ego nec reipublicae puto esse utile, nec liberis meis: praeterea neque rectum, neque hone-

flum. Sed cur? *Poterisne igitur videre tyrannum?* Quasi interfit, audiam, an videam; aut locupletior mihi sit quaerendus auctor, quam Socrates; qui, cum xxx tyranni essent, pedem porta non extulit. Est mihi praeterea praecipua causa manendi; de qua utinam aliquando tecum loquar! Ego XIII Kalend. cum eadem lucerna hanc epistolam scripsissem, qua inflammaram tuam, Formiis ad Pompeium, si de pace ageretur, profecturus; si de bello, quid ero?

CICERO ATTICO S.

3. **M**AXIMIS et miserrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi potestas deliberandi non esset, uti tamen tuo consilio volui. deliberatio autem omnis haec est: si Pompeius Italia cedat, quod eum facturum esse suspicor, quid mihi agendum putes: et quo facilius consilium dare possis; quid in utramque partem mihi in mentem veniat, explicabo brevi. Cum merita Pompeii summa erga salutem meam, familiaritasque, quae mihi cum eo est, tum ipsa rei-publicae causa me adducit, ut mihi vel consilium meum cum illius consilio, vel fortuna [cum fortuna] coniungenda esse videatur. Accedit illud: si maneo, et illum comitatum optimorum et clarissimorum civium deserō, cadendum est in unius potestatem: qui, etsi multis rebus significat se nobis esse amicum, et, ut esset, a me est (tute scis) propter suspicionem huius impendentis tempestatis multo ante provisum: tamen utrumque considerandum est, et quanta fides ei sit habenda; et, si maxime exploratum eum

nobis amicum fore, sitne viri fortis et boni civis, esse in ea urbe, in qua cum summis honoribus imperiisque usus sit, res maximas gesserit, sacerdotio sit amplissimo praeditus, non futurus sit sui iuris, subeundumque periculum sit, cum aliquo forte dedecore, quando Pompeius rempublicam recuperarit. In hac parte haec sunt. Vide nunc, quae sint in altera. Nihil actum est a Pompeio nostro sapienter, nihil fortiter; addo etiam, nihil nisi contra consilium auctoritatemque meam. Omitto illa vetera, quod istum in rempublicam ille aluit, auxit, armavit: ille legibus per vim et contra auspicia ferendis auctor; ille Galliae ulterioris adiunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille restituendi mei, quam retinendi, studiosior; ille provinciae propagator; ille absentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio consulatu, postquam esse defensor reipublicae coepit, contendit, ut decem tribuni plebis ferrent, ut absentis ratio haberetur: quod idem ipse sanxit lege quadam sua; Marcoque Marcello consuli, finienti provinciis Gallis Kal. Mart. restitit. Sed, ut haec omittam, quid foedius, quid perturbatius hoc ab urbe discessu, sive potius turpissima fuga? quae conditio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malae conditiones erant, fateor; sed numquid hoc peius? At recuperabit rempublicam. Quando? aut quid ad eam spem est parati? non ager Pice-nus amissus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis et publica et privata adversario tradita? denique nulla causa, nullae vires, nulla sedes, quo concurrant, qui rempublicam defensam velint. Apu-

lia delecta est, inanissima pars Italiae, et ab impetu huius belli remotissima: fuga et maritima opportunitas visa quaeri desperatione. Invite cepi Capuam, non quo munus illud defugerem, sed sic, ne causam, in qua nullus esset ordinum, nullus apertus privatorum dolor; bonorum autem esset aliquis, sed hebes, ut solet; et, ut ipse sensissem; multitudo et infimus quisque propensus in alteram partem, multi mutationis rerum cupidi. Dixi ipsi, me nihil suscepturum sine praesidio et sine pecunia. itaque habui nihil omnino negotii; quod ab initio vidi, nihil quaeri praeter fugam. Eam si nunc sequor, quonam? cum illo non: ad quem cum essem profectus, cognovi in iis locis esse Caesarem, ut tuto *Luceriam* venire non possem. Infero mari nobis, incerto cursu, hieme maxima navigandum est. Age iam, cum fratre, an sine? cum filio, aut quomodo? in utraque enim re summa difficultas erit, summus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos absentes fortunasque nostras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortasse, in nobis violandis aliquid se habere populare. Age iam, has compedes; fasces, inquam, hos laureatos efferre ex Italia, quam molestum est? qui autem locus erit nobis tutus, (ut iam placatis utamur fluctibus,) antequam ad illum venerimus? qua autem, aut quo, nihil scimus. At si restitero, et fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in *Cinnae* dominatione *Philippus*, quod *L. Flaccus*, quod *Q. Mucius*; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere solebat, se, id fore, videre, quod factum est; sed hoc malle, quam armatum ad patriae

moenia accedere. Aliter Thrasybulus, et fortasse melius. sed est certa quaedam illa Mucii ratio atque sententia; est illa etiam Thrasybuli; et, cum sit necesse, fervire tempori, et non amittere tempus, cum sit datum. Sed in hoc ipso habent tamen iidem fascis molestiam. sit enim nobis amicus, quod incertum est; sed sit: deferet triumphum. Non accipere periculosum sit; an accipere invidiosum ad bonos? O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem! atqui explicanda est. qui enim fieri potest? Ac ne me existimaris ad manendum esse propensioem, quod plura in eam partem verba fecerim; potest fieri, quod sit in multis quaestionibus, ut res verbosior haec fuerit, illa verior. Quamobrem, ut maxima de re aequo animo deliberanti, ita mihi des consilium velim. Navis et in Caieta est parata nobis, et Brundisii. Sed ecce nuntii, scribente me. haec ipsa noctu in Caleno, ecce literae, Caesarem ad Corfinium, Domitium Corfinii cum firmo exercitu, et pugnare cupiente. Non puto etiam hoc Cnaeum nostrum commissurum, ut Domitium relinquat: etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus praemiserat; legionem a Fausto conscriptam in Siciliam sibi placere a consule duci, scripserat ad consules. sed turpe Domitium deserere erit, implorantem eius auxilium. Est quaedam spes, mihi quidem non magna, sed in his locis firma, Afranium in Pirenaeo cum Trebonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium Nummum transisse cum cohortibus: summa autem, Afranium cum magnis copiis adventare. Id si est, in Italia fortasse manebitur. Ego autem, cum esset incer-

tum iter Caesaris, quod vel ad Capuam, vel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeium misi, et literas; ipse, ne quo inciderem, reverti Formias. Haec te scire volui, scripsique sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum iudicium interponens, sed exquirens tuum.

CICERO ATTICO S.

4. **D**IONYSIUS quidem tuus potius, quam noster, cuius ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam iudicio, quam meo, ne tui quidem testimonii, quod ei saepe apud me dederas, veritus, superbum se praebuit in fortuna, quam putavit nostram fore: cuius fortunae nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. Cui, qui noster honos, quod obsequium, quae etiam ad ceteros contemti cuiusdam hominis commendatio defuit? ut meum iudicium reprehendi a Quinto fratre, vulgoque ab omnibus mallet, quam illum non efferre laudibus; Ciceronesque nostros meo potius labore subdoceri, quam me aliumvis magistrum quaerere. Ad quem ego quas literas, dii immortales! miseram? quantum honoris significantes? quantum amoris? Dicaearchum mehercule, aut Aristoxenum diceres arcessi, non unum omnium loquacissimum et minime aptum ad docendum. Sed est memoria bona. Me dicet esse meliore. Quibus literis ita respondit, ut ego nemini, cuius causam non recipere. semper enim, *si potero; si ante suscepta causa non impediar.* nunquam reo cuiquam tam humili, tam

fordido, tam nocenti, tam alieno, tam praecise negavi, quam hic mihi. plane sine ulla exceptione praecidit. Nihil cognovi ingratius: in quo vitio nihil mali non inest. Sed de hoc nimis multa. Ego navem paravi: tuas literas tamen exspecto; ut sciam, quid respondeant consultationi meae. Sulmone C. Attium Pelignum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque; Q. Lucretium inde effugisse scis: Cnaeum ire Brundisium desertum. Confecta res est.

CICERO ATTICO S.

3. **C**UM ante lucem VIII Kal. literas ad te de Dionysio dedissem, vesperi ad nos eodem die venit ipse Dionysius, auctoritate tua permotus, ut suspicor. quid enim putem aliud? etsi solet eum, cum aliquid furiose fecit, poenitere. nunquam autem certior fuit, quam in hoc negotio. nam, quod ad te non scripseram, postea audivi, a tertio milliario tum eum *εἰς τὰς*

Πολλὰ κατὴν κεραισσίην ἐς περὰ θυμηνάτα.

multa, inquam, mala eum dixisse, suo capiti, ut aiunt. Sed o meam mansuetudinem! conieceram in fasciculum una cum tua venientem ad illum epistolam: hanc ad me referri volo; nec ullam ob aliam causam Pollicem, servum a pedibus meis, Romam misi. eo autem ad te scripsi, ut, si tibi forte reddita esset, mihi curares referendam; ne in illius manus perveniret. Novi si quid esset, scripsissem. Pendeo animi expectatione Corfiniensi; in qua de salute reipublicae discernitur. Tu fasciculum, qui est DES M^o. CURIO inscriptus, velim cures ad eum perferendum; Tiro:

nemque Curio commendes; ut ei, ut petii, si quid opus erit in sumtum, eroget.

CICERO ATTICO S.

6. **O**BSIGNATA iam epistola, quam de nocte daturus eram, sicut dedi, (nam eam vesperi scripseram,) C. Sotius praetor in Formianum venit ad M. Lepidum, vicinum nostrum, cuius quaestor fuit: Pompeii literarum ad consulem exemplum attulit.

Litterae mihi a L. Domitio a. d. XIII Kalend. Mart. allatae sunt: earum exemplum infra scripsi. Nunc, ut ego non scribam, tua sponte te intelligere scio, quanti reipublicae interfit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore convenire. Tu, si tibi videbitur, dabis operam, quamprimum ad nos venias. Praesidii Capuae, quantum constitueritis esse satis, relinquant.

Deinde supposuit exemplum epistolae Domitii, quod ego ad te pridie miseram. Dii immortales, qui me horror perfudit! quam sum sollicitus, quidnam futurum sit? hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in adventu terrorem. Spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutasse: nec te gentia hoc, quod cum fortiter et diligenter, tum etiam hercule.... modo enim audivi, quartanam a te discessisse. moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Piliae dic, non esse aequum, eam diutius habere, nec id esse vestrae concordiae. Tironem nostrum ab altera relictum audio, sed eum video in sumtum ab aliis mutuatum. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset, rogaram.

malo Tironis verecundiam in culpa esse, quam illi-
beralitatem Curii.

CICERO ATTICO S.

7. **U**NUM etiam restat amico nostro ad omne de-
decus, ut Domitio non subveniat. at nemo dubitat,
quin subsidio venturus sit. ego non puto. *Deseret igitur*
talem civem, et eos, quos una scis esse? cum ha-
beat praesertim et ipse cohortes xxx? nisi me omnia
fallunt, deseret. incredibiliter pertimuit. nihil spec-
tat, nisi fugam: cui tu (video enim quid sentias)
me comitem putas debere esse. Ego vero quem fu-
giam, habeo; quem sequar, non habeo. quod enim tu
meum laudas, et memorandum dicis, malle quod di-
xerim me cum Pompeio vinci, quam cum istis vin-
cere: ego vero malo, sed cum illo Pompeio, qui tum
erat, aut qui mihi esse videbatur: cum hoc vero, qui
ante fugit, quam scit, aut quem fugiat, aut quo; qui
nostra tradidit; qui patriam reliquit, Italiam reliquit,
si malui; contigit; victus sum. Quod superest, nec ista
videre possum, quae nunquam timui, ne viderem;
nec mehercule istum, propter quem mihi non modo
meis, sed memet ipso carendum est. Ad Philotimum
scripsi de viatico, sive a Moneta, (nemo enim sol-
vit,) sive ab Oppiis, tuis contubernalibus. Cetera ap-
posita tibi mandabo.

CICERO ATTICO S.

8. **O**REM turpem, et ea re miseram! sic enim
sentio, id demum, aut potius id solum esse miserum,
quod turpe sit. Aluerat Caesarem; eundem repente

timere coeperat : conditionem pacis nullam probarat : nihil ad bellum pararat : urbem reliquerat : Picenum amiserat culpa : in Apuliam se compegerat : ibat in Graeciam : omnes nos *απροσφωνητας*, expertes sui tanti, tam inusitati consilii, relinquebat. ecce subito literae Domitii ad illum, ipsius ad consules. fulsisse mihi videbatur *το καλον* ad oculos eius, et exclamasse ille vir, qui esse debuit,

Προς τῆδ' ὁ, τι χρῆν, καὶ παλαμασῶν,

καὶ παντ' ἐπ' ἐμοὶ τεκταινεσῶν.

Το γὰρ εὐ μετ' ἐμῆ.

at ille tibi *πολλα χαιρεῖν τῷ καλῷ* dicens, pergīt Brundisium. Domitium autem aiunt, re audita, et eos, qui una essent, se tradidisse. O rem lugubrem ! itaque intercludor dolore, quo minus ad te plura scribam. tuas literas exspecto.

CICERO ATTICO S.

9. **E**PISTOLAM meam quod pervulgatam scribis esse, non fero moleste. quin etiam ipse multis dedi describendam. ea enim et acciderunt iam et impendent, ut testatum esse velim, de pace quid senserim. cum autem ad eam hortarer, eum praesertim hominem, non videbar ullo modo facilius moturus, quam si id, quod eum hortarer, convenire eius sapientiae dicerem. eam si *admirabilem* dixi, cum eum ad salutem patriae hortabar; non sum veritus, ne viderer assentari; cui tali in re lubenter me ad pedes abiecissem. Qua autem est, *aliquid impertias temporis*, non est de pace, sed de me ipso, et de meo officio, ut aliquid cogitet. Nam quod testificor, me expertem belli fuis-

se; etsi id re perspectum est, tamen eo scripsi, quo in suadendo plus auctoritatis haberem; eodemque pertinet, quod causam eius probo. Sed quid haec nunc? utinam aliquid profectum esset! nae ego istas literas in concione recitari velim; si quidem ille ipse ad eundem scribens in publico proposuit epistolam illam, in qua est, *pro tuis rebus gestis amplissimis*: amplioribusne, quam suis, quam Africani? ita tempestas ferebat. si quidem etiam vos duo tales ad quintum milliarium: quid nunc ipsum unde se recipienti? quid agenti? quid acturo? quanto autem ferocius ille causae suae confidet, cum vos, cum vestri similes non modo frequentes, sed laeto vultu gratulantes viderit? Num igitur peccamus? minime vos quidem. sed tamen signa conturbantur, quibus voluntas a simulatione distingui posset. Quae vero senatusconsulta video? sed apertius, quam proposueram. Ego Arpini volo esse pridie Kal. deinde circum villulas nostras errare, quas visurum me postea desperavi. *ευγενή* tua consilia, et tamen pro temporibus non incauta, mihi valde probantur. Lepido quidem (nam fere *συνδιημερευόμεν*: quod gratissimum illi est) nunquam placuit ex Italia exire; Tullo multo minus. crebro enim illius literae ab aliis ad nos commeant. sed me illorum sententiae minus movebant: minus multa dederant illi reipublicae pignora: tua mehercule auctoritas vehementer movet. affert enim et reliqui temporis recuperandi rationem, et praesentis tuendi. sed obsecro te, quid hoc miserius, quam alterum plausus in foedissima causa quaerere, alterum offensiones in optima? alterum existimari conservatorem inimico-

rum, alterum desertorem amicorum? Et mehercule quamvis amemus Cnaeum nostrum, ut et facimus, et debemus; tamen hoc, quod talibus viris non subvenit, laudare non possum. nam sive timuit; quid ingravius? sive, ut quidam putant, meliorem suam causam illorum caede fore putavit; quid iniustius? Sed haec omittamus. augemus enim dolorem retractando. VI Kal. vesperi Balbus minor ad me venit, occulta via currens ad Lentulum confulem missu Caesaris, cum literis, cum mandatis, cum promissione provinciae, Romam ut redeat: cui persuaderi posse non arbitror, nisi erit conventus. idem aiebat, nihil malle Caesarem, quam ut Pompeium *assequeretur*; id credo: et *rediret in gratiam*; id non credo: et metuo, ne omnis haec clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem maior ad me scribit, nihil malle Caesarem, quam principe Pompeio sine metu vivere. Tu puto haec credis. Sed, cum haec scribebam v Kalendar. Pompeius iam Brundisium venisse poterat. expeditus enim antecesserat legiones Luceria. Sed hoc *τερας* horribili vigilantia, celeritate, diligentia est. Plane, quid futurum sit, nescio.

CICERO ATTICO S.

10. **D**IONYSIUS cum ad me praeter opinionem meam venisset, locutus sum cum eo liberalissime: tempora exposui: rogavi, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso invito contendere. Respondit, se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non solvere, aliorum diem nondum esse, dixit. etiam alia quaedam de servulis suis, quare nobis

cum esse non posset. Morem gessi : dimisi a me , ut magistrum Ciceronum , non lubenter ; ut hominem ingratum , non invitus. Volui te scire , quid ego de eius facto iudicarem.

CICERO ATTICO S.

II. **Q**UOD me magno animi motu perturbatum putas ; sum equidem , sed non tam magno , quam tibi fortasse videor. Levatur enim omnis cura , cum aut constitit consilium , aut cogitando nihil explicatur. lamentari autem licet. illud tamen totos dies. sed vereor , ne , nihil cum proficiam , etiam dedecori sim studiis ac literis nostris. consumo igitur omne tempus , considerans , quanta vis sit illius viri , quem nostris libris fatis diligenter , ut tibi quidem videmur , expressimus. Tenesne igitur , moderatorem illum reipublicae quo referre velimus omnia ? nam sic quinto , ut opinor , in libro loquitur Scipio : *Ut enim gubernatori cursus secundus , medico salus , imperatori victoria ; sic huic moderatori reipublicae beata civium vita proposita est ; ut opibus firma , copiis locuples , gloria ampla , virtute honesta sit. huius enim operis , maximi inter homines atque optimi , illum esse perfectorem volo.* Hoc Cnaeus noster cum antea nunquam , tum in hac causa minime cogitavit. dominatio quaesita ab utroque est : non id actum , beata et honesta civitas ut esset. Nec vero ille urbem reliquit , quod eam tueri non posset ; nec Italiam , quod ea pelleretur : sed hoc a primo cogitavit , omnes terras , omnia maria movere , reges barbaros incitare , gentes feras armatas in

Italiam adducere, exercitus conficere maximos. genus illud Sullani regni iam pridem appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. An censes, nihil inter eos convenire, nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπος est ille, ut nos beati simus; uterque regnare vult. Haec, a te invitatus, breviter exposui. voluisti enim, me, quid de his malis sentirem, ostendere. προδιδασπιζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens;

Iamque mari magno.

non multo, inquam, secus possum vaticinari: tanta malorum impendet *Ιλιας*. atque hoc nostra gravior est causa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrumque. Cur igitur, inquis, remansimus? Vel tibi paruimus; vel non occurrimus; vel hoc fuit rectius. Conculcari, inquam, miseram Italiam videbis proxima aestate, et quati utriusque vi, mancipiis ex omni genere collectis: nec tam irruptio pertimescenda, quae Luceriae multis sermonibus denuntiata est, quam universae interitus: tantas in confligendo utriusque vires video futuras. Habes coniecturam meam, tu autem consolationis fortasse aliquid expectasti: nihil invenio; nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil foedius. Quod quaeris, quid Caesar ad me scripserit: quod saepe: gratissimum sibi esse, quod quierim; oratque, in eo ut perseverem. Balbus minor haec eadem mandata. iter autem eius erat ad Lentulum consulem cum literis Caesaris, praemiorumque promissis, si Romam revertisset. verum, cum ha-

beo rationem dierum, ante puto transmissurum; quam potuerit conveniri. Epistolarum Pompeii duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamque in rescribendo diligentiam volui tibi notam esse. earum exempla ad te misi. Caesaris hic per Apuliam ad Brundisium cursus quid efficiat, exspecto. utinam aliquid simile Parthicis rebus! simul aliquid audiero, scribam ad te. tu ad me velim bonorum sermones. Romae frequentes esse dicuntur. scio equidem te in publicum non prodire. sed tamen, audire te multa, necesse est. Memini librum tibi afferri a Demetrio Magnete (ad te missum scio) *περι Ομονοιας*. eum mihi velim mittas. vides, quam causam mediter.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI
I M P.

QUINTUS Fabius ad me venit a. d. IV Kalend. Febr. Is nuntiat L. Domitium cum suis cohortibus XI, et cohortibus XIV, quas Vibullius adduxit, ad me iter habere: habuisse in animo proficisci Corfinio, a. d. V. Id. Febr. C. Hirrum cum V cohortibus subsequi. Censeo ad nos Luceriam venias. nam te hic tutissime puta fore.

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO
PROCOS.

ANTE D. xv Kalend. Mart. Formiis accepi tuas literas: ex quibus ea, quae in agro Piceno gesta erant, cognovi commodiora esse multo, quam ut erat nobis nuntiatum; Vibullique virtutem, industriamque li-

benter agnovi. Nos adhuc in ea ora, ubi praepositi sumus, ita fuimus, ut navem paratam haberemus. ea enim audiebamus, et ea verebamur, ut, quodcunque tu consilium praecepisses, id nobis persequendum putaremus. Nunc, quoniam auctoritate et consilio tuo in spe firmiore sumus, si teneri posse putas Taracinam, et oram maritimam, in ea manebo: etsi praesidia in oppidis nulla sunt. nemo enim nostri ordinis in his locis est, praeter M. Eppium, quem ego Minturnis esse volui, vigilantem hominem et industrium. nam L. Torquatum, virum fortem et cum auctoritate, Formiis non habemus: ad te profectum arbitramur. Ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuam veni eo ipso die, quo tu Teano Sidicino es profectus. volueras enim me cum M. Confidio propraetore illa negotia tueri. Cum eo venissem, vidi T. Ampium delectum habere diligentissime; ab eo accipere Libonem, summa item diligentia, et in illa colonia auctoritate. Fui Capuae, quoad consules. iterum, ut erat dictum ab consulibus, veni Capuam ad Nonas Februar. cum fuissem triduum, recepi me Formias. Nunc quod tuum consilium, aut quae ratio belli sit, ignoro. Si tenendam hanc oram putas, quae et opportunitatem et dignitatem habet, et egregios cives, et, ut arbitror, teneri potest; opus est esse, qui praesit. sin omnia in unum locum contrahenda sunt; non dubito, quin ad te statim veniam: quo mihi nihil optatius est: idque tecum, quo die ab urbe discessimus, locutus sum. Ego, si cui adhuc videor segnior fuisse, dum ne tibi videar, non laboro: et tamen, si, ut video, bellum gerendum est, confido

me omnibus facile satisfacturum. M. Tullium, meum necessarium, ad te misi : cui tu, si tibi videretur, ad me literas dares.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI
IMP.

SI vales, bene est. Tuas literas libenter legi. recognovi enim tuam pristinam virtutem etiam in salute communi. Consules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, venerunt. Magnopere te hortor, pro tuo singulari perpetuoque studio in rempublicam, ut te ad nos conferas ; ut communi consilio reipublicae afflictæ opem atque auxilium feramus. Censeo, via Appia iter facias, et celeriter Brundisium venias.

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO
PROCOS.

CUM ad te literas misissem, quae tibi Canusii redditae sunt, suspicionem nullam habebam, te reipublicae causa mare transiturum ; eramque in spe magna, fore, ut in Italia possemus aut concordiam constituere, qua mihi nihil utilius videbatur, aut rempublicam summa cum dignitate defendere. Interim, nondum meis literis ad te perlatis, ex his mandatis, quae D. Laelio ad consules dederas, certior tui consilii factus, non expectavi, dum mihi a te literae redderentur ; confestimque cum Quinto fratre, et cum liberis nostris iter ad te in Apuliam facere coepi. Cum Teanum Sidicinum venissem, C. Messius, familiaris tuus, mihi dixit, aliique complures, Cae-

farem iter habere Capuam; et eo ipso die mansurum esse Eferniae. Sane sum commotus; quod, si ita esset, non modo iter meum interclusum, sed meipsum plane exceptum putabam. Itaque tum Cales processi, ut ibi potissimum consisterem, dum certum nobis ab Efernia de eo, quod audieram, referretur. At mihi, cum Calibus essem, affertur literarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum consullem misisses. Hae scriptae sic erant: *Literas tibi a L. Domitio a. d. XIII Kal. Mart. allatas esse, (earumque exemplum subscripseras,) magnique interesse reipublicae scripseras, omnes copias primo tempore in unum locum convenire; et ut, praesidii quod satis esset, Capuae relinqueret.* His ego literis lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copiis ad Corfinium esse venturum: quo mihi, cum Caesar ad oppidum castra haberet, tutum iter esse non arbitrabar. Cum res in summa expectatione esset, utrumque simul audimus, et quae Corfinii acta essent, et te iter Brundisium facere coepisse: cumque nec mihi, nec fratri meo dubium esset, quin Brundisium contenderemus; a multis, qui e Samnio Apuliaque veniebant, admoniti sumus, ut caveremus, ne exciperemur a Caesare; quod is in eadem loca, quae nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos possemus, eo, quo intenderet, venturus esset. Quod cum ita esset; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas nostra non solum nobis, sed etiam reipublicae noceret; cum praefertim non dubitarem, quin, si etiam tutum nobis iter fuisset, te tamen iam consequi non possemus.

Interim accepimus tuas literas, Canusio a. d. x Kalend. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celerius Brundisium veniamus: quas cum accepissemus a. d. III Kalend. Mart. non dubitabamus, quin tu iam Brundisium pervenisses; nobisque iter illud omnino interclusum videbatur; neque minus nos esse captos, quam qui Corfinium venissent. neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilo minus, qui regionibus exclusi, intra praesidia, atque intra arma aliena venissent. Quod cum ita sit, maxime vellem primum semper tecum fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me Capuam reiciebam: quod feci non vitandi oneris causa, sed quod videbam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo viris fortissimis accidisse. Quoniam autem tecum ut essem non contigit; utinam tui consilii certior factus essem! nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam ut haec reipublicae causa in Italia non posset duce te consistere. Neque vero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reipublicae lugeo: nec, si ego, quid tu sis secutus, non perspicio, idcirco minus existimo, te nihil nisi summa ratione fecisse. Mea quae semper fuerit sententia, primum de pace vel iniqua conditione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi unquam ostenderas,) meminisse te arbitror. Sed mihi non sumo, ut meum consilium valere debuerit: secutus sum tuum; neque id reipublicae causa, de qua desperavi, quae et nunc afflicta est, nec excitari sine civili perniciosif-

fimo bello potest : sed te quaerebam : tecum esse cupiebam : neque eius rei facultatem, si qua erit, praetermittam. Ego me in hac omni causa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim prae me tuli, me nihil malle, quam pacem; non quin eadem timerem, quae illi : sed ea bello civili leviora ducebam. inde, suscepto bello, cum pacis conditiones ad te afferri, a teque ad ea honorifice et large responderi viderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in rempublicam meritis supplicia miserrima et crudelissima pertulisset : me esse unum, qui, si offendissem eius animum, cui tum, cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, et triumphus amplissimus deferebatur, subiicerer eisdem proeliis : ut mea persona semper ad improborum civium impetus aliquid videretur habere populare. Atque haec non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denunciata sunt : neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putavi, si honeste vitare possem : quam brevem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostram vides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo. neque enim ego amicior C. Caesari unquam fui, quam illi; neque illi amiciores reipublicae, quam ego. Hoc inter me et illos interest, quod, cum et illi cives optimi sint, et ego ab ista laude non absim, ego conditionibus, quod idem te intellexeram velle, illi armis disceptari maluerunt. quae quoniam ratio vicit;

perficiam profecto, ut neque respublica civis a me
animum, neque tu amici desideres.

CICERO ATTICO S.

12. **M**IHI molestior lippitudo erat etiam, quam
ante fuerat. dictare tamen hanc epistolam malui, quam
Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad
te literarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo
potueram, scripseram ipse eas literas, quarum vaticin-
ationem falsam esse cupio. huius autem epistolae non
solum ea causa est, ut ne quis a me dies intermittatur,
quin dem ad te literas; sed etiam haec iustior, ut a te
impetrarem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia
tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum confi-
lium plane volo, ut penitus intelligam. Omnia sunt
integra nobis. nihil praetermissum est, quod non ha-
beat sapientem excusationem, non modo probabi-
lem. nam certe neque tum peccavi, cum imparatam
iam Capuam, non solum ignaviae delectus, sed etiam
perfidiae suspicionem fugiens, accipere nolui; ne-
que cum post conditiones pacis per L. Caesarem et
Fabatum allatas, cavi, ne animum eius offenderem,
cui Pompeius iam armatus armato consulatum tri-
umphumque deferret. Nec vero haec extrema quis-
quam potest iure reprehendere, quod mare non trans-
ierim. id enim, etsi erat deliberationis, tamen obi-
re non potui. neque enim suspicari debui; praeser-
tim cum ex ipsius Pompeii literis, idem quod video
te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio sub-
venturus esset. et plane, quid rectum, et quid fa-

ciendum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, haec qualia tibi esse videantur, etsi significata sunt a te, tamen accuratius mihi perscribas velim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, et ubi me plurimum prodesse reipublicae sentias; ecquae pacifica persona desideretur; an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen tua consilia; quibus si paruissem, tristitiam illorum temporum non subiissem. Memini, quid mihi tum suaseris per Theophanem, per Culeonem; idque saepe ingemiscens sum recordatus. Quare nunc saltem ad illos calculos revertamur, quos tum abiecimus; ut non solum gloriosis consiliis utamur, sed etiam paulo salubribus. Sed nihil praescribo. accurate velim perscribas tuam ad me sententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentissime poteris, (habebis autem, per quos possis,) quid Lentulus noster, quid Domitius agat, quid acturus sit, quemadmodum nunc se gerant, num quem accusent, num cui succenseant. Quid dico, num cui? num Pompeio? omnino culpam omnem Pompeius in Domitium confert: quod ipsius literis cognosci potest: quarum exemplum ad te mitto. Haec igitur videbis; et, quod ad te ante scripsi, Demetrii Magnetis librum, quem ad te misit de concordia, velim mihi mittas.

CN. MAGNUS PROCOS. C. MARCELLO,
L. LENTULO COSS. S. D.

EGO, quod existimabam, dispersos nos, neque rzi
Cicer. Oper. Vol. VIII. Z

publicae utiles, neque nobis praesidio esse posse, idcirco ad L. Domitium literas misi, primum uti ipse cum omni copia ad nos veniret: si de se dubitaret, ut cohortes XIX, quae ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. Quod veritus sum, factum est, ut Domitius implicaretur; neque ipse satis firmus esset ad castra facienda, quod meas XIX, & suas XII cohortes tribus in oppidis distributas haberet: (nam partim Albae, partim Sulmone collocavit:) neque se, si vellet, expedire posset. Nunc scitote, me esse in summa sollicitudine. nam & tot & tales viros periculo obsidionis liberare cupio; neque subsidio ire possum, quod his duabus legionibus non puto esse committendum, ut illuc ducantur: ex quibus tamen non amplius XIV cohortes contrahere potui; quod Brundisium praesidium misi; neque Canusium sine praesidio, dum abessem, putavi esse dimittendum. D. Laelio mandaram, quod maiores copias sperabam nos habituros, ut, si vobis videretur, alteruter vestrum ad me veniret; alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuae & circum Capuam comparastis, & cum iis militibus, quos Faustus legit, proficisceretur; Domitius cum XII suis cohortibus eodem adiungeretur; reliquae copiae omnes Brundisium cogerentur, & inde navibus Dyrrachium transportarentur. Nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam vos, subsidio Domitio ire possim, se per montes explicare; non est nobis committendum, ut ad has XIV cohortes, quas ego dubio animo habeo, hostis accedere, aut in itinere me consequi possit. Quamobrem placitum est mihi, ac ita video censeris Marcello, & ceteris nostri ordinis, qui hic sunt, ut Brundisium du-

cerem hanc copiam, quam mecum habeo. Vos hortor, ut quodcunque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem veniatis quamprimum. Arma, quae ad me missuri eratis, iis, censeo, armetis milites, quos vobiscum habetis. quae arma superabunt, ea si Brundisium iumentis deportaritis, vehementer reipublicae profueritis. De hac re velim nostros certiores faciatis: ego ad P. Lupum & C. Coponium praetores misi, ut se nobis coniungerent, & militum quod haberent, ad vos deducerent.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO
PROCOS.

MIROR, te ad me nihil scribere, & potius ab aliis, quam a te, de republica me certiolem fieri. Nos, disiecta manu, pares adversarius esse non possumus: coniunctis nostris copiis, spero nos & reipublicae & communi saluti prodesse. Quamobrem cum constituisses, ut Vibullius mihi scripserat, a. d. V Id. Feb. Corfinio proficisci cum exercitu, & ad me venire; miror, quid causae fuerit, quare consilium mutaris. nam illa causa, quam mihi Vibullius scribit, levis est, te propterea moratum esse, quod audieris, Caesarem Firmo progressum in Castrum Truentinum venisse. Quanto enim magis appropinquare adversarius coepit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum coniungeres, priusquam Caesar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere posset. Quamobrem etiam & etiam te rogo & hortor, id quod non destiti superioribus literis a te petere, ut primo quoque die Luceriam advenias, antequam copiae, quas instituit Caesar contrahere, in unum locum coactae, nos

a nobis distrahant. Sed si erunt, qui te impediunt, ut villas suas servent, aequum est me a te impetrare, ut cohortes, quae ex Piceno & Camerino venerunt, quae fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO
PROCOS.

LITERAS abs te M. Calenius quod me attulit a. d. XIV Kal. Mart. in quibus literis scribis, tibi in animo esse observare Caesarem; &, si secundum mare ad me ire coepisset, confestim in Samnium ad me venturum; sin autem ille circum istaec loca commoraretur, te ei, si propius accessisset, resistere velle. Te animo magno & forti istam rem agere existimo: sed diligentius nobis est videndum, ne distracti pares esse adversario non possimus; cum ille magnas copias habeat, & maiores brevi habiturus sit. Non enim, pro tua prudentia, debes illud solum animadvertere, quot in praesentia cohortes contra te habeat Caesar, sed quantas brevi tempore equitum & peditum copias contracturus sit. cui rei testimonio sunt literae, quas Bussenius ad me misit; in quibus scribit, id quod ab illis quoque mihi scribitur, praesidia Curionem, quae in Umbris & Tuscis erant, contrahere, & ad Caesarem iter facere. quae si copiae in unum locum fuerint coactae, ut pars exercitus ad Albam mittatur, pars ad te accedat; ut non pugnet, sed locis suis repugnet, haerebis: neque solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omni copia huc venias. Consules constituerunt idem fa-

cere. ego Metuscilio ad te mandata dedi, providendum esse, ne duae legiones sine Picentinis cohortibus in conspectum Caesaris committerentur. Quamobrem nolito commoveri, si audieris me regredi, si forte Caesar ad me veniet. cavendum enim puto esse, ne implicatus haeream. nam neque castra, propter anni tempus & militum animos, facere possum; neque ex omnibus oppidis contrahere copias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius XIV cohortes Luceriam coegi. Consules praesedia omnia deducturi sunt, aut in Siciliam ituri. Nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos posse; aut regiones eiusmodi obtinere, e quibus repugnemus: id quod neutrum nobis hoc tempore contingit; quod & magnam partem Italiae Caesar occupavit, & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis providendum est; ut summam reipublicae rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me venias. possumus etiam nunc rempublicam erigere, si communi consilio negotium administrabimus: sin distrahemur, infirmi erimus. mihi hoc constitutum est.

His literis scriptis, Sica a te mihi literas attulit & mandata. Quod me hortare, ut istuc veniam, id me facere non arbitror posse; quod non magnopere his legionibus confido.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO
PROCOS.

LLITERAE mihi a te redditae sunt a. d. XIII Kal.
Z 3

Mart. in quibus scribis, Caesarem apud Corfinium castra posuisse. Quod putavi & praemonui, fit, ut nec in praesentia committere tecum proelium velit; &, omnibus copiis conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit, atque istas copias coniungere optimorum civium possis cum his legionibus, de quarum voluntate dubitamus: quo etiam magis tuis literis sum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati satis confido, ut de omnibus fortunis reipublicae dimicem; neque etiam, qui ex delectibus conscripti sunt a consulibus, convenerunt. Quare da operam, si ulla ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, huc quamprimum venias, antequam omnes copiae adversariorum conveniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines convenire possunt; &, si convenirent, quantum iis committendum sit, quod inter se ne noti quidem sunt, contra veteranas legiones, non te praeterit.

CICERO ATTICO S.

13. **L**IPPITUDINIS meae signum tibi fit librarii manus, et eadem causa brevitatis: etsi nunc quidem, quod scriberem, nihil erat. omnis expectatio nostra erat in nuntiis Brundisinis. Si nactus hic esset Cnaeum nostrum, spes dubia pacis: sin ille ante tramisisset, exitiosi belli metus. Sed videsne, in quem hominem inciderit respublica? quam acutum, quam vigilantem, quam paratum? Si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit, ab his, qui eum maxime timuerant, maxime diligitur. Multum mecum municipales homines loquuntur, multum rusti-

cani. nihil prorsus aliud curant, nisi agros, nisi villulas, nisi nummulos suos. Et vide, quam conversa res est. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. id quantis nostris peccatis vitii que evenerit, non possum sine molestia cogitare. quae autem impendere putarem, scripseram ad te; et iam tuas literas exspectabam.

CICERO ATTICO S.

14. **N**ON dubito, quin tibi odiosae sint epistolae quotidianae, cum praesertim neque nova de re aliqua certiore te faciam, neque novam denique iam reperiam scribendi ullam sententiam. sed, si dedita opera, cum causa nulla esset, tabellarios ad te cum inanibus epistolis mitterem; facerem inepte. euntibus vero, domesticis praesertim, ut nihil ad te dem literarum, facere non possum: et simul (crede mihi) requiesco paulum in his miseriis, cum quasi tecum loquor: cum vero tuas epistolas lego, multo etiam magis omnino intelligo, nullum fuisse tempus post has fugas et formidines, quod magis debuerit mutum esse a literis; propterea, quod neque Romae quidem auditur novi; nec in his locis, quae a Brundisio absunt propius, quam tu, biduum, aut triduum. Brundisii autem omne certamen vertitur huius primi temporis: qua quidem exspectatione torqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die video Caesarem a Corfinio post meridiem profectum esse, id est, Feralibus, quo Canusio mane Pompeium. eodem modo autem ambulat Caesar, et iis diariis militum

celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam tri-duo sciturus sis? Nihil equidem. sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor: et simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis iam fixum videbatur. non mihi satis idonei sunt auctores ii, qui a te probantur. quod enim unquam eorum in republica forte factum exstitit? aut quis ab his ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi causa profecti sunt: (quamquam haec ferenda non erant:) video enim, quantum id bellum, et quam pestiferum futurum sit. sed me moveret unus vir; cuius fugientis comes, rempublicam recuperantis socius videor esse debere. Totiesne igitur sententiam mutas? ego tecum, tanquam mecum loquor. quis autem est, tanta quidem de re, quin varie secum ipse disputet? simul et elicere cupio sententiam tuam; si manet, ut firmior sim; si mutata est, ut tibi assentiar. Omnino ad id, de quo dubito, pertinet, me scire, quid Domitius acturus sit, quid noster Lentulus. de Domitio varia audimus, modo esse in Tiburti, haud lepide: quo cum Lepidum accessisse ad urbem: quod item falsum video esse. ait enim Lepidus, eum nescio quo penetrasse itineribus; occultandi sui causa, an maris apiscendi, ne id quidem scit. ignorat enim de filio. addit illud, sane molestum; pecuniam Domitio satis grandem, quam is Corfinii habuerit, non esse redditam. de Lentulo autem nihil audimus. Haec velim exquiras, ad meque perferbas.

CICERO ATTICO S.

15. ANTE d. v Non. Mart. epistolas mihi tuas Aegypta reddidit, unam veterem IV Kal. quam te scribis dedisse Pinario, quem non vidimus; in qua exspectas, quidnam praemissus agat Vibullius; qui omnino non est visus a Caesare: (in altera epistola video te scire ita esse:) et, quemadmodum redeuntem excipiam Caesarem; quem omnino vitare cogito: et, aut Haemonis fugam intendis, commutationemque vitae tuae; quod tibi puto esse faciendum; et ignoras, Domitius cum fascibusne sit; quod cum scies, facies, ut sciamus. Habes ad primam epistolam. Secutae sunt duae, pridie Kal. ambae datae, quae me convellerunt de pristino statu, iam tamen, ut ante ad te scripsi, labantem. Nec me movet, quod scribis, *Iovi ipsi iniquum.* nam periculum in utriusque iracundia positum est: victoria autem ita incerta, ut deterior causa paratior mihi esse videatur. nec me consules movent, qui ipsi pluma aut folio facilius moventur. officii me deliberatio cruciat, cruciavitque abhuc, cautior certe est mansio: honestior existimatur traiectio. malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeste fecisse existiment. De Lepido et Tullo quod quaeris; illi vero non dubitant, quin Caesari praesto futuri, in senatumque venturi sint. Recentissima tua est epistola Kal. data; in qua optas congressum, pacemque non desperas. sed ego, cum haec scribebam, nec illos congressuros, nec, si congressi essent, Pompeium ad ullam conditionem accessurum putabam. Quod videris non dubitare, si

consules transeant, quid nos facere oporteat; certe transeunt: vel, quomodo nunc est, transierunt. sed memento, praeter Appium, neminem esse fere, qui non ius habeat transeundi. nam aut cum imperio sunt, ut Pompeius, ut Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipsi consules, quibus more maiorum concessum est, vel omnes adire provincias; aut legati sunt eorum. Sed nihil differo. quid placeat tibi, et quid propemodum rectum sit, intelligo. Plura scriberem, si ipse possem. sed, ut mihi videor, potero biduo. Balbi Cornelii literarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, misi ad te, ut meam vicem doleres, cum me derideri videres.

BALBUS CICERONI IMP. S.

OBSECRO te, Cicero, suscipe curam & cogitationem dignissimam tuae virtutis, ut Caesarem & Pompeium, perfidia hominum distractos, rursus in pristinam concordiam reducas. Crede mihi, Caesarem non solum fore in tua potestate, sed etiam maximum beneficium te sibi dedisse iudicaturum, si huc te reiicis. Velim, idem Pompeius faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam conditionem possit, magis opto, quam spero. sed, cum constiterit, & timere desierit, tum incipiam non desperare tuam auctoritatem plurimum apud eum valituram. Quod Lentulum meum, consulem, voluisti hic remanere, Caesari gratum, mihi vero gratissimum mediis fidiis fecisti. nam illum tanti facio, qui non Caesarem magis diligam: qui si passus esset, nos secum, ut consueramus, loqui, & non se totum

etiam & etiam ab sermone nostro avertisset, minus miser, quam sum, essem. nam cave putes, hoc tempore plus me quemquam cruciari, quod eum, quem ante me diligo, video in consulatu quidvis potius esse, quam consulem. quodsi voluerit tibi obtemperare, & nobis de Caesare credere, & consulatum reliquum Romae peragere, incipiam sperare, etiam consilio senatus, auctore te, illo relatore, Pompeium & Caesarem coniungi posse. quod si factum erit, me satis vixisse putabo. Factum Caesaris de Corfinio totum te probaturum scio. quo modo in huiusmodi re, commodius cadere non potuit, quam ut res sine sanguine confieret. Balbi mei tuique adventu delectatum te, valde gaudeo. is quaecunque tibi de Caesare dixit, quaeque Caesar scripsit, scio, re tibi probabit, quaecunque fortuna eius fuerit, verissime scripsisse.

CICERO ATTICO S.

16. **O**MNIA mihi provisa sunt, praeter occultum et tutum iter ad mare superum. hoc enim mari uti non possumus hoc tempore anni. illuc autem, quo spectat animus, et quo res vocat, qua veniam? ceddendum enim est celeriter; ne forte qua re impediar, atque alliger. nec vero ille me ducit, qui videtur; quem ego hominem *απολιτικωτατον* omnium iam ante cognoram; nunc vero etiam *αστρατηγικωτατον*, non me igitur is ducit, sed sermo hominum, qui ad me a Philotimo scribitur. is enim me ab optimatibus ait conscindi. quibus optimatibus, dii boni? qui nunc quo modo occurrunt? quo modo autem se venditant Caesari? municipia vero Deum: nec simulant,

ut cum de illo aegroto vota faciebant. sed plane, quidquid mali hic. Pisistratus non fecerit, tam gratum est, quam si alium facere prohibuerit. hunc propitium sperant; illum iratum putant. quas fieri censes *απαρτησεις* ex oppidis? quos honores? Metuunt, inquires: credo; sed mehercule illum magis. huius infidiosa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. iudices DCCCL, qui praecipue Cnaeo nostro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem video, nescio quas eius Lucerias horrent. itaque quaero, qui sint isti optimates, qui me exturbent, cum ipsi domi maneant. sed tamen, quicumque sunt, *αιδεομαι* *Τρωας*. etsi, qua spe proficiscar, video; coniungoque me cum homine, magis ad vastandum Italiam, quam ad vincendum parato: demum quem exspecto: et quidem, cum haec scribebam IV Nonas, iam exspectabam aliquid a Brundisio. quid autem aliquid? quam inde turpiter fugisset, et victor hic qua se referret, et quo. quod ubi audissem, si ille Appia veniret, ego Arpinum cogitabam.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Continentur item hoc libro Cnaei fuga Brundisium, atque inde in Macedoniam transmissio, quae fuit Idibus Martiis, praemissis antea Consulibus L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello, cum omnibus paene magistratibus, cunctoque Senatu: aestus animi aegritudoque Ciceronis, Atticum consulentis, cum Pompeius Italia cesserit, quid sibi faciendum sit: redeuntemque Caesarem a Brundisio, quo Pompeium fuerat persecutus, expectarene debeat, & quo maxime in loco, quo vultu sermoneque excipere: denique congressus ipse cum Caesare, & utriusque discessus. Quae omnia acciderunt diebus paulo plus viginti. Nam quotidianae inter eos erant literae.

CICERO ATTICO S.

I. **E**TSI, cum tu has literas legeres, putabam fore, ut scirem iam, quid Brundisii actum esset; (nam Canusio IX Kal. profectus erat Cnaeus; haec autem scribebam pridie Nonas XIV die postquam ille Canusio moverat;) tamen angebar singularum horarum expectatione; mirabarque, nihil allatum

esse ne rumoris quidem. nam erat mirum silentium. Sed haec fortasse *κενοσπυδα* sunt : quae tamen iam sciantur necesse est. illud molestum, me adhuc investigare non posse, ubi P. Lentulus noster sit, ubi Domitius. quaero autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint; iturine ad Pompeium; et, si sunt, qua, quandove ituri sint. urbem quidem iam referam esse optimatum audio; Sositum et Lupum, quos Cnaeus noster ante putabat Brundisium venturos esse, quam se, ius dicere. hinc vero vulgo vadunt. etiam M'. Lepidus, quocum diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus: deinde Arpinum volebamus. inde, iter qua maxime *αναπαυτηλον* esset, ad mare superum, remotis, sive omnino missis lictoribus. audio enim, bonis viris, qui et nunc, et saepe antea praesidio reipublicae fuerunt, hanc cunctationem nostram non probari, multaque in me et severe in conviviis tempestivis quidem disputari. cedamus igitur, et, ut boni cives simus, bellum Italiae terra marique inferamus; et odia improborum rursus in nos, quae iam extincta erant, incendamus; et Luceii consilia ac Theophani persequamur. nam Scipio vel in Syriam proficiscitur forte; vel cum genero honeste; vel Caesarem fugit iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Caesaris timuissent, manerent. Appius et eodem timore, et inimicitiarum recentium: et tamen, praeter hunc et C. Cassium, reliqui legati, Faustus proquaestor: ego unus, cui utrumvis liceret. frater accedet; quem socium huius fortunae esse, non erat aequum: cui magis etiam Caesar iras-

cetur. sed impetrare non possum, ut maneat. dabimus hoc Pompeio, quod debemus. nam me quidem alius nemo movet; non sermo bonorum, qui nulli sunt; non causa, quae acta timide est, agatur improbe. uni, uni hoc damus, ne id quidem roganti, nec suam causam (ut ait) agenti, sed publicam. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sane velim.

CICERO ATTICO S.

2. **E**TSI Nonis Mart. die tuo, ut opinor, expectabam epistolam a te longiorem; tamen ad eam ipsam brevem, quam III Nonas *υπο την ληψιν* dedisti, rescribendum putavi. Gaudere ais te, mansisse me; et scribis, in sententia te manere. mihi autem superioribus literis videbare non dubitare, quin cederem, ita, si et Cnaeus bene comitatus conscendisset, et consules transfissent. utrum hoc tu parum commeministi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam? sed aut ex epistola, quam exspecto, perspiciam, quid sentias, aut alias abs te literas eliciam. Brundisio nihildum erat allatum. O rem difficilem, planeque perditam! quam nihil praetermittis in consilio dando! quam nihil tamen, quod tibi ipsi placeat, explicas! Non esse me una cum Pompeio, gaudes; ac proponis, quam sit turpe, me abesse, cum quid de illo detrahatur, nec fas esse approbare. Certe. Contra igitur? Dii, inquis, averruncent. Quid ergo fiet, si in altero scelus est, in altero supplicium? Impetrabis, inquis, a Caesare, ut tibi abesse

liceat, et esse otioso. Supplicandum igitur? Miserum. Quid, si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. Quid, si hoc ipso premar? Accipiam? quid foedius? Negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in xxviratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem a se accipere vellem. Quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto et honor hic illo est amplior, et ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompeium hoc tempore; non video causam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim amisso Corfinio denique certiore me sui consilii fecit, is queretur, Brundisium me non venisse, cum inter me et Brundisium Caesar esset? deinde etiam scit *απαρησιαστον* esse in ea causa querelam suam. me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus vidisse, quam se. sin, cum potuero, non venero, tum erit inimicus: quod ego non vereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet?)

Τίς δ' ἐστὶ δέλος, τὴ θάλασσαν ἀφροντίς ὦν;)

sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur adventum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, *ασμενιστον* fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum; qui hic potest se gerere non perdit? vita, mores, ante facta, ratio suscepti negotii, socii, vires bonorum, aut etiam constantia. Vix dum epistolam tuam legeram, cum ad me currens ad illum Postumus Cur-

tius venit, nihil nisi classes loquens et exercitus: eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Graeciam persequebatur. eundem igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugae socii sumus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicumque sunt, non sunt enim certe, ut appellantur, boni, sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur; idque ut exquiras, meque certiolem facias, te vehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum esset, plane nesciebamus. cum sciemus, tum ex re et ex tempore consilium capiemus; sed utemur tuo.

CICERO ATTICO S.

3. **D**OMITII filius transit Formias VIII Id. currens ad matrem Neapolim, mihi que nuntiari iussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quaesisset servus noster Dionysius. nos autem audieramus, eum profectum sive ad Pompeium, sive in Hispaniam. id cuiusmodi sit, scire sane velim. nam ad id, quod de libero, pertinet, si ille certe nusquam discessit, intelligere Cnaeum, non esse faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis praesidiisque teneatur, hieme praesertim. nam, si commodius anni tempus esset, vel infero mari liceret uti. nunc nihil potest, nisi supero, tramitti; quo iter interclusum est. quaeres igitur et de Domitio et de Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama venerat: et erat hic dies VII Id. quo die, suspicabamur, aut pridie Brundisium venisse Caesarem. nam K. I. Arpis manserat. sed si Postumum audire velles, persecuturus erat Cnaeum. transisse enim iam pu-

tabat, coniectura tempestatum ac dierum. ego nau-
tas eum non putabam habiturum : ille confidebat, et
eo magis, quod audita naviculariis hominis liberali-
tas esset. sed tota res Brundisina iam quo modo ha-
beat se, diutius nescire non possum.

C I C E R O A T T I C O S.

4. **E**GO etsi tamdiu requiesco, quamdiu aut ad te
scribo, aut tuas literas lego; tamen et ipse egeo ar-
gumento epistolarum, et tibi idem accidere certo
scio. quae enim soluto animo familiariter scribi so-
lent, temporibus his excluduntur; quae autem sunt
horum temporum, ea iam contrivimus. sed tamen,
ne me totum aegritudini dedam, sumpsi mihi quasdam
tanquam *θεσεις*, quae et politicae sunt, et temporum
horum; ut et abducam animum ab querelis, et in eo
ipso, de quo agitur, exercear. eae sunt huiusmodi :

Εἰ μερετεον ἐν τῇ πατρίδι τυραννικῆν; Τυραννικῆς δ' αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος καταλύσιν πραγματού-
τεον, καὶ μέλλῃ δια τῆτο περὶ τῶν ὅλων ἢ πόλεως κινδυνεύ-
σειν; Εἰ ευλαβητεον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς αἰρηταί; Εἰ πει-
ραστεον ἀρηγεῖν τῇ πατρίδι τυραννικῆν καιρῷ καὶ λόγῳ μάλ-
λον, ἢ πολέμῳ; Εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν, ἀνωχρησαντα
ποὶ, τῆς πατρίδος τυραννικῆς; Εἰ δια πάντας ἰτεον κινδυν
τῆς ελευθερίας περὶ; Εἰ πολέμον επακτεον τῇ χωρῇ, καὶ πο-
λιορκητεον ταυτὴν τυραννικῆν; Εἰ καὶ μὴ δοκιμαζοντα τὴν
δια πολέμου καταλύσιν τῆς τυραννίδος, συναπογραπτεον ὁ-
μῶς τοῖς ἀριστοῖς; Εἰ τοῖς εὐεργεταῖς καὶ φίλοις συγκινδυ-
νευτεον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, καὶ μὴ δακῶσιν ἐν βεβηλευσθῆαι πε-
ρὶ τῶν ὅλων; Εἰ ὁ μεγὰλὰ τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δι' αὐτὸ
τῆ τῆτο ἀνηκεστα πάθων καὶ φθορῆθεις, κινδυνεύσειεν ἀν εθε-
λοντῆς ὑπὲρ τῆς πατρίδος; Εἰ ἐφετεον αὐτῷ ἑαυτῆ ποτε, καὶ

των οικειοτατων ποιειδαι προνοιαν αφημενω τας προς τες ισχυοντας δια πολιτειας ;

In his ego me consultationibus exercens, et differens in utramque partem, tum graece, tum latine, et abduco parumper animum a molestiis, et των πρῆγῶν τι delibero. Sed vereor, ne tibi ακαιρος sim. si enim recte ambulaverit is, qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit.

CICERO ATTICO S.

5. **N**ATALI die tuo scripsisti epistolam ad me plenam consilii, summaeque cum benevolentiae, tum etiam prudentiae. eam mihi Philotimus postridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt ista quidem; quae disputas, difficillima, iter ad superum, navigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse; mansio Formiis, ne obtulisse nos gratulationi videamur: sed miserius nihil, quam ea videre, quae tamen, iam, iam, inquam, videnda erunt. Fuit apud me Postumus: scripsi ad te, quam gravis. venit ad me etiam Q. Fufius, quo vultu! quo spiritu! properans Brundisium, scelus accusans Pompeii, levitatem et stultitiam fenatus. haec qui in mea villa non feram, Curtium in curia potero ferre? Age, finge me quamvis ευστομαχως haec ferentem; quid illa, Dic. M. Tulli, quem habebunt exitum? Et omitto causam reipublicae, quam ego amissam puto cum vulneribus suis, tum medicamentis iis, quae parantur. de Pompeio quid agam? cui plane (quid enim hoc negem?) succensui. Semper enim causae eventorum magis movent, quam ipsa eventa. haec igitur mala, (quibus

maiora esse quae possunt?) considerans, vel potius iudicans, eius opera accidisse et culpa, inimicior eram huic, quam ipsi Caesari. ut maiores nostri funestiores diem esse voluerunt Allienensis pugnae, quam urbis captae; quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus: sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc non defendente, ne dicam gravius, afflixerat; praesentisque temporis cognoscens temeritatem, ignaviam, negligentiam, succensebam. sed ea iam mihi exciderunt. beneficia eiusdem cogito; cogito etiam dignitatem. intelligo, ferius equidem, quam vellem, propter epistolas sermonesque Balbi; sed video plane nihil aliud agi; nihil actum ab initio, quam ut hunc occideret. ego igitur, si quis apud Homerum, cum ei et mater et dea dixisset,

· *Αυτικὰ γὰρ τοι εἴπειτα μεθ' Ἐκτορα ποταμός ἑτοιμός*

matri ipse respondit,

· *Αυτικὰ τεθναίνω, ἔπει οὐκ ἀρ' ἐμελλον ἑταίρω*

· *Κτεινομένω ἐπάμυναί:*

quid, si non ἑταίρω solum, sed etiam *ἐνεργῆτι*? adde, tali viro, talem causam agenti: et ego vero haec officia mercanda vita puto. optimatibus vero tuis nihil confido, nihil iam ne infervio quidem. video, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de valetudine decreta municipiorum prae his de victoria gratulationibus? timent, inquires. at ipsi tum se timuisse dicunt. sed videamus, quid actum sit Brundisii. ex eo fortasse mea consilia nascentur, aliaeque literae.

CICERO ATTICO S.

6. **N**OS adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum consulem transmisisse, nec eum a minore Balbo conventum, quod is hoc iam Canusii audisset: inde ad se eum scripsisse: cohortesque sex, quae Albae fuissent, ad Curium via Minucia transisse: id Caesarem ad se scripsisse, et brevi tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio; neque me Arpinum hoc tempore abdam: etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini vellem, hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Caesarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romae potius. sed tamen, si est conveniendus, hic potissimum. tum reliqua videbimus, id est, et quo, et qua, et quando. Domitius, ut audio, in Cosano, et quidem, ut aiunt, paratus ad navigandum: si in Hispaniam, non probo; si ad Cnaeum, laudo: quovis potius certe, quam ut Curtium videat; quem ego patronus adspicere non possum. quid alios? sed, opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus, qui, dum urbem, id est patriam, amamus, dumque rem conventuram putamus, ita nos gessimus, ut plane interclusi, captique simus. Scripta iam epistola, Capua litterae sunt allatae hoc exemplo. *Pompeius mare transit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum millia XXX; et consules, duo et tribuni plebis, et senatores, qui fuerunt cum eo, omnes cum uxoribus et liberis. Conscendisse dicitur a. d. IV Nonas Mart. ex ea die fuere Septentriones venti. naves, quibus usus non est, omnes aut praecidisse, aut incen-*

disse dicunt. de hac re literae L. Metello tribuno plebis Capuam allatae sunt ab Clodia socru, quae ipsa transit. Ante sollicitus eram et angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompeius et consules ex Italia exierunt, non angor, sed ardeo dolore:

οὐδὲ μοι πτορ

Ἐμπεδον, ἀλλ' ἀλαλυκτῆμαι:

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos; tantum mihi dedecoris admisisse videor. Me non primum cum Pompeio, qualicunque consilio uso, deinde cum bonis esse, quamvis causa temere instituta? praesertim cum ii ipsi, quorum ego causa timidius me fortunae committerbam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illud sequi mallent? hoc turpe, et me indignum putarent? nam Quintus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare aiebat, id animo aequissimo sequebatur. Tuas nunc epistolas a primo lego, hae me paulum recreant. primae monent et rogant, ne me proiciam. proximae te gaudere ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis videor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor, et *μισχρὸν παντασι*. quamobrem obsecro te, mi Tite, eripe mihi hunc dolorem, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacunque re potes. quid tu autem possis? aut quid homo quisquam? vix Deus iam. Equidem illud molior, quod tu mones, sperasque fieri posse, ut mihi Caesar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnaeum agatur. sed timeo, ne non impetrem. venit ab eo Furnius, (ut quidem scias, quos sequamur) Q. Titinii filium cum Caesa-

re esse nūtiat : sed illum maiores mihi gratias agere, quam vellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem verbis, sed *εὐ δύναμει*,) cognosce ex ipsius epistola. me miserum! quod tu non valuisti. una fuisset : consilium certe non defuisset

Σὺν τε δὲ ἐρχομένο.

sed acta ne agamus; reliqua paremus. me adhuc haec duo sefellerunt; initio spes compositionis, qua facta volebam uti populari vita, et sollicitudine senectutem nostram liberari; deinde bellum crudele et exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. Melioris medius fidius civis et viri putabam, quovis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum praeesse, verum etiam interesse. videtur vel mori satius fuisse, quam esse cum iis. Ad haec igitur cogita, mi Attice, vel potius excogita. quemvis eventum fortius feram, quam hunc dolorem.

CAESAR IMP. S. D. CICERONI IMP.

CUM Furnium nostrum tantum vidissem, neque loqui, neque audire meo commodo potuissem; properarem, atque essem in itinere, praemissis iam legionibus; praeterire tamen non potui, quin & scriberem ad te, & illum mitterem, gratiasque agerem: etsi hoc & feci saepe, & saepius mihi facturus videor; ita de me mereris. in primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem venturum, ut te ibi videam, ut tuo consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum revertar: festinationi meae brevitati que literarum ignoscet, reliqua ex Furnio cognoscet.

CAESAR OPPIO CORNELIO S.

GAUDEO mehercule, vos significare literis, quam valde probetis ea, quae apud Corfirium sunt gesta. consilio vestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quam lenissimum me praeberem; & Pompeium darem operam, ut reconciliarem. tentemus hoc modo, si possumus omnium voluntates recuperare, & diuturna victoria uti; quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere, praeter unum L. Sullam, quem imitaturus non sum. haec nova sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt. De his rebus rogo vos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeii praefectum, deprehendi, scilicet meo instituto usus sum, & eum statim missum feci. iam duo praefecti fabrum Pompeii in meam potestatem venerunt, & a me missi sunt. si volent grati esse, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi esse amicus, quam his, qui & illi & mihi semper fuerunt inimicissimi: quorum artificis effectum est, ut respublica in hunc statum perveniret.

BALBUS CICERONI IMP. S.

SI vales, bene est. Posteaquam literas communes cum Oppio ad te dedi, ab Caesare epistolam accepi, cuius exemplum tibi misi; ex quibus perspicere poteris, quam cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quam remotus sit ab omni crudelitate: quod eum sentire, ut debeo, valde gaudeo. De te, & tua fide & pietate idem

mehercule , mi Cicero , scio , quod tu ; non posse tuam famam & officium justinere , ut contra eum arma feras , a quo tantum beneficium te accepisse praedices . Caesarem hoc idem probaturum , exploratum pro singulari eius humanitate habeo ; eique cumulatissime satisfacturum te certo scio , cum nullam partem belli contra eum suscipias , neque socius eius adversariis fueris . atque hoc non solum in te , tali & tanto viro , satis habebit , sed etiam mihi ipse sua concessit voluntate , ne in iis castris essem , quae contra Lentulum aut Pompeium futura essent ; quorum beneficia maxima haberem : sibi que satis esse dixit , si rogatus urbana officia sibi praestitissim ; quae etiam illis si vellent , praestare possim . itaque nunc Romae omnia negotia Lentuli procuro , sustineo ; meumque officium , fidem , pietatem his praesio . sed mehercule rursus iam abiectam compositionis spem non desperatissimam esse puto ; quoniam Caesar est ea mente , qua optare debemus . hac re mihi placet , si tibi videtur , te ad eum scribere , & ab eo praesidium petere , ut petisti a Pompeio , me quidem approbante , temporibus Milonianis . praestabo , (si Caesarem bene novi ,) eum prius tuae dignitatis , quam suae utilitatis rationem habiturum . Haec quam prudenter tibi scribam , nescio : sed illud certe scio , me ab singulari amore ac benevolentia , quaecunque scribo , tibi scribere : quod te (ita incolumi Caesare , moriar) tanti facio , ut paucos aequae ac te caros habeam . De hac re cum aliquid constitueris , velim mihi scribas . nam non mediocriter laboro , ut utrique , ut vis , tuam benevolentiam praestare possis : quam mehercule te praestaturum confido . Fat valeas .

BALBUS ET OPPIUS S. D. M. CICERONI.

NEDUM hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex eventu, non ex voluntate, a plerisque probari solent: tamen freti tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod si non fuerit prudens, at certe ab optima fide & optimo animo proficietur. Nos, nisi, quod nostro iudicio Caesarem facere oportere existimamus, ut, si inul Romam venerit, agat de reconciliatione gratiae suae & Pompeii, id eum facturum ex ipso cognovissemus, te hortari desineremus, ut velles iis rebus interesse, quo facilius & maiore cum dignitate per te, qui utrique es coniunctus, res tota confieret: aut, si ex contrario putaremus Caesarem id non facturum, & eum velle cum Pompeio bellum gerere sciremus; nunquam tibi suaderemus, contra hominem, optime de te meritum, arma ferres; sicuti te semper oravimus, ne contra Caesarem pugnares. sed cum etiamnum, quid facturum Caesar sit, magis opinari, quam scire possimus; non possumus nisi hoc, non videri eam tuam esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, cum utrique sis maxime necessarius, arma feras: & hoc non dubitamus, quin Caesar pro sua humanitate maxime sit probaturus. nos tamen (si tibi videbitur) ad Caesarem scribemus, ut nos certiores faciat, quid hac re acturus sit: a quo si erit nobis rescriptum, statim, quae sentiemus, ad te scribemus; & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quae nobis videntur tuae dignitati, non Caesaris rationi, esse

utilissima: & hoc Caesarem, pro sua indulgentia in nos, probaturum putamus.

CICERO ATTICO S.

7. **S**CRIPSERAM ad te epistolam, quam darem IV Id. sed eo die is, cui dare volueram, non est profectus. venit autem eo ipso die ille celeripes, quem Salvius dixerat: attulit uberrimas tuas literas, quae mihi quiddam quasi animulae restillarunt. recreatum enim me non queo dicere. sed plane *το σπουδον* effecisti. ego enim non iam id ago, mihi crede, ut prosperos exitus consequar. sic enim video, nec duobus his vivis, nec hoc uno, nos unquam rempublicam habituros. ita neque de otio nostro spero iam, nec ullam acerbitatem recuso. unum illud extimescebam, ne quid turpiter facerem, vel, dicam, iam effecissem. sic ergo habeto, salutares te mihi literas misisse: neque solum has longiores, quibus nihil potest esse explicatius, nihil perfectius; sed etiam illas breviores, in quibus hoc mihi iucundissimum fuit, consilium factumque nostrum a Sexto probari: pergratumque mihi tu fecisti, a quo diligere me, et, quid rectum sit, intelligi, scio. Longior vero tua epistola non me solum, sed meos omnes aegritudine levavit. itaque utar tuo consilio, et ero in Formiano; ne aut ad urbem *απαρτησις* mea animadvertatur; aut, si nec hic, nec illic eum videro, devitatum se a me putet. Quod autem suades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipsi tribuerim; id me iam pridem agere intelliges ex literis Balbi et Oppii,

quarum exempla tibi misi. misi etiam Caesaris ad eos, sana mente scriptas, quo modo in tanta infania. sin mihi Caesar hoc non concedat; video tibi placere illud, me πολιτευμα de pace suscipere: in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depacisci velim? sed vereor, ne Pompeio quid oneris imponam;

Μη μοι γοργειν κεφαλην δεινοιο πελωρι

intorqueat. mirandum enim in modum Cnaeus noster Sullani regni similitudinem concupivit. ειδως σε λεγω. nihil ille unquam minus obscure tulit. Cum hocne igitur, inquires, esse vis? beneficium sequor, mihi crede, non causam, ut in Milone, ut in... sed haecenus. Causa igitur non bona est? immo optima: sed agetur (memento) foedissime. primum consilium est, suffocare urbem et Italiam fame; deinde, agros vastare, urere, pecuniis locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectius putem quidvis domi perpeti. sed ita meruisse illum de me puto, ut αχαριστίας crimen subire non audeam. quamquam a te eius quoque rei iusta defensio est explicata. De triumpho tibi assentior: quem quidem totum facile et libenter abiecero. egregie probo fore, ut, dum agamus, ο πλους ωρειος obrepat: si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam, quam putabamus. de isto licet bene speres. promitto tibi, si valebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. tene igitur socio? contra mehercule meum iudicium, et contra omnium antiquorum auctoritatem; nec tam ut illa adiuvem, quam ut haec ne videam, cupio discedere. noli enim putare tolerabiles horum

infanias, nec uniusmodi fore. cſi quid te horum fugit? legibus, iudiciis, ſenatu ſublato, libidines, audacias, ſumtus, egeſtates tot egentiffimorum hominum, nec privatas poſſe res, nec rempublicam ſuſtinere. Abeamus igitur inde qualibet navigatione: cſi id quidem, ut tibi videbitur: ſed certe abeamus. ſciemus enim, id quod exſpectas, quid Brundifii actum ſit. Bonis viris quod ais probari, quae adhuc fecerimus, ſcirique, ab iis nos non proſectos, valde gaudeo; ſi eſt nunc ullus gaudendi locus. De Lentulo inveſtigabo diligentius: id mandavi Philotimo, homini forti ac nimium optimati. Extremum eſt, ut tibi argumentum ad ſcribendum fortaffe iam deſit: (nec enim alia de re nunc ulla ſcribi poteſt; et de hac quid iam amplius inveniri poteſt?) ſed quoniam et ingenium ſuppeditat, (dico mehercule, ut ſentio,) et amor, quo et meum ingenium incitatur; perge, ut facis, et ſcribe, quantum potes. In Epirum quod me non invitavit, comitem non moleſtum, ſubiraſcor: ſed vale. nam, ut tibi ambulandum, ungendum; ſic mihi dormiendum. etenim literae tuae mihi ſomnum attulerunt.

CICERO ATTICO S.

8. **C**OEANTIBUS pridie Idus nobis, ac noctu quidem, Staius a te epiſtolam brevem attulit. De L. Torquato quod quaeris, non modo Lucius, ſed etiam Aulus proſectus eſt; alter multos dies. De Reatinorum corona quod ſcribis, moleſte fero in agro Sabino ſementem fieri proſcriptionis. Senatores multos eſſe Romae, nos quoque audieramus. ecquid po-

tes dicere, cur exierint? In his locis opinio est, coniectura magis, quam nuntio, aut literis, Caesarem Formiis a. d. XI Kal. Apr. fore. hic ego vellem habere Homeri illam Minervam simulatam Mentori, cui dicerem :

ΜΕΥΤΟΡ ΠΩΣ Τ' ΑΡ ΙΩ, ΠΩΣ Τ' ΑΡ ΠΡΟΣΠΤΥΞΟΜΕΙ ΑΥΤΟΝ;
 nullam rem unquam difficiliorem cogitavi. sed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. sed cura, ut valeas. puto enim, diem tuum heri fuisse.

CICERO ATTICO S.

9. **T**RES epistolas tuas accepi postridie Idus. erant autem IV, III, pridie Idus datae. igitur antiquissimae cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer: etiam de supero mari; palpaboque, ut antea ad te scripsi, equonam modo possim voluntate eius nullam reipublicae partem attingere. Quod laudas, quia oblivisci me scripsi ante facta et delicta nostri amici; ego vero ita facio. quin ea ipsa, quae a te commemorantur, fecus ab eo in me ipsum facta esse, non memini: tanto plus apud me valere beneficii gratiam, quam iniuriae dolorem, volo. faciamus igitur, ut censes, colligamusque nos. σοφιστεῦν enim, simul ut rus decurro, atque in decuriu δεσείς meas commentari non desino. sed sunt quaedam earum perdifficiles ad iudicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut vis: sed nosti illud, Διονυσίος ἐν Κορινθῶ. Titinii filius apud Caesarem est. Quod autem quasi vereri videris, ne mihi tua consilia displiceant; me vero nihil delectat ali-

ud, nisi consilium et literae tuae. quare fac, ut ostendis, ne destiteris ad me, quidquid tibi in mentem venerit, scribere. mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum. ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis navibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, sed consilium reprehendo. dispersu enim illorum, actio de pace sublata est; quam quidem ego meditabar. itaque postea Demetrii librum de concordia tibi remisi, et Philotimo dedi. nec vero dubito, quin exitiosum bellum impendeat, cuius initium ducetur a fame. et me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta vis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere nefariam sit, nostri principes antiquissimam et sanctissimam parentem, patriam, fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis haec classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Arado, Pamphylia, Lycia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Coe, ad intercludendos commeatus Italiae, et ad occupandas frumentarias provincias comparatur. at quam veniet iratus! et iis quidem maxime, qui eam maxime salvam volebant, quasi relictus ab iis, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert benevolentia erga illum; qua demta perire melius esset in patria, quam patriam servando evertere. De Septemtrione, plane ita est. metuo, ne vexetur Epirus. sed quem tu locum Graeciae non direptum iri putas? praedicat enim palam, et militibus ostendit, se largitione ipsa superiorem,

quam hunc, fore. Illud me praeclare admones, cum illum videro, ne nimis indulgenter, et ut cum gravitate potius loquar. plane sic faciendum. Arpinum, eum eum convenero, cogito, ne forte aut absim, cum veniet, aut cur em huc illuc via deterrima. Bibulum, ut scribis, audio venisse, et redisse pridie Idus. Philotimum, ut ais epistola tertia, expectabas. at ille Idib. a me profectus est. eo serius ad tuam illam epistolam, cui ego statim rescripseram, reditae sunt meae literae. De Domitio, ut scribis, ita opinor esse, ut et in Cosano sit, et consilium eius ignoretur. Ille omnium turpissimus et sordidissimus, qui consularia comitia a praetore ait haberi posse, est ille quidem, qui semper in republica fuit. itaque nimirum hoc illud est, quod Caesar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi, se velle uti *consilio meo*: age, esto hoc commune: *gratia*; ineptum id quidem; sed, puto, hoc simulat ad quasdam senatorum sententias: *dignitate*; fortasse sententiae consularis. illud extremum est, *ope omnium rerum*. id ego suspicari coepi tum ex tuis literis, aut hoc ipsum esse, aut non multo secus. nam permagni eius interest, rem ad interregnum non venire. id assequitur, si per praetorem consules creantur. nos autem in libris habemus, non modo consules a praetore, sed ne praetores quidem creari ius esse, idque factum esse nunquam: consules, eo non esse ius, quod maius imperium a minore rogari non sit ius; praetores autem, cum ita rogentur, ut collegae consulum sint, quorum est maius imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni velit, neque sit contentus Galba, Scaevola, Cassio, Antonio.

Τότε μοι χάνοι εὐραία χθονί.

sed quanta tempestas impendeat, vides. Qui transferint senatores, scribam ad te, cum certum habebō. De re frumentaria recte intelligis; quae nullo modo administrari sine vectigalibus potest: nec sine causa et eos, qui circum illum sunt, omnia postulantes, et bellum nefarium times. Trebatium nostrum etsi, ut scribis, nihil bene sperat, tamen videre sane velim: quem fac hortaris, ut properet. opportune enim ad me ante adventum Caesaris venerit. De Lanuino, statim, ut audiui Phameam mortuum, optavi, si modo esset futura respublica, ut id aliquis emeret meorum; neque tamen de te, qui maxime meus, cogitavi. sciebam enim te quoto anno, et quantum in solo, solere quaerere; neque solum Romae, sed etiam Deli tuum digamma videram. verumtamen ego illud, quamquam est bellum, minoris aestimo, quam aestimabatur Marcellino consule, cum ego istos hortulos propter domum, Antii quam tum habebam, iucundiores mihi fore putabam, et minore impensa, quam si Tusculanum refecissem. volui H. S. D. egi per praedem, ille daret, Antii cum haberet venale: noluit. sed nunc omnia ista iacere puto propter nummorum caritatem. mihi quidem erit aptissimum, vel nobis potius, si tu emeris. sed eius dementias cave contemnas. valde est venustum. quamquam mihi ista omnia iam addicta vastitati videntur. Respondi epistolis tribus: sed exspecto alias. nam me adhuc tuae literae sustentarunt. Data Liberabilibus.

CICERO ATTICO S.

10. **N**IHIL habebam, quod scriberem. neque enim novi quidquam audieram, et ad tuas omnes rescripseram pridie. sed, cum me aegritudo non solum somno privaret, verum ne vigilare quidem sine summo dolore pateretur, tecum ut quasi loquerer, in quo uno acquiesco, hoc nescio quid, nullo argumento proposito, scribere institui. Amens mihi fuisse videor a principio, et me una haec res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, vel potius ruentem Pompeium tanquam unus manipularis secutus sim. vidi hominem XIV Kal. Febr. plenum formidinis. illo ipso die sensi, quid ageret. nunquam mihi postea placuit; nec unquam aliud in alio peccare destitit. nihil interim ad me scribere, nihil nisi fugam cogitare. Quid quaeris? sicut *εἰ τοῖς ἐπρωτοῖς* alienant immundae, infusae, indecorae; sic me illius fugae negligentiaeque deformitas avertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, quare eius fugae comitem me adiungerem. nunc emergit amor; nunc desiderium ferre non possum; nunc mihi nihil libri, nihil literae, nihil doctrina prodest: ita dies et noctes, tanquam avis illa, mare prospecto; evolare cupio. Do, do poenas temeritatis meae: etsi quae fuit illa temeritas? quid feci non consideratissime? si enim nihil praeter fugam quaereretur, fugissem libentissime: sed genus belli crudelissimi et maximi, quod nondum vident homines, quale futurum sit, perhorruī. quae minae municipiis? quae nominatim viris bonis? quae denique omnibus, qui remansissent? quam cre-

bro illud, *Sulla potuit, ego non potero?* Mihi autem haeserunt illa: male Tarquinius, qui Porfenam, qui Octavium Mamilium contra patriam; impie Coriolanus, qui auxilium petiit a Volscis; recte Themistocles, qui mori maluit; nefarius Hippias, Pisistrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. at Sulla, at Marius, at Cinna recte, immo iure fortasse. sed quid eorum victoria crudelius? quid funestius? huius belli genus fugi, et eo magis, quod crudeliora etiam cogitari et parari videbam. me, quem nonnulli conservatorem istius urbis, quem parentem esse dixerunt, Getarum, et Armeniorum, et Colchorum copias ad eam adducere? me meis civibus famem, vastitatem inferre Italiae? Hunc primum mortalem esse, deinde etiam multis modis posse exstingui, cogitabam: urbem autem, et populum nostrum servandum ad immortalitatem, quantum in nobis esset, putabam; et tamen spes quaedam me obtentabat, fore, ut aliquid conveniret potius, quam aut hic tantum sceleris, aut ille tantum flagitii admitteret. alia res nunc tota est, alia mens mea. Sol, ut est in tua quadam epistola, excidisse mihi e mundo videtur. Ut aegroto, dum anima est, spes esse dicitur; sic ego, quoad Pompeius in Italia fuit, sperare non destiti. haec, haec me fefellerunt; et, ut verum loquar, aetas iam a diuturnis laboribus devexa ad otium, domesticarum mererum delectatione molliit. nunc, si vel periculo experiendum erit, experiar certe, ut hinc avolem. ante oportuit fortasse. sed ea, quae scripsi, me tardarunt, et auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc

locum venissem, evolvi volumen epistolarum tuarum, quod ego sub signo habeo, servoque diligentissime. erat igitur in ea, quam x Kalend. Febr. dederas, hoc modo: *Sed videamus, & Cnaeus quid agat, & illius rationes quorsum fluant. Quodsi iste Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego existimo, αλογιστως. sed tum demum consilia nostra commutanda erunt.* Hoc scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. deinde viii Kalend. Febr. *Tantummodo Cnaeus noster, ne, ut urbem αλογιστως reliquit, sic Italiam relinquat.* Eodem die das alteras, quibus mihi consulenti planissime respondes. est enim sic: *Sed venio ad consultationem tuam. si Cnaeus Italia cedit, in urbem redeundum puto: quae enim finis peregrinationis?* Hoc mihi plane haesit: et nunc ita video, infinitum bellum iunctum miserrima fuga; quam tu peregrinationem ὑποκορίζη. Sequitur χρησμος vi Kalend. Februar. *Ego, si Pompeius manet in Italia, nec res ad pacem venit, longius bellum puto fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum ασπονδον strui existimo.* Huius igitur belli ego particeps, et socius, et adiutor esse cogor; quod et ασπονδον est, et cum civibus. Deinde vii Idus Februar. cum iam plura audires de Pompeii consilio, concludis epistolam quandam hoc modo: *Ego quidem tibi non sum auctor, si Pompeius Italiam relinquit, te quoque profugere. summo enim periculo facies, nec reipublicae proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris.* Quem φιλοπατριν ac πολιτικον, hominis prudentis et amici, tali admonitu, non moveret auctoritas? Deinceps iii Idus Februar. iterum mihi respondes consulenti sic: *Quod*

quaeris a me, fugamne fidam, an moram deferendam utiliorem putem; ego vero in praesentia subitum discessum, & praecipitem profectiorem, cum tibi, tum ipsi Cnaeo inutilem & periculosam puto; & satius esse existimo, vos dispersitos, & in speculis esse. sed medius fediis turpe nobis puto esse de fuga cogitare. Hoc turpe Cnaeus noster biennio ante cogitavit: ita Sullaturit animus eius, et proscripturitur diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quaedam *γενικωτερον* scripisses, et ego mihi a te quaedam significari putassem, ut Italia cederem; detestaris hoc diligenter XI Kalend. Mart. Ego vero nulla epistola significavi, si Cnaeus Italia cederet, ut tu una cederes; aut, si significavi, non dico fui inconstans, sed demens. In eadem epistola alio loco, Nihil relinquitur, nisi fuga: cui te socium neutiquam puto esse oportere, nec unquam putavi. Totam autem hanc deliberationem evolvis accuratius in literis VIII Kalend. Mart. datis. Si M. Lepidus & L. Volcatius remanent, manendum puto, ita, ut si salvus sit Pompeius, & constiterit alicubi, hanc *νεκριαν* relinquant, & te in certamine vinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quae perspicitur futura, colluvie regnare. Multa disputas huic sententiae convenientia. inde ad extremum: Quid si, inquis, Lepidus & Volcatius discedunt? plane *απορω*. Quod evenerit igitur, & quod egeris, id *στερηκτων* putabo. Si tum dubitares, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga v Kal. Mart. Interea non dubito, quin in Formiano mansurus sis. commodissime enim *το μελλον* ibi *καρποδονησεις*. Ad Kal. Mart. cum ille quintum iam diem Brundisii esset: Tum poterimus deliberare,

non scilicet integra re, sed certe minus infracta, quam si una proieceris te. Deinde IV Nonas Mart. ὑπο τῆν ληΨΙV cum breviter scriberes, tamen ponis hoc: *Cras scribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non poenitere me consilii de tua mansione; &, quamquam magna sollicitudine, tamen, quia minus mali puto esse, quam in illa profectioe, maneo in sententia; & gaudeo te mansisse.* Cum vero angerer, et timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum, III Nonas Mart. *Tamen te non esse una cum Pompeio non fero moleste. Postea si opus fuerit, non erit difficile; & illi, quoquo tempore fiet, erit ἀσμενιστον.* sed hoc ita dico, si hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera aget, sincere, temperate, prudenter; valde videro, & consideratius utilitati nostrae consulero. VII Idus Mart. scribis Peduceo quoque nostro probari, quod quierim, cuius auctoritas multum apud me valet. His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. tu modo auctoritatem tuam defendito; adversus me, nihil opus est: sed consciis egeo aliis, ego, si nihil peccavi, reliqua tuebor. ad ea tute hortare, et me omnino tua cogitatione adiuva. Hic nihil dum de reditu Caesaris audiebatur. Ego his literis hoc tamen profeci; perlegi omnes tuas, et in eo acquievi.

CICERO ATTICO S.

LENTULUM nostrum se is Pateolis esse: quod cum e viatore quodam esset auditum, qui se diceret eum in Appia, cum is paulum lecticam aperuisset, cognosse; etsi vix verisimile, nisi tamen Puteo-

los pueros, qui peruestigarent, et ad eum literas. inventus est vix in hortis suis se occultans, literasque mihi remisit, mirifice gratias agens Caesari: de suo autem consilio C. Caecio mandata ad me dedisse. eum ego hodie exspectabam, id est XIII Kal. April. Venit etiam ad me Matus Quinquatribus, homo mercuriale, ut mihi visus est, temperatus et prudens: existimatus quidem est semper auctor otii. quam ille haec non probare mihi quidem visus est! quam illam *νεκρῶν*, ut tu appellas, timere! huic ego in multo sermone epistolam ad me Caesaris ostendi, eam, cuius exemplum ad te antea misi; rogavique, ut interpretaretur, quid esset, quod ille scriberet, *consilio meo se uti velle, gratia, dignitate, ope rerum omnium.* Respondit, se non dubitare, quin et opem et gratiam meam ille ad pacificationem quaereret. Utinam aliquod in hac miseria reipublicae *πολιτικόν* opus efficere et navare mihi liceat! Matus quidem et illum in ea sententia esse confidebat, et se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie Nonas Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompeium reliquisse dicebat: quod etiam, qui VIII Idus illinc profecti erant, nuntiabant: illa vero omnes, in quibus etiam Crassipes (qua prudentia, potes attendere) sermones minaces, inimicos optimatum, municipiorum hostes, meras proscriptiones, meros Sullas: quae Luceium loqui? quae totam Graeciam? quae vero Theophanem? et tamen omnis spes salutis in illis est; et ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis; et, ut has pestes effugiam, cum dissimilissimis nostri esse cupio. Quid enim tu illic Scipionem,

quid Faustum, quid Libonem praetermissurum sceleris putas? quorum creditores convenire dicuntur. quid eos autem, cum vicerint, in cives effecturos? quam vero μακροδουχίαν Cnaei nostri esse? nuntiant Aegyptum, et Arabiam ευδαίμονα, & Μεσοποταμίαν cogitare, Hispaniam abieciſſe. monstra narrant; quae falsa esse possunt. sed certe et haec perditata sunt, et illa non salutaria. Tuas literas iam desidero. post fugam nostram nunquam iam nostrum earum intervallum fuit. Misi ad te exemplum literarum mearum ad Caesarem; quibus me aliquid profecturum puto.

CICERO IMP. S. D. CAESARI IMP.

UT legi tuas literas, quas a Furnio nostro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem essem; te velle uti consilio et dignitate mea, minus sum admiratus: de gratia et de ope quid significares, mecum ipse quaerebam: spe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili ac singulari sapientia de otio, de pace, de concordia civium agi velle arbitrarer; et ad eam rationem existimabam satis aptam esse et naturam, et personam meam. Quod si ita est; et si qua de Pompeio nostro tuendo, et tibi ac reipublicae reconciliando cura te attingit; magis idoneum, quam ego sum, ad eam causam profecto reperies neminem: qui et illi semper, et senatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, sumtis armis, belli ullam partem attigi; iudicavique, eo bello te violari, contra cuius honorem, populi Romani beneficio concessum, inimici atque invidi niterentur.

sed ut eo tempore non modo ipse fautor dignitatis tuae fui, verum etiam ceteris auctor ad te adiuvandum; sic me nunc Pompeii dignitas vehementer movet. aliquot enim sunt anni, cum vos duo delegi, quos praecipue colerem, et quibus essem, sicut sum, amicissimus. Quamobrem a te peto, vel potius omnibus precibus oro et obtestor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique esse, in maximi beneficii memoria possim. quae si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum: sed, ut arbitrator, et ad tuam fidem, et ad rempublicam pertinet, me e paucis, et ad utriusque vestrum, et ad civium concordiam, per te, quam accommodatissimum conservari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei saluti, qui mihi fuerat, fuisses; tamen lectis eius literis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate beneficioque misit, eandem me salutem a te accepisse putavi, quam ille: in quem si me intelligis esse gratum, cura, obsecro, ut etiam in Pompeium esse possim.

CICERO ATTICO S.

12. **L**EGEBAM tuas literas XIII Kalend. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumvallatum esse Pompeium, ratibus etiam exitus portus teneri. non mediis fidius prae lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. misi ad te exemplum. Miseros nos! cur non omnes fatum illius una exsecuti sumus? Ecce

autem a Matio et Trebatio eadem : quibus Minturnis obvii Caesaris tabellarii. torqueor infelix, ut iam illum Mucianum exitum exoptem. at quam honesta, at quam expedita tua consilia, quam evigilata tuis cogitationibus, quam itineris, quam navigationis, quam congressus, sermonisque cum Caesare ! omnia tum honesta, tum cauta. in Epirum vero invitatio quam suavis, quam liberalis, quam fraterna ! De Dionysio sum admiratus ; qui apud me honoratior fuit, quam apud Scipionem Panaetius : a quo impurissime haec nostra fortuna despecta est. odi hominem, et odero : utinam ulcisci possem ! sed illum ulciscuntur mores sui. Tu, quaeso, nunc vel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi Romani exercitus Cn. Pompeium circumfidet ; fossa et vallo septum tenet ; fuga prohibet ; nos vivimus, et stat urbs ista ? Praetores ius dicunt ? Aediles ludos parant ? viri boni usuras perscribunt ? ego ipse sedeo ? Coner illuc ire, ut insanus ? implorare fidem municipiorum ? boni non sequentur ; leves irridebunt ; rerum novarum cupidi, victores praesertim et armati, vim et manus afferent. Quid censes igitur ? ecquidnam est tui consilii ad finem huius miserrimae vitae ? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens videor, quod una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra. nunquam enim illius victoriae socius esse volui ; calamitatis malletm fuisse. quid ego nunc tuas literas, quid tuam prudentiam, aut benevolentiam implorem ? actum est. nulla re iam possum iuvari, qui, ne quod optem quidem, iam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberemur. *καὶ ἐστὶν ἐτυμος λόγος*, ut opinor, ille de ra-

tibus. quid enim est, quod Dolabella his literis, quas III Idus Mart. a Brundisio dedit, hanc *ευνημεριαν* quasi Caesaris scriberet, Pompeium in fuga esse? eumque primo vento navigaturum? quod valde discrepat ab iis epistolis, quarum exempla antea ad te misi. hic quidem mera scelera loquuntur. sed non erat nec recentior auctor, nec huius rei quidem melior Dolabella.

CICERO ATTICO S.

13. **T**UAS XI Kalend. accepi literas, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit. et certe ita est: nec interim potest quidquam non modo statui, sed ne cogitari quidem. quamquam hae mihi literae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reverti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto. *Συναγωγῶν* consiliorum tuorum non est a me collecta ad querelam, sed magis ad consolationem meam. nec enim me tam haec mala angebant, quam suspicio culpae ac temeritatis meae: eam nullam puto esse, quoniam cum consiliis tuis mea facta et consilia consentiunt. Quod mea praedicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere viderer; est ita. ego illa extuli semper, et eo quidem magis, ne quid ille superiorum meminisse me putaret: quae si maxime meminissem; tamen illius temporis similitudinem iam sequi deberem. nihil me adiuvit, cum posset; et postea fuit amicus, etiam valde: ecquam ob causam, plane nescio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum,

quod ab eisdem illecti sumus. sed utinam tantum ego ei prodesse potuissem, quantum mihi ille potuit ! mihi tamen, quod fecit, gratissimum : nec ego nunc, eum iuvare qua re possim, scio : nec, si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adiuvandam putarem. tantum offendere animum eius hic manens nolo. nec mehercule ista videre, quae tu potes iam animo providere, nec interesse istis malis possem. sed eo tardior ad discedendum fui, quod difficile est de discessu voluntario, sine ulla spe reditus cogitare. nam ego hunc ita paratum video peditatu, equitatu, classibus, auxiliis Gallorum, quos Matus *ελαπιζειν*, ut puto ; sed certe dicebat, peditum *CCICD*, equitum sex polliceri sumtu suo annos decem. sed sit hoc *λαπισμα*. magnas habet certe copias : et habebit non ut ille, vectigal, sed civium bona. adde confidentiam hominis ; adde imbecillitatem bonorum virorum ; qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt, ut tu scribis, ludum. ac vellem, scribis, quisnam hic significasset. sed et iste, quia plus ostenderat, quam fecit, [amatur,] et vulgo illum qui amant, non amant. municipia vero, et rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus est, ut, etiam si vincere non possit, quo modo tamen vinci ipse possit, non videam. ego autem non tam *γοητειαν* huius timeo, quam *πειθαναγκην*. *αι γαρ των τυραννων δεησεις*, inquit *Πλατων*, *οισδ' οτι μεμιγμεναι αναγκαις*. Illa *αλιμενα* video tibi non probari : quae ne mihi quidem placebant : sed habebam in illis et occultationem, et *υπηρσειαν* fidelem : quae si mihi Brundisii suppeterent, mallet. sed ibi occultatio nulla est. ve-

rum, ut scribis, cum scierimus. Viris bonis me non nimis excuso. quas enim eos coenas et facere et obire scripsit ad me Sextus? quam lautas, quam tempestivas? sed sint quamvis boni, non sunt meliores, quam nos: moverent me, si essent fortiores. De Lanuino Phameae erravi: Troianum somniabam. id ego volui D. sed pluris est. istud tamen cuperem emere, si ullam spem fruendi viderem. Nos quae monstra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epistolam coniectus est. Lentulus noster Puteolis est ἀδνημονων, ut Caecius narrat, quid agat: διατροπην Corfiniensem reformidat: Pompeio nunc putat satisfactum: beneficio Caesaris movetur; sed tamen movetur magis perspecta re. Tene haec posse ferre? Omnia misera: sed hoc nihil miserius: Pompeius N. Magium de pace misit; et tamen oppugnatur; quod ego non credebam: sed habeo a Balbo literas, quarum ad te exemplum misit: lege quaeso, et illud infimum caput ipsius Balbi optimi, cui Cnaeus noster locum, ubi hortos aedificaret, dedit. quem cui nostrum non saepe praetulit? Itaque miser torquetur. sed, ne bis eadem legas, ad ipsam te epistolam reiicio. spem autem pacis habeo nullam. Dolabella suis literis, Idibus Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem sententia misera et desperata; quando hoc miserius esse nihil potest.

BALBUS CICERONI IMP. S.

CAESAR nobis literas perbreves misit, quarum exemplum subscripsi. brevitate epistolae scire poteris,

eum valde esse distentum, qui tanta de re tam breviter scripserit. si quid praeterea novi fuerit, statim tibi scribam.

CAESAR OPPIO, CORNELIO S.

» **A**. d. VII Id. Mart. Brundisium veni: ad murum
 » castra posui. Pompeius est Brundisii. misit ad me N.
 » Magium de pace. quae visa sunt, respondi. hoc vos
 » statim scire volui. cum in spem venero, de com-
 » positione aliquid me conficere, statim vos certio-
 » res faciam. «

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis veni, ne qua res eorum compositionem impediatur? namque, quod absens facere possum, opto. quod si una essem, aliquid fortasse proficere possem videri. nunc expectatione crucior.

CICERO ATTICO S.

14. **M**ISERAM ad te IX Kal. exemplum epistolae Balbi ad me, et Caesaris ad eum; ecce tibi eodem die Capua literas [accepi] ab Q. Pedio, Caesarem ad se pridie Id. Mart. misisse hoc exemplo: *Pompeius se oppido tenet. nos ad portas castra habemus. conamur opus magnum, et multorum dierum, propter altitudinem maris. sed tamen nihil est, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles iacimus, ut aut illum quamprimum traicere, quod habet Brundisii copiarum, cogamus, aut exitu prohibeamus. Ubi est illa pax, de qua Balbus scripserat torqueri se? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidam αὐδύπτικος*

narrabat; Cn. Carbonis, M. Bruti se poenas persequi, omniumque eorum, in quos Sulla crudelis hoc socio fuisset: nihil Curionem se duce facere, quod non hic Sulla duce fecisset ad ambitionem: (a se,) quibus exilii poena superioribus legibus non fuisset; ab illo patriae proditores de exilio reductos esse: queri de Milone per vim expulso: neminem tamen se violaturum, nisi qui arma. Haec contra Baebius quidam, a Curione III Id. profectus, homo non infans, sed quis, ulli non dicat. plane nescio, quid agam. Illic equidem Cnaeum profectum puto. Quidquid est, biduo sciemus. A te nihil: ne Anteros quidem quid literarum. nec mirum. quid enim est, quod scribamus? ego tamen nullum diem praetermitto. Scripta epistola, literae mihi ante lucem a Lepta Capua redditae sunt Idib. Mart. Pompeium a Brundisio conscendisse, at Caesarem a. d. VII Kal. April. Capuae fore.

CICERO ATTICO S.

15. **C**UM dedissem ad te literas, ut scires Caesarem Capuae VII Kalend. fore, allatae mihi sunt literae, eum in Albano apud Curionem V Kalend. fore. eum cum videro, Arpinum pergam. si mihi veniam, quam peto, dederit, utar conditione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. Ille, ut ad me scripsit, legiones singulas posuit Brundisii, Tarenti, Siponti. claudere mihi videtur maritimos exitus; et tamen ipse Graeciam spectare potius, quam Hispanias. sed haec longius absunt. Me nunc et congressus huius stimulat (is vero adest) et primas eius actiones horreo.

volet enim, credo, S. C. facere: volet augurum decretum: rapiemur, aut absentes vexabimur, vel ut consules roget praetor, vel dictatorem dicat: quorum neutrum ius est. sed, si Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, cur hic non possit? nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tanquam Q. Mucius, aut ab illo, tanquam L. Scipio. Cum tu haec leges, ego illum fortasse convenero. *Τετλα, κυντερον.* ne illud quidem nostrum proprium. erat enim spes propinqui reditus; erat hominum querela. nunc exire cupimus; qua spe reditus, mihi quidem nunquam in mentem venit. non modo autem nulla querela est municipalium hominum; ac rusticorum, sed contra metuunt, ut crudelem, iratum. nec tamen mihi quidquam est miserius, quam remansisse; nec optatius, quam evolare, non tam ad belli, quam ad fugae societatem. sed tu omnia consilia differebas in id tempus, cum sciremus, quae Brundisii acta essent. scimus nempe: haeremus nihilo minus. vix enim spero mihi hunc veniam daturum: etsi multa affero iusta ad impetrandum. sed tibi omnem illius, meumque sermonem, omnibus verbis expressum, statim mittam. Tu nunc omni amore enitere, ut nos cura tua et prudentia iuves. ita subito accurrit, ut ne T. Rebilum quidem, ut constitueram, possim videre. omnia nobis imparatis agenda. sed tamen

- - - *αλλα μεν αυτος*, ut ait ille,

αλλα δε και δαιμων υποδησεται.

Quidquid egero, continuo scies. Mandata Caesaris ad consules et ad Pompeium, quae rogas, nulla habeo; neque descripta attulit illa Mucius. E via misi ad te

ante, e quibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est, Lentulus Puteolis. De Domitio, ut facis, sciscitare, ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse; vide, quam sim antiquorum hominum. te medius fidius hanc rem gravius putavi laturum esse, quam me. nam praeterquam quod te moveri arbitror oportere iniuria, quae mihi a quoquam facta sit; praeterea te ipsum quodam modo hic violavit, cum in me tam improbus fuit. sed tu id quanti aestimes, tuum iudicium est. nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono. ego autem illum male sanum semper putavi; nunc etiam impurum et sceleratum puto: nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. De Philargyro bene: causam certe habuisti et veram et bonam; relictum esse me potius, quam reliquisse. Cum dedissem iam literas a. d. VIII Kal. quos cum Matio et Trebatio miseram, pueri epistolam mihi attulerunt hoc exemplo:

MATIUS ET TREBATIUS CICERONI IMP. S.

CUM Capua exissemus, in itinere audimus Pompeium Brundisio a. d. XVI Kalend. April. cum omnibus copiis, quas habuit, profectum esse: Caesarem postero die in oppidum introisse; concionatum esse: inde Romam contendisse; velle ante Kalend. esse ad urbem, et paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum visum est, quoniam de adventu Caesaris pro certo habebamus, pueros ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curae sunt, eaque,

ut tempus postularit, agemus. Trebatius Scaevola facit, ut antecedit. Epistola conscripta, nuntiatum est nobis, Caesarem a. d. VIII Kal. April. Beneventi mansurum, a. d. VII Capuae, a. d. VI Sinuessae. hoc pro certo putamus.

CICERO ATTICO S.

16. **C**UM, quod scriberem ad te, nihil haberem; tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi literas. A. d. VI Kal. Caesarem Sinuessae mansurum nuntiabant. ab eo mihi literae redditae sunt a. d. VII Kalend. quibus iam opes meas, non, ut superioribus, opem, exspectat. cum eius clementiam Corfiniensem illam per literas collaudavissem, rescripsit hoc exemplo.

CAESAR IMP. CICERONI IMP. S. D.

RECTE auguraris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam cupio voluptatem; tum, meum factum probari abs te, triumpho, gaudeo. neque illud me movet, quod ii, qui a me dimissi sunt, discessisse dicuntur, ut mihi rursus bellum inferrent: nihil enim malo, quam et me mei similem esse, et illos sui. Tu velim mihi ad urbem praesto sis, ut tuis consiliis atque opibus, ut consuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil scito mihi esse iucundius. hanc adeo habeo gratiam illi; neque enim aliter facere poterit: tanta eius humanitas, is sensus, ea in me est benevolentia.

CICERO ATTICO S.

17. **T**REBATIUM VI Kalend. quo die has literas dedi, expectabam. ex eius nuntio Matiique literis meditabor, quo modo cum illo loquar. O tempus miserum! nec dubito, quin a me contendat, ad urbem veniam. senatum enim Kal. velle se frequentem adesse, etiam Formiis proscribi iussit. Ergo ei negandum est? sed quid praecipio? statim ad te perscribam omnia. ex illius sermone statuam, Arpinumne mihi eundum sit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare. istic puto. tu, quaeso, cogita, quid deinde. nam me hebetem molestiae reddiderunt. A Curio, velim scire, ecquid ad te scriptum sit de Tirone. ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut vereat, quid agat. qui autem veniunt inde, *κινδύωνται* nuntiant. sanè in magnis curis etiam haec me sollicitat. in hac enim fortuna perutilis eius et opera et fidelitas esset.

CICERO ATTICO S.

18. **U**TRUMQUE ex tuo consilio. nam et oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret; et in eo mansimus, ne ad urbem. Illa sefellerunt, facilem quod putaramus. nihil vidi minus. damnari se nostro iudicio, tardiores fore reliquos, si nos non venerimus, dicere. ego, dissimilem illorum esse causam. Cum multa; Veni igitur, et age de pace. Meone, inquam, arbitratur? An tibi, inquit, ego praescribam? Sic, inquam, agam: Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Graeciam transportari; multaque, inquam,

de Cnaeo deplorabo. Tum ille, Ego vero ista dici nolo. Ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaue quae nullo modo possem filere, si adessem; aut non veniendum. Summa fuit, ut ille, quasi exitum quaerens, ut deliberarem. Non fuit negandum. ita discessimus. Credo igitur, hunc me non amare. At ego me amavi; quod mihi iam pridem usu non venit. Reliqua, o Dii! qui comitatus! quae, ut tu soles dicere, *νεκρῖα*! in qua erat area scelerum. O rem perditam! o copias desperatas! Quid, quod Servii filius? quod Titinii? quot in his castris fuerunt, quibus Pompeius circumfideretur? sex legiones. multum vigilat, audet: nullum video finem mali. Nunc certe promenda tibi sunt consilia. hoc fuerat extremum. Illa tamen *κατακλεις* illius est odiosa, quam paene praeterii: *Si sibi consiliis nostris uti non liceret, usurum, quorum posset, ad omniaque esse descensurum.* Vidisti igitur virum, ut scripseras? ingemivisti? certe. cedo reliqua? Quid? continuo ipse in Pedanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem *λαλαγευσαν* illam tuam. Tu (malum) inquires, actum ne agas. etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. Sed ego tuas literas exspecto. nihil est enim iam, ut antea, *videamus, hoc quorsum evadat.* extremum fuit de congressu nostro: quo quidem non dubito quin istum offenderim. eo maturius agendum est. Amabo te, epistolam, et *πολιτικην*. valde tuas literas nunc exspecto.

CICERO ATTICO S.

19. **E**GO meo Ciceroni, quoniam Roma care-

mus, Arpini potissimum togam puram dedi; idque municipibus nostris fuit gratum. etsi omnes, et illos, et qua iter feci, moestos afflictosque vidi: tam tristis, et tam atrox est *αναδεσφοσις* huius ingentis mali. delectus habentur: in hiberna deducuntur. Ea, quae, etiam cum a bonis viris, cum iusto in bello, cum modeste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censes acerba nunc esse, cum a perditis, in civili nefario bello, petulantissime fiant? cave autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc absit. vidi ipse Formiis universos: neque mehercule unquam homines putavi; et noram omnes; sed nunquam uno loco videram. Pergamus igitur, quo placet, et nostra omnia relinquamus. proficiscamur ad eum, cui gratior noster adventus erit, quam si una fuisset. tum enim eramus in maxima spe; nunc, ego quidem, in nulla: nec, praeter me, quisquam Italia cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. nec mehercule hoc facio reipublicae causa, quam funditus deleam puto: sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me levavit iis incommodis, quibus idem affecerat: et simul, quod ea, quae fiunt, aut quae certe futura sunt, videre non possum. etiam equidem senatusconsulta facta quaedam iam puto; utinam in Volcatii sententiam! sed quid refert? est enim una sententia omnium. sed erit iniustissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum, cum Pontio Titiniano. etsi hic quidem timoris causa; ille vero? Sed stomachari definamus, et aliquando sententiam, ut nihil novi, nisi id, quod minimum vellem, spiritum reliquum esse. Nōs,

quoniam superum mare obsidetur, infero navigabimus; et, si Puteolis erit difficile, Crotonem peremus, aut Thurios; et boni cives, amantes patriae, mare infestum habebimus. aliam rationem huius belli gerendi nullam video. in Aegyptum nos abdemus. exercitu pares esse non possumus. pacis fides nulla est. sed haec fati deplorata sunt. Tu velim literas Cephalioni des de omnibus rebus actis; denique etiam de sermonibus hominum; nisi plane obmutuerunt. Ego tuis consiliis usus sum, maximeque, quod gravitatem in congressu nostro tenui, quam debui, et, ad urbem ut non accederem, perseveravi. Quod superest, scribe, quaeso, quam accuratissime, (iam enim extrema sunt,) quid placeat, quid censeas: et si iam nulla dubitatio est. tamen, si quid, vel potius quidquid veniet in mentem, scribas velim.

†

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER X.

ARGUMENTUM.

Argumentum idem fere est libri huius & superioris: querimoniae de perditis Caesaris & Pompeii consiliis: Curionis congressus, Praetoris in Siciliam proficiscentis, largeque & liberaliter de sua Caesarisque in Ciceronem voluntate pollicentis: Quinti filii scelus, Romam profecti, Hirtioque, tum patris, tum patri excedendi consilia indicantis: deliberatio, an, quae in Hispania gerantur, expectandum sit, ad quod & sui & multi alii hortabantur: Caesaris literae, ne quo progrediatur, monentis: Coelli, ut aliquod oppidum eligat, vacuum a bello, rogantis: Antonii, id ipsum, & mandatum sibi significantis, ne quem Italia excedere permittat: congressus cum Servio Sulpicio: fuga Catonis ex Sicilia in Africam transmittentis: firmum propositum proficiscenti, primum occulte, postea palam. Scriptae sunt epistolae ex ante diem III Nonas Aprilis, ad XIV Kalendas Iunias, plus minus, iisdem, L. Cornelio Lentulo, C. Claudio Marcello Coff.

CICERO ATTICO S.

TERTIO Nonas cum in Laterium fratris venissem, accepi literas, et paululum respiravi; quod

post has ruinas mihi non acciderat. per enim magni aestimo, tibi firmitudinem animi nostri, et factum nostrum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari, ita laetor, ut me quasi patris eius, cui semper uni plurimum tribui, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod saepe soleo recordari, dixit olim, Nonis illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

Μη μαν, inquit ille, ασπυδει γε και ακλειως απολοιμην, Αλλα μεγα βεξας τι, και εσσομενοισι πυθθεσθαι.

Eius igitur mihi vivit auctoritas; et simillimus eius filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem salvere velim iubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longinquum tempus differs; (iam enim illum emtum pacificatorem perorasse puto, iam actum aliquid esse in confessu senatorum; senatum enim non puto;) tamen suspensum me tenes, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. Quid enim Flavio legionem et Siciliam dari scribas, et id iam fieri? quae tu scelera partim parari, et iam cogitari, partim ex tempore futura censes? Ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capere sanxit, si qui in seditione non alterius utrius partis fuisset; nisi tu aliter censes, et hinc abero, et filii. sed alterum mihi est certius: nec praeripiam tamen; expectabo tuum consilium et eas literas, nisi alias iam dedisti, quas scripsi ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo alicunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur; mihi omnino non venit in mentem, quae possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu et provincia Pompeium: nisi forte iste

Summanus ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, et redeant, quiescat. nihil video, quod sperem, aut quod iam putem fieri posse; sed tamen hominis hoc ipsum probi, et magnum των πολιτικωτατων σκεμματων, *Veniendumne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit.* Quare, si quid eiusmodi evenerit, ut arceslamur: (quod equidem non curo: quid enim essem de pace dicturus, dixi; ipse valde repudiavit;) sed tamen, si quid acciderit, quid censeas mihi faciendum, utique scribito. nihil enim adhuc accidit, quod maioris consilii esset. Trebatii, boni viri et civis, verbis te gaudeo delectatum; tuaque ista crebra εκφωνησις, ὑπερευ, me sola adhuc delectavit. Literas tuas vehementer exspecto, quas quidem credo iam datas esse. Tu cum Sexto servasti gravitatem eandem, quam mihi praecipis. Celer tuus disertus magis est, quam sapiens. De iuvenibus, quae ex Tullia audisti, vera sunt. M. Antonii istud, quod scribis, non mihi videtur tam re esse triste, quam verbo. haec est αλλη, in qua nunc sumus, mortis instar. aut enim mihi libere inter malos πολιτευσεων fuit, aut vel periculose cum bonis: aut nos temeritatem bonorum sequamur; aut audaciam improborum insectemur. utrumque periculosum est. at hoc, quod agimus, nec turpe, nec tamen tutum. Istum, qui filium Brundisium de pace misit, (de pace idem sentio, quod tu; simulationem esse apertam, parari autem bellum acerrime;) legatum iri non arbitror; cuius adhuc, ut optavi, mentio facta nulla sit. eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare, quid sim facturus, si acciderit, ut legarer.

CICERO ATTICO S.

2. **E**GO cum accepissem tuas literas Nonis April. quas Cephaliō attulerat, effemque Minturnis postridie mansurus, et inde protinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturque nihilo minus, quae sine nobis agi possunt. *Ἀλλαγεῦσα* iam adest, et animus ardet; nec est quidquam, quo, et qua. sed haec nostra erit cura et peritorum. Tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consiliis iuvabis. res sunt inexplicabiles. fortunae sunt committenda omnia. sine spe conamur ulla. si melius quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit. sed et tempus alienum est; et homini non amico nostra incommoda, tanta praesertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo.

CICERO ATTICO S.

3. **C**UM, quod scriberem, plane nihil haberem; haec autem reliqua essent, quae scire cuperem; profectusne esset; quo in statu urbem reliquisset; in ipsa Italia quem cuique regioni aut negotio praefecisset; ecqui essent ad Pompeium et ad consules ex senatusconsulto de pace legati: cum igitur haec scire, dedita opera has ad te literas misi. feceris igitur commode, mihi que gratum, si me de his rebus, et si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certiolem. ego in Arcano operior, dum ista cognosco. A. d. VII Id. alteram tibi

eodem die hanc epistolam dictavi; et pridie dederam mea manu longiorem. Visum te aiunt in regia; nec reprehendo; quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed exspecto tuas literas; neque iam sane video, quid exspectem: sed tamen, etiamsi nihil erit, id ipsum ad me velim scribas. Caesar mihi ignoscit per literas, quod non ventrim; seseque in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullum et Servium questos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisisset. homines ridiculos! qui cum filios misissent ad Cn. Pompeium circumfidendum, ipsi in senatum venire dubitarent, sed tamen exemplum misi ad te Caesaris literarum.

CICERO ATTICO S.

4. **M**MULTAS a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas; eam vero, quae voluminis instar erat, saepe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti; mihi quidem pergratum fecisti. quare, ut id, quoad licebit, id est, quoad scies ubi sumus, quam saepissime facias, te vehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit iam nobis aut finis omnino, si potest, aut moderatio quaedam, quod profecto potest. non enim iam, quam dignitatem, quos honores, quem vitae statum amiserim, cogito, sed quid consecutus sim, quid praestiterim, qua in laude vixerim; his denique in malis, quid intersit inter me et istos, quos propter omnia amisimus. hi sunt, qui, nisi me civitate expulissent, obtinere se non posse putaverunt li-

centiam cupiditatum suarum; quorum societatis et sceleratae consensionis fides quo eruperit, vides. alter ardet furore et scelere, nec remittit aliquid, sed in dies ingravescit: modo Italia expulit; nunc alia ex parte persequi, et alia provincia exspoliare conatur; nec iam recusat, sed quodam modo postulat, ut, quemadmodum est, sic etiam appelletur tyrannus. alter, is, qui nos sibi quondam ad pedes stratos ne sublevabat quidem, qui se nihil contra huius voluntatem aiebat facere posse, elapsus e fœceri manibus ac ferro, bellum terra ac mari comparat, non iniustum ille quidem, sed cum pium, tum etiam necessarium, suis tamen civibus exitiabile, nisi vicerit; calamitosum, etiamsi vicerit. horum ego summorum imperatorum non modo res gestas non antepono meis, sed ne fortunam quidem ipsam, qua illi florentissima, nos duriore conflictati videmur. *Quis enim potest, aut deserta per se patria, aut oppressa beatus esse?* et si, ut nos a te admone-mur, recte in illis libris diximus, nihil esse bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe sit: certe uterque istorum est miserrimus; quorum utri-que semper patriae salus et dignitas posterior sua dominatione, et domesticis commodis fuit. Praeclara igitur conscientia sustentor, cum cogito, me de republica aut meruisse optime, cum potuerim; aut certe nunquam, nisi divine, cogitasse; eaque ipsa tempestate everfam esse rempublicam, quam ego XIV annis ante prospexerim. hac igitur conscientia comite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum

iam acta aetas ; quam propter pueros , quibus interdum videmur praestare etiam rempublicam debuisse : quorum quidem alter , non tam quia maiore pietate est , me mirabiliter excruciat ; alter , (o rem miseram ! nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius ,) indulgentia videlicet nostra depravatus , eo progressus est , quo non audeo dicere ; et exspecto tuas literas . scripsisti enim , te scripturum esse plurima , cum ipsum vidisses . omne meum obsequium in illum fuit cum multa severitate ; neque unum eius , nec parvum , sed multa magna delicta compressi . patris autem lenitas amanda potius ab illo , quam tam crudeliter negligenda . nam literas eius ad Caesarem missas ita graviter tulimus , ut te quidem celaremus ; sed ipsius videmus vitam insuavem reddidisse . hoc vero eius iter , simulatioque pietatis qualis fuerit , non audeo dicere . tantum scio , post Hirtium conventum , arcessitum ab Caesare : cum eo , de meo animo ab suis rationibus alienissimo , et consilio relinquendi Italiam : et haec ipsa timide . sed nulla nostra culpa est : natura metuenda est . haec Curionem , haec Hortensii filium , non patrum culpa corrumpit . iacet in moerore meus frater , neque tam de sua vita , quam de mea metuit . huic tu , huic tu malo affer consolationes , si ulla potes : maxime quidem illam velim ; ea , quae ad nos delata sint , aut falsa esse , aut minora . quae si vera sint ; quid futurum sit in hac vita et fuga , nescio . nam si haberemus rempublicam , consilium mihi non deesset nec ad severitatem , nec ad diligentiam . Haec sive iracundia , sive dolore , sive metu permotus , gravius scripsi , quam aut tuus in illum amor , aut meus po-

stulabat. si vera sunt, ignosces; si falsa, me libente eripies mihi hunc errorem. quoquo modo vero se res habebit, nihil assignabis nec patruo, nec patri. Cum haec scripsissem, a Curione mihi nuntiatum est, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanum vesperi pridie, id est, Idibus. si quid eius igitur sermo, eiusmodi attulerit, quod ad te scribendum sit, id in literis adiungam. Praeteriit villam meam Curio, iussitque mihi nuntiari, mox se venturum; cucurritque Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus est: rediit: fuit ad me sane diu. o rem foedam! nosti hominem: nihil occultavit; in primis nihil esse certius, quam ut omnes, qui lege Pompeia condemnati essent, restituerentur; itaque se in Sicilia eorum opera usurum. de Hispaniis non dubitabat, quin Caesaris essent: inde ipsum cum exercitu, ubicunque Pompeius esset: eius interitu finem illi fore: propius factum esse nihil: eum plane iracundia elatum voluisse Caesarem occidi Metellum tribunum plebis. quod si esset factum, caedem magnam futuram fuisse: permultos hortatores esse caedis; ipsum autem non voluntate, aut natura non esse crudelem, sed quod putaret popularem esse clementiam: quod si populi studium amisisset, crudelem fore: eumque perturbatum, quod intelligeret, se apud ipsam plebem offendisse de aerario. itaque ei cum certissimum fuisset, antequam proficisceretur, concionem habere, ausum non esse, vehementerque animo perturbato profectum. cum autem ex eo quaererem, quid videret? quod exemplum? quam rempublicam? plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeii classem timebat; quae si esset, se de Sicilia abiturum. Quid

isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laurea-
ti? si ab ipso, cur sex? Cupivi, inquit, ex senatus-
consulto surrepto: nam aliter non poterat. at ille im-
pendio nunc magis odit senatum: A me, inquit, om-
nia proficiscentur. cur autem sex, quia duodecim
nolui: nam licebat. Tum ego, Quam vellem, inquam,
petiisse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed
veritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Liben-
ter, inquit, tibi concessisset. verum pūta te impetra-
sse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse voles, de ea
re nos inter nos locutos. quid autem illius interest,
quoniam in senatum non venis, ubi sis? quin nunc
ipsum minime offendisses eius causam, si in Italia non
fuisses. ad quae ego, me recessum et solitudinem
quaerere, maxime quod lictores haberem. laudavit
consilium. Quid ergo, inquam? nam mihi cursus in
Graeciam per tuam provinciam est; quoniam ad
mare superum milites sunt. Quid mihi, inquit, op-
tatus? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc qui-
dem est profectum, ut non modo tuto, verum etiam
palam navigaremus. reliqua in posterum diem distu-
lit; ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dig-
num. Sunt autem, quae praeterii: interregnumne ef-
set expectaturus; an, quomodo dixerit ille quidem,
ad se deferri consulatum, sed se nolle in proximum
annum. et alia sunt, quae exquiram. Iurabat ad sum-
mam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mi-
hi Caesarem. esse debet. Quid enim, inquam, scrip-
sit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabat, cum
scripsisset, quod me cuperet ad urbem venire, illum
quidem gratias agere maximas, et non modo proba-

re, sed etiam gaudere. Quid quaeris? acquievi. levata est enim suspicio illa domestici mali, et sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis: et quam ipse me invito, qua pro illo sit supplicandum! sed opus fuit Hirtio convento. est profecto nescio quid; sed velim quam minimo. et tamen eum nondum redisse miramur. sed haec videbimus. Tu Oppios Terentiae dabis. iam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuva, pedibusne Rhegium, an hinc statim in navem. ceterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebo quod scribam, simul ut videro Curionem. De Tirone cura, quaeso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

CICERO ATTICO S.

5. **D**E tota mea cogitatione scripsi ad te antea factis, ut mihi visus sum, diligenter. de die nihil sane potest scribi certi, praeter hoc; non ante lunam novam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significavit, se harum rerum exitum non videre. Quod mihi mandas de Quinto regendo, *Ἀρκάδιον*. tamen nihil praetermittam. atque utinam tu! sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia: ac valde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat. sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi Philotimus dixisset, H-S L emere de Canuleio diversorium illud posse, minoris etiam emturum, si Vectenum rogassem; rogavi, ut, si quid posset, ex ea

summa detraheret : promisit : ad me nuper, se H-S xxx emisse : ut scriberem, cui vellem addici : diem pecuniae Id. Novemb. esse, rescripsi ei stomachosius, cum ioco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsique ad eum, me a te certiozem esse factum. Tu de tuo itinere quid et quando cogites, velim me certiozem facias. A. d. xv Kal. Mai.

CICERO ATTICO S.

6. **M**E adhuc nihil, praeter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus : fiat in Hispania quidlibet : et tamen retice. Meas cogitationes omnes explicavi tibi superioribus literis. quocirca hae sunt breves ; et tamen, quia festinabam, eramque occupatior. De Quinto filio, fit a me quidem *sedulo* ; sed nosti reliqua. Quod dein me mones, et amice, et prudenter mones : sed erunt omnia *facilia*, si ab uno illo cavero. Magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex, nihil sincerum. Vellem, suscepisses juvenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego adstrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem : quod tu potes. sed ignosco : magnum, inquam, opus est. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua et quo, videbo.

CICERO ATTICO S.

7. **E**GO vero Apuliam, et Sipontum ; et tergiversationem istam probo ; nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam : non quin in republica rec.

tum idem fit utrique nostrum ; sed ea non agitur regnandi contentio est ; in qua pulsus est modestior rex , et probior , et integrior , et is , qui nisi vincit , nomen populi Romani deleatur necesse est : si autem vincit , Sullano more exemploque vincet. ergo hæc in contentione neutrum tibi palam sentiendum , et tempori serviendum est. Mea causa autem alia est , quod beneficio victus , ingratus esse non possum : nec tamen in acie , sed Melitæ , aut alio in [loco] simili oppidulo , futurum puto. Nihil , inquires , iuvas eum , in quem ingratus esse non vis : immo minus fortasse voluisset. Sed de hoc videbimus. exeamus modo : quod ut meliore tempore possimus , facit Adriano mari Dolabella , Fretensi Curio. Iniecta attem mihi spes quaedam est , velle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum libertum cum literis. si vir esse volet , praeclara *συνοδια* : si autem ; erimus nos , qui *solemus*. Curio mecum vixit , iacere Caesarem putans offensione populari , Siciliaeque diffidens , si Pompeius navigare coepisset. Quintum puerum accepi vehementer. avaritiam video fuisse , et spem magni congiarii. magnum hoc malum est : sed scelus illud , quod timueramus , spero nullum fuisse. hoc autem vitium puto te existimare non nostra indulgentia , sed a natura profectum : quem tamen nos disciplina regimus. De Oppiis Veliensibus quid placeat , cum Philotimo videbis. Epirum nostram putabimus : sed alios cursus videbamur habituri.

CICERO ATTICO S.

8. **E**T res ipsa monebat, et tu ostenderas, et ego videbam, de iis rebus, quas intercipi periculosum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse. sed, cum ad me saepe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, exspectem; et semper adscribat, idem videri tibi; idque ipse etiam ex tuis literis intellexerim: non puto esse alienum, me ad te, quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi videtur, si nostras rationes ad Hispaniensem casum accommodaturi essemus; quod fieri dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime velim, pelli illum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere videtur, apprehendere Hispanias. si pelletur; quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompeiam noster adventus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum; quid exspectem, aut quam diu? relinquitur, ut, si vincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto: istum enim victorem magis relinquendum puto, quam victum, et dubitantem magis, quam fidentem suis rebus. nam caedem video, si vicerit, et impetum in privatorum pecunias, et exfulum reditum, et tabulas novas, et turpissimorum honores, et regnum non modo Romano homini, sed ne Persae quidem cuiquam tolerabile. tacita esse poterit indignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? et quidem illum rogari prius? praesto esse clientem tuum Cloelium? C. Ateii Plaguleium? cetera.

ros? sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios, a me defensos, nec videre in curia sine dolore, nec versari inter eos sine dedecore potero. quid si ne id quidem est exploratum, fore ut mihi liceat; (scribunt enim ad me amici eius, me illi nullo modo satisfecisse, quod in senatum non venerim;) tamenne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo venditemus, quicum coniuncti ne cum praemio quidem volumus esse? deinde hoc vide, non esse iudicium de tota contentione in Hispaniis: nisi forte, iis amissis, arma Pompeium abiecturum putas; cuius omne consilium Themistocleum est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui nunquam id egit, ut Hispaniae per se tenerentur, navalis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. navigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, et ad Italiam accedet; in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse iam non licebit. classibus adversabimur igitur? quod malum maius, seu tantum denique? quid turpius? Ah tu, Attice, siccin' absentis solus tui scelus? eiusdem cum Pompeio et cum reliquis principibus non feram? Quodsi iam, misso officio, periculi ratio habenda est; ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo vacuum inveniri potest: ut non sit dubium, quin turpiter facere cum periculo fugiamus; quod fugeremus etiam cum salute. non simul cum Pompeio mare transferimus? omnino non potuimus. exstat ratio dierum. sed tamen (fateamur enim, quod est; ne condamus quidem, ut possamus;) fefellit

ea me res, quae fortasse non debuit, sed sefellit: pacem putavi fore: quae si esset, iratum mihi Caesarem esse, cum idem amicus esset Pompeio, nolui, fenseram enim, quam iidem essent. hoc verens, in hanc tarditatem incidi. sed assequor omnia, si propero; si cunctor, amitto. et tamen, mi Attice, aurgia quoque me incitant quadam spe non dubia, non haec collegii nostri ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse video stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat; quippe qui florentissimus ac novus, VI, VII diebus ipsi illi egenti ac perditae multitudini in odium acerbissimum venefit; qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, divitiarum in aerario. iam, quibus utatur vel sociis, vel ministris, si ii provincias, si rempublicam regent, quorum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? non sunt omnia colligenda, quae tu acutissime perspicis: sed tamen ea pone ante oculos: iam intelliges, id regnum vix semestre esse posse. quod si me sefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines in republica excellentes tulerunt: nisi forte me Sardanapali vicem in lectulo mori male censueris, quam exsilio Themistocleo: qui cum fuisset, ut ait Thucydides, *τον μὲν παρόντων δὲ ἐλαχίστης βέλῃς κρατίστος γνώμων, τὸν δὲ μελλόντων ἐπιπλείστον τὴ γυνήσομεν ἄριστος εἰκαστής*, tamen incidit in eos casus, quos vitasset, si eum nihil sefellisset, et si is erat (ut ait idem) qui *τὸ φεμῖνον καὶ τὸ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεί ἐτι προεώρα μάλιστα*: tamen non vidit, nec quo modo Lacedaemoniorum, nec quo modo suo

rum civium invidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset et illa nox tam acerba Africano, sapientissimo viro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo viro, C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste necesse est, aut per adversarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est adversarius unus accerrimus. id spero vivis nobis fore. quamquam tempus est, nos de illa perpetua iam, non de hac exigua vita cogitare. si quid acciderit maturius, haud sane mea multum interfuerit, utrum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. Quae cum ita sint, non est committendum, ut iis pareamus, quos contra me senatus, ne quid respublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi sunt omnia commendata, quae commendationis meae, pro tuo in nos amore, non indigent. ne hercule ego quidem reperio, quid scribam. sedeo enim *πλευροκων*. etsi nihil unquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi unquam ex plurimis tuis iucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suavissime diligentissimeque coluisti. valde eo ipsa delectata est: ego autem non minus; cuius quidem virtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? sit *στοργη*, sit summa *συνηξις*; tamen nos recte facere et bene audire vult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse *συμπαθειαν* iam evocem. Tu, si quid de Hispaniis certius, et si quid aliud, dum adsumus, scribes: et ego fortasse discedens dabo ad te aliquid; eo etiam magis,

quod Tullia te non putabat hoc tempore ex Italia. Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione, Melitae me velit esse, huic bello nolle interesse. eo velim tam facili uti possem, et tam bono in me, quam Curione. is ad Misenum VI Nonas venturus dicebatur, id est hodie: sed praemisit mihi odiosas literas, hoc exemplo:

ANTONIUS TRIB. PLEB. PROPRAET. CICE-
RONI IMP. S.

NISI te valde amarem, & multo quidem plus, quam tu putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum praesertim falsum esse existimarem. sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamvis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare, credere non possum, cum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectissimam, tantique ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas amplitudoque tua paene carior est, quam tibi ipsi. sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoveri etiam improborum sermone: atque eo feci studiosius, quod iudicabam, duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quae magis a ζήλοστυπία mea, quam ab iniuria tua nata est. sic enim volo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Caesare meo; magis illud una iudicare, Caesarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serves: eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra eum ne profugias, qui te, etsi non amabit, (quod accidere non po-

test,) tamen salvum amplissimumque esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnae curae tuam vitam ac dignitatem esse scires.

Eodem die a Caesare Philotimus attulit, hoc exemplo:

CAESAR IMP. CICERONI IMP. S.

ETSI te nihil temere, nihil imprudenter facturum iudicaram; tamen permotus hominum fama, scribendum ad te existimavi, & pro nostra benevolentia petendum, ne quo progredereis, proclinata iam re, quo, integra etiam, progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiae graviolem iniuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunae obsecutus videberis, (omnia enim secundissima nobis, adversissima illis accidisse videntur,) nec causam secutus, (eandem enim tum fuit, cum ab eorum consiliis abesse iudicasti,) sed meum aliquod factum condemnavisse: quo mihi gravius abs te nil accidere potest, quod ne facias, pro iure nostrae amicitiae a te peto. Postremo, quid viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quam abesse a civilibus controversiis? quod nonnulli cum probarent, periculi causa sequi non potuerunt. tu, explorato & vitae meae testimonio, & amicitiae iudicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. XVI Kal. Mai. ex itinere.

CICERO ATTICO S.

9. **A**DVENTUS Philotimi (at cuius hominis,

quam insulsi, et quam saepe pro Pompeio mentientis!) exanimavit omnes, qui mecum erant. nam ipse obdurui. Dubitabat nostrum nemo, quin Caesar itinera repressisset: volare dicitur: Petreius cum Afranio coniunxisset se: nihil affert eiusmodi. quid quaeris? etiam illud erat persuasum, Pompeium cum magnis copiis iter in Germaniam per Illyricum fecisse: id enim *αυθεντικος* nuntiabatur. Melitam igitur, opinor, capeffamus, dum, quid in Hispania: quod quidem propemodum videor ex Caesaris literis ipsius voluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. Dices, ubi ergo tuus ille animus, quem proximis literis? Adest, et idem est. sed utinam meo solum capite decernerem! lacrymae meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hispaniis expectemus. M. Coeli quidem epistolam, scriptam miserabiliter, cum hoc idem obsecraret, ut expectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri: etsi meus quidem est fortior, eoque ipso vehementius commovet; nec quidquam, nisi de dignatione, laborat. Melitam igitur, deinde, quo videbitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid literarum, et maxime si quid ab Afranio. Ego, si cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit. ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio cum difficilis, tum etiam periculosa est. Servium expecto ad Nonas; et adigit ita Postumia, et Servius filius. Quartanam leviolem esse gaudeo. Misi ad te Coelii etiam literarum exemplum.

COELIUS CICERONI S.

EXANIMATUS tuis literis, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quod cogitares, aperuisti; has ad te illico literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me tibi praedixisse, neque temere monuisse; sed, postquam Caesarem convenerim, sententiamque eius, qualis futura esset parta victoria, cognorim, te certiolem fecisse. si existimas eandem rationem fore Caesaris in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox & saevum, cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi carae sunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus, valemus: eorum fortunam non debes velle conturbare, ut eam causam, in cuius victoria salus nostra est, odisse aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. denique illud cogita, quod offensae fuerit, in ista cunctatione te subisse. nunc te contra victorem Caesarem facere, quem dubiis rebus laedere noluisti, et ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summae stultitiae est. vide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, exspecta; quas tibi nuntio adventu Caesaris fore

nostras. quam isli spem habeant amissis Hispaniis, nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Caesar audierat; ac simul atque hanc mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negavi, me scire: tamen ab eo petivi, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, et hoc a te praesens contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas; nec te sciens prudensque eo demittas, unde exitum vides nullum esse. quod si te aut voces optimatum commovent; aut nonnullorum hominum insolentiam et iactationem ferre non potes; eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum a bello, dum haec decernuntur, quae iam erunt confecta. id si feceris, et ego te sapienter fecisse iudicabo, et Caesarem non offendes.

CICERO ATTICO S.

10. **M**E caecum, qui haec ante non viderim! mihi ad te epistolam Antonii. ei cum ego saepissime scripsissem, nihil me contra Caesaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiae; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompeio; me autem, quia cum licitoribus invitus cursarem, abesse velle, nec id ipsum certum etiam nunc habere; vide, quam ad haec *παροινικως*

Tuum consilium quam verum est. nam qui se me

dium esse vult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte iudicare videtur. sed ego is non sum, qui statuere debeat, iure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Caesar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parvi refert, me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Caesarem mittas, censeo, et ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum praesertim te amicitiae nostrae rationem habiturum esse pollicearis.

Habes *σκυταλην λακωνικην*. omnino excipiam hominem. erat autem v Non. venturus vesperi, id est, hodie. cras igitur ad me fortasse veniet. tentabo, ac dicam, me nihil properare; missurum ad Caesarem: clam ibo: cum paucissimis alicubi occultabor; certe hinc, istis invitissimis, evolabo, atque utinam ad Curionem! *συν δεω τοι λεγω*. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. *δυσβρια* tua mihi valde molesta. medere amabo, dum est *αρχη*. De Massiliensibus gratae tuae mihi literae. quaeso, ut sciam, quidquid audieris. Siliciam cuperem, si possem palam; quod a Curione effeceram. Hic ego Servium exspecto. rogor enim ab eius uxore et filio: et puto opus esse. Hic tamen Cytheridem secum lectica aperta portat, altera uxorem: septem praeterea coniunctae lecticae amicarum sunt, an amicorum? vide, quam turpi leto pereamus: et dubita, si potes, quin ille, seu victus seu victor redierit, caedem facturus sit. ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio. Sed plura scribam, cum illum convenero. Iuvenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari plane

intelligo. nihil ego vidi iam *ανηθοποιητον*, tam aversum a suis, tam nescio quid cogitans. vim incredibilem molestiarum! sed erit curae, et est, ut regatur. mirum est enim ingenium. *ηδης επιμελητεου.*

CICERO ATTICO S.

II. **O**BSIGNATA iam epistola superiore, non placuit ei dari, cui constitueram, quod erat alienus. itaque eo die data non est. interim venit Philotimus, et mihi a te literas reddidit: quibus quae de fratre meo scribis, sunt ea quidem parum firma, sed habent nihil *υπελλον*, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo velis, uno sermone possis perducere. ne multa; omnes suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, me quidem se ipso cariorem. Quod de puero aliter ad te scripsit, et ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, et de sorore quae scribis, molesta sunt, eoque magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim. nam certe mederer. sed quibus in malis, et qua in desperatione rerum simus, vides. Illa de ratione nummaria non sunt eiusmodi (saepe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi praestare, et in eo laboret. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga H-S. XIII non reddit, quae dedi eius filio mutua, et utitur excusatione temporis; si Lepta; si ceteri; soleo mirari, de nescio quis H-S. XX cum audio ex illo, se urgeri. vides enim profecto angustias. curari tamen ea tibi utique iubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De fratre satis. de eius filio, indulgit illi qui-

dem suus pater semper; sed non facit indulgentiã mendacem, aut avarum, aut non amantem suorum; ferocem fortasse, atque arrogantem et infestum facit. itaque habet haec quoque, quae nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam, hac iuventute? ea vero, quae mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quis sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro; non: suas radices habent; quas tamen evellerem profecto, si liceret. sed ea tempora sunt, ut omnia mihi sint patienda. ego meum facile teneo. nihil est enim eo tractabilius: cuius quidem misericordia languidiora adhuc consilia cepi; et, quo ille me fortiolem vult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior. Sed Antonius venit heri vesperi. iam fortasse ad me veniet; aut ne id quidem, quoniam scripsit, quid fieri vellet. sed scies continuo, quid actum sit. Nos iam nihil, nisi occulte. De pueris quid agam? parvone navigio committam? quid mihi animi in navigando censes fore? recordor enim, aestate cum illo Rhodiorum *αρχαίο* navigans, quam fuerim sollicitus. quid, duro tempore anni, aëtuariolo fore censes? rem undique miseram! Trebatius erat mecum, vir plane et civis bonus. quae ille monstra, dii immortales! etiamne Balbus in senatum venire cogitet? sed ei ipsi cras ad te literas dabo. Vectenum mihi amicum, ut scribis, ita puto esse: cum eo, quod *αποτομῶς* ad me scripserat de nummis curandis, *δυσμικωτέρου* eram iocatus. id tu, si ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. *Μονεταλί* autem adscripsi, quod ille ad me, *Proconsuli*. sed quoniam est homo, et nos diligit, ipse quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO ATTICO S.

12. **Q**UIDNAM mihi futurum est? aut quis me non solum infelicioꝛ, sed iam etiam turpioꝛ? nominatim de me sibi imperatum dicit Antonius; nec me tamen ipse adhuc viderat, sed hoc Trebatio narravit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntque ea, quae diligentissime sunt cogitata, taeterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putavi. is de me ad Hortensium scripserat. Rheginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mari negotii fore. quo me nunc vertam? undique custodior. sed satis lacrymis. *παρωρα πλευτεον* igitur, et occulte in aliquam onerariam correndum: non committendum, ut etiam compacto prohibiti videamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, maiora quaedam consequemur. sit modo recte in Hispaniis: quamquam de ipsa Sicilia utinam sit verum! sed adhuc nihil secundi. concursus Siculorum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere coepisse. non credo, ut est Luculentus auctor: potuisse certe tenere illam provinciam scio. ab Hispaniis autem iam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem: quamquam ipsi non videram, sed ex familiarissimo eius audiebam. tu, quaeso, si quid habebis novi. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quintum filium severius adhibebo. utinam proficere possim! tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi aliquando, concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas

Servium exspecto, nec ab eo quidquam *δύμεις*. scies, quidquid erit. sine dubio errasse nos, confitendum est. at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius.

Αλλα τα μεν προτετυχθαι εασομεν, αχνημενοι περ.

In reliquis modo ne ruamus. iubes enim de profectio-
ne mea providere. quid provideam? ita patent omnia, quae accidere possunt, ut, ea si vitem, sedendum sit cum dedecore et dolore: si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed vide, quantis in miseriis simus. optandum interdum videtur, ut aliquam accipiamus ab istis quamvis acerbam iniuriam, ut tyranno in odio fuisse videamur. quod si nobis is cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas et hortaris, dignam nostra mora. sed mirificae sunt custodiae; et quidem ille ipse Curio suspectus. quare vi aut clam agendum est: et, si vi, forte et cum tempestate: clam autem istis. in quo si quod *σφαλμα*, vides, quam turpe sit. trahimur: nec fugiendum, si quid violentius. De Coelio, saepe mecum agito; nec, si quid habuero tale, dimittam. Hispanias spero firmas esse. Massiliensium factum cum ipsum per se luculentum est, tum mihi argumento est, recte esse in Hispaniis. minus enim auderent, si aliter esset, et scirent: nam et iuncti, et diligentes sunt. Odium autem recte animadvertis significatum theatro. Legiones etiam has, quas in Italia assumsit, alienissimas esse video. sed tamen nihil inimicus, quam sibi ipse. illud recte times, ne ruat. si desperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid est, fortuna velim meliore, animo Coeliano.

sed primum quidque ; quod , qualecunque erit , continuo scies. Nos iuveni , ut rogas , suppeditabimus , et Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles ; modo aliquid hoc sit *ἢθος διδασχῆ ἀλωτον*, quod si adhuc nullum est , esse tamen potest ; aut *ἀρετῆ* non est *διδασχον* : quod mihi persuaderi non potest.

CICERO ATTICO S.

13. **E**PISTOLA tua gratissima fuit meae Tulliae ; et mehercule mihi, semper secum aliquid afferunt tuae literae. scribes igitur ; ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonii leones pertimescas cave. nae , nihil est illo homine iucundius. attende *πραξιν πολιτικῆ*. evocavit literis e municipiis denos : et IV viri venerunt ad villam eius mane. primum dormiit ad H. III. deinde, cum esset nuntiatum, venisse Neapolitanos et Cumanos, (his enim est Caesar iratus,) postridie redire iussit : lavari se velle, et *περι κοιλιολυσιαν γινεσθαι*. hoc here effecit. hodie autem in Aenariam transire constituit. exsulibus reditum pollicetur. Sed haec omittamus ; de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi literas. De Tirone gratum. Vestenum diligo. Vestorio reddidi. Servius pridie Nonas Maii Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature videbit, mihi que dabit argumentum ad te epistolae. iam enim non reperio, quod tibi scribam. Iliud admiror, quod Antonius ad me ne nuntium quidem, cum praesertim me valde observarit. videlicet aliquid atrocius de me imperatum est : coram negare mihi non vult. quod

ego nec rogaturus eram, nec, si impetrassem, crediturus. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quaeso, si quid in Hispaniis: iam enim poterit audiri; et omnes ita exspectant, ut, si recte fuerit, nihil negotii futurum putent. ego autem nec retentis his confectam rem puto; neque amissis desperatam. Silium et Ocellam, et ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri video. etsi, ut opinor, habes *κελητας αοκνον*.

CICERO ATTICO S.

14. **O** VITAM miseram! maiusque malum, tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur! Servius, ut antea scripsi, cum venisset Nonis Maii, postridie ad me venit. ne diutius te teneam, nullius consilii exitum invenimus. nunquam vidi hominem perturbatiorem metu: neque hercule quidquam timebat, quod non esset timendum: illum sibi iratum, hunc non amicum; horribilem utriusque victoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniarum, quaerui nusquam, nisi ex privatorum bonis posset. atque haec ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer, eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitudo haec, propter quam non ipse ad te scribo, sine ulla lacryma est, sed saepius odiosa est propter vigiliis. quamobrem quidquid habes ad consolandum collige, et illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris; nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: haec potius conquire, de Hispaniis, de Massilia: quae

quidem satis bella Servius affert : qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. haec igitur si habebis, et talia : et quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Servium. Distulimus omnino sermonem in posterum : sed tardus ad exeundum : multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filii militia Brundisina. unum illud firmissime asseverabat, si damnati restituerentur, in exilium se iturum. nos autem ad haec, et id ipsum certo fore, et, quae iam fiant, non esse leviora ; multaue colligebamus. verum ea non animum eius augebant ; sed timorem, ut iam celandus magis de nostro consilio, quam ad idem videretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Coelio cogitabimus.

CICERO ATTICO S.

15. **S**ERVIUS cum esset apud me, Cephalio cum tuis literis vi Id. venit ; quae nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus : (etenim hae quoque, quae in his locis sunt, labare dicuntur :) eodem die Funifulanus a te attulit literas, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat : debet autem mihi multos nummos ; nec habetur locuples. nunc ait se daturum, cui expensas tulerit : moram in tabellariis ; si apud te esset, qua satisfacisses, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad maiora redeamus. Quod optas, Coelianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum ventum ex-

spectem. vexillo opus est: convolabunt. Quod suas
 des, ut palam; prorsus assentior: itaque me profec-
 turum puto. tuas tamen interim literas exspecto. Ser-
 vii consilio nihil expeditur. omnes captiones in om-
 ni sententia occurrunt. unum C. Marcello cognovi
 timidiorē; quem consulem fuisse poenitet. *ω πολλης
 αγγελειας!* qui etiam Antonium confirmasse dicitur;
 ut me impediret; quo ipse, credo, honestius. Anto-
 nius autem VI Id. Capuam profectus est: ad me mi-
 sit, se, pudore deterritum, ad me non venisse, quod
 me sibi succensere putaret. ibitur igitur, et ita qui-
 dem, ut censes; nisi cuius gravioris personae susci-
 piendae spes erit ante oblata. sed vix erit tam cito.
 Allienus autem praetor putabat aliquem, si ego non,
 ex collegis suis. quivis licet, dummodo aliquis. De
 sorore, laudo. De Quinto puero datur opera. spe-
 ro esse meliora. De Quinto fratre, scito eum non me-
 diocriter laborare de usura: sed adhuc nihil a L. Eg-
 natio expressit. Axius de XII millibus pudens. saepe
 enim adscripsit, ut Gallio, quantum is vellet, darem.
 quodsi non scripsisset, possemne aliter? et quidem
 saepe sum pollicitus: sed tantum voluit cito. me vero
 adiuventur his in angustiis. sed dii istos! verum alias.
 Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam.
 Ego, dum panes et cetera in navem parantur, excu-
 ro in Pompeianum. Vesteno velim gratias, quod stu-
 diosus sit. Si quemquam nactus fueris, qui perferat,
 literas des ante, quam discedimus.

CICERO ATTICO S.

16. **C**OMMODUM ad te dederam literas de plu-

ribus rebus, cum ad me bene mane Dionysius fuit : cui quidem ego non modo placabilem me prae- buissem, sed totum remissem, si advenisset, qua mente tu ad me scripseras. erat enim sic in tuis literis, quas Arpini acceperam, eum venturum, facturumque, quod ego vellem. ego volebam autem, vel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum venisset, praeciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis, ut sibi ignoscerem; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posse. pauca respondi; magnum accepi dolorem : intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quaeris? fortasse miraberis. in maximis horum temporum doloribus hunc mihi scito esse. velim, ut tibi amicus sit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus sis. erit enim tamdiu. Consilium nostrum spero vacuum periculo fore. nam et dissimulabimus, et, ut opinor, acerrime adservabimus. navigatio modo sit, qualem opto. cetera, quae quidem consilio provideri poterunt, cavebuntur. tu, dum adsumus, non modo quae scieris audierisve, sed etiam quae futura providebis, scribas velim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, et, si tenuisset, omnes boni ad eum se contulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII Kal. Mai. ut ad me Curio scripsit. utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat! est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem! Ego, ut minuerem suspicionem profectionis aut cogitationis meae, profectus sum in Pompeianum a. d. IV Id. ut ibi essem, dum, quae ad navigandum opus essent, pararentur. cum ad villam venissem,

ventum est ad me : centuriones trium cohortium ; quae Pompeiis sunt , me velle postridie : (haec mecum Ninnius noster :) velle eos mihi se et oppidum tradere. at ego tibi postridie a villa ante lucem , ut me omnino illi ne viderent. quid enim erat in tribus cohortibus ? quid , si plures ? quo apparatu ? cogitavi eadem illa Coeliana , quae legi in epistola tua , quam accepi , simul et in Cumanum veni , eodem die : et simul fieri poterat , ut tentaremur. omnem igitur suspicionem sustuli. sed cum redeo , Hortensius venerat , et ad Terentiam salutatum diverterat ; sermone erat usus honorifico erga me. tamen eum , ut puto , videbo. misit enim puerum , se ad me venire. hoc quidem melius , quam collega noster Antonius ; cuius inter lectores lectica mimia portatur. Tu , quoniam quartana cares , et nedum morbum removisti , sed etiam gravedinem , te vegetum nobis in Graecia siste ; et *literarum* aliquid interea.

CICERO ATTICO S.

17. **P**RID. Id. Hortensius ad me venit , scripta epistola. vellem cetera eius. quam in me incredibilem *εκτενειαυ* ! qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epistola tua : quam prius quam aperuiffem , dixi ei , te ad me de eo scripsisse antea , ut feceras. deinde , epistola lecta , cumulatissime cetera : et hercule hominem bonum et doctum , et probum existimo. quin etiam navi eius me , et ipso convectorum usum puto. Crebro refricat lippitudo , non illa quidem perodiosa , sed tamen quae impediatur scriptionem meam. Valetudinem tuam iam confirmatam esse et a

vetere morbo, et a novis tentationibus, gaudeo. Ocellam vellem haberemus. videntur enim esse haec paulo faciliora. nunc quidem aequinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat. id si *ακραις* erit, utinam idem maneat Hortensius! siquidem, ut adhuc erat, liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cuius te flagitii infimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem venerit. ego autem, quia scripseras, te proficisci cogitare, (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, et quia pueris diploma sumseras. habes causam opinionis meae: et tamen velim scire, quid cogites, in primisque, si quid etiam nunc novi est. xvii Kal. Iun.

CICERO ATTICO S.

18. **T**ULLIA mea peperit xiv Kal. Iun. puerum *ἑπταμηννιάδιον*. quod *ἠντοκίσηεν*, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est. Me mirifice tranquillitates adhuc tenuerunt, atque maiore impedimento fuerunt, quam custodiae, quibus affervor. nam illa Hortensiana omnia fuere infantia. Ita fiet homo nequissimus. a Salvio liberto depravatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim *καρνηκαιοι* videntur subauscultare, quae loquor. Tu tamen, si quid de Hispaniis, sive quid aliud, perge, quaeso, scribere; nec meas literas exspectaris, nisi cum, quo opto, pervenerimus, aut si quid ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda et spissa. Ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. Formias

nunc sequimur, eadem nos fortasse furiae persequen-
tur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit,
non probamus de Melita. dubitas igitur, quin nos in
hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te
ad me de benevolentia scripsisse, et de suspicione.
egi gratias. de altero ei me purga. ecquem tu homi-
nem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque
exeruciem. ipse conficior, venisse tempus, cum iam
nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER XI.

ARGUMENTUM.

Silentur menses fere novem. Conscendit enim, ut ad Pompeium navigaret, VII Id. Iunii, Lentulo & Marcello Coss. ut ex epistola 7 ad Terentiam cognosci potest; & ex eo tempore scriptae literae, ad mensem Februarium, praeter primas libri huius, nullae inveniuntur. Nam cum Caesar, a colloquio illo Ciceronis, quo de penultima epistola proximi libri agitur, Romam se contulisset, pecuniamque ex sanctiore aenario, nequidquam repugnante L. Metello Tribuno pleb. abstulisset; rebus nonnullis ad suum arbitrium constitutis, Italiaeque Antonio tradita & commendata, ipse in Hispaniam contra Pompeii legatos exercitum duxit: quo tempore Cicero in Macedoniam VII Id. Iunii, ut diximus, transiit, unde priores quatuor epistolae datae sunt, sed C. Caesare II & Servilio Isaurico Coss. ante pugnam Pharsalicam, partim ex castris Pompeii, partim Dyrrachio. Nam Caesar, devictis legatis illis, Hispaniaeque rebus compositis, Romam reversus, consulque cum Isaurico declaratus, exeunte anno, ut ait Dio, ut Plutarchus Prid. Non. Ian. iam exercitum in Epirum deportaverat. Reliquae autem epistolae Brundisio, quo iam acie devicto & fugato Pompeio, Cicero se contulerat, datae sunt, nisi fallor, mense Octobr. Nam ad Terentiam scribens, libro epistolarum ad ipsam, pridie Non. Novemb. *Quod nos (inquit) in Italiam salvos venisse gaudes &c.* ut ante eas,

Brundisio aliae datae fuerint. Fuit autem Brundisii menses minimum undecim, ab exitu, inquam, Octobris, ad VI Kal. Octobris, anni sequentis: ut recte subducenti menses fluxerint plus minus XXI, quo toto tempore Caesar & cum Pompeio pugnavit, ipsumque in Aegyptum persecutus est: & ibidem contra Ptolemaeum bellum gessit, in quo menses novem consumpsit, ut Appianus ait: & Romam rediens in itinere Pharnacem recepit. Quae vero datae sunt ex Kal. Ian. usque Kal. Sept. C. Caesare dictatore III & M. Antonio Mag. Eq. scriptae sunt. Nam, ut Dio scribit, populus Rom. audita caede Pompeii, Consulatum absentis Caesari, in annos quinque, Dictaturam in annum, Tribunitiam potestatem in aeternum mandavit. Qui dictaturam statim iniit; quamvis anni exitu, Calenum & Vatinius, eodem auctore, subrogaverit in ternos novissimos menses. Datae ante pugnam Pharsalicam res fere domesticae continent: quae post pugnam, querelam sui consilii, vel, ut ipse vocat, amentiae & temeritatis, quod statim ab ipso conflictu, Pompeianorum causa nondum plane desperata, & postea in Africa prope revirescente, non exspectato exitu, in Italiam venit: cum neque id tutum, neque honorificum esset. Quaedam insunt etiam de remittendo nuntio uxori Terentiae: de inopia Tulliae: de scelere Dolabellae, qui Tribunus pleb. leges perniciosissimas de novis tabulis ferret, omniaque misceret, quaedam etiam de Q. Q. contra se scelerate loquentibus.

CICERO ATTICO S.

I. **A**CCEPI a te signatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo nihil scire potui de nostris domesticis rebus: de quibus acerbissime afflictor, quod qui eas dispensavit, neque adest istic, neque, ubi terrarum sit, scio. omnem autem spem habeo existimationis privatarumque rerum in tua erga me mihi perspectissima benevolentia; quam si his temporibus

miseris et extremis praefiteris, haec pericula, quae mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram; idque ut facias, te obtestor atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad H-S bis et vicies. huius pecuniae permutatione fidem nostram facile tuebere; quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credens ei, cui tu scis iam pridem minime credere, commoratus essem paulisper, nec domesticas res impeditas reliquisset: ob eamque causam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timendum esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ii salvi erunt, quibuscum sum, una cum iis possim incolumis esse, salutemque meam benevolentiae tuae acceptam referre.

CICERO ATTICO S.

2. **L**ITERAS tuas accepi pridie Nonas Febr. eoque ipso die ex testamento crevi hereditatem. ex multis meis miseris curis est una levata, si, ut scribis, ista hereditas fidem et famam meam tueri potest; quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, et illam, miseram mea culpa et negligentia, tuare meis opibus, si quae sunt; tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus: cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te, noli pati. in quos enim sumtus abeunt fructus praediorum? iam illa H-S LX, quae scribis, nemo mihi unquam dixit ex dote esse detracta: nunquam enim essem passus. sed haec minima est ex iis

iniuriis, quas accepi; de quibus ad te dolore et lacrymis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quae fuit in Asia, partem dimidiam fere exegi. tutius videbatur fore ibi, ubi est, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo sim animo; vellem posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem. sed si ad ceteras misérias accessit etiam id, quod mihi Chrysippus dixit parari (tu nihil significasti) de domo; quis me inferior uno iam fuit? oro, obsecro, ignosce: non possum plura scribere. quanto moerore urgear, profecto vides. quod si mihi commune cum ceteris esset, qui videntur in eadem causa esse, minor mea culpa videretur, et eo tolerabilior esset. nunc nihil est, quod consoletur; nisi quid tu efficis, si modo etiam nunc effici potest, ut ne qua singulari afficiar calamitate et iniuria. Tardius ad te remisi tabellarium, quod potestas mittendi non fuit. A tuis et nummorum accepi H-S LXX, et vestimentorum quod opus fuit. Quibus tibi videbitur velim des literas meo nomine. nosti meos familiares. signum requirent, aut manum: dices, me propter custodias ea vitasse.

CICERO ATTICO S.

3. **Q**UID hic agatur, scire poteris ex eo, qui literas attulit: quem diutius tenui, quia quotidie aliquid novi expectabamus: neque nunc mittendi tamen ulla causa fuit, praeter eam, de qua tibi rescribi voluisti. Quod ad Kal. Quint. pertinet, quid vellem; utrumque grave est, et tam gravi tempore periculum tantae pecuniae, et, dubio rerum exitu ista, quam

scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc vel maxime tuae fidei benevolentiaeque permitto, et illius consilio et voluntati: cui miserae consuluissem melius, si tecum olira coram potius, quam per literas, de salute nostra fortunisque deliberavissem. Quod negas praecipuum mihi ullum incommodum impendere, etsi ista res nihil habet consolationis, tamen etiam praecipua multa sunt, quae tu profecto vides, ut sunt, et gravissima esse, et me facillime vitare potuisse; ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est, administratione diligentiaque tua levabuntur. Pecunia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, videtur diuturnum esse posse; ut scire iam possim, quid maxime opus sit: etsi egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustiis est, quicum sumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, nobis, constitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut antea fecisti, velim, si qui erunt; ad quos aliquid scribendum a me existimes, ipse conficias. Tuis salutem dic. Cura, ut valeas. inprimis id, quod scribis, omnibus rebus cura et provide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Jun. ex castris.

CICERO ATTICO S.

4. **A**CCEPI ab Isidoro literas, et postea datas binas. Ex proximis cognovi, praedia non venisse. videbis ergo, ut sustentetur per te. de Frusinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas literas quod requiris, impediōr inopia rerum, quas nullas

habeo literis dignas; quippe cui nec, quae accidunt; nec, quae aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas! Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cetera Celer ipse. fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi et meis rebus aptum esset. Quid sit gestum novi, quaeris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non videntur esse difficiliora. Tu id velim, quod scis me maxime velle, cures, ut scribis, ut facis. Me conficit sollicitudo, ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua levata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estque in spe magna. Brutus amicus in causa versatur acriter. Haecenus fuit, quod caute a me scribi posset. Vale. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid faciendum sit, ut scriptis literis, quas Pollex tulit.

CICERO ATTICO S.

3. **Q**UAE me causae moverint, quam acerbae, quam graves, quam novae, coegerintque impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantae, ut id, quod vides, effecerint. itaque nec quod ad te scribam de meis rebus, nec quod a te petam, reperio. rem et summam negotii vides. equidem ex tuis literis intellexi, et iis, quas communiter cum aliis scripsisti, et iis, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte videbam, te subdebilitatum novas rationes tuendi mei quaerere. Quod scribis placere, ut propius accedam, iterque per oppida

noctu faciam; non sane video, quemadmodum id fieri possit. neque enim ita apta habeo diversoria, ut tota tempora diurna in his possim consumere; neque ad id, quod quaeris, multum interest, utrum me homines in oppido videant, an in via. sed tamen hoc ipsum, sicut alia, considerabo, quemadmodum commodissime fieri posse videatur. ego propter incredibilem et animi et corporis molestiam conficere plures literas non potui: iis tantum rescripsi, a quibus acceperam. tu velim et Basilo, et quibus praeterea videbitur, etiam Servilio conscribas, ut tibi videbitur, meo nomine. Quod tanto intervallo nihil omnino ad vos; profecto intelligis rem mihi deesse, de qua scribam, non voluntatem. Quod de Vatino quaeris; neque illius, neque cuiusquam mihi praeterea officium deesset, si reperire possent, qua in re me iuvarent. Quintus averfissimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius venit. inde profectos eos una cum ceteris arbitror.

CICERO ATTICO S.

6. **SOLLICITUM** esse te cum de tuis communibusque fortunis, tum maxime de me ac de dolore meo, sentio: qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur. omnino pro tua prudentia sentis, qua consolatione levari maxime possim. probas enim meum consilium, negasque mihi quidquam tali tempore potius faciendum fuisse. addis etiam, (quod etsi mihi levius est, quam tuum iudicium, tamen non est leve,) ceteris quoque, id est, qui pondus habe-

ant, factum nostrum probari. id si ita putarem, levius dolerem. Crede, inquis, mihi. Credo equidem: sed scio, quam cupias minui dolorem meum. Me discessisse ab armis, nunquam poenituit: tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gentibus coniunctio, ut non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata; ut iam omnium iudicio constitutum esset, omnium vestrum bona praedam esse illius victoriae; vestrum, plane dico: nunquam enim de te ipso, nisi crudelissime, cogitatum est. quare voluntatis me meae nunquam poenitebit: consilii poenitet. in oppido aliquo malle refedisse, quoad accesserem. minus sermonis subiissem; minus accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisii iacere, in omnes partes est molestum. propius accedere, ut suades, quo modo sine licitoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi adimi non possunt: quos ego nunc paulisper cum bacillis in turbam conieci ad oppidum accedens, ne quis impetus militum fieret. reliquo tempore me domo. Te nunc ad Oppium et Antonium: iis placeret modo propius accedere, ut hac de re considerarem: credo, fore auctores: sic enim recipiunt, Caesari non modo de conservanda, sed etiam de augenda mea dignitate curae fore: meque hortantur, ut magno animo sim; ut omnia summa sperem: ea spondent, confirmant, quae quidem mihi exploratiora essent, si remansissem. sed ingero praeterita. vide, quaeso, igitur ea, quae restant, et explora cum istis; et si putabis opus esse, et si istis placebit, quo magis factum nostrum Caesar probet, quasi de tuorum sententia

factum. adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alii; scribantque ad Caesarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia fecisse. Tuilliae meae morbus et imbecillitas corporis me exanimat: quam tibi intelligo magnae curae esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeii exitu mihi dubium nunquam fuit. tanta enim desperatio rerum eius omnium regum et populorum animos occuparat, ut, quocumque venisset, hoc putarem futurum. non possum eius casum non dolere. hominem enim integrum, et castum et gravem cognovi. De Fannio consolet te? perniciose loquebatur de mansione tua. L. vero Lentulus Hortensii domum sibi, et Caesaris hortos, et Baias desponderat. omnino haec eodem modo ex hac parte fiunt; nisi quod illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia manserant, hostium numero habebantur. sed velim haec aliquando solutiore animo. Quintum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur. de filio nihil audivi. sed quaere ex Diochare, Caesaris liberto, quem ego non vidi, qui istas Alexandrinas literas attulit. is dicitur vidisse, euntem, an iam in Asia? Tuas literas, prout res postulat, exspecto: quas velim cures quamprimum ad me perferendas.

iv Kal. Decemb.

CICERO ATTICO S.

7. **G**RATAE tuae mihi literae sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quae ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut scribis, istis placere; iisdem istis lictoribus me uti; quod concessum Sex-

tio sit; cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos. audio enim, eum ea senatusconsulta improbare, quae post discessum tribunorum facta sunt. quare poterit, si volet sibi constare, nostros lictores comprobare. quamquam quid ego de licitoribus, qui paene ex Italia decedere sui iussus? nam ad me misit Antonius exemplum Caesaris ad se literarum, in quibus erat, se audivisse, Catonem et L. Metellum in Italiam venisse, Romae ut essent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent; prohiberique omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognovisset; deque eo vehementius erat scriptum. itaque Antonius petebat a me per literas, ut sibi ignoscerem: facere se non posse, quin iis literis pareret. tum ad eum misi L. Lamiam, qui demonstraret, illum Dolabellae dixisse, ut ad me scriberet, ut in Italiam quamprimum venirem: eius me literis venisse. tum ille edixit ita, ut me exciperet, et Laelium nominatim. quod sane nollem. poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi. O multas et graves offensiones! quas quidem tu das operam ut lenias. nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minus dolorem meum, quod, ut minuas, tam valde laboras: idque velim ne gravare quam saepissime facere. maxime autem assequere quod vis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum iudicium non funditus perdidisse. quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet. sed, si quid res dabit tibi facultatis, id me maxime consolari poterit: quod nunc quidem video non esse; sed si quid, ex eventis; ut hoc nunc accidit. dicebar debuisse cum Pompeio proficisci. exi-

tus illius minuit eius officii praetermissi reprehensionem. sed ex omnibus nihil magis tamen desideratur, quam quod in Africam non ierim. iudicio hoc sum usus, non esse barbaris auxiliis fallacissimae gentis rempublicam defendendam, praesertim contra exercitum saepe victorem. non probant fortasse. multos enim viros bonos in Africam venisse audio, et scio fuisse antea. valde hoc loco urgeor. hic quoque opus est casu, aliqui sint ex iis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant. nam si perseverant et obtinent; quid nobis futurum sit, vides. Dices, quid illis, si victi erunt? honestior est plaga. Haec me excruciant. Sulpicii autem consilium, non scripsisti, cur meo non anteponeres: quod etsi non tam gloriosum est, quam Catonis, tamen et periculo vacuum est, et dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt. ii tamen ipsi se hoc melius habent, quam nos, quod et multi sunt uno in loco; et cum in Italiam venerint, domum statim venerint. Haec tu perge, ut facis, mitigare, et probare quamplurimis. Quod te excusas: ego vero et tuas causas nosco; et mea interesse puto, te istuc esse, vel ut cum iis, quibus oportebit, agas, quae erunt agenda de nobis, ut ea quae egisti; in primisque hoc velim animadvertas. multos esse arbitror, qui ad Caesarem detulerint, delaturive sint, me aut poenitere consilii mei, aut non probare, quae fiant: quorum etsi utrumque verum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato; non quo ita perspexerint. sed totum ut hoc Balbus sustineat, et Oppius, et eorum crebris literis illius voluntas erga me confirmetur, et hoc

plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum est; cur te nolim discedere; quod scribis Tulliam efflagitare. O rem miseram! quid scribam? aut quid velim? breve faciam. lacrymae enim se subito profuderunt. tibi permitto: tu consule. tantum vide, ne hoc temporis tibi obesse aliquid possit. Ignosce, obsecro te: non possum praeter fletu et dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius esse, quam quod eam diligis. Quod literas, quibus putas opus esse, curas dandas; facis commode. Quintum filium vidi qui Sami vidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis. utinam illi, qui prius illum viderint, me apud eum velint adiutum tantum, quantum ego illos vellem, si quid possem! Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis literis, quae me mordent: ego vero in optimam; teque rogo, ut aperte, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idque facias quam saepissime. Vale. XIV Kalend. Ianuar.

CICERO ATTICO S.

S. **Q**UANTIS curis afficiar, etsi profecto vides, tamen cognosces ex Lepta et Trebatio. maximas poenas pendo temeritatis meae; quam tu prudentiam mihi videri vis: neque te deterreo, quo minus id disputes, scribasque ad me quam saepissime. nonnihil enim me levant tuae literae hoc tempore. Per eos, qui nostra causa volunt, valentque apud illum, diligentissime contendas opus est, per Balbum et Oppium maxime, ut de me scribant quam diligentissi-

me. oppugnamur enim, ut audio, et praesentibus quibusdam, et per literas. iis ita occurrendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quintus misit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. desistat, se a me apud Caesarem oppugnari: quod refellit Caesar ipse, omnesque eius amici. neque vero desistit, ubicunque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi unquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quaedam ad me pertulerunt. nostri genus; etiam expertus es fortasse: in me id est omne conversum. sed augeo commemorando dolorem, et facio etiam tibi. quare ad illud redeo; cura, ut huius rei causa, dedita opera, mittat aliquem Balbus. ad quos videbitur, velim cures literas meo nomine. Vale. VI Kal. Ianuar.

CICERO ATTICO S.

9. **E**GO vero et incaute, ut scribis, et celerius; quam oportuit, feci; nec in ulla sum spe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear: quae si non essent sedulitate effectae, et benevolentia tua, liceret mihi abire in solitudines aliquas. nunc ne id quidem licet. quid autem me iuvat, quod ante initum tribunatum veni, si ipsum, quod veni, nihil iuvat? iam, quid sperem ab eo, qui mihi amicus nunquam fuit; cum iam lege etiam sim confectus et oppressus? quotidie iam Balbi ad me literae languidiores; multaeque multorum ad illum, fortasse contra me. meo vi-

tio pereo. nihil mihi mali casus attulit : omnia culpa contracta sunt. ego enim, cum genus belli viderem, imparata et infirma omnia contra paratissimos, sciveram, (quid facerem?) ceperamque consilium non tam forte, quam mihi praeter ceteros concedendum. cessi meis, vel potius parui : ex quibus unus quamente fuerit, is, quem tu mihi commendas, cognosces ex ipsius literis, quas ad te et ad alios misit : quas ego nunquam aperuissem, nisi res acta sic esset. Delatus est ad me fasciculus : solvi, si quid ad me esset literarum : nihil erat : epistola Vatinius et Ligurio altera : iussi ad eos deferri : illi ad me statim ardentes dolore venerunt, scelus hominis clamantes : epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere. se enim scire, summo illum in odio fuisse Caesari : illum tamen non modo favisse, sed et tantam illi pecuniam dedisse honoris mei causa. hoc ego dolore accepto, volui scire, quid scripsisset ad ceteros. ipsi enim illi putavi perniciosum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisset. cognovi eiusdem generis : ad te misi : quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes ; nil me laedet. nam quod resignatae sunt ; habet, opinor, eius signum Pomponia. Hac ille acerbitate initio navigationis cum usus esset, tanto me dolore affecit, ut postea iacuerim ; neque nunc tam pro se, quam contra me, laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor ; quas sustinere vix possum, vel plane nullo modo possum. quibus in miseris una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliata relinquam. quare te, ut polliceris, videre plane velim.

alium enim, cui illam commendem, habeo neminem; quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quae mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patrumque in ea, quantum poteris, mitigato. Haec ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset! plura scribere fletu prohibeor.

CICERO ATTICO S.

10. **A**D meas incredibiles aegritudines aliquid novi accedit ex iis, quae de Q. Q. ad me afferuntur. P. Terentius, meus necessarius, operas in portu et scriptura Asiae pro magistro dedit. is Quintum filium Ephesi vidit VI Id. Decemb. eumque studiose propter amicitiam nostram invitavit; cumque ex eo de me percontaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; volumenque sibi ostendisse orationis, quam apud Caesarem contra me esset habiturus: multa a se dicta contra eius amentiam: multa postea Patris consimili scelere secum Quintum patrem locutum: cuius furorem ex iis epistolis, quas ad te misi, perspicere potuisti. haec tibi dolori esse certo scio: me quidem excruciant, et eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nuntiantur. nihil enim firmitus esse dicunt, nihil paratius. accedit Hispania, et alienata Italia; legionum nec vis eadem, nec voluntas; urbanae res perditae. quid est, ubi acquiescam, nisi quam diu tuas literas lego? quae essent

profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut me tibi carum esse sentiant. Plura ad te scribam, si mihi ad eas literas, quas proxime ad te dedi, rescripseris. Vale. XII. Kal. Febr.

CICERO ATTICO S.

II. **C**ONFECTUS iam cruciatu maximorum dolorum, ne, si sit quidem, quod ad te debeam scribere, facile id exsequi possim; hoc minus, quod res nulla est, quae scribenda sit; cum praesertim ne spes quidem ulla ostendatur, fore melius. ita iam ne tuas quidem literas exspecto; quamquam semper aliquid afferunt, quod velim, quare tu quidem scribito, cum erit, cui des: ego tuis proximis, quas tamen iam pridem accepi, nihil habeo, quod rescribam. longo enim intervallo video immutata esse omnia: illa esse firma, quae debeant; nos stultitiae nostrae gravissimas poenas pendere. P. Sallustio curanda sunt H-S xxx, quae accepi a Cn. Sallustio. velim videas, ut sine mora curentur. de ea re scripsi ad Terentiam. atque hoc ipsum iam prope consumtum est. quare id quoque velim cum illa videas, ut sit, qui utamur. hic fortasse potero fumere, si sciam istuc paratum fore. sed prius, quam id scirem, nihil sum ausus fumere. Qui sit omnium rerum status noster, vides. nihil est mali, quod non et sustineam et exspectem. quarum

rerum eo gravior est dolor, quo culpa maior. Ille in Achaia non cessat de nobis detrahere. nihil videlicet tuae literae profecerunt. Vale. VIII Id. Mart.

CICERO ATTICO S.

12. **C**EPHALIO mihi a te literas reddidit a d. VIII Id. Mart. vespere. eo autem die mane tabellarios miseram, quibus ad te dederam literas. tuis tamen lectis literis, putavi aliquid rescribendum esse, maxime, quod ostendis, te pendere animi, quamnam rationem sim Caesari allaturus profectiois meae tum, cum ex Italia discefferim. nihil opus est mihi nova ratione. saepe enim ad eum scripsi, multisque mandavi, non potuisse, cum cupissem, sermones hominum sustinere; multaque in eam sententiam. nihil enim erat, quod minus eum vellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi literae a Balbo Cornelio minore missae essent, illum existimare, Quintum fratrem lituum meae profectiois fuisse (ita enim scripsit) qui nondum cognossem, quae de me Quintus scripsisset ad multos; etsi multa praesens in praesentem acerbe dixerat et fecerat; tamen Nilo meo his verbis ad Caesarem scripsi.

De Quinto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud duntaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent; minusve te diligerem, potiusque semper illum auctorem nostrae coniunctionis fuisse, meique itineris comitem, non ducem, quare ceteris in re-

bus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaque vestra postulat. ego ei ne quid apud te obsem, id te vehementer etiam atque etiam rogo.

Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Caesare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idque iam declaraverit,) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut video, multo magis est nobis laborandum de Africa; quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad conditionis spem, quam victoriae. quod utinam ita esset! sed longe aliter esse intelligo; teque ipsum ita existimare arbitror; aliter autem scribere, non fallendi, sed confirmandi mei causa, praesertim cum adiungatur ad Africam etiam Hispania. Quod me admones, ut scribam ad Antonium, et ad ceteros; si quid videbitur tibi opus esse, velim facias id, quod saepe fecisti. nihil enim mihi venit in mentem, quod scribendum putem. Quod me audis fractiorem esse animo; quid putas, cum videas accessisse ad superiores aegritudines praeclaras generi actiones? Tu tamen velim ne intermittas, quoad eius facere poteris, scribere ad me, etiamsi rem, de qua scribas, non habebis. semper enim afferunt aliquid mihi tuae literae. Galeonis hereditatem crevi. puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. VIII Id. Mart.

C I C E R O A T T I C O S.

13. **A** MURENAE liberto nihil adhuc acceperam literarum. P. Sifer reddiderat eas, quibus rescribo. De Servii patris literis quod scribis, item, Quintum

in Syriam venisse quod ais esse qui nuntient; ne id quidem verum est. Quod certio rem te vis fieri, quo quisque in me animo sit, aut fuerit eorum, qui huc venerunt; neminem alieno intellexi. sed, quantum id mea interfit, existimare te posse certo scio. mihi cum omnia sunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam causam venisse me video, ut ea sola utilia mihi esse videantur, quae semper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi esse aiunt, Alexandriae filium; Rhodoque Alexandriae C. Cassium profectum esse constat. Quintus mihi per literas satisfacit, multo asperioribus verbis, quam cum gravissime accusabat. ait enim, se ex literis tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me asperius scripserit: itaque se poenitere, quod animum tuum offenderit: sed se iure fecisse. deinde perscribit spurcissime, quas ob causas fecerit. sed neque hoc tempore, nec antea patefecisset odium suum in me, nisi omnibus rebus me esse oppressum videret. atque utinam vel nocturnis, quemadmodum tu scripseras, itineribus propius te accessissem! nunc nec ubi, nec quando te sum visurus, possum suspicari. De coheredibus Fusidianis nihil fuit, quod ad me scriberes. nam et aequum postulant; et, quidquid egisses, recte esse actum putarem. De fundo Frusinati redimendo iam pridem intellexisti voluntatem meam: etsi tum meliore loco res erant nostrae, neque desperaturi mihi ita videbamur; tamen in eadem sum voluntate. id quemadmodum fiat, tu videbis, et velim, quoad poteris, consideres, ut sit, unde nobis suppeditentur sumtus necessarii. si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id vide-

bamur sapienter facere, detulimus. itaque tum et a tuo villico sumimus, et aliunde mutuati sumus, cum Quintus quereretur per literas, sibi nos nihil dedisse; qui neque ab illo rogati sumus, neque ipsi eam pecuniam adspeximus. sed velim videas, quid sit, quod confici possit, quidque mihi de omnibus des consilii: et causam nosti. Plura ne scribam, dolore impediatur. si quid erit, quod ad quos scribendum meo nomine putes, velim, ut soles, facias: quotiesque habebis, cui des ad me literas, nolim praetermittas. Vale.

CICERO ATTICO S.

14. **N**ON me offendit veritas literarum tuarum; quod me, cum communibus, tum praecipuis malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari, faterisque id fieri iam non posse. nec enim ea sunt, quae erant antea, cum, ut nihil aliud, *comites me et socios habere putabam.* omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Asia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur navigaturi. ita praeter Laelium neminem habeo culpae socium: qui tamen hoc meliore in causa est, quod iam est receptus. de me autem non dubito quin ad Balbum et ad Oppium scripserit: a quibus, si quid esset laetius, certior factus essem: tecum etiam essent locuti: quibuscum tu de hoc ipso colloquere velim, et ad me, quid tibi responderint, scribas: non quod ab isto salus data quidquam habitura sit firmitudinis; sed tamen aliquid consuli et prospici poterit. etsi omnium conspectum horreo, praesertim hoc genero; tamen,

in tantis malis quid aliud velim, non reperio. Quintus pergit, ut ad me et Pansa scripsit, et Hirtius: isque item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium Tarentum scribam, tuas literas mittam. ad te scribam, numquid egerit. H-S xxx potuisse mirarer, nisi multa de Fufidianis praediis. et id video tamen. Te exspecto; quem videre, si ullo modo potest, (poscit enim res,) pervellem. iam extremum concluditur. Tibi facile est, quid, quale sit gravius, existimare. Vale.

CICERO ATTICO S.

15. **Q**UONIAM iustas causas affers, quod te hoc tempore videre non possim; quaeso, quid sit mihi faciendum. ille enim ita videtur Alexandriam tenere, ut eum scribere etiam pudeat de illis rebus; hi autem ex Africa iam affuturi videntur; Achaei, item ex Asia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. Quid mihi igitur putas agendum? video difficile esse consilium. sum enim solus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus sit, neque ab his ipsis quidquam ad spem ostendatur. sed tamen scire velim, quid censeas; idque erat cum aliis, cur te, si fieri posset, cuperem videre. Minucium XII sola curasse scripsi ad te antea: quod superest, velim videas, ut curetur. Quintus non modo non cum magna prece ad me, sed acerbissime scripsit; filius vero mirifico odio. nihil fingi potest mali, quo non urgear. omnia tamen sunt faciliora, quam peccati dolor, qui et maximus est, et aeternus: cuius peccati si socios essem habiturus ego, quos putavi, tamen esset

consolatio tenuis, sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alii capti, alii interclusi non veniunt in dubium de voluntate, eo minus scilicet, cum se expedierint, et una esse coeperint. ii autem ipsi, qui sua voluntate ad Fusium venerunt, nihil possunt, nisi timidi, existimari. multi autem sunt, qui, quicumque sunt, modo ad illos se recipere volunt, recipientur. quo minus debes mirari, non posse me tanto dolori resistere. solius enim meum peccatum corrigi non potest, et fortasse Laelii. sed quid me id levat? C. quidem Cassium aiunt consilium Alexandriam eundi mutavisse. Haec ad te scribo, non ut queas tu demere sollicitudinem, sed ut cognoscam, ecquid tu ad ea afferas, quae me conficiunt: ad quae gener accedit, et cetera, quae, fletu reprimor, ne scribam. quin etiam Aesopi filius me excruciat. prorsus nihil abest, quin sim miserrimus. sed ad primum revertor, quid putes faciendum; occultene aliquo propius veniendum, an mare transeundum. nam hic maneri diutius non potest. De Fufidianis quare nihil potuit confici? genus enim conditionis eiusmodi fuit, in quo non solet esse controversia; cum ea pars, quae videtur esse minor, licitatione expleri posset. haec ego non sine causa quaero. suspicor enim, coheredes dubiam nostram causam putare, et eo rem in integro esse. Vale. Pridie Idus Mai.

CICERO ATTICO S.

16. **N**ON meo vitio fit, hoc quidem tempore, (ante enim est peccatum,) ut me ista epistola nihil

consoletur. nam et exigue scripta est, et suspiciones magnas habet, non esse ab illo; quas animadvertisse te existimo. De obviam itione ita faciam, ut suades. neque enim ulla de adventu eius opinio est; neque, si qui ex Asia veniunt, quidquam auditum esse dicant de pace: cuius ego spe in hanc fraudem incidi. nihil video, quod sperandum putem, nunc praesertim, cum ea plaga in Asia sit accepta, in Illyrico, in Cassiano negotio, in ipsa Alexandria, in urbe, in Italia. ego vero, etiamsi rediturus ille est, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum eius negotium confectum iri puto. Quod autem scribis, quandam laetitiam bonorum esse commotam, ut sit auditum de literis; tu quidem nihil praetermittis, in quo putes aliquid solatii esse: sed ego non adducor, quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti fuisse, ut eam peterem ab illo, et eo minus, quod huius consilii iam ne socium quidem habeo quemquam. Qui in Asia sunt, rerum exitum expectant. Achaici etiam Fusio spem deprecationis afferunt. horum et timor idem fuit primo, qui meus, et constitutum. mora Alexandrina causam illorum correxit, meam evertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod superioribus literis, ut, si quid in perditis rebus dispiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. si recipior ab his, quod vides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi sim, non reperio: sin iactor, eo minus. itaque tuas literas expecto; easque ut ad me sine dubitatione scribas, rogo. Quod suades, ut ad Quintum scribam de his literis; facerem, si me quidquam istae literae delecta-

rent. et si quidam scripsit ad me his verbis: *Ego ut in his malis, Patris sum non invitus: essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur, quae ego audire vellem.* Quod ais illum ad te scribere, me sibi nullas literas remittere; semel ab ipso accepi: ad eas Cephaliōni dedi, qui multos menses tempestatibus retentus est. Quintum filium ad me acerbissime scripsisse, iam ante ad te scripsi. Extremum est, quod te orem, si putas rectum esse, et a te suscipi posse, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de testamento. tempora monent, ut videat, ut satisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo est, eam scelerate quaedam facere. credibile vix est. sed certe, si quid est, quod fieri possit, providendum est. de omnibus rebus velim ad me scribas; et maxime quid scribas de eo, in quo tuo consilio egeo, etiamsi nihil excogitas: id enim mihi erit pro desperato. *III Nonas Iun.*

CICERO ATTICO S.

17. **P**ROPERANTIBUS tabellariis alienis hanc epistolam dedi; eo brevior est; et, quod eram missurus meos. Tullia mea venit ad me pridie Idus Iun. deque tua erga se observantia benevolentiaque mihi plurima exposuit, literasque reddidit tripas. ego autem ex ipsius virtute, humanitate, pietate non modo eam voluptatem non cepi, quam capere ex singulari filia debui; sed etiam incredibili sum dolore affectus, tale ingenium in tam misera fortuna versari, idque accidere nullo ipsius delicto, summa culpa mea. itaque a te neque consolationem iam, qua cupere te uti video,

nec consilium, quod capi nullum potest, exspecto; teque omnia cum superioribus saepe literis, tum proximis tentasse intelligo. Ego cum Sallustio Ciceronem ad Caesarem mittere cogitabam. Tulliam autem non videbam esse causam, cur diutius mecum tanto in communi moerore retinerem. itaque matri eam, cum primum per ipsam liceret, eram remissurus. Pro ea, quam ad modum consolantis scripsisti, *ω ταν*, ea putato me scripsisse, quae tu ipse intelligis responderi potuisse. Quod Oppium tecum scribis locutum, non abhorret a mea suspicione eius oratio. sed non dubito, quin istis persuaderi nullo modo possit, ea, quae faciant, mihi probari posse; quoquo modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua potero. quamquam quid mea interfit, ut eorum odium subeam, non intelligo. Te iusta causa impediri, quo minus ad nos venias, video; idque mihi valde molestum est. Illum ab Alexandria discessisse, nemo nuntiat; constatque, ne profectum quidem illinc quemquam post Idus Mart. nec post Idus Decemb. ab illo datas ullas literas. ex quo intelligis, illud de literis a. d. v Id. Febr. datis (quod inane esset, etiamsi verum esset) non verum esse. L. Terentium discessisse ex Africa scimus, Paestumque venisse. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, scire velim. dicitur enim per Nasidium emissus esse. id quale sit, velim, si inveneris, ad me scribas. De H-S x, ut scribis, faciam. Vale. xvii Kalend. Quint.

CICERO ATTICO S.

18. **D**E illius Alexandria discessu, nihil adhuc rumoris, contraque opinio, valde esse impeditum. itaque nec mitto, ut constitueram, Ciceronem, et te rogo, ut me hinc expedias. quodvis enim supplicium levius est hac permanfione. hac de re et ad Antonium scripsi, et ad Balbium, et ad Oppium. five enim bellum in Italia futurum est, five classibus utetur; hic esse me, minime convenit: quorum fortasse utrumque erit; alterum certe. intellexi omnino ex Oppii fermone, quem tu mihi scripsisti, quae istorum via esset; sed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnino iam exspecto, nisi miserum. sed hoc perditius, in quo nunc sum, fieri nihil potest. quare, et cum Antonio loquare, velim, et cum istis; et rem, ut poteris, expedias; et mihi quamprimum de omnibus rebus rescribas. Vale. XII Kal. Quint.

CICERO ATTICO S.

19. **C**UM tuis dare possem literas, non praetermisi; etsi, quod scriberem, non habebam. Tu ad nos et rarius scribis, quam solebas, et brevius; credo, quia nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire posse. verumtamen velim, si quid erit, quaecunque erit, scribas. est autem unum, quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit: quod nulla equidem habeo in spe. sed, quia tu leviter interdum significas, cogis me sperare, quod optandum vix est. Philotimus dicitur Idib. Sext. nihil habeo de illo amplius. Tu, velim, ad ea mihi rescribas, quae ad te

antea scripsi. mihi tantum temporis satis est, dum ut in pessimis rebus aliquid caveam, qui nihil unquam cavi. Vale. XI Kal. Sext.

CICERO ATTICO S.

20. **S**EPTIMO decimo Kal. Sept. venerat die XXVIII Seleucia Pieria C. Trebonius, is qui se Antiochiae diceret apud Caesarem vidisse Quintum filium cum Hirtio. eos de Quinto quae voluissent, impetrasse nullo quidem negotio. quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. sed et alia timenda sunt, ab aliisque, et ab hoc ipso. quae dantur, ut a domino, rursus in eiusdem sunt potestate. etiam Sallustio ignovit. omnino dicitur nemini negare. quod ipsum est suspectum, notionem eius differri. M. Gallius Q. F. mancipia Sallustio reddidit. is venit, ut legiones in Siciliam traduceret: eo protinus iturum Caesarem Patris. quod si faciet, ego, quod ante mallet, aliquo propius accedam. tuas literas ad eas, quibus a te proxime consilium petivi, vehementer exspecto. Vale. XVI Kal. Septemb.

CICERO ATTICO S.

21. **A**CCEPI VI Kal. Sept. literas a te, datas XII Kal. doloremque, quem ex Quinti scelere iam pridem acceptum iam abieceram, lecta eius epistola gravissimum cepi. tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres; tamen mallet, non esse missam. Ad ea autem, quae scribis de testa

mento, videbis, quid, et quo modo. De nummis et illa sic scripsit, ut ego ad te antea, et nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad Kal. Sept. Athenis non videtur fore. multa eum in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, ad quam primum Sulla venit, lapidibus egisse hominem dicitur. nullam putant se commoturam. illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. sed, si hoc ita est, huc veniat necesse est. ac mallet illum. aliquo enim hinc evasissem. nunc metuo, ne sit exspectandum; et cum reliquis etiam loci gravitas hic miserrime ferenda. Quod me mones, ut ea videam, quae ad tempus accommodem; facerem, si res pateretur, et si ullo modo fieri posset. sed in tantis nostris peccatis, tantisque nostrorum iniuriis, nihil est, quod aut facere dignum nobis, aut simulare possim. Sullana confers: in quibus omnia genere ipso praeclarissima fuerunt, moderatione paulo minus temperata. haec autem eiusmodi sunt, ut obliviscar mei; multoque malim, quod omnibus sit melius, quorum utilitati meam iunxi. Tu ad me tamen velim quam saepissime scribas, eoque magis, quod praeterea nemo scribit; ac si omnes, tuas tamen maxime exspectarem. Quod scribis, illum per me Quinto fore placatiorem; scripsi ad te antea, eum statim Quinto filio omnia tribuisse, nostri nullam mentionem. Vale.

CICERO ATTICO S.

22. **D**ILIGENTER mihi fasciculum reddidit Balbi tabellarius. accepi enim a te literas, quibus videris

vereri, ut epistolâs illas acceperim: quas quidem vellem mihi nunquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec si in aliquem incidissent, quidquam novi attulissent. quid enim tam pervulgatum, quam illius in me odium, et genus hoc literarum? quod ne Cæsar quidem ad istos videtur misisse, [quasi] quo illius improbitate offenderetur, sed, credo, uti notiora nostra mala essent. Nam quod te vereri scribis, ne illi obsint, eique rei mederi; ne rogari quidem se passus est de illo: quod quidem mihi molestum non est; illud molestius, istas impetrationes nostras nihil valere. Sulla, ut opinor, cras hic erit cum Messala. currunt ad illum pulsî a militibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc veniet, quod non putabant: tarde quidem. itinera enim ita facit, ut multos dies in oppidum ponat. Pharnaces autem, quoquomodo aget, afferet moram. quid mihi igitur censes? iam enim corpore vix sustineo gravitatem huius coeli, qui mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandem, ut me excusent, ipse accedam propius? quaeso, attende; et me, quod adhuc saepe rogatus non fecisti, consilio iuva: scio rem difficilem esse; sed, ut in malis. etiam illud mea magni interest, te ut videam. profecto aliquid profecero, si id acciderit. De testamento, ut scribis, animadvertes.

CICERO ATTICO S.

23. **Q**UOD ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te secum locutum. tuas literas exspectabam. nisi illud qui-

dem mutari. si aliter est et oportet, non video posse. sed cum ab illo accepissem literas, desideravi tuas. etsi putabam, te certiozem factum non esse. modo valeres. scripseras enim, te quodam valetudinis genere tentari. Acusius quidam Rhodo venerat VIII Id. Quint. is nuntiabat, Quintum filium ad Caesarem profectum IV Kal. Iun. Philotimum Rhodum pridie eum diem venisse; habere ad me literas. ipsum Acusium audies; sed tardius iter faciebat. eo feci, ut has celeriter eunti darem. quid sit in iis literis, nescio; sed mihi valde Quintus frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac misera cogites; et illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, et etiam de ipso testamento. Illud quoque vellem antea; sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit discidio. aliquid fecissemus, ut vini, vel tabularum novarum nomine, vel nocturnarum expugnationum, vel Metellae, vel omnium malorum: nec res perisset; et videremur aliquid doloris virilis habuisse. memini omnino tuas literas; sed et tempus illud: etsi quidvis praestitit. nunc quidem ipse videtur denuntiare. audimus enim de statu republicae. o dii! generumne nostrum potissimum, ut hoc, vel tabulas novas? placet mihi igitur, et idem tibi, nuntium remitti. petet fortasse tertiam pensionem. considera igitur, tumne, cum ab ipso nascetur, an prius. ego, si ullo modo potuero, vel nocturnis itineribus experiar, ut te videam. tu et haec, et si quid erit, quod intersit mea scire, scribas velim. Vale.

CICERO ATTICO S.^r

24. **Q**UAE dudum ad me, et, quae etiam ante bis ad Tulliam de me scripsisti, ea sentio esse vera. eo sum inferior, (etsi nihil videbatur addi posse,) quod mihi non modo irasci gravissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. quare istud feramus. quod cum tulerimus, tamen eadem erunt perpetiendae, quae tu, ne accidant, ut caveamus, mones. ea enim est a nobis contracta culpa, ut omni statu, omnique populo eundem exitum habitura videatur. sed ad meam manum redi: dehinc enim haec occultius agenda. vide, quaeso, etiam nunc de testamento, quod tum factum, cum illa quaerere coeperat. non credo te commoritur; neque enim rogarit; ne me quidem. sed quasi ita sit; quoniam in sermonem iam venisti, poteris eam monere, ut alicui committat, cuius extra periculum huius belli fortuna sit. equidem tibi potissimum velim, si idem illa vellet: quam quidem celo miseram, me in hoc timere de illo altero. Scio equidem vaenire nunc nil posse; sed seponi et occultari possunt, ut extra ruinam sint eam, quae impendet. Nam quod scribis, nobis nostra et tua Tulliae fore parata: tua credo; nostra quae poterunt esse? de Terentia autem (mitto cetera, quae sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, ut H-S XII permutaret; tantum esse reliquum de argento. misit illa CCI⁰⁰ mihi, et adscripsit, tantum esse reliquum. cum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perspicias, quid in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus venit, sed ne per literas quidem, aut per nuntium cer-

tiorem facit me, quid egerit. Epheso qui veniunt, ibi se eum de suis controversiis in ius adeuntem vidisse nuntiant: quae quidem (ita enim verisimile est) in adventum Caesaris fortasse reiiciuntur. ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celerius perferendum, et eo me magis esse despectum; aut, etiamsi quid habet, id, nisi omnibus suis negotiis confectis, ad me referre non curat. ex quo magnum equidem capio dolorem, sed non tantum, quantum videor debere. nihil enim mea minus interesse puto, quam quid illinc afferatur. id quam ob rem, te intelligere certo scio. Quod me moneas de vultu et oratione ad tempus accommodanda; etsi difficile est, tamen imperarem mihi, si mea quidquam interesse putarem. Quod scribis, literis putare Africanum negotium confici posse; vellem scriberes, cur ita putares: mihi quidem nihil in mentem venit, quare id putem fieri posse: tu tamen velim, si quid erit, quod consolationis aliquid habeat, scribas ad me. sin, ut perspicio, nihil erit, scribas idipsum. ego ad te, si quid audiero citius, scribam. Vale. VIII Id. Sext.

CICERO ATTICO S.

25. **F**ACILE assentior tuis literis, quibus exponis pluribus verbis, nullum te habere consilium, quo a te possim iuvari. consolatio certe nulla est, quae levare possit dolorem meum. nihil est enim contractum casu. nam id esset ferendum. sed omnia fecimus iis erroribus, et miseriis et animi et corporis, quibus proximi utinam mederi maluissent. quam ob rem,

quoniam neque consilii tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non quaeram haec a te posthac. tantum velim, ne intermittas; scribas ad me, quidquid veniet tibi in mentem, cum habebis, cui des, et dum erit, ad quem des: quod longum non erit. Illum discessisse Alexandria rumor est non firmus, ortus ex Sulpicii literis; quas cuncti postea nuntii confirmarunt: quod verum, an falsum sit, quoniam mea nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad te iampridem de testamento scripsi; apud *επιτονον* illas velim; ut possint, advertas. ego huius miserrimae fatuitate confectus conflictor. nihil unquam simile natum puto: cui si qua re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. video eandem esse difficultatem, quam in consilio dando ante: tamen hoc me magis sollicitat, quam omnia. In pensione secunda caeci fuimus. alium mallet. sed praeteriit. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, confici potest, quod sit in tuto, ex argento, neque fatis multa ex supellectile, des operam. iam enim mihi videtur adesse extremum, nec ulla fore conditio pacis, eaque, quae sunt, etiam sine adversario peritura. haec etiam, si videbitur, cum Terentia loquere opportune. non queo omnia scribere. Vale. III Non. Quint.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM
LIBER XII.

A R G U M E N T U M.

Omittuntur sine literis menses non pauciores sex: nempe ex Kal. Sept. in quibus definit liber proxime superior, ad usque tempus illud, cum iam bellum in Africa contra Scipionem & Iubam Caesar gereret. Nam a bello Alexandrino & Ponti reversus, consulque III cum M. Aemilio Lepido creatus, summa hieme, hoc est, II Kal. Ian. conscendit, exercitumque in Africam traiecit: quo tempore quatuor primae epistolae scriptae sunt. Quinta & sexta datae videntur, cum iam Caesar vel appropinquaret, vel rediisset. Rediit autem a. d. XII Kal. Sept. auctore Hirtio. Reliquae, cum in Hispania contra Pompeii liberos pugnaretur, eodem C. Caesare Dictatore III, designato IV, collega & Magistro Eq. M. Aemilio Lepido, quo tempore Tullia ex partu, ut Pedianus & Plutarchus aiunt, apud Lentulum deceffit. Itaque cum se Cicero Asturae abdidisset, quotidianas paene literas mittebat, gemitus luctusque continentes: item preces contentionemque, ut horti sibi ab Attico curarentur, in quibus filiae sanum condere posset. Fluxere, dum hae scribuntur, menses plus minus duodeviginti. Nam ex Kal. Ian. eius anni, quo Caesar in Africam transmisit, ad aestatis initium anni illius, quo quartam Dictaturam in Hispania gessit, tot

fere numerantur. Aestatem porro reliquam fuisse, scriptis libri huius epistolis, ex prima tertii decimi cognosci licet.

CICERO ATTICO S.

1. **U**NDECIMO die, postquam a te discefferam; hoc literularum exaravi, egrediens e villa ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem in Tusculano; ibi unum diem. v Kalend. igitur ad constitutum. atque utinam continuo ad complexum meae Tulliae, ad osculum Atticae possim currere! quod quidem ipsum scribe, quaeso, ad me; ut, dum consisto in Tusculano, sciam, quid garriat; sin rusticatur, quid scribat ad te: eique interea aut scribe salutem, aut nuntia, itemque Piliae. et tamen, etsi continuo congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis.

Cum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me venit cum epistola tua tabellarius; qua lecta, de Atticae febricula scilicet valde dolui. reliqua, quae exspectabam, ex tuis literis cognovi omnia. sed quod scribis, *igniculum matutinum*; γρηγορικωτερον est memoriola vacillare. ego enim iv Kal. Axio dederam, tibi iii, Quinto, quo die venissem, id est, v Kal. hoc igitur habebis: novi nihil. quid ergo opus erat epistola? quid, cum coram sumus, et garrimus quidquid in buccam? est profecto quidam λεισχη, quae habet, etiamsi nihil subest, collo- cutione ipsa suavitatem.

CICERO ATTICO S.

2. **H**IC rumores tamen Murcum periisse naufraga-

gio, Afinium delatum vivum in manus militum, L. naves delatas in Uticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuisse, ut Pa-rietus affirmat. sed auctor nullius rei quisquam. Habes, quae, dum tu abes, locuti sunt. Ludi interea Prae-
 neste. ibi Hirtius, et isti omnes. et quidem ludi dies octo. quae coenae? quae deliciae? res interea fortas-
 se transacta est. O miros homines! at Balbus aedifi-
 cat; *τι γὰρ αὐτῷ μελεῖ*? verum, si quaeris, homini non
 recta, sed voluptaria quaerenti, nonne *βεβιωται*? Tu
 interea dormis. iam explicandum est *προβλημα*, si quid
 acturus es. si quaeris quid putem, ego fructum puto.
 sed quid multa? iam te videbo; et quidem, ut spe-
 ro, de via recta ad me. simul enim et diem Tyran-
 nionj constituemus, et si quid aliud.

CICERO ATTICO S.

3. **U**NUM te puto minus blandum esse, quam me; et, si uterque nostrum est aliquando adversus aliquem, inter nos certe nunquam sumus. audi igitur me hoc *αγωντευτως* dicentem: ne vivam, mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, ubi ceteroqui sum libenter, sed *μακαρων νησοι* tanti sunt, ut sine te sim totos dies. quare obduretur hoc triduum; ut te quoque ponam in eodem *παθει*: quod ita est profecto. sed velim scire, hodiene statim de auctione, aut quo die venias. ego me interea cum libellis. ac moleste fero, Vennonij me historiam non habere. sed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Caesare, tres habet conditiones, aut emtionem ab hasta: (perdere

malo ; et si, praeter turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere :) aut delegationem a mancipio, annua die : (quis erit, cui credam ? aut quando iste Me-tonis annus veniet ?) aut Veſteni conditionem ſe-miſſe. *σκεψαι* igitur. ac vereor, ne iſte iam auctio-nem nullam faciat, ſed, ludis factis, *κτυπω* ſubſidio currat, ne talis vir *αλογηθη*. ſed *μελησει*.

CICERO ATTICO S.

4. **O** GRATAS tuas mihi, iucundasque literas ! quid quaeris ? reſtitutus eſt mihi dies feſtus. ange-bar enim, quod Tiro, *ενερευθεστερον* te ſibi eſſe viſum, dixerat. addam igitur, ut cenſes, unum diem. Sed de Catone *προβλημα Αρχιμηδειον* eſt. non aſſequor, ut ſcribam, quod tui convivae non modo libenter, ſed etiam aequo animo legere poſſint. quin etiam, ſi a ſententiis eius [dictis,] ſi ab omni voluntate confi-liisque, quae de republica habuit, recedam, *φιλος-*que velim gravitatem, conſtantiamque eius laudare ; hoc ipſum tamen iſtis odioſum *ακσμα* ſit. ſed vere laudari ille vir non poteſt, niſi haec ornata ſint ; quod ille ea, quae nunc ſunt, et futura viderit, et, ne fie-rent, contenderit, et, facta ne videret, vitam reli-querit. horum quid eſt, quod Aledio probare poſſi-mus ? ſed cura, obſecro, ut valeas, eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad convaleſcendum adhibe prudentiam.

CICERO ATTICO S.

5. **Q**UINTUS pater quartum, vel potius milleſi-mum nihil ſapit, qui laetetur Luperco filio, et Statio,

ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. O stultitiam, nisi mea maior esset, singularem! quod autem os, in hanc rem *εργαρον* a te? fac, non ad *διψωσαν κρηνην*, sed ad *πειρηνην* cum venisse; sed *αμπνευμα σεμνον Αλφειν* in te *κρηνην*, ut scribis, haurire, in tantis suis praesertim angustiis; *ποι ταυτ' αβ' αποσκηλει*? sed ipse viderit. Cato me quidem delectat. sed etiam Bassum Lucilium sua. De Coelio tu quaeres, ut scribis: ego nihil novi. nocenda est natura, non facultas modo. De Hortensio et Virginio, tu si quid dubitabis: etsi quid magis placeat, ego quantum adspicio, non facile inveni. Cum Mustela, quemadmodum scribis, cum venerit Crispus. Ad Aulum scripsi, ut ea, quae bene nossem de auro, Pisoni demonstraret. tibi enim sane assentior, et istud nimium diu duci, et omnia nunc undique contrahenda. Te quidem nihil agere, nihil cogitare aliud, nisi quod ad me pertineat, facile perspicio; meisque negotiis impediri cupiditatem tuam ad me veniendi. sed mecum esse te puto; non solum quod meam rem agis, verum etiam quod videre videor, quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi est operis ignota. Tubulum praetorem video L. Metello, Q. Maximo consulibus. nunc velim, P. Scaevola pontifex maximus, quibus consulibus tribunus plebis. equidem puto proximis, Caepione et Pompeio. Praetor enim P. Furio, Sex. Atilio. dabis igitur tribunatum, et, si poteris, Tubulus quo crimine. et vide, quaeso, L. Libo, ille, qui de Ser. Galba, Censorinone et Manilio, an T. Quintio, M'. Acilio consulibus tribunus plebis fuerit. conturbat enim me epi-

tome Bruti Fanniana, an Bruti epitome Fannianorum? scripsi, quod erat in extremo; idque ego secutus hunc Fannium, qui scripsit historiam, generum esse scripseram Laelii: sed tu me γεωμετρικὸς refelleras; te autem nunc Brutus et Fannius. ego tamen de bono auctore, Hortensio, sic acceperam, ut apud Brutum est. hunc igitur locum expedies. Ergo mihi Tironem Dolabellae obviam. is ad me Idibus revertetur. te exspectabo postridie. De Tullia mea tibi antiquissimum esse video; idque ita ut sit, te vehementer rogo. Ergo et in integro omnia: sic enim scribis. mihi etsi Kalendae vitandae fuerunt, Nicaionumque ἀρχεῦται fugienda, conficiendaeque tabulae; nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. cum Romae essem, et te iam iamque visurum me putarem; quotidie tamen horae, quibus exspectabam, longae videbantur. scis me minime esse blandum. itaque minus aliquanto dico, quam sentio.

CICERO ATTICO S.

6. **D**E Coelio vide, quaeso, ne qua lacuna sit in auro. ego ista non novi. sed certe in collubo est detrimenti satis. huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu videbis. habes Hegesiae genus, quod Varro laudat. venio ad Tyrannionem. Ain' tu? verum hoc fuit? sine me? at ego quoties, cum essem otiosus, sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris; quod ut facias etiam atque etiam rogo. etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectavit. amo enim

παντα φιλοδημον ; teque istam tam tenuem θεωριαν tam valde admiratum esse gaudeo. etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. scire enim vis ; quo uno animus alitur. sed, quaeso, quid ex ista acuta et gravi refertur ad τέλος? sed longa oratio est, et tu occupatus in meo quidem fortasse aliquo negotio ; et pro isto affofole, quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidam solem unctumque repetemus. sed ad prima redeo. *Librum, si me amas, mitte.* tuus est enim profecto, quoniam quidem est missus ad te. *Chreme, tantumne ab re sua est otii tibi,* ut etiam Oratorem legas? maeste virtute ! mihi quidem gratum, et erit gratius, si non modo in libris tuis, sed etiam in aliorum per librarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli. Caesâr autem mihi irridere visus est *quaeso* illud tuum, quod erat εὐπιδες et urbanum. ita porro te sine cura esse iussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu : sed quoniam iam sine horrore est, spero esse, ut volumus.

CICERO ATTICO'S.

7. **Q**UAE desideras, omnia scripsi in codicillis, eosque Eroti dedi, breviter, sed etiam plura, quam quaeris ; in iis, de Cicerone : cuius quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime ; quod ex ipso velim, si modo tibi erit commodum, sciscitare. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid vellet, ecquid requireret : velle Hispaniam, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publilius, quantum flamen

Lentulus filio. de Hispania duo attuli: primum idem, quod tibi, me vereri vituperationem: non satis esse, si haec arma reliquissimus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate et omni gratia vinceretur. velim magis liberalitate uti mea, quam sua libertate; sed tamen permisi. tibi enim intellexeram non nimis displicere. ego etiam atque etiam cogitabo, atque, ut idem facias, rogo. magna res et simplex est manere; illud anceps. verum videbimus. De Balbo, et in codicillis scripseram, et ita cogito, simul ac redierit. sin ille tardius, ego tamen triduum, et, quod praeterii, Dolabella etiam mecum.

CICERO ATTICO S.

8. **D**E Cicerone multis res placet: comes est idoneus. sed de prima pensione ante videamus. adest enim dies, et ille currit. scribe, quaeso, quid referat Celer egisse Caesarem cum candidatis, utrum ipse in Foenicularium, an in Martium campum cogitet. et sane scire velim, numquid necesse sit comitiis esse Romae. nam et Piliae satisfaciendum est, et utique Atticae.

CICERO ATTICO S.

9. **N**AE ego effem hic libenter, atque id quotidie magis, ni esset ea causa, quam tibi superioribus literis scripsi. nihil hac solitudine iucundius, nisi paulum interpellasset Amyntae filius *ω απεραντολογιας ανδρας* cetera noli putare amabilia fieri posse villa, litore, prospectu maris, tum his rebus omnibus. sed ne

que haec digna longioribus literis; nec erat, quod scriberem; et somnus urgebat.

CICERO ATTICO S.

10. **M**ALE mehercule de Athamante. tuus autem dolor humanus is quidem, sed magnopere moderandus. consolationum autem multae viae, sed illa rectissima. impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim vero curemus, imaginem Tironis, quem aegrum Romam remisit; et, si quid habet collis *επιδημιον*, ad me cum Tifameno transferamus. tota domus superior vacat, ut scis. hoc puto valde ad rem pertinere.

CICERO ATTICO S.

11. **M**ALE de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu haec curaturi sumus? ea videamus, quae ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid praetermittam, Caesonius ad me literas misit, Postumiam Sulpicii domum ad se venisse. De Pompeii Magni filia tibi rescripti nihil me hoc tempore cogitare. alteram vero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil vidi foedius. sed adsum. coram igitur.

Obsignata epistola, accepi tuas. Atticae hilaritatem libenter audio: commotiunculis *συμπνοσχα*.

CICERO ATTICO S.

12. **D**E dote tanto magis perpurga. Balbi regia

conditio est delegandi. quoquo modo confice, turpe est, rem impeditam iacere. Infula Arpinas habere potest germanam ἀποδεωσιν; sed vereor, ne minorem τιμην habere videatur. ἐκτροπος est. igitur animus in hortis; quos tamen inspiciam, cum venero. De Epicuro, ut voles; etsi μεδαρμοζήμας in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur; ἀνεμεσητον γαρ. nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas literas; non quo aliquid ex his exspectem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare siue habes quid, siue nihil habes, scribe tamen aliquid, teque cura.

CICERO ATTICO S.

13. **C**OMMOVET me Attica; etsi assentior Cratero. Bruti literae, scriptae et prudenter et amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me haec solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero; sed literis non difficilius utor, quam si dormi essem: ardor tamen ille idem urget et manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Apuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo et Oppio; quibus quidem ille receperat, mihi que etiam iusserat nuntiari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuser morbi causa in dies singulos. Laenas hoc receperat. prende C. Septimium, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit du-

rius, veniam, et ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit convivii, malo id lege videri facere, quam dolore. Cocceium velim appelles. quod enim dixerat, non facit. ego autem volo aliquid emere latibulum et perfugium doloris mei.

CICERO ATTICO S.

34. **D**E me excusando apud Apuleium dederam ad te pridie literas. nihil esse negotii arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium vide, et Laenatem, et Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Laenas totum receperat. Quod scribis a Iunio te appellatum; omnino Cornificius locuples est: sed tamen scire velim, quando dicar spondidisse, et pro patre, annè pro filio: neque eò minus, ut scribis, procuratores Cornificii, et Apuleium praediato-rem videbis. Quod *me ab hoc moerore recreari vis, facis, ut omnia*; sed, me mihi non defuisse, tu testis es. nihil enim de moerore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi tuae legerim. sed omnem consolationem vincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas consolaret. quem librum ad te mittam, si descripserint librarii. affirmo tibi nullam consolationem esse talem. totos dies scribo: non quo proficiam quid; sed tantisper impediatur, non equidem satis, (vis enim urget,) sed relaxor tamen, omniaque nitor, non ad animum, sed ad vultum ipsum, si queam, reficiendum; idque faciens, interdum mihi peccare videor, interdum peccaturus esse, nisi faciam. solitudo ali-

quid adiuvat, sed multo plus proficeret, si tu tamen interesses; quae mihi una causa est hinc discedendi. nam pro malis recte habebat: quamquam ipsum doleo. non enim iam in me idem esse poteris. perierunt illa, quae amabas. De Bruti ad me literis scripsi ad te antea: prudenter scriptae; sed nihil, quo me adiuuarent. quod ad te scripsit, id vellem, ut ipse adesset: certe aliquid, quoniam me tam valde amat, adiuuaret. quodsi quid scies, scribas ad me velim; maxime autem, Pansa quando. De Attica, doleo: credo tamen Cratero. Piliam angi veta: satis solitus es moerere pro omnibus.

CICERO ATTICO S.

15. **A**PUD Apuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, videbis. in hac solitudine careo omnium colloquio; cumque mane me in silvam abstrusi densam et asperam, non exeo inde ante vesperum. secundum te, nihil est mihi amicus solitudine. in ea mihi omnis sermo est cum literis. eum tamen interpellat fletus; cui repugno, quoad possum. sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas literas cras habebis. cum erit cui des, dabis.

CICERO ATTICO S.

16. **T**E tuis negotiis relictis nolo ad me venire: ego potius accedam; si diutius impediere. etsi ne discessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuuaret. quodsi esset aliquod levamen,

id esset in te uno ; et , cum primum ab aliquo poterit esse , a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum. sed nec tuæ domi probabatur , nec meae poteram ; nec , si propius essem uspiam , tecum tamen essem. idem enim te impediret , quo minùs mecum esses , quod nunc etiam impedit. mihi adhuc nihil prius fuit hac solitudine ; quam vereor ne Philippus tollat. heri enim vesperi venerat. Me scriptio et literæ non leniunt , sed obturbant.

CICERO ATTICO S.

17. **M**ARCIANUS ad me scripsit , me excusatum esse apud Apuleium a Laterensi , Nasone , Laenate , Torquato , Strabone. iis velim meo nomine reddendas literas cures , gratum mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis xxv spondidisse dicit Flavius ; etsi reus locuples est , et Apuleius prædiator liberalis , tamen *velim des operam* , ut *investiges ex consponsorum tabulis* , sitne ita. mihi enim ante aedilitatem meam nihil erat cum Cornificio. potest tamen fieri. sed scire certum velim ; et appelles procuratores , si tibi videtur. quamquam quid ad me ? verumtamen. Pansæ profectioem scribes , cum scies. Atticam salvere iube , et eam cura , obsecro , diligenter. Piliae salutem.

CICERO ATTICO S.

18. **D**UM recordationes fugio , quæ quasi morsu quodam dolorem efficiunt , refugio a te admonendo. quod velim mihi ignoscas , cuiusmodi est. etenim habeo nonnullos ex iis , quos nunc lectito , auctores ,

qui dicant, fieri id oportere, quod saepe tecum egi, et quod a te approbari volo. de sano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, velim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatii: neque de re; statutum est enim: de loco nonnunquam. velim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditus fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingeniis scriptorum, et Graecorum et Latinorum; quae res forsitan sit refricatura vulnus meum. sed iam quasi voto quodam et promisso me teneri puto; longumque illud tempus, cum non ero, magis me movet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum videtur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsisti ad te, quasi fovebam dolores meos. nunc omnia respicio; nec quidquam habeo tolerabilius, quam solitudinem; quam, quod eram veritus, non obturbavit Philippus. nam, ut heri me salutavit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quae sint ea. quaedam enim exspecto. Cocceius vide ne frustretur. nam Libro quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, et Egnatio scilicet. de Apuleio quid est, quod labores, cum sit excusatio facilis? Tibi ad me venire, ut ostendis, vide, ne non sit facile. est enim longum iter, discedentem.

que te, quod celeriter tibi erit fortasse faciendum, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut voles, ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea causa factum putabo. Heri, cum ex aliorum literis cognovissem de Antonii adventu, admiratus sum, nihil esse in tuis. sed erant pridie fortasse scriptae, quam datae. neque ista quidem curo. sed tamen opinor propter praedes suos accurrisse. Quod scribis, Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui; primum tibi persuade, me istaec non curare, neque esse quidquam aut parvae curae, aut novae loci. sed tamen quid simile? illa eos non adhibuit, quos existimavit quaesituros, nisi scissent, quid esset. num id etiam mihi periculi fuit? sed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum testamentum legendum cui voluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de nepote, quam fecerim, nam quod non advocavi ad obsignandum; primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute scis, (si modo meministi,) me tibi tuam dixisse, ut de tuis aliquos adduceres, quid enim opus erat multis? equidem domesticos iusseram, tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium: inde est natum, ut ad Publilium. sed necesse neutrum fuit, hoc tu tractabis, ut tibi videtur.

CICERO ATTICO S.

19. **E**ST hic quidem locus amoenus, et in mari ipso, qui et Antio et Circaeis adspici possit: sed ineunda nobis ratio est, quemadmodum in omni mutatione

dominorum, qui innumerabiles fieri possunt in infinita posteritate, (si modo haec stabunt,) illud quasi consecratum remanere possit. equidem iam nihil egeo vectigalibus, et parvo contentus esse possum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, et quidem ob hanc causam maxime. nihil enim video, quod tam celebre esse possit; sed quos, coram videbimus; ita tamen, ut hac aestate fanum absolutum sit. Tu tamen cum Apella Chio confice de columnis. De Cocceio et Libone quae scribis, approbo; maxime, quod de iudicatu meo. De sponso si quid perspexeris; et tamen quid procuratores Cornificii dicant, velim scire; ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multum operae velim ponere. De Antonio quoque Balbus ad me cum Oppio conscripsit, idque tibi placuisse, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire volo, me neque isto nuntio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Panfa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti adventu quid expectes, id est, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. vides et officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, et, ut nonnulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis movet, quod mihi est et sanctius, et antiquius; praesertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore.

CICERO ATTICO S.

20. **N**ONDUM videris perspicere, quam me nec

Antonius commoverit, nec quidquam iam eiusmodi possit commovere. de Terentia autem scripsi ad te iis literis, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idque a ceteris desiderari scribis, ut dissimulem me tam graviter dolere; possumne magis, qui totos dies consumo in literis? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi et sanandi animi causa facio; tamen, si mihi minus proficio, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod expectabam tuas literas ad eas, quas ad te pridie dederam. expectabam autem maxime de fano, nonnihil etiam de Terentia. Velim me facias certiore proximis literis, Cn. Caepio, Serviliae Claudii pater, vivone patre suo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia vivone C. Corta, filio suo, mortua sit, an mortuo. pertinent ad eum librum, quem de luctu minuendo scripsimus.

CICERO ATTICO S.

21. **L**EGI Bruti epistolam, eamque tibi remisi, sane non prudenter rescriptam ad ea, quae requisieras. sed ipse viderit: quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum sententiam putat de animadversione dixisse; quam omnes ante dixerant, praeter Caesarem: et cum ipsius Caesaris tam severa fuerit, qui tum praetorio loco dixerit, consularium putat leniores fuisse, Catuli, Servilii, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellii, Volcatii, Figuli, Cottae, L. Caesaris, C. Pisonis, etiam M. Glabronis, Silani, Murenae, designatorum consulum. cur ergo in sententiam Catonis? quia verbis lucu-

lentioribus et pluribus rem eandem comprehenderit. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patecerim, quod cohortatus sim, quod denique ante, quam confulerem, ipse iudicaverim. quae omnia, quia Cato laudibus extulerat in coelum, perscribendaque censuerat; idcirco in eius sententiam est facta discessio. hic autem se etiam tribuere multum mihi putat, quod scripserit, *optimum consulem*. quis enim ieiunius dixit inimicus? Ad cetera vero tibi quemadmodum rescripsit? tantum rogat, de senatusconsulto ut corrigas. hoc quidem fecisses, etiamsi a Ranio admonitus esses. sed haec iterum ipse viderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas nosti. si vero etiam a Faberio aliquid accedit, nihil negotii est. sed etiam sine eo posse videor contendere. venales certe sunt Drusi, fortasse et Lamiani et Cassiani: sed coram. De Terentia non possum commodius scribere, quam tu scribis. officium sit nobis antiquissimum. si quid nos sefellerit, illius malo me, quam mei poenitere. Oviae C. Lollii curanda sunt H-S C. negat Eros posse sine me; credo, quod accipienda aliqua sit et danda aestimatio. vellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. id cognoscas, et conficias velim. Quod me in forum vocas; eo vocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro, sine iudiciis, sine curia, in oculos incurrentibus iis, quos aequo animo videre non possum? Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romae sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere;

iam pridem scito esse, cum unum te pluris, quam omnes illos, putem: ne me quidem contemno; meoque iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctissimi homines concedunt; quorum scripta omnia, quaecunque sunt in eam sententiam, non legi solum, quod ipsum erat fortis aegroti, accipere medicinam; sed in mea etiam scripta transtuli; quod certe afflicti et fracti animi non fuit. ab his me remediis noli in istam turbam vocare, ne recidam.

CICERO ATTICO S.

22. **D**E Terentia, quod mihi omne onus imponis; non cognosco tuam in me indulgentiam. ista enim sunt ipsa vulnera, quae non possum tractare sine maximo gemitu. moderare igitur, quaeso, ut potes. neque enim a te plus, quam potes, postulo: potes autem, quid veri sit, perspicere tu unus. De Rutilia quoniam videris dubitare, scribes ad me, cum scies; sed quamprimum, num Clodia, D. Bruto consulari filio suo mortuo, vixerit. id de Marcello, aut certe de Postumia sciri potest; illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis etiam atque etiam te rogo. omnibus meis, eorumque, quos scio mihi non defuturos, succaltatibus, sed potero meis, enitendum mihi est. sunt etiam, quae vendere facile possim. sed, ut non vendam, eique usuram pendam, a quo emerо, non plus annum possum assequi; quod volo, si tu me adiuvas. paratissimi sunt Drusi; cupit enim vendere. proximos puto

Lamiae ; sed abest. tu tamen, si quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, et iis usuris facillime sustentabitur. habe tuum negotium ; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid velim, et cur velim, existima.

CICERO ATTICO S.

23. **P**UTARAM te aliquid novi ; quod eiusmodi fuerat initium literarum ; quamvis non curarem quid in Hispania fieret, tamen te scripturum : sed videlicet meis literis respondisti, ut de foro et de curia. sed domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro ? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, posteaquam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudines sequor : et tamen, si qua me res isto adduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem,) ut praeter te nemo dolorem meum sentiat ; si ullo modo poterit, ne tu quidem. atque etiam illa causa est non veniendi. meministi, quid ex te Atedius quaesierit : quin etiam nunc molesti sunt. quid existimas, si venero ? De Terentia ita cura, ut scribis ; meque hac ad maximas aegritudines accessione nunc maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non iaceam ; quibus consilibus Carneades et ea legatio Romam venerit, scriptum est in tuo annali. haec, nunc quaero, quae causa fuerit : de Oropo, opinor ; sed certum nescio : et, si ita est, quae controversiae : praeterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui praefuerit hortis ; qui etiam Athenis *πολιτικοί*

fuerint illustres : quae te etiam ex Apollodori puto posse invenire. De Attica , molestum ; sed quoniam leviter , recte esse confido. De Gamala' dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater ? nam quid de me dicam , cui ut omnia contingant , quae volo , levare non possum ? De Drusi hortis , quanti licuisse tu scribis , id ego quoque audieram , et , ut opinor , heri ad te scripseram ; sed quanti quanti , bene emitur quod necesse est. mihi , quoquo modo tu existimas , (scio enim ego ipse , quid de me existimem ,) levatio quaedam est , si minus doloris , at officii debiti. Ad Sicam scripsi , quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de Transtiberinis , habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco , sed pusillum loci : ad hanc rem tamen plus etiam satis. id velim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi iam argento , nec veste opus est , nec quibusquam amoenis locis : hoc opus est. video etiam , a quibus adjuvari possim. sed loquere cum Silio. nihil enim est melius. mandavi etiam Sicae. rescripsit , constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me , quid egerit , et tu videbis.

CICERO ATTICO 5.

24. **B**ENE fecit A. Silius , qui transegerit ; neque enim ei deesse volebam , et , quid possem , timebam. De Ovia , confice , ut scribis. De Cicerone , tempus esse iam videtur. sed quaero , quod illi opus erit Athenis , permutarique possit , an ipsi ferendum sit ; de totaque re , quemadmodum , et quando placeat , ve-

lim consideres. Publius iturusne sit in Africam, et quando, ex Atedio scire poteris: quaeras, et ad me scribas velim. Et, ut ad meas ineptias redeam, velim me certiolem facias, P. Crassus, Venuleiae filius, vivone P. Crasso consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse videor, an post. item quaero de Regillo, Lepidi filio, rectene meminerim, patre vivo mortuum. Cispiana explicabis, itemque Praetiana. De Attica optime it. ei salutem dices, et Piliae.

CICERO ATTICO S.

25. **S**CRIPSIT ad me diligenter Sica de Silio, seque ad te rem detulisse; quod tu idem scribis. mihi et res et conditio placet, sed ita, ut numerato malim, quam aestimatione. voluptarias enim possessiones nolet Silius. vectigalibus autem ut his possum esse contentus, quae habeo, sic vix minoribus. unde ergo numerato? H-S DC exprimes ab Hermogene, cum praefertim necesse erit; et domi video esse H-S DC. reliquae pecuniae vel usuram Silio pendemus, dum a Faberio, vel ab aliquo, qui Faberio debet, repraesentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu gubernabis. Drusianis vero hos hortis multo antepono; neque sunt unquam comparati. mihi crede, una me causa movet, in qua scio me *τετυρωσθαι*. sed, ut facis, obsequere huic errori meo. Nam quod scribis *εγγρημα*, actum iam de isto est: alia magis quaero.

CICERO ATTICO S.

26. **S**ICA, ut scribit, etiamsi nihil confecerit cum A. Silio, tamen se scribit x Kal. esse venturum. Tuis occupationibus ignosco; eaeque mihi sunt notae. De voluntate tua, ut simul simus, vel studio potius et cupiditate, non dubito. de Nicia quod scribis, si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere. sed mihi solitudo et recessus provincia est. quod quia facile ferebat Sica, ego magis illum desidero. praeterea nosti Niciae nostri imbecillitatem, mollitiam, consuetudinem victus. cur ego illi molestus velim, cum mihi ille iucundus esse non possit? voluntas tamen eius mihi grata est. Unam rem ad me scripsisti, de qua decrevi nihil tibi rescribere. spero enim me a te impetrasse, ut privares me ista molestia. Piliae et Atticae salutem.

CICERO ATTICO S.

27. **D**E Siliano negotio, etsi mihi non est ignota conditio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottae quod negas te nosse; ultra Silianam villam est (quam puto tibi notam esse) villula fordida, et valde pusilla: nihil agri: ad aliam rem loci nihil; satis ad eam, quam quaero. sequor celebritatem. sed, si perficitur de hortis Silii, hoc est, si perficis; (est enim totum positum in te;) nihil est scilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut scribis, ita faciam: ipsi permittam de tempore: numerorum quantum opus erit, ut permutetur, tu vide-

bis. Ex Atedio, quod scribis, si quid inveneris, scribes. Et ego ex tuis animadverto literis, et profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod scribamus: eadem quotidie, quae iam iamque ipsa contrita sunt: tamen facere non possum, quin quotidie ad te mitam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, si quid habebis. scire enim iam puto, ubi Panfam expectet. si, ut consuetudo est, in prima provincia, circiter Kal affuturus videtur. vellem tardius. valde enim urbem fugio multas ob causas. itaque id ipsum dubito, an excusationem aliquam ad illum parem; quod quidem video facile esse. sed habemus satis temporis ad cogitandum. Piliae, Atticae salutem.

CICERO ATTICO S.

28. **D**E Silio nihilo plura cognovi ex praesente Sica, quam ex literis eius. scripserat enim diligenter. si igitur tu illum conveneris, scribes ad me, si quid videtur. De quo putas ad me missum esse, sit missum necne nescio; dictum quidem mihi certe nihil est. tu igitur, ut coepisti: et, si quid ita conficies, (quod quidem non arbitror fieri posse,) ut illi probetur, Cicero-nem, si tibi placebit, adhibebis. eius aliquid interest, videri illius causa voluisse: mea quidem nihil, nisi id, quod tu scis; quod ego magni aestimo. Quod me ad consuetudinem revocas; fuit meum quidem iam pridem rempublicam lugere; quod faciebam, sed mitius. erat enim, ubi acquiescerem. nunc plane nec ego victum, nec vitam illam colere possum; nec in ea re, quid aliis videatur, mihi puto curandum. Mea

mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. Quod me ipse per literas consolatus sum, non poenitet me, quantum profecerim. moerorem minui: dolorem nec potui, nec, si possem, vellem. De Triario, bene interpretaris voluntatem meam. tu vero nihil, nisi ut illi volent. amo illum mortuum: tutor sum liberis: totam domum diligo. De Castriciano negotio, si Castricius pro mancipiis pecuniam accipere velit, eamque ei solvi, ut nunc solvitur; certe nihil est commodius. sin autem ita actum est, ut ipsa mancipia abduceret; non mihi videtur esse aequum. rogas enim me, ut tibi scribam, quid mihi videatur. nolo enim negotii Quintum fratrem quidquam habere; quod, videor mihi intellexisse, tibi idem videri. Publius, si aequinoctium exspectat, ut scribis Aetedium dicere, navigaturus videtur. mihi autem dixerat per Siciliam. utrum, et quando, velim scire. Et velim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum visas, eique de mancipiis, quae tibi videbitur, attribuas. Piliae, Atticae, salutem.

CICERO ATTICO S.

29. **S**ILIUS, ut scribis, hodie. cras igitur, vel potius cum poteris, scribes, si quid erit, cum videris. Nec ego Brutum vito, nec tamen ab eo levationem ullam exspecto: sed erant causae, cur hoc tempore istic esse nollem: quae si manebunt, quaerenda erit excusatio ad Brutum; et, ut nunc est, mansurae videntur. De hortis, quaeso, explica. caput illud est, quod scis. sequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus

fit. nec enim esse in turba possum, nec a vobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius: et de hac re quid tui consilii sit, mihi persuasum est, et eo magis, quod idem intellexi tibi videri, me ab Oppio et Balbo valde diligi. cum iis communices, quanto opere, et quare velim hortos; sed id ita posse, si expediatur illud Faberianum: sintne igitur auctores futuri; si qua etiam iactura facienda sit in repraesentando, quoad possunt adduci: totum enim illud desperatum: denique intelliges, ecquid inclinent ad hoc meum consilium adiuvandum. si quid erit, magnum est adiumentum: sin minus, quacunque ratione contendamus. vetus illud *εγγρημα*, quemadmodum scripsisti, vel *επτασιον* putato. De illo Ostiensi nihil est cogitandum. si hoc non assequimur: (a Lamia non puto posse:) Damassippi experiendum est.

CICERO ATTICO S.

30. **Q**UAERO, quid ad te scribam; sed nihil est eadem quotidie. Quod Lentulum invisis, valde gratum. pueros attribue ei, quot et quos videbitur. De Siliii voluntate vendendi, et de eo quanti, tu vereri videris, primum ne nolit, deinde ne tanti. Sica aliter; sed tibi assentior. quare, ut ei placuit, scripsi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui vult; potes id mea voluntate facere; commodiusque est, quam, quod ille a me petit, me ipsum scribere ad Clodium. De mancipiis Castricianis, commodissimum esse credo, transigere Egnatium; quod scribis, te ita futurum putare. Cum Ovia, quaeso, vide ut conficiatur.

Quoniam, ut scribis, nox erat, in hodierna epistola plura exspecto.

CICERO ATTICO S.

31. **S**ILIVM mutasse sententiam Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium causam conferret, quae mihi non iniusta videtur; (habet enim qualem vult;) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipso id fuerit destinatum, venditurum. Quaeris a me, quod summum pretium constituam, et quantum anteire istos hortos Drusi. accessi nunquam: Coponianam villam et veterem, et non magnam novi: silvam nobilem; fructum autem neutrius; quod tamen puto nos scire oportere. sed mihi utrivis istorum tempore magis meo, quam ratione aestimandi sunt. possim autem assequi, necne, tu velim cogites. si enim Faberianum venderem, explicare vel repraesentatione non dubitarem de Silianis, si modo adduceretur, ut venderet: si venales non haberet, transirem ad Drusum, vel tanti, quanti Egnatius illum velle tibi dixit. magno etiam adiumento nobis Hermogenes potest esse in repraesentando. at tu concede mihi, quaeso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat; et tamen servio ita cupiditati et dolori meo, ut a te regi velim. Egnatius mihi scripsit. is si quid tecum locutus erit, (commodissime enim per eum agi potest,) ad me scribes; et id agendum puto. nam cum Silio non video confici posse. Piliae et Atticae salutem. Haec ad te mea manu, vide, quaeso, quid agendum sit.

CICERO ATTICO S.

32. **P**UBLILIA ad me scripsit, matrem suam (cum Publilio loqui retur) ad me cum illo venturam, et se una, si ego paterer: orat multis et supplicibus verbis, ut liceat, et ut sibi rescribam. res quam molesta sit, vides. rescripsi, me etiam gravius esse affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse velle; quare nolle me hoc tempore eam ad me venire. putabam, si nihil rescripsissem, illam cum matre venturam; nunc non puto. apparebat enim, illas literas non esse ipsius. illud autem, quod fore video, ipsum volo vitare, ne illae ad me veniant. et una est vitatio, ut ego nolim. sed necesse est. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita possim esse, ut ne opprimar. ages, ut scribis, temperate. Ciceroni velim hoc proponas, ita tamen, si tibi non iniquum videbitur, ut sumtus huius peregrinationis, quibus, si Romae esset, domumque conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat, accommodet ad mercedes Argileti et Aventini: et cum ei proposueris, ipse velim reliqua moderere, quemadmodum ex iis mercedibus suppeditemus ei, quod opus sit. praestabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Messalam, quos Athenis futuros audio, maiores sumtus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque velim videas, primum, conductores qui sint, et quanti; deinde, ut sit, qui ad diem solvat; et quid viatici, quid instrumenti satis sit. iumento certe Athenis nihil opus est. quibus autem in via utatur, domi

sunt plura, quam opus erat; quod etiam tu animadvertis.

CICERO ATTICO S.

33. **E**GO, ut heri ad te scripsi, si et Silius is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se praeberit, Damasippum velim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa nescio quotenorum iugerum, ut certa pretia constitueret; quae mihi nota non sunt. scribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me sollicitat Atticae nostrae valetudo; ut verear etiam, ne qua culpa sit. sed et paedagogi probitas, et medici assiduitas, et tota domus in omni genere diligens, me rursus id suspicari vetat. cura igitur. plura enim non possum.

CICERO ATTICO S.

34. **E**GO hic vel sine Sica (T. enim melius est) facillime possim esse, ut in malis: sed, cum scribas, videndum mihi esse, ne opprimar, ex quo intelligam, te certum diem illius profectiois non habere; putavi esse commodius, me istuc venire; quod idem video tibi placere. cras igitur in Sicae suburbano: inde, quemadmodum suades, puto me in Ficulensi fore. quibus de rebus ad me scripsisti, quoniam ipse venio, coram videbimus. tuam quidem et in agendis nostris rebus, et in consiliis ineundis, mihi que dandis, in ipsis literis, quas mittis, benevolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.

CICERO ATTICO S.

35. **T**U tamen, si quid cum Silio, vel illo ipso die, quo ad Sicam venturus ero, certio rem me velim facias, et maxime, cuius loci detractionem fieri velit. quod enim scribis, *extremi*, vide, ne is ipse locus sit, cuius causa de tota re, ut scis, est a nobis cogitatum. Hirtii epistolam tibi misi, et recentem, et benevole scriptam. Antequam a te proxime discessi, nunquam mihi venit in mentem, quo plus infutum in monumentum esset, quam nescio quid, quod lege conceditur, tantundem populo dandum esse: quod non magno opere moveret, nisi, nescio quomodo, *αλογως* fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari. quod si volumus, vereor, ne assequi non possimus, nisi mutato loco. hoc quale sit, quaeso considera. nam etsi minus urgeor, meque ipse propemodum collegi; tamen indigeo tui consilii. itaque te vehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a me vis, *αποθεωσιν* te rogori ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

CICERO ATTICO S.

36. **F**ANUM fieri volo; neque hoc mihi erui potest: sepulcri similitudinem effugere, non tam propter poenam legis studeo, quam ut maxime assequar *αποθεωσιν*. quod poteram, si in ipsa villa facerem: sed, ut saepe locuti sumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicunque fecero, mihi videor assequi posse, ut posteritas habeat religionem. Hae meae tibi ineptiae (fateor enim) ferendae sunt.

non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te. si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quaeso, legem, mihi que eam mitte. si quid in mentem veniet, quo modo eam effugere possimus, utemur. Ad Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, obiurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam causam, quam tibi dixit. cogitanti enim mihi nihil tam videtur potuisse facere rustice. Et, si tibi placebit sic agere de fano, ut coepimus, velim cohortere, et exacuas Cluatium: nam, etiamsi alio loco placebit, illius nobis opera consilioque utendum puto. Tu ad villam fortasse cras.

CICERO ATTICO S.

37. **A**TE heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilario, alteram eodem die tabellario; accepique ab Aegypta liberto eodem die, Piliam et Atticam plane *belle se habere*. hae literae mihi redditae sunt tertio decimo die. Quod mihi Bruti literas, gratum. ad me quoque misit. eam ipsam ad te epistolam misi, et ad eam exemplum mearum literarum. De fano, si nihil mihi hortorum invenis, (qui quidem tibi inveniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis,) valde probo rationem tuam de Tusculano. quamvis prudens ad cogitandum sis, sicut es, tamen, nisi magnae curae tibi esset, ut ego consequeretur id, quod magno opere vellem, nunquam ea res tibi tam belle in mentem venire potuisset. sed nescio quo pacto celebritatem requiro. itaque hortos mihi conficias, necesse est. maxima est in Scapu-

lae celebritas; propinquitas praeterea ubi sis, ne totum diem in villam. quare, antequam discedis, Othonem, si Romae est, convenias pervelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eo tamen progrediar, uti stomachere. Drusus enim certe vendere vult. si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero; qua in re ne labar, quaeso, provide. providendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possumus. Et velim me certiozem facias, quam diu in suburbano sis futurus. Apud Terentiam gratia opus est nobis tua, tuaque auctoritate. sed facies, ut videbitur. scio enim, si quid mea interfit, tibi maiori curae solere esse, quam mihi. Hirtius ad me scripsit, Sex. Pompeium Corduba exisse, et fugisse in Hispaniam citeriorem: Cnaeum fugisse, nescio quo; neque enim curo. nihil praeterea novi. literas Narbone dedit XIV Kal. Mai. Tu mihi de Caninii naufragio, quasi dubia misisti. scribas igitur, si quid erit certius. Quod me a moestitia avocas, multum levaris, si locum fano dederis. multa mihi *εις υποθεωσις* in mentem veniunt. sed loco valde opus est. quare etiam Othonem vide.

CICERO ATTICO S.

38. **N**ON dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil literarum. sed homo nequam, qui tuum commodum non exspectarit, cum ob eam unam causam missus esset. nunc quidem, nisi quid te tenuit, suspicor te esse in suburbano. at ego hic scribendo dies totos nihil equidem levor, sed tamen aberro,

Asinius Pollio ad me scripsit de impuro nostro cognato. quod Balbus minor nuper satis plane, Dolabella obscure, hic apertissime. ferrem graviter, si novae aegrimoniae locus esset. sed tamen ecquid impurius? o hominem cavendum! quamquam mihi quidem.... sed tenendus dolor est. Tu, quoniam necesse nihil est, sic scribes aliquid, si vacabis. Quod putas oportere pervideri iam animi mei firmitatem, graviusque quosdam scribis de me loqui, quam aut te scribere, aut Brutum: si, qui me fractum esse animo et debilitatum putant, sciant quid literarum, et cuius generis conficiam; credo, si modo homines sint, existiment me, sive ita levatus sim, ut animum vacuum ad res difficiles scribendas afferam, reprehendendum non esse; sive hanc aberrationem a dolore delegerim, quae maxime liberalissima, doctoque homine dignissima, laudari me etiam oportere. sed, cum ego faciam omnia, quae facere possim ad me adiuvandum; tu effice id, quod video te non minus, quam me, laborare. Hoc mihi debere videor, neque levari posse, nisi solvero, aut video me posse solvere, id est, locum, qualem volo, invenero. Heredes Scapulae, si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dixisse, partibus quatuor factis, liceri cogitant; nihil est scilicet emtori loci. sin venibunt; quid fieri possit, videbimus. nam ille locus Publicianus, qui est Trebonii et Cusinii, erat ad me allatus. sed scis aream esse. nullo pacto probo. Clodiae sane placent; sed non puto esse venales. De Drusi hortis, quamvis ab iis abhorreas, ut scribis, tamen eo confugiam, nisi quid inveneris. aedificatio me non mo-

vet. nihil enim aliud aedificabo, nisi id, quod etiam, si illos non habuero. *κυρος δ, ε*, mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis, hominis acuti magis, quam eruditi.

CICERO ATTICO S.

39. **T**ABELLARIUS ad me cum sine literis tuis venisset, existimavi tibi eam causam non scribendi fuisse, quod pridie scripsisses ea ipsa, ad quae rescripsi hac epistola. expectaram tamen aliquid de literis Asinii Pollionis. sed nimium ex meo otio tuum specto. quamquam tibi remitto, nisi quid necesse erit, necesse ne habeas scribere, nisi eris valde otiosus. De tabellariis facerem quod suades, si essent ullae necessariae literae, ut erant olim, cum brevioribus diebus, tamen quotidie respondebant tempori tabellarii; et erat aliquid, Silius, Drusus, alia quaedam. nunc, nisi Otho exstitisset, quod scriberemus non erat. id ipsum dilatum est: tamen allevor, cum loquor tecum absens, et multo etiam magis, cum tuas literas lego. sed quoniam et abes (sic enim arbitror) et scribendi necessitas nulla est, conquiescent literae, nisi quid novi exstiterit.

CICERO ATTICO S.

40. **Q**UALIS futura sit Caesaris vituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. itaque misi librum ad Muscam, ut tuis librariis daret. volo enim eum divulgari; quod quo facilius fiat, imperabis tuis. *Συμ-*

Σελευτικόν saepe conor : nihil reperio : et quidem me-
 cum habeo et *Αριστοτέλης* et *Θεοπόμπη* προς *Αλέξανδρον* :
 sed quid simile ? illi et quae ipsis honesta essent scri-
 bebant, et grata Alexandro. ecquid tu eiusmodi re-
 peris ? mihi quidem nihil in mentem venit. Quod
 scribis te vereri, ne et gratia et auctoritas nostra hoc
 meo moerore minuatur ; ego, quid homines aut re-
 prehendant, aut postulent, nescio. ne doleam ? qui
 potest ? ne iaceam ? quis unquam minus ? dum tua
 me domus levabat, quis a me exclusus ? quis venit,
 qui offenderetur ? Asturam sum a te profectus. lege-
 re isti laeti, qui me reprehendunt, tam multa non
 possunt, quam ego scripsi. quam bene, nihil ad rem.
 sed genus scribendi id fuit, quod nemo abiecto animo
 facere posset. triginta dies in hortis fui. quis aut con-
 gressum meum, aut facilitatem sermonis desideravit ?
 nunc ipsum, ea lego, ea scribo, ut ii, qui mecum
 sunt, difficilius otium ferant, quam ego laborem. si quis
 requirit, cur Romae non sim : quia discessus est. cur
 non sim in his meis praediolis, quae sunt huius tem-
 poris : quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi
 sum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quot-
 annis hoc tempus consumere solebat. cum Romam
 venero, nec vultu, nec oratione reprehendar. hilari-
 tatem illam, qua hanc tristitiam temporum condie-
 bamus, in perpetuum amisi. constantia et firmitas
 nec animi, nec orationis requiretur. De hortis Sca-
 pulanis hoc videtur effici posse, aliud tua gratia,
 aliud nostra, ut praeconi subiiciantur. id nisi fit, ex-
 cludemur. sin ad tabulam venimus, vincemus facul-
 tates Othonis nostra cupiditate. Nam quod ad me de

Lentulo scribis, non est in eo. Faberiana modo res certa sit, tuque enitare, quod facis; quod volumus, consequemur. Quod quaeris, quam diu hic: paucos dies. sed certum non habeo. simul ac constituerò, ad te scribam: & tu ad me, quam diu in suburbano sis futurus. quo die ego ad te haec misi, de Pilia & Attica mihi quoque eadem, quae scribis, et scribuntur, et nuntiantur.

CICERO ATTICO S.

41. **N**IHIL erat, quod scriberem. scire tamen volebam, ubi esses; si abes, aut abfutures es, quando rediturus esses. facies igitur me certiozem. Et, quod tu scire volebas, ego quando ex hoc loco; postridie Idus Ianuarii constitui manere; inde postridie in Tusculano, aut Romae. utrum sim facturus, eo ipso die scies. Scis, quam sit *φιλαίτιον* *συμφορα*. minime in te quidem: sed tamen avide sum affectus de fano; quod nisi, non dico, effectum erit, sed fieri videro; (audebo hoc dicere; et tu, ut soles, accipies) incurfabit in te dolor meus, non iure ille quidem; sed tamen feres hoc ipsum, quod scribo, ut omnia mea feres, ac tulisti. omnes tuas consolationes unam hanc in rem velim conferas. si quaeris, quid optem: primum Scapulae, deinde Clodiae; postea, si Silius nolet, Drusus aget iniuste, Cusinii & Trebonii. puto Terentium esse dominum; Rebilum fuisse certo scio. sin autem tibi Tusculanum placet, ut significasti quibusdam literis, tibi assentiar. hoc quidem utique perficies, si me levare vis; quem iam etiam gravius accu-

fas, quam patitur tua consuetudo; sed facis summo amore, et victus fortasse vitio meo: sed tamen, si me levare vis, haec est summa levatio, vel (si verum scire vis) una. Hirtii epistolam si legeris, quae mihi quasi προπλασμα videtur eius vituperationis, quam Caesar scripsit de Catone; facies me, quid tibi visum sit, si tibi erit commodum, certiozem. Redeo ad fanum. nisi hac aestate absolutum erit, quam vides integram restare, scelere me liberatum non putabo.

CICERO ATTICO S.

42. **N**ULLUM a te desideravi diem literarum. videbam enim, quae scribis; et tamen suspicabar, vel potius intelligebam, nihil fuisse, quod scriberes. A. d. VI Id. vero et abesse te putabam, et plane videbam, nihil te habere. ego tamen ad te fere quotidie mittam. malo enim frustra, quam te non habere, cui des, si quid forte sit, quod putes me scire oportere. itaque accepi VI Id. literas tuas inanes. quid enim habebas, quod scriberes? mihi tamen illud, quidquid erat, non molestum fuit, nihil aliud scire me, novi te nihil habere. scripsisti tamen nescio quid de Clodia. ubi ergo ea est? aut quando ventura? placet mihi res sic, ut secundum Othonem nihil magis. sed neque hanc vendituram puto. delectatur enim, et copiosa est: et illud alterum quam sit difficile, te non fugit. sed, obsecro, enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc postridie exiturum puto, sed aut in Tusculanum, aut domum; inde fortasse Arpinum. cum certum sciero, scribam ad te. Venerat mihi in mentem, monere te, ut id ipsum,

quod facis, faceres. putabam enim, commodius te idem istud domi agere posse, interpellatione sublata.

CICERO ATTICO S.

43. **E**GO postridie Idus, ut scripsi ad te ante, Lanuvii manere constitui; inde aut Romae, aut in Tusculano. scies ante utrumque. Quod siles recte mihi illam rem fore levamento, bene facis; cum id esset, mihi crede, perinde, ut existimare tu non posses. res indicat, quanto opere id cupiam, cum tibi audeam confiteri; quem id non ita valde probare arbitrer. *sed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus? immo vero etiam adiuvandus. De Othone diffido, fortasse quia cupio. sed tamen maior etiam res est, quam facultates nostrae, praesertim adversario et cupido, et locuplete, et herede. proximum est, ut velim Clodiae. sed si ista minus possunt, effice quidvis. ego me maiore religione, quam quisquam fuit ullius voti, obstrictum puto. videbis etiam Trebonianos; etsi absunt domini. sed, ut ad te heri scripsi, considerabis etiam de Tusculano, ne aestas effluat; quod certe non est committendum.*

CICERO ATTICO S.

44. **E**T Hirtium aliquid ad te *συμπαιβος* de me scripsisse facile patior; (fecit enim humane;) et te eius epistolam ad me non misisse, multo facilius. tu enim etiam humanius. Illius librum, quem ad me misit de Catone, propterea volo divulgari a tuis, ut ex isto;

rum vituperatione sit illius maior laudatio. Quod per Mustelam agis, habes hominem valde idoneum, meique sane studiosum iam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid. quid autem aliud, nisi ut aditus sit emtori? quod per quemvis heredem potest effici. sed Mustelam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi vero et locum, quem opto, ad id, quod volumus, dederis, et praeterea *εγγυραμα*. Nam illa Sili et Drusi non satis *οικοδεσποτικα* mihi videntur. quid enim sedere totos dies in villa ista? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiae. si nihil fiet, aut Druso ludus est suggerendus, aut utendum Tusculano. Quod domi te inclusisti, ratione fecisti. sed, quaeso, confice, et te vacuum redde nobis. Ego hinc, ut scripsi antea; postridie Id. Lanuvium, deinde postridie in Tusculano. contudi enim animum; et fortasse vici, si modo permanfero. scies igitur fortasse cras, summum perendie. Sed quid est, *quaeso*? Philotimus nec Car-teiae Pompeium teneri, (qua de re literarum ad Clodium Patavinum missarum exemplum mihi Oppius et Balbus miserant, se id factum arbitrari,) bellumque narrat reliquum satis magnum. solet omnino esse Fulviniaster. sed tamen, si quid habes. volo etiam de naufragio Caniniano scire, quid sit.

CICERO ATTICO S.

45. **E**GO hic duo magna *συνταγματα* absolvi. nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum. tu mihi, etiamsi nihil erit, quod scribas, quod fore ita video; tamen idipsum scribas velim, te nihil habuif-

se, quod scriberes, dum modo ne his verbis. De Attica, optime. *Ακνδία* tua me movet: etsi scribis nihil esse. In Tusculano eo commodius ero; quod et crebrius tuas literas accipiam, et te ipsum nonnunquam videbo. nam ceteroqui *ανεκτοτερα* erant Asturae; nec haec, quae refricant, hic me magis angunt, etsi tamen, ubicunque sum, illa sunt mecum. De Caesare vicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis literis, eum *συνηαον* Quirino malo, quam Saluti. Tu vero pervulga Hirtium, id enim ipsum putaram, quod scribis; ut, cum ingenium amici nostri probaretur, *υποθεσις* vituperandi Catonis irrideretur.

CICERO ATTICO S.

46. **V**INCAM, opinor, animum, et Lanuvio pergam in Tusculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est: (nam dolor idem manebit, tantum mediocrius:) aut nescio quid intersit, utrum illuc nunc veniam, an ad decem annos. neque enim ista maior admonitio, quam quibus assidue conficior, et dies et noctes. quid ergo? inquires: nihil literae? in hac quidem re, vereor ne etiam contra, nam essem fortasse durior. isto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est.

CICERO ATTICO S.

47. **T**U igitur, ut scripsisti; nec id incommodo tuo. vel binae enim poterunt literae. occurram etiam, si necesse erit. ergo id quidem, ut poteris. De Mustela, ut scribis: etsi magnum opus est. eo magis de-

labor ad Clodiam. quamquam in utroque Faberianum nomen explorandum est: de quo, nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus; et quidem, ut res est, emere nos velle, nec posse sine isto nomine, nec audere incerta. sed quando Clodia Romae futura est, et quia tanti rem aestimas, eo prorsus spectro; non quin illud malim; sed et magna res est, et difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede; etsi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus inferiores sumus. sed haec coram. Hirtii librum, ut facis, divulga. De Philotimo idem et ego arbitrabar. Domum tuam pluris video futuram vicino Caesare. Tabellarium meum hodie exspectamus. nos de Pilia et Attica certiores faciet.

CICERO ATTICO S.

48. **D**OMI te libenter esse facile credo. sed velim scire, quid tibi restet, aut iamne confeceris. ego te in Tusculano exspecto, eoque magis, quod Tironi statim te venturum scripsisti, et addidisti, te putare opus esse. sentiebam omnino, quantum mihi praesens prodesse; sed multo magis post discessum tuum sentio. quamobrem, ut ante ad te scripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me: quod licebit.

CICERO ATTICO S.

49. **H**ERI, non multo post quam tu a me discessisti, puto, quidam urbani, ut videbantur, ad me mandata, et literas attulerunt a C. Mario C. F. C. N. multis verbis agere mecum per cognationem, quae

mihî secum esset, per eum Marium, quem scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, avi sui, ut se defenderem: causamque suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Caesaris, propinqui eius, omnis potestas esset, viri optimi, et hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora! fore, cum dubitet Curtius consulatum petere? Sed haec haecenus. De Tirone, mihi curae est. sed iam sciam, quid agat. heri enim misi, qui videret: cui etiam ad te literas dedi. Epistolam ad Caesarem tibi misi. horti quam in diem proscripti sint, velim ad me scribas.

CICERO ATTICO S.

50. **U**T me levarat tuus adventus, sic discessus afflixit. quare cum poteris, id est, cum Sexti auctioni operam dederis, revives nos. vel unus dies mihi erit utilis; quid dicam, gratus? ipse Romam venirem, ut una effemus, si fatis consilium quadam de re haberem.

CICERO ATTICO S.

51. **T**IRONEM habeo citius, quam verebar. venit etiam Nicias; et Valerium hodie audiebam esse venturum. quamvis multi sint, magis tamen ero solus, quam si unus esses. sed exspecto te, a Peduceo utique. tu autem significas aliquid etiam ante. verum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut scribis. hoc tamen velim scire, quando auctio. Epistolam ad Caesarem mitti, video tibi placere. quid quaeris? mihi quoque hoc idem maxime placuit, et eo magis, quod

nihil est in ea, nisi optimi civis; sed ita optimi, ut tempora, quibus parere omnes πολιτικοὶ praecipiant. sed scis, ita nobis esse visum, ut isti ante legerent. tu igitur id curabis. sed, nisi plane iis intelliges placere, mittenda non est. id autem utrum illi sentiant, anne simulent, tu intelliges, mihi simulatio pro repudiatione fuerit. τὸ δὲ μὴ ἴσῃ. De Caerellia quid tibi placeret, Tiro mihi narravit: debere, non esse dignitatis meae: percriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. sed et haec, et multa alia coram. sustinenda tamen, si tibi videbitur, solutio est nominis Caerelliani, dum et de Metone et de Faberio sciamus.

CICERO ATTICO S.

§ 2. **L.** TULLIUM Montanum nosti, qui cum Cicerone profectus est. ab eius sororis viro literas accepi, Montanum Planco debere, quod praes pro Flaminio sit, H-S xxv: de ea re nescio quid te a Montano rogatum. sane velim, si Plancus est rogandus, si qua re potes illum iuvare, iuves. pertinet ad nostrum officium. si res tibi forte notior est, quam mihi; aut si Plancum rogandum putas: scribas ad me velim; ut, quid rei sit, et quid rogandum, sciam. De epistola ad Caesarem quid egeris, exspecto. De Silio non ita sane laboro. tu mi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias necesse est. sed nescio quid videris dubitare de Clodia; utrum, quando veniat, an sintne venales? Sed quid est, quod audio, Spitherem fecisse divortium? De lingua Latina securi es animi, dices, qui talia conscribis: απογραφα

funt : minore labore fiunt : verba tantum affero,
quibus abundo.

CICERO ATTICO S.

53. **E**GO, etsi nihil habeo, quod ad te scribam,
scribo tamen, quia tecum loqui videor. Hic nobis-
cum sunt Nicias et Valerius. hodie tuas literas expec-
tabamus matutinas. erunt fortasse alterae postme-
ridianae, nisi te Epiroticae literae impediunt; quas
ego non interpello. Misi ad te epistolas ad Marcia-
num et ad Montanum. eas in eundem fasciculum ve-
lim addas, nisi forte iam dedisti.

